

Huurders actief in hun buurt?

*Een studie naar de invloed van mentaal eigenaarschap bij buurtparticipatie,
onder huurders van corporatiewoningen*

Ingeborg vd Giessen (3677206)
Isabella Janssen (3700771)

*Masterthesis Stadsgeografie,
Universiteit Utrecht*

17 juli 2015

Huurders actief in hun buurt?

*Een studie naar de invloed van mentaal eigenaarschap bij buurtparticipatie,
onder huurders van corporatiewoningen*

Trefwoorden: buurtparticipatie, sociale participatie, fysieke participatie, mentaal eigenaarschap, woningcorporaties, huurwoningen, participatiebeleid, leefbaarheid, woonduur, buurtverbondenheid, sociaal kapitaal

Universiteit Utrecht

**Masterthesis Stadsgeografie (Urban Geography)
Faculteit Geowetenschappen
Universiteit Utrecht**

Auteurs: Ingeborg van der Giessen (3677206) & Isabella Janssen (3700771)

E-mailadressen: I.A.vandergiesen@uu.nl & isabella0901@hotmail.com

Begeleiding Universiteit Utrecht: dr. G.S. Bolt

Begeleiding Portaal: Maurice Caniels & Guus Haest

Datum: 17 juli 2015

Omslagfoto: © Linn Area Credit Union

Voorwoord

'One of the reasons why your evil statistics lecturer is forcing you to learn about numbers is that they are a form of data and are fatal to the research process (...) People can get quite passionate about which of these [quantitative/qualitative] methods is best, which is a bit silly because, they are complementary, not competing, approaches and there are much more important in the world to get upset about' (Field, 2013, pp. 2-3).

De thesis die voor u ligt heeft tot stand kunnen komen door drie dingen: statistiek, interviews en een goede samenwerking. Een thesis schrijf je normaal alleen, maar soms heb je geluk en mag je de scriptie samen schrijven. Al vanaf het begin van de master Stadsgeografie keken we op tegen de maanden van isolatie die de masterthesis zou gaan heten. Nooit meer leuke papers of opdrachten samen maken, maar maanden alleen achter een computer met slechts SPSS en NVIVO als gezelschap. Gelukkig werd dit 'schrikbeeld' geen waarheid en wisten Portaal en Gideon ons hier voor te behoeden. We mochten samen onze masterscriptie gaan schrijven bij een woningcorporatie in Utrecht, al onze wensen kwamen uit.

Na vijf maanden hard werken is het eindresultaat dan eindelijk daar. In het kader van de master Stadsgeografie aan de Universiteit Utrecht hebben wij uitgebreid (meer dan 1000 enquêtes & 35 interviews!) onderzoek gedaan naar buurtparticipatie. Het belangrijkste voor ons was om een onderzoek uit te voeren dat niet in een la verdwijnt, ergens in het Unnik-gebouw op de universiteit, maar ook bijdraagt aan de samenleving. Wij hopen dan ook dat onze thesis een verschil kan maken binnen de corporatiewereld en dat er aandacht wordt besteed aan dit onderwerp en onze beleidsaanbevelingen.

Het samen schrijven van een thesis heeft als grote voordeel dat je obstakels en problemen met elkaar kunt delen, bespreken en hopelijk oplossen. Naast elkaar, willen we ook graag een aantal mensen bedanken, zonder wie het niet mogelijk was geweest om dit onderzoek uit te voeren. Allereerst onze thesisbegeleider dr. Gideon Bolt, die enorm betrokken was bij ons onderzoek. Met vragen konden wij altijd bij u terecht, alhoewel we soms nogal afdwaalden van het onderwerp. Verder is het natuurlijk ook prettig als je begeleider begaan is met je verdere carrière en ook een beetje helpt bij het vinden van een baan ☺.

Naast de wetenschappelijke, statistische begeleiding van Gideon, kon ons onderzoek niet plaatsvinden zonder de wat meer maatschappelijke bijdrage van Maurice Caniels en Guus Haest. Maurice, bedankt voor alle uurtjes op dinsdagochtend die je voor ons vrij wilde maken. Het was altijd heel fijn om te bespreken waar we mee bezig waren en jouw kritische opmerkingen op onze stukken te ontvangen. We zullen nooit meer schrijven: 'een aantal kenmerken zijn'. Guus, bedankt voor het 'sparren' over ons onderwerp. Na gesprekken met jou kwamen we altijd weer op nieuwe ideeën, vooral over hoe onze uitkomsten praktisch toepasbaar zouden zijn voor Portaal. In het algemeen willen we Portaal bedanken voor de gastvrijheid en het meewerken aan onze onderzoeksstage. In het bijzonder de Strategische Staf en alle medewerkers die wij hebben mogen interviewen. Ook was het onderzoek niet mogelijk geweest zonder de medewerking van de 23 bewoners die met ons in gesprek wilden gaan over dit onderwerp. Zij zijn bereid geweest om tijd voor ons vrij te maken en hun ervaringen met ons te delen.

Niet alleen Portaal en de Universiteit Utrecht hebben ons bijgestaan, ook Eigen Haard en dr. Sake Zijlstra van de TU Delft hebben ons enorm geholpen. Eigen Haard heeft namelijk ook hun bewonerspanel ter beschikking gesteld voor onze dataverzameling. Daarnaast was Yuri van der Oord onze reddende engel, toen het niet lukte met ons databestand. Hij wist op wonderbaarlijke wijze in Excel een syntax te bouwen waardoor ons onderzoek 'gered' werd. Op een Corpovenista-congres in maart kwamen wij Sake tegen, een onderzoeker van de TU die heel erg

betrokken is bij ons onderwerp. Bedankt voor de betrokkenheid bij ons onderzoek en de feedback die we hebben gekregen. Hopelijk levert onze scriptie een bijdrage aan de puzzel die mentaal eigenaarschap heet. Ook willen we Sara Rieuwerts bedanken, die afgelopen jaar onderzoek heeft gedaan naar mentaal eigenaarschap. Zonder haar onderzoek was het niet mogelijk geweest om onze scriptie te schrijven.

Als laatste willen we graag onze vriend(inn)en en familie bedanken voor hun steun en het aanhoren van onze scriptieverhalen. We waren misschien de afgelopen maanden een onuitstaanbaar duo, maar vanaf nu zullen we weer elk onze eigen weg gaan.

We wensen iedereen veel plezier en succes met lezen (het zijn 'maar' 100 pagina's).

Ingeborg van der Giessen
Isabella Janssen

Utrecht, juli 2015

Samenvatting

In de wetenschap wordt over het algemeen verondersteld dat huiseigenaren meer zouden participeren¹ dan huurders. Dit zou komen doordat huiseigenaren meer verbondenheid hebben met de buurt, een bewustere keuze hebben gemaakt voor een bepaalde wijk en een grotere financiële investering hierin hebben gedaan. Over buurten met een groot aandeel sociale huurwoningen bestaan daarom zorgen, zij missen deze veronderstelde positieve gevolgen van huizenbezitters grotendeels. Daarnaast staat de positie van de woningcorporaties steeds meer onder druk, naar aanleiding van de parlementaire enquêtecommissie kunnen én mogen zij zich minder richten op buurtinitiatieven. Dit betekent dat zij minder geld mogen besteden aan initiatieven om participatie onder huurders te stimuleren. Met het invoeren van de nieuwe woningwet per 1 juli 2015 wordt het budget dat de corporaties per woning aan leefbaarheid mogen besteden beperkt tot 125 euro per woning per jaar. Door deze recente ontwikkelingen moeten burgers meer uit zichzelf participeren en minder afhankelijk zijn van (overheids)voorzieningen. Hoe kunnen woningcorporaties de positieve effecten van woningbezit en participatie bereiken, gezien het belang van actieve burgers in de huidige samenleving. Door corporatieplatform Corpovenista is daarom in samenwerking met verschillende universiteiten onderzoek gedaan naar **mentaal eigenaarschap**. Dit betekent het volgende: iemand heeft een gevoel bij een bepaald object, wat juridisch niet van hem/haar is, maar dit object wordt wel ervaren en behandeld alsof het eigendom is (Rieuwerts, 2014). Om de rol van dit nieuwe concept mentaal eigenaarschap bij buurtparticipatie van huurders te kunnen onderzoeken, is de volgende onderzoeksvraag opgesteld:

*In hoeverre beïnvloeden **mentaal eigenaarschap, persoonskenmerken, gebiedskenmerken sociaal kapitaal, buurtverbondenheid** en de **woningcorporaties** de mate waarin huurders **fysiek en sociaal participeren** in hun buurt?*

Om een antwoord te kunnen formuleren op deze vraag, is gebruikt gemaakt van kwantitatief (enquêtes) en kwalitatief onderzoek (interviews). De dataverzameling is gedaan aan de hand van de bewonerspanels van woningcorporaties Portaal (regio Midden-Nederland) en Eigen Haard (metropoolregio Amsterdam). Dit heeft geresulteerd in een respons van 1085 enquêtes. Dit kwantitatieve onderdeel heeft als doel om het verband tussen buurtparticipatie en de bovengenoemde factoren uit de onderzoeksvraag duidelijk in kaart te kunnen brengen. Deze manier laat namelijk exact zien wat de invloed van elke factor is op participatie. De wetenschappelijke literatuur veronderstelt dan ook dat persoonskenmerken, gebiedskenmerken, sociaal kapitaal (netwerken in de buurt) en buurtverbondenheid allen van invloed zijn op de activiteiten die huurders ondernemen in hun buurt (Dekker, 2007; Dekker & Van Kempen, 2008; Permentier, 2008). Om meer inzicht te bieden in het perspectief en de achterliggende drijfveren van bewoners voor participatie, zijn vervolgens interviews gehouden met 23 bewoners van Portaal uit alle vijf de regio's. Het is natuurlijk ook van belang dat het onderzoek kan bijdragen aan verandering van het beleid van woningcorporaties, daarom is het ook belangrijk het perspectief van medewerkers te achterhalen: hoe kijken zij aan tegen de ervaringen van bewoners en hoe kan dat dit bijdragen aan het beleid? Daarom zijn er 12 interviews gehouden met medewerkers van zowel Portaal als Eigen Haard.

Resultaten

Er kan worden vastgesteld dat mentaal eigenaarschap van invloed is op de mate waarin huurders bereid zijn om te participeren. Dit geldt voor zowel fysieke als sociale participatie.

¹ Buurtparticipatie houdt in dit onderzoek het volgende in: 'de activiteiten die worden ondernomen door bewoners met als doel het positief beïnvloeden van de sociale en fysieke situatie van de buurt' (Dekker, 2007, p. 357).

Fysieke participatie betekent dat huurders onder andere onderhoud plegen aan hun woning, het groenonderhoud of de gemeenschappelijke ruimte in hun complex. Wanneer huurders activiteiten organiseren in hun buurt, in een bewonerscommissie zitten of vrijwilligerswerk doen in de buurt, betekent dit dat een bewoner **sociaal participeert** in de buurt. De fysieke participatie van huurders wordt met name bepaald door de zelfredzaamheid (onderdeel van mentaal eigenaarschap) van de huurder: gaat iemand zelf op zoek naar een oplossing bij mankementen aan de woning en bezit een bewoner veel kennis over de eigen woning? Ook andere factoren zijn van belang bij het verklaren van fysieke participatie. Als een bewoner veel sociale netwerken in de buurt, een hoog opleidingsniveau en een partner en kinderen heeft, dan is een huurder meer geneigd om fysiek te participeren in de buurt. Sociale participatie wordt vaker uitgevoerd door buurtbewoners die de volgende kenmerken hebben: bewoners die niet-actief zijn op de arbeidsmarkt en dus gepensioneerd zijn of een bepaald type uitkering hebben. Daarnaast moeten zij een goede verbondenheid met de buurt en een hoge sociaaleconomische status en kinderen hebben. Het concept mentaal eigenaarschap speelt bij sociale participatie dus een minder duidelijke rol dan bij fysieke participatie. Twee onderdelen van dit concept (de controle over de eigen woning willen hebben en een goede band met de woning hebben) leiden zelfs tot minder sociale participatie. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat een sterke verbondenheid met de woning ten koste gaat van de verbondenheid met de buurt waardoor er minder wordt geparticipeerd. Het algehele gevoel van mentaal eigenaarschap heeft daarentegen wel een positief effect op sociale participatie, net als bij fysieke participatie. Uit de statistische analyse blijkt dat bewoners moeten werken, verbonden moeten zijn met hun buurt en hier sociale netwerken moeten hebben. Ook de buurt speelt een rol bij dit eigenaarschapsgevoel: een hoog percentage uitkeringen in de buurt vermindert het gevoel van mentaal eigenaarschap.

Een verrassende uitkomst van dit onderzoek is dat huurders die langer in hun huurwoning wonen, niet vaker participeren dan bewoners die ergens pas kort wonen. Dit heeft mogelijk te maken met het verschil tussen huurders en huiseigenaren: woontuur hoeft in dit geval geen teken van tevredenheid te zijn, maar kan ook een gebrek aan andere mogelijkheden betekenen.

Woningcorporaties spelen een belangrijke rol in de mate waarin huurders bereid zijn om te participeren. In sommige gevallen wordt participatie door corporaties niet goed gefaciliteerd. Het is dan onduidelijk voor huurders waar zij terecht kunnen met hun participatie-initiatieven. Ook weten zij niet goed wat zij momenteel mogen aanpassen aan hun woning (vorm van fysieke participatie). Het doen van aanpassingen heeft een positieve invloed op het gevoel van mentaal eigenaarschap van bewoners, wat weer kan bijdragen aan participatie in hun buurt. Duidelijker beleid en betere communicatie hierover zullen dus bijdragen aan meer buurtparticipatie van huurders.

Belangrijkste aanbevelingen

Vervolgonderzoek

- Onderzoek naar het effect van woontuur op buurtparticipatie bij huurders. Waarom wonen huurders lang in een woning: is dit een teken van tevredenheid of van een gebrek aan andere keuzes?
- Onderzoek naar verbondenheid met de burens en de buurt (onderdelen van mentaal eigenaarschap) en participatie. Op dit moment lijken deze variabelen met elkaar in tegenstijd.
- Onderzoek specifiek naar formele participatie, welke kenmerken zijn hierop van invloed?

Beleidsaanbevelingen

- Wees duidelijker met communicatie van participatiebeleid en mogelijkheden tot aanpassingen aan de woning, zowel intern als extern naar de huurders.
- Gebruik de kennis uit dit onderzoek. De resultaten van dit onderzoek geven inzicht in de voorwaarden waar een persoon of de buurt aan moet voldoen, waardoor de kans van slagen van een interventie groter is. Zet als corporatie dus in op specifieke typen bewoners en wijken.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Inleiding	1
1.1 Aanleiding	2
1.2 Doelstelling en vraagstelling	2
1.3 Maatschappelijke relevantie	3
1.4 Wetenschappelijke relevantie	4
1.5 Leeswijzer	4
Hoofdstuk 2: Theoretisch Kader	5
2.1 De verschillen tussen koopwoningen en huurwoningen	6
2.1.1 De Nederlandse woningvoorraad	6
2.1.2 Waarom koopt of huurt men?	7
2.1.3 Deelconclusie	11
2.2 Participatie in de buurt	12
2.2.1 Definitie buurtparticipatie	12
2.2.2 Verschillende soorten buurtparticipatie	12
2.2.3 Welke determinanten verklaren buurtparticipatie?	13
2.2.4 Kanttekeningen bij de rol van woningbezit bij buurtparticipatie	18
2.3 Mentaal eigenaarschap	20
2.3.1 Definitie mentaal eigenaarschap	21
2.3.2 Motieven mentaal eigenaarschap	22
2.3.3 Mechanismen mentaal eigenaarschap	22
2.3.4 Effecten mentaal eigenaarschap	25
2.3.5 Mentaal eigenaarschap en buurtparticipatie	26
2.4 Conclusie	26
2.4.1 Definitie buurtparticipatie	27
2.4.2 Hoofdvragen en deelvragen	29
Hoofdstuk 3: Context	31
3.1 Wat zijn woningcorporaties?	32
3.2 Woningcorporatie Portaal	33
3.3 Woningcorporatie Eigen Haard	35
3.4 Gemengde wooncomplexen	36
Hoofdstuk 4: Methodologie	37
4.1 Algemene aanpak onderzoek	38
4.2 Kwantitatieve methoden	39
4.2.1 Keuze kwantitatieve onderzoeksstrategie	39
4.2.2 Dataverzameling: PortaalPanel & klantpanel Eigen Haard	40
4.2.3 Operationalisering	42
4.3 Kwalitatieve methoden	47

4.3.1 Keuze kwalitatieve onderzoeksstrategie	47
4.3.2 Kwalitatieve dataverzameling	48
4.3.3 Verwachtingen interviews	55
4.4 Methodologische verantwoording	55
Hoofdstuk 5: Resultaten (kwantitatieve analyse)	57
5.1 Mentaal eigenaarschap	58
5.1.1 Factoranalyse	59
5.1.2 Multiple regressie: invloed factoren op mentaal eigenaarschap	60
5.2 Fysieke en sociale participatie	65
5.2.1 Logistische regressie: fysieke participatie	68
5.2.2 Logistische regressie: sociale participatie	72
5.3 Conclusie	77
Hoofdstuk 6: Resultaten (kwalitatieve analyse)	79
6.1 De mening van huurders over hun woningcorporatie	80
6.2 De bewoners	83
6.2.1 Welke activiteiten ondernemen bewoners in hun buurt?	83
6.2.2 Mentaal eigenaarschap bij huurders	85
6.2.3 De rol van de corporatie bij participatie en mentaal eigenaarschap	88
6.3 De medewerkers	89
6.3.1 Wie participeert volgens medewerkers	89
6.3.2 Huidig beleid van woningcorporaties	91
6.3.3 Mentaal eigenaarschap	92
6.3.4 Herkenning bij medewerkers?	93
6.4 Zwaktes en sterktes: wat kan er beter?	94
6.4.1 Verbeterpunten	94
6.4.2 Verbeterpunt of kostenpost?	95
6.4.3 Herkenning bij medewerkers?	95
Hoofdstuk 7: Conclusie	97
7.1 Conclusie	98
7.2 Discussie en aanbevelingen voor vervolgonderzoek	100
7.3 Beleidsaanbevelingen	101
Literatuurlijst	105
Bijlagen	113

Hoofdstuk 1: Inleiding

Aanleiding, doel en relevantie

1.1 Aanleiding

'In general, having greater resources (home ownership, education, socioeconomic status) may make it easier to participate' (Perkins, 1990, p. 85).

Verschillende wetenschappers (Cox, 1982; Dekker, 2007; Lelieveldt, 2004; McCabe, 2013; Perkins, 1990; Rohe & Stegman, 1994) veronderstellen dat woningbezit leidt tot meer participatie in de buurt. Buurten met een groot aandeel sociale huurwoningen missen deze huizenbezitters, waardoor er zorgen bestaan over de leefbaarheid van deze buurten. Woningcorporaties delen deze zorgen, onder meer omdat hun positie in Nederland onder druk staat. De politiek verwacht namelijk dat zij zich meer gaan richten op hun kerntaak: het verzorgen van sociale huurwoningen (Aedes, 2014). Het financiële fiasco bij Vestia, de grootste corporatie van Nederland, vormde de directe aanleiding voor de parlementaire enquêtecommissie om een onderzoek te starten naar het functioneren van woningcorporaties. De commissie wijt de negatieve beeldvorming en beoordeling van de corporatiesector onder andere aan falend toezicht en tekortgeschoten corporatiebestuurders. Om het tij te keren doet de commissie een aantal voorstellen, zoals het begrenzen van nevenactiviteiten, het werkgebied (alleen de woningmarkt) en de schaalgrootte (Tweede Kamer der Staten Generaal, 2014). Hierdoor kunnen én mogen corporaties zich minder richten op buurtinitiatieven. Met het invoeren van de nieuwe woningwet in juli 2015 mogen corporaties nog 125 euro per woning besteden aan leefbaarheid, er worden grenzen gesteld aan de uitgaven (Aedes, 2015b). Participatie moet dus meer ontstaan vanuit de bewoners zelf en minder door interventies van corporaties. Het streven is om huurders te stimuleren meer te investeren in hun woning en woonomgeving. Deze buurtparticipatie kan als volgt worden omschreven: *'de activiteiten die worden ondernomen door bewoners met als doel het positief beïnvloeden van de sociale en fysieke situatie van de buurt'* (Dekker, 2007, p. 357).

Huiseigenaarschap wordt in Nederland gezien als middel om wijken te verbeteren en participatie te verhogen. Deze gedachte speelt een rol bij de verkoop van huurwoningen door woningcorporaties. Deze woningen worden vaak verkocht met gunstige voorwaarden voor de koper. Hierdoor wordt het voor meer mensen haalbaar om een woning te kopen, bijvoorbeeld bij verkoop aan zittende huurders (Kleinhans & Elsinga, 2010). Het verkoopbeleid kan volgens Dekker (2007) positief uitpakken en leiden tot meer participatie. Sociale motieven zijn echter niet de enige drijfveer voor verkoop, economische motieven spelen ook een rol. Veel corporaties verkeren in economisch zware tijden, de verkoop van woningen kan bijdragen aan hun financiële gezondheid (Permentier e.a., 2013; NRC Handelsblad, 2012).

Hoe kunnen de woningcorporaties deze positieve effecten van woningbezit en participatie in de praktijk bereiken? Het is immers geen optie om de gehele woningvoorraad te verkopen. Ook lost de verkoop van huurwoningen het 'probleem' van lagere participatie bij huurders niet op. Er is daarom door corporatieplatform Corpovenista in samenwerking met verschillende universiteiten onderzoek gedaan naar **mentaal eigenaarschap**. Dit betekent het volgende: iemand heeft een gevoel bij een bepaald object, wat juridisch niet van hem/haar is, maar dit object wordt wel ervaren en behandeld alsof het eigendom is (Rieuwerts, 2014). Volgens woningcorporaties is dit concept een bepalende factor die buurtparticipatie onder huurders kan bevorderen (Corpovenista, 2014a).

1.2 Doelstelling en vraagstelling

Het streven van deze studie is om meer te weten te komen over de rol van mentaal eigenaarschap bij buurtparticipatie. Tot nog toe is de kennis over dit onderwerp alleen theoretisch. Ook worden geen directe verbanden gelegd tussen mentaal eigenaarschap en buurtparticipatie. De doelstelling van deze studie bevat meerdere onderdelen: (1) het verkrijgen van meer inzicht in de rol van mentaal eigenaarschap bij buurtparticipatie van huurders, (2) het uitdiepen van het concept mentaal eigenaarschap om praktische handvatten te bieden voor het beleid van woningcorporaties en (3) het opstellen van beleidsaanbevelingen zodat corporaties

beter kunnen omgaan met participatie en het gevoel van eigenaarschap. Om aan deze doelstellingen te kunnen voldoen, is de volgende voorlopige vraagstelling opgesteld:

Wat is de rol van mentaal eigenaarschap bij buurtparticipatie van bewoners van corporatiewoningen?

De uiteindelijke onderzoeksvraag en bijbehorende deelvragen worden in het slot van het theoretische kader gepresenteerd. Deze vragen worden namelijk geformuleerd naar aanleiding van de theoretische bevindingen.

1.3 Maatschappelijke relevantie

Deze studie wordt uitgevoerd in opdracht van woningcorporatie Portaal in samenwerking met Corpovenista. Vanuit beide organisaties bestaat behoefte aan meer kennis over mentaal eigenaarschap en participatie van huurders (Corpovenista, 2014a). Zoals eerder naar voren is gekomen, hebben corporaties steeds minder mogelijkheden tot investeren in de buurt: de burger moet het zelf gaan doen. Deze gedachte speelt mede naar aanleiding van de nota De 'Doe-democratie' uit 2013 (Aedes, 2013). De overheid wil graag dat burgers zelf investeren in hun buurt en leven. Obstakels moeten hierbij worden weggenomen door overheden en corporaties. Dit past allemaal binnen het idee van een participatiesamenleving, die de overheid graag in praktijk zou willen brengen. Men zou vaker het heft in eigen handen moeten nemen, in plaats van een beroep doen op de overheidsvoorzieningen (Van Houwelingen e.a., 2014). Zo stelt Minister-President Mark Rutte in een brief aan de Tweede Kamer:

'Het kabinet wil dat de kracht van mensen zo veel mogelijk bijdraagt aan de welvaart van onze samenleving. We moeten ruimte bieden voor deze kracht en voorkomen dat de overheid eigen initiatieven en mogelijkheden van mensen in de kiem smoort' (Rijksoverheid, 2014).

Niet iedereen is positief gestemd over deze participatiesamenleving. Vanuit de oppositie, media en wetenschap wordt stevige kritiek geleverd. SP-leider Emile Roemer stelt dat de participatiesamenleving een eufemisme is voor 'zoek het maar lekker zelf uit' en CDA-leider Sybrand Buma noemt het een excuuswoord voor 'kille bezuinigingen' (Algemeen Nederlands Persbureau [ANP], 2013). Ook de media (Trouw, 2014; De Volkskrant, 2014) zijn kritisch. Zo hebben zij onderzocht dat slechts 35 procent van de Nederlandse bevolking de participatiesamenleving steunt (De Volkskrant, 2014). Bijzonder Hoogleraar Eveline Tonkens levert bovendien kritiek op het geschetste ideaalbeeld. Dit is volgens haar alleen te bereiken wanneer er aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan. Burgers zullen bijvoorbeeld niet uit zichzelf participeren, hiervoor is overheidssturing nodig. Ook is het maar een selecte groep bewoners die zal participeren: hoogopgeleide stadsbewoners en mensen uit kleine dorpen (Tonkens, 2014).

Toch zijn er ook positieve geluiden te horen over de participatiesamenleving. Vooral op buurtniveau zijn er verscheidende onderzoeken gedaan, onder andere door Platform31 en RIGO. De studie van RIGO toont aan dat actieve betrokkenheid van bewoners een verschil kan maken in de ontwikkeling van de buurt (Denters e.a., 2013; Leidelmeijer, 2012). Ook in de media worden gesproken over de kansen en effecten van buurtparticipatie (Den Boer, 2015; Santing, 2013).

Kortom, er bestaat een maatschappelijk debat over het al dan niet functioneren van de participatiesamenleving. De overheid en woningcorporaties hebben behoefte aan meer participerende burgers. Kan deze wens daadwerkelijk worden bereikt? Deze studie probeert nieuwe inzichten te bieden in de verklaring van buurtparticipatie aan de hand van mentaal eigenaarschap.

1.4 Wetenschappelijke relevantie

In de wetenschappelijke literatuur wordt het verband tussen het bezitten van een woning en buurtparticipatie veelvuldig beschreven (Cox, 1982; Dekker, 2007; DiPasquale & Gleaser, 1999; Kleinhans & Elsinga, 2010; Kleinhans & Van Ham, 2013; Lelieveldt, 2004; McCabe, 2013; Perkins, 1990; Rohe & Stegman, 1994; Rohe e.a., 2002). Huiseigenaren zouden namelijk meer sociale connecties hebben in de buurt, mede omdat zij hier langer wonen. Zij hebben vaak bewust voor een woning in een bepaalde wijk gekozen en hier ook een financiële investering in gedaan. Deze factoren leiden tot de verwachting dat kopers sneller geneigd zijn tot participeren. Over participatie onder huurders wordt daarentegen weinig gesproken. Zou dit effect van woningbezit ook te bereiken zijn zonder dat er sprake is van een koopwoning? Een concept dat hier een antwoord op kan bieden is mentaal eigenaarschap: het gevoel dat iets bezit is, zonder dat hier juridisch sprake van is. Dit onderwerp is nog onderbelicht in de wetenschap. Er is met name in andere disciplines (zoals educatie en de psychologie) onderzoek gedaan naar mentaal eigenaarschap en het parallelle concept psychologisch eigenaarschap (Asatryan & Oh, 2004; Avey e.a., 2009; Breiting, 2008; Liu e.a., 2012; Pierce e.a., 2003; Pierce & Jussila, 2010; Van Dyne & Pierce, 2004). In deze bestaande literatuur wordt het verband tussen mentaal eigenaarschap en de buurt/woning niet gemaakt.

Verschillende masterstudenten aan de TU Delft hebben wel onderzoek gedaan naar mentaal eigenaarschap in relatie met de woningmarkt (Van Etten, 2010; Rieuwerts, 2014; De Ruijter, 2013). Alhoewel er dus aandacht is voor de woningmarkt, richten de onderzoeken zich met name op de theorie en niet op de praktijk. Er worden wel theoretische modellen opgesteld, maar zonder dat deze empirisch worden getest. Er wordt dus geen rekening gehouden met de geografische context. De verschillen tussen huur,- en koopwoningen worden wel beschreven, maar wederom wordt de relatie met de praktijk niet gemaakt (Rieuwerts, 2014; De Ruijter, 2013). Hier is een duidelijk gat in de literatuur zichtbaar: er moet meer aandacht worden besteed aan mentaal eigenaarschap in combinatie met buurtparticipatie en huurwoningen. Voornamelijk omdat al decennialang blijkt dat niet huurders, maar huizenbezitters meer participeren in de buurt (zie bijvoorbeeld: DiPasquale & Glaeser, 1999; Perkins, 1990; Rohe & Stegman, 1994).

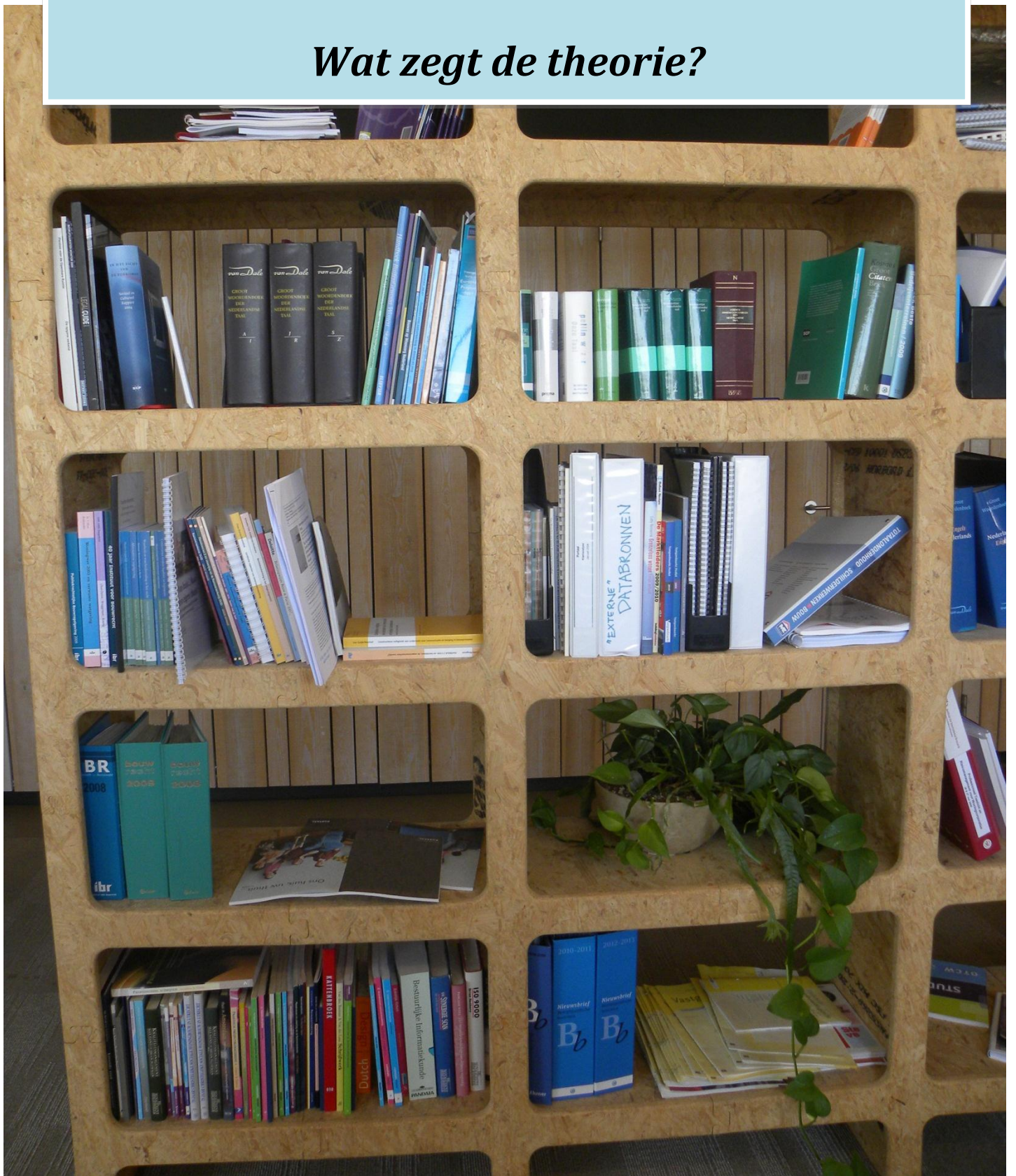
1.5 Leeswijzer

In deze inleiding is de aanleiding en de relevantie van dit onderzoek uiteengezet. Het onderwerp wordt in het volgende hoofdstuk ondersteund door theorie over buurtparticipatie en mentaal eigenaarschap. Uit dit tweede hoofdstuk komen ook de onderzoeksvragen en het conceptueel model naar voren. Vervolgens wordt een korte schets van woningcorporaties gegeven, Portaal en Eigen Haard in het bijzonder. Aan de hand van welke methoden wordt er een antwoord gezocht op de onderzoeksvragen? Dit wordt toegelicht in de methodologie. De resultaten van zowel het kwantitatieve als het kwalitatieve onderdeel worden gepresenteerd in de hoofdstukken vijf en zes, hierbij vormen de deelvragen de leidraad. Uiteindelijk leiden deze hoofdstukken tot de conclusie, waar een afgewogen antwoord op de onderzoeksvraag wordt geformuleerd. Dit laatste onderdeel geeft tevens ruimte voor discussie en (beleids)aanbevelingen.

Hoofdstuk 2: Theoretisch Kader

Wat zegt de theorie?

In dit hoofdstuk wordt het theoretisch kader geschetst voor deze studie. Hierbij worden drie hoofdonderwerpen behandeld: de verschillen tussen koop-, en huurwoningen, buurtparticipatie en mentaal eigenaarschap.

Uit de inleiding is reeds naar voren gekomen dat woningbezit zou leiden tot meer participatie van bewoners. Om deze redenering te begrijpen, moet eerst worden gekeken naar het verschil tussen een huurwoning en een koopwoning. Waarom kiest men om in een bepaald type woning te gaan wonen? In de tweede paragraaf van dit hoofdstuk wordt ingegaan op het concept buurtparticipatie. Hierbij is onder andere aandacht voor de definitie en de verschillende soorten participatie. Vervolgens wordt een aantal belangrijke concepten met elkaar in verband gebracht. Wat gebeurt er bijvoorbeeld als er geen sprake is van woningbezit? Kunnen huurders zich ook verbonden en verantwoordelijk voelen met/over hun woning, waardoor men participeert? Daarom wordt ingegaan op de mogelijkheden van huurders om zich mentaal verbonden te voelen met hun huis. Dit concept mentaal eigenaarschap wordt in de derde paragraaf toegelicht, waarbij ook de verbinding met participatie wordt gemaakt. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een conceptueel model waarin de bevindingen samen worden gebracht en de onderzoeksvragen worden gepresenteerd (zie paragraaf 2.4).

2.1 De verschillen tussen koopwoningen en huurwoningen

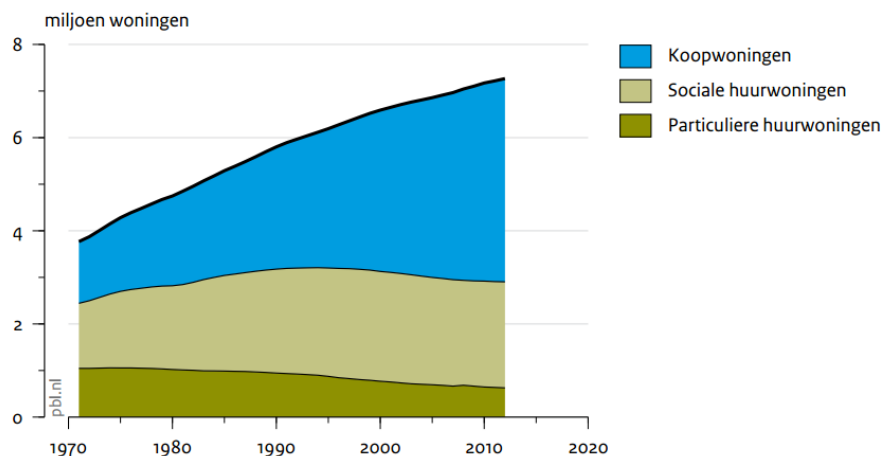
Deze paragraaf gaat in op het verschil tussen het bezit van een huur-, of koopwoning. Welke motieven spelen een rol om voor een bepaald soort woning te kiezen? De verschillen tussen deze motieven zijn van belang om de vooronderstelde voordelen van een koopwoning bij participatie te kunnen begrijpen.

2.1.1 De Nederlandse woningvoorraad

In 2012 staan er in Nederland ruim zeven miljoen woningen. Deze woningvoorraad bestaat uit meer dan drie miljoen huurwoningen (in bezit van zowel woningcorporaties als particuliere verhuurders) en vier miljoen koopwoningen (Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS], 2015). Bijna de helft van de woningvoorraad is gebouwd voor 1960, maar dit percentage neemt af. Dit heeft te maken met het slopen van oude woningen, maar ook met de bouw van nieuwe woningen (Ministerie van VROM & Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS], 2009). Daarnaast blijkt het aandeel koopwoningen toe te nemen ten opzichte van het aandeel huurwoningen (figuur 2.1). Het percentage koopwoningen is tussen 2006 en 2009 toegenomen met drie procent (van 56% naar 59%). Tussen 1986 en 2009 bedroeg deze toename zelfs dertien procent. In 1986 was het aandeel koopwoningen slechts 43 procent (Ministerie van VROM & CBS, 2009).

Kortom, er bestaat in Nederland een trend waarbij het aandeel koopwoningen toeneemt in vergelijking met het aandeel huurwoningen. Welke redenen kan men hebben om te 'kiezen' voor een koopwoning of juist voor een huurwoning?

Figuur 2.1: Samenstelling van de Nederlandse woningvoorraad, 1970-2012

Bron: Planbureau voor de Leefomgeving, 2014, p.11

2.1.2 Waarom koopt of huurt men?

Om verhuisgedrag (naar een koop,- of juist huurwoning) te kunnen begrijpen, moet gekeken worden naar de motieven en factoren achter dit gedrag. Een verklaring hiervoor geeft de levensloopbenadering: wat zijn de mogelijkheden en restricties waar huishoudens mee te maken krijgen?

De levensloopbenadering (life course perspective)

De levensloopbenadering kan als verklaring dienen voor het verhuisgedrag van individuen (Moen, 1996; Mulder & Hooimeijer, 1999; Stockdale & Catney, 2014). Voorheen werd verondersteld dat individuen alleen zouden verhuizen als hiertoe een *trigger* (impuls) bestaat, of wanneer dit absoluut noodzakelijk is. De kosten van een verplaatsing moeten opwegen tegen de baten. Een *trigger* alleen is dus niet voldoende om te verhuizen. Ook context van een individu is van belang: de micro,-en macrocontext. Het verschil tussen beide contexten is als volgt: de microcontext kan door een individu zelf veranderd worden, terwijl dit bij de macrocontext niet mogelijk is. Kansen die voortkomen uit beide contexten worden dan ook anders benoemd: *resources* (hulpbronnen) in de microcontext en *opportunities* (mogelijkheden) in de macrocontext (figuur 2.2) (Mulder & Hooimeijer, 1999).

Microcontext

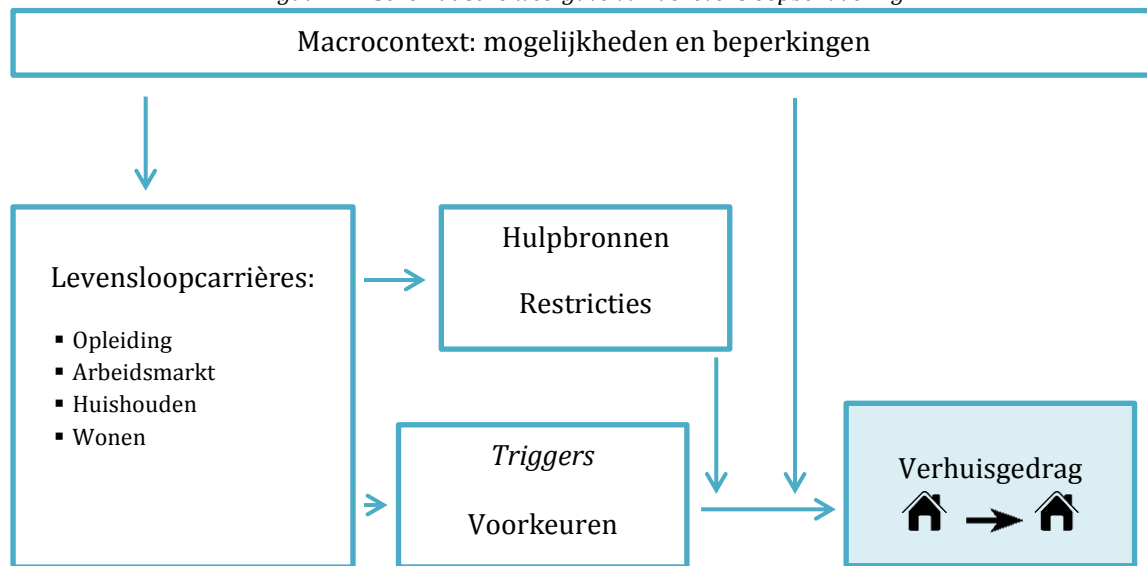
De microcontext bestaat uit restricties en hulpbronnen, financiële hulpmiddelen kunnen worden gezien als hulpbronnen. Dit maakt verhuizing mogelijk, maar ook het betalen van een nieuwe hypotheek of de huur. De belangrijkste financiële hulpbron is inkomen, maar ook spaargeld is van belang (Mulder & Hooimeijer, 1999).

Er komen daarnaast restricties voort uit de microcontext: huiseigenaarschap geldt bijvoorbeeld als een restrictie om te verhuizen. Een koopwoning kan namelijk beschouwd worden als een langetermijninvestering die niet makkelijk teruggedraaid kan worden. Het is zeer ongunstig om een woning snel na aankoop te verkopen vanwege de hoge transactiekosten. Ook de huishoudenssituatie kan gelden als een restrictie om te verhuizen, vooral bij verhuizing over langere afstanden. Dit geldt voornamelijk als het huishouden uit meerdere personen bestaat en er met twee banen rekening gehouden moet worden. Tot slot verhuizen huishoudens met kinderen minder graag. Ouders willen voorkomen dat hun kinderen van school moeten veranderen (Mulder & Hooimeijer, 1999).

Het huishouden is dus een belangrijk onderdeel van de microcontext. Keuzes die ouders in het verleden hebben gemaakt voor een bepaald type woning, spelen ook een rol in de toekomstige woningkeuze van hun kinderen (Fu, 2014). Helderman & Mulder (2007, p. 231) stellen dat: *'the housing tenure [owning versus renting] of different generations of the same family often shows a high degree of similarity'*. De keuzes die kinderen zullen maken, houden sterk verband met de keuzes die in hun ouders in het verleden hebben gemaakt, ook als gecontroleerd wordt voor andere variabelen (Helderman & Mulder, 2007; Mulder & Hooimeijer, 1999; Smits & Mulder, 2008). Alhoewel niet duidelijk is welke mechanismen precies een rol spelen, is er een aantal mogelijke verklaringen. Allereerst kan het verklaard worden door financiële ondersteuning van ouders aan hun kinderen. Ouders die een koopwoning hebben, zijn vaak beter in staat hun kinderen financieel te ondersteunen bij de aankoop van een woning. Voor deze kinderen zijn dus meer financiële hulpbronnen beschikbaar. Daarnaast willen kinderen vaak nabij hun ouders wonen. Dit betekent in de praktijk dat kinderen vaak in gelijksoortige wijken en woningen als de ouders terecht komen. Een andere verklaring is dat het wonen in een koophuis als kind ook tot deze wens leidt wanneer zij eenmaal volwassen zijn: *'because house property stands for their social-economic status, which makes their children take great effort to reach a high position, at least as high as their parents'* (Fu, 2014, p. 356). Tot slot leidt gewenning tot de keuze voor hetzelfde type woning bij een verhuizing (Dieleman e.a., 1995; Fu, 2014). Wanneer iemand eerder in een huurwoning heeft gewoond, zorgt dit ervoor dat men eerder geneigd is om bij een volgend huis weer voor een huurwoning te kiezen. Dit verband geldt ook

bij een koopwoning. Er is dus sprake van gewenning met een bepaald type woning (Mulder & Hooimeijer, 1999).

Figuur 2.2: Schematische weergave van de levensloopbenadering

Bron: Mulder & Hooimeijer, 1999, p. 164

Macrocontext

Ook de macrocontext speelt een rol in verhuisgedrag; het zorgt voor mogelijkheden en beperkingen. De belangrijkste mogelijkheid is de beschikbaarheid van woningen, bijvoorbeeld door de bouw van nieuwe woningen en het verhuizen/overlijden van vorige bewoners. *Site* karakteristieken vormen juist een beperking. Dit zijn de absolute locatiefactoren zoals klimaat, sociale compositie en fysieke kenmerken. De woonomgeving moet voldoen aan deze aspecten. Ook zijn niet alle woningen toegankelijk: soms zijn ze te duur of niet toegankelijk voor iedere groep (bijvoorbeeld sociale huurwoningen)(Mulder & Hooimeijer, 1999, pp. 166-168).

De nationale context maakt deel uit van de macrocontext. Overheidsbeleid heeft invloed op de keuze van huishoudens om te kopen of juist te huren. Overheidsstimulering van een bepaalde sector over een langere periode kan leiden tot een huishoudensvoorkeur voor deze sector (Dieleman & Everaers, 1994). De Verenigde Staten kent bijvoorbeeld veel woningbezit omdat het er vele voordelen heeft, waaronder belastingvoordeel. Het huren van een woning kent juist een negatief stigma: huurders zouden arm zijn en politiek niet-betrokken (Dieleman e.a., 1995; Krueckeberg, 1999).

Niet elk land promoot de koopsector al decennialang, zoals de Verenigde Staten. Het Nederlandse overheidsbeleid heeft juist een groot aandeel sociale huurwoningen tot gevolg gehad (Dieleman e.a., 1995; Dieleman & Everaers, 1994; Planbureau voor de Leefomgeving, 2014). Pas sinds de jaren negentig is er meer aandacht gekomen voor een marktgericht beleid en daardoor meer koopwoningen (Boelhouwer, 2002). Ook wordt veel aandacht geschonken aan scheefwonen binnen de sociale huursector. Scheefwonen houdt in dat bewoners met een te hoog inkomen in een sociale huurwoning wonen. Bewoners hebben de woning betrokken met een laag inkomen, maar in de tussentijd is dit inkomen gestegen. Inmiddels ligt hun inkomen boven de inkomensgrens voor een sociale huurwoning, maar zijn zij nog niet verhuisd naar een andere woning. Boelhouwer (2007) stelt dat er voor deze bewoners weinig alternatieven zijn, ondanks hun gestegen inkomen, daarom moeten de regels volgens hem versoepeld worden. Ze verdienen teveel voor de sociale sector, maar te weinig voor een hypotheek. Er zou daarom herdifferentiatie van de woningvoorraad nodig zijn (Boelhouwer e.a., 1997). Met name in de Randstad is het aandeel sociale huurwoningen dermate groot dat er weinig andere opties voor mensen zijn. In veel gevallen is het onduidelijk of een sociale huurwoning de voorkeur heeft of dat er gewoonweg geen kansen zijn om een woning te kopen (Dieleman & Everaers, 1994;

Permentier e.a., 2013). Het Nederlandse sociale huursysteem leidt in sommige gevallen dus tot beperkingen om te kopen.

Het Nederlandse belastingsysteem kent daarentegen voordelen en mogelijkheden voor huiseigenaren. Dit gebeurt door middel van de hypotheekrenteaftrek, waarbij de hypotheekrente afgetrokken kan worden van het bruto inkomen. Het belastbaar inkomen van de huiseigenaar wordt zo verminderd, waardoor men aanspraak maakt op teruggave van inkomensbelasting (Rijksoverheid, 2015a).

Het economische klimaat in een land heeft tot slot invloed op de mogelijkheden en beperkingen voor het kopen van een woning. Indien er sprake is van een ongunstig economisch klimaat zal eerder een woning worden gehuurd. Een ongunstig klimaat kan als volgt omschreven worden: hoge huizenprijzen, een hoge hypotheekrente en een geringe aanbouw van nieuwe koopwoningen (Dieleman e.a., 1995; Dieleman & Everaers, 1994). Henderson & Ionnides (1983) stellen dat een stijging van de huizenprijzen leidt tot een enorme toename van de kans om te kiezen voor een huurwoning. Onder het kopje '*financiële zekerheid*' zal verder worden ingegaan op de negatieve gevolgen van de huidige economische crisis in Nederland.

Levensloopbenadering en het kiezen voor een woning

De mogelijkheden, beperkingen, restricties en hulpbronnen leiden uiteindelijk tot het daadwerkelijke verhuisgedrag. Naast deze componenten uit de micro,- en macrocontext spelen ook de levensloopcarrières (bijvoorbeeld wonen en werken) een rol. Deze gedachte komt specifiek voort uit de levensloopbenadering en gaat in op de wisselwerking tussen deze carrières (Moen, 1996; Mulder & Hooimeijer, 1999)(figuur 2.2). De levensloopcarrières kunnen het verhuisgedrag van een individu op twee manieren beïnvloeden:

- Voortgang in één parallelle levensloopcarrière (bijvoorbeeld een andere baan of gezinsuitbreiding) kan zorgen voor een **trigger** om te verhuizen (er ontstaat dus een motief om te verhuizen);
- Parallelle levensloopcarrières kunnen verhuizingen tevens beïnvloeden door hun effect op de keuzemogelijkheden die individuen hebben (twee banen binnen het gezin kunnen zorgen voor een **restrictie** om te verhuizen)

De beide hierboven beschreven factoren kunnen zorgen voor een *mismatch* tussen de feitelijke woonlocatie en de gewenste locatie. Een verandering van werk of opleiding kan bijvoorbeeld leiden tot verhuizing. Bij een andere baan maken individuen vaak de afweging tussen verhuizen of forenzen. Over het algemeen geldt het volgende verband: hoe groter de noodzaak is om te verhuizen, hoe groter de kans dat een individu genoeg neemt met een ander soort huis dan gewenst. Dit kan bijvoorbeeld een duurder huis zijn of een huis van mindere kwaliteit (Mulder & Hooimeijer, 1999, pp. 164-167). Een verandering van levensfase kan er ook voor zorgen dat een ander type woonlocatie de voorkeur krijgt. Stockdale & Catney (2014, p. 83) stellen dat jongere mensen (starters) in Noord-Ierland het meest geneigd zijn om van de stad naar het platteland te verhuizen omdat zij hier een gezin willen stichten. Dit voorbeeld laat zien dat verhuisgedrag afhankelijk is van zowel context als de levensloop.

De levensloopbenadering kan dus worden gebruikt om de keuze voor een huur,- of koopwoning te verklaren. De wens voor een koopwoning kan allereerst voortkomen uit *housing reasons*. Huishoudens met kinderen of die in de nabije toekomst een gezin willen stichten, kiezen meestal voor een koopwoning. Koopwoningen zijn namelijk vaker eengezinswoningen en dikwijls in een 'gunstige' omgeving gelegen (met bijvoorbeeld een garage of in een groene wijk)(Clark e.a., 1994; Deurloo e.a., 1994; Mulder & Hooimeijer, 1999). Minder dan tien procent van de gezinnen met kinderen blijkt huren dan ook een aantrekkelijke optie te vinden (De Jong & Esveldt, 2014). Een stabiele huishoudenssituatie (stellen en gezinnen) leidt dus vaak tot de aankoop van een woning. Is deze situatie er niet, dan kiest men veelvuldig om te huren. Dit zijn meestal eenpersoonshuishoudens en eenoudergezinnen (Dieleman e.a., 1995). Ook woonduur is

een aspect van deze stabiliteit: individuen die een grote kans hebben om snel te verhuizen, kiezen vaker voor een huurwoning (Moore & Taylor, 2009; Shiller, 2007).

Ook de financiële situatie (microcontext) van een huishouden is bepalend. Volgens Skaburskis (1999) is dit zelfs de belangrijkste verklarende factor. Een koopwoning is verbonden aan een bepaalde hoeveelheid financiële hulpbronnen. Individuen uit de lagere inkomensklassen zijn om deze reden minder goed in staat om een woning te kopen (Dieleman e.a., 1995). Over het algemeen is een huurwoning betaalbaarder, hiervoor is hoofdzakelijk geld nodig voor de maandelijkse huur. Het kopen van een woning gaat daarentegen samen met een aanzienlijke hoeveelheid spaargeld. Concluderend kopen dus vooral 'stabiele huishoudens' een huis. Het kopen van een woning, of dit juist niet kunnen, laat zien dat er bepaalde mogelijkheden en beperkingen bestaan voor verhuizingen (Mulder & Hooimeijer, 1999).

Motieven voor het **kopen** van een woning

Niet alles kan verklaard worden aan de hand van de levensloopbenadering. Er kunnen motieven onderscheiden worden die expliciet de aankoop van een woning stimuleren. Het vervolg van deze paragraaf gaat in op een viertal van zulke motieven: de *ontological security*, het gevoel van tevredenheid en zelfvertrouwen, de vrijheid om aanpassingen te kunnen doen aan de woning en financiële zekerheid.

Ontological security

Een overkoepelend concept dat belangrijk is bij de keuze voor een koopwoning is *ontological security*. Dit wordt als volgt gedefinieerd:

*'The confidence that most human beings have in the **continuity** of their **self-identity** and in the **constancy** of their social and material environments. Basic to a feeling of ontological security is a **sense of the reliability** of persons and things'* (Giddens, zoals aangehaald door Hiscock e.a., 2001, p. 50).

Dit concept suggereert dat individuen meer nodig hebben dan basale levensbehoeften om gelukkig te kunnen leven. Men heeft ook een veilige haven nodig om naar terug te keren in geval van moeilijkheden. De woning zou kunnen dienen als zo'n veilige haven (Hiscock e.a., 2001). Huiseigenaarschap zou een uiting kunnen zijn van de zoektocht naar een veilige haven. Een koopwoning zorgt voor zowel een fysieke als permanente plek op aarde (Saunders, 1990). Dit kan verklaard worden doordat er bij een koopwoning een hogere mate van controle is. De woning is immers eigen bezit (Porteous, 1976). Dit wordt verder besproken bij het motief 'vrijheid om aanpassingen te kunnen doen aan de woning'.

Zelfvertrouwen en status

De aankoop van een woning zou kunnen leiden tot een gevoel van tevredenheid en zelfvertrouwen. Deze vooronderstelling kan gezien worden als het tweede motief voor een koopwoning. In zijn omstreden boek 'A Nation of Homeowners' stelt Saunders (1990) dat individuen een natuurlijke preferentie zouden hebben voor het kopen van hun woning:

*'Because so many people today do own their own homes and so many other would like to, we tend to assume that such a **desire** is in some way the expression of a **national inclination or instinct**. We are not surprised seeing young people making considerable sacrifices (...) of course they want to own their own place'* (Saunders, 1990, p. 59).

Niet iedereen is het eens met deze aanname van Saunders (1990). Zo stellen Mandič & Clapham (1996) dat er veel verschillende soorten huiseigenaren zijn, die kunnen niet worden gegeneraliseerd. Ook zouden de conclusies van Saunders enkel gebaseerd zijn op de ervaringen uit Engelssprekende landen, waardoor deze niet over één kam geschoren kunnen worden. Huiseigenaarschap zou bijvoorbeeld per land verschillen. De rechten en plichten van een

eigenaar in Slovenië zijn geheel anders dan die in Groot-Brittannië (Mandič & Clapham, 1996). Landen als Slovenië hebben namelijk vaak geen goed ontwikkelde huursector (Elsinga & Hoekstra, 2005). Daarnaast zou er gegeneraliseerd zijn op één moment in de tijd met gunstige economische omstandigheden (Mandič & Clapham, 1996). Ook Gurney (zoals aangehaald door Elsinga & Hoekstra, 2005, p. 403) is het niet eens met Saunders. Volgens hem wordt eigenaarschap ten onrechte als een natuurlijke voorkeur beschouwd door het toenemende aandeel koopwoningen. Dit betekent echter niet dat dit ook de natuurlijke voorkeur is.

Desondanks zou een koopwoning een gevoel van zelfvertrouwen en status creëren. Huiseigenaren worden vaak gezien als individuen die een hogere sociale status genieten. Deze factor alleen zou hen deze status al bezorgen, zo luidt de vooronderstelling. Opoku & Abdul-Muhmin (2010) tonen aan dat sociale status en sociale identiteit een grote rol spelen bij de voorkeur voor een koopwoning in Saudi-Arabië. Het wordt in dit land gezien als een indicator voor *'achieving the good life'*, ook in de lagere sociale klassen. De aankoop van een huis kan tevens voor het nodige zelfvertrouwen zorgen: het zou een grote prestatie zijn (Elsinga & Hoekstra, 2005, pp. 303-304). Ook Dietz & Haurin (2003) en Hiscock e.a. (2001) stellen dat eigenaarschap kan leiden tot zelfvertrouwen en tevredenheid.

Vrijheid om aanpassingen te kunnen doen aan de woning

Huiseigenaarschap biedt de mogelijkheid tot meer aanpassingen in en rondom de woning (Dupuis & Thorns, 1998; Kleinhans & Elsinga, 2010; Porteous, 1976). Kleinhans & Elsinga (2010, p. 44) stellen dat eigenaarschap de mogelijkheid biedt om de eigen omgeving aan te passen en een stempel op de woning te drukken. Ook Gram-Hanssen & Bech-Danielsen (2004) en Saunders (1990) beamen dit belang. Een koopwoning biedt bewoners dus meer vrijheid om de woning in te richten en vorm te geven naar eigen smaak en ideeën. Vooral in landen waar vrijheid en huiseigenaarschap de dominante ideologie zijn, is dit aspect belangrijk bij de keuze voor een koopwoning. Hierbij kan gedacht worden aan de Amerikaanse samenleving met haar *'American Dream'* (Fu, 2014; Kleinhans & Elsinga, 2010, pp. 44-45). Ook dit derde motief geeft individuen een reden om te kiezen voor een koopwoning. Men heeft bij dit type woning meer vrijheid.

Financiële zekerheid

Een laatste motief om een koopwoning te verkiezen boven een huurwoning heeft te maken met financiële zekerheid. Huiseigenaarschap biedt de mogelijkheid te profiteren van mogelijke waardeverhoging (Boehm & Schlottmann, 2014). Bij huurwoningen is deze mogelijkheid er niet (Neele e.a., 2008; Saunders, 1990). Elsinga & Hoekstra (2005) stellen daarbij dat het hebben van een koopwoning op de lange termijn financieel aantrekkelijker is. Dit komt doordat huren kan worden gezien als *'weggegooid geld'*. Er is immers geen sprake van kapitaalaccumulatie bij het betalen van de maandelijkse huur (Saunders, 1990). Doorgaans wordt ook aangenomen dat de aankoop van een huis een verstandige investering is. Kopen kan worden gezien als beter voor de financiële zekerheid van een huishouden (Wolf & Domain, 2013).

Toch zijn er ook negatieve ontwikkelingen denkbaar. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de huidige financiële crisis. Huiseigenaren kunnen te maken krijgen met een waardedaling van hun woning. De gemiddelde koopsom in Nederland is sinds de crisis met tien procent afgenomen en het aantal transacties met bijna vijftig procent gedaald (Van de Pas, 2012). Ook is de gemiddelde woning sinds 2008 34.000 euro minder waard geworden (Calcasa, 2015). In hoeverre een woning financiële zekerheid biedt, heeft dus te maken met de specifieke economische omstandigheden in een land.

2.1.3 Deelconclusie

Verschillende aspecten spelen een rol bij de keuze voor een koop,- of huurwoning. De levensloopbenadering biedt verklaringen vanuit het verhuisgedrag van mensen. Ook zijn er motieven die specifiek een rol spelen bij de keuze voor een koopwoning, zoals zelfvertrouwen en financiële zekerheid. Aandacht voor dit keuzeproces is van belang omdat deze keuzes en motieven samenhangen met de vooronderstelde voordelen van een koopwoning. Zo is naar

voren gekomen dat men kiest voor een koopwoning wanneer men verwacht ergens langer te wonen. Van een langere woonduur kan verondersteld worden dat dit leidt tot meer buurtparticipatie. Al sinds het midden van de vorige eeuw wordt aandacht geschonken aan deze vermeende voordelen van koopwoningen (Kleinhans & Elsinga, 2010; Perkins, 1990; Rohe & Stegman, 1994); buurtparticipatie is één van de belangrijkste voordelen (zie paragraaf 2.2.3 voor verdere toelichting). Op het concept buurtparticipatie wordt in de volgende paragraaf verder ingegaan. Aangezien deze studie gaat over huurdersparticipatie zal ook worden ingegaan op de wijze waarop participatie kan worden verbonden met huurders.

2.2 Participatie in de buurt

Al decennialang bestaat vanuit de sociale wetenschappen aandacht voor de negatieve consequenties van gebrekkige burgerbetrokkenheid (Dekker & Van Kempen, 2008). Putnam (2000) spreekt in zijn bekende boek over de metafoor *'Bowling Alone'*: men bowlt steeds meer, maar steeds minder in georganiseerde vorm. Hij spreekt hiermee zijn zorg uit over een individualistische Amerikaanse samenleving met steeds minder collectieve actie (Putnam, 2000). Ook in Europa bestaan deze zorgen (Dekker & Van Kempen, 2008). Het betrekken van burgers in de samenleving wordt participatie genoemd, daarbij zou het ook de sociale en fysieke situatie van de buurt verbeteren. De wetenschap doet veelvuldig de aanname dat koopwoningen zouden zorgen voor meer participatie in de buurt (Dekker, 2007). Hoe is het dan gesteld met buurten met voornamelijk (sociale) huurwoningen?

Deze paragraaf zal eerst een definitie geven van buurtparticipatie, waarbij wordt ingegaan op de verschillende vormen van dit concept. De determinanten van participatie komen hierna aan de orde: wat zijn de factoren die participatie beïnvloeden? Het verband tussen koopwoningen en buurtparticipatie wordt vervolgens behandeld: is het per definitie van belang om een hoog percentage woningbezit in een wijk te hebben voor een hoge mate van participatie?

2.2.1 Definitie buurtparticipatie

Het betrekken van burgers in de samenleving wordt veelal aangeduid met participatie. De definities van verschillende wetenschappers hebben een aantal zaken gemeen. Zo wordt ingegaan op het betrekken van burgers bij vernieuwingsprocessen (Leveling, 2003, p.17) en de betrokkenheid in beleid en besluitvorming (Van Marissing, 2008; Nelissen, 1980). De burger kan hierbij eigen initiatieven ontplooiën om de leefbaarheid van de wijk te verhogen. Dekker (2007, p. 357) vat buurtparticipatie als volgt samen: *'de activiteiten die ondernomen worden door buurtbewoners met als doel de sociale en fysieke situatie in de buurt positief te veranderen'*. Dit is ook de definitie die in deze studie zal worden gebruikt. Hierdoor wordt het mogelijk om participatie op twee manieren te categoriseren: het onderscheid tussen enerzijds sociale en fysieke buurtparticipatie en anderzijds formele en informele buurtparticipatie.

2.2.2 Verschillende soorten buurtparticipatie

Fysieke en sociale buurtparticipatie

Sociale participatie is een containerbegrip. Het kan een grote verscheidenheid aan activiteiten omvatten: van de actieve inzet voor lokale organisaties tot betrokkenheid in persoonlijke relaties (Broese van Groenou, 2006). Lindström e.a. (2001, p. 443) beschrijven sociale participatie als de mate waarin mensen actief deelnemen aan de activiteiten van formele en informele groepen in de samenleving. Ook Dalgard & Håheim (1998, p. 487) schenken aandacht aan de actieve betrokkenheid van individuen: *'social participation (...) taking active part in organized groups and associations'*. Deze studie zal deze laatste definitie gebruiken.

Aan fysieke buurtparticipatie is minder aandacht besteed. Zo benoemt Dekker (2007) dat er een verschil bestaat tussen sociale en fysieke participatie, maar wordt er geen definitie gegeven. Rohe & Stewart (1996) spreken daarentegen van *'property maintenance'*, waarmee het bijhouden van de woning en het woongebouw wordt bedoeld (Rohe & Stewart, 1996, p. 45). Ook Hendriks & Tops (2005) spreken hiervan, maar hun definitie gaat verder dan het eigen woongebouw of woning. Zij gaan in op het netjes, veilig en in goede conditie houden van de buurt (Hendriks & Tops, 2005, p. 477). Corpovenista (2014b) definieert fysieke participatie als

'het beheer en onderhoud van gemeenschappelijke ruimten', zoals het onderhoud van het trappenhuis of de galerij. Deze studie combineert deze drie definities: 'het beheer en onderhoud van de fysieke omgeving: de buurt, gemeenschappelijke ruimten en de eigen woning'. Hierbij is sprake van fysieke participatie op drie schaalniveaus: de eigen woning (Rohe & Stewart, 1996), de gemeenschappelijke ruimte (Corpovenista, 2014b) en de buurt (Hendriks & Tops, 2005).

Verschillende wetenschappers wijzen op het verband tussen sociale en fysieke participatie. Rohe & Stewart (1996) zien dat sociale participatie en frequente interactie met medebuurtbewoners kan leiden tot sociale druk, waardoor men de eigen woning netjes bijhoudt of gaat opknappen. Chavis & Wandersman (1990) zien dat participatie in lokale organisaties (sociale participatie) belangrijk is bij het verbeteren van de kwaliteit van de fysieke omgeving. Hierbij kan gedacht worden aan het verminderen van criminaliteit en het verbeteren van overheidsdiensten (Chavis & Wandersman, 1990, p. 62). In een dergelijk geval is fysieke participatie dus een gevolg van sociale participatie. Naast het onderscheid tussen sociale en fysieke participatie is er ook onderscheid te maken tussen formele en informele buurtparticipatie.

Formele en informele buurtparticipatie

Een aspect van buurtparticipatie is betrokkenheid in de besluitvorming. Dit aspect kan worden gebruikt om het onderscheid tussen formele en informele participatie te maken. Formele participatie is: het deelnemen van individuen in het besluitvormingsproces met als doel de situatie in de buurt positief te beïnvloeden. De mate waarin dit mogelijk is, heeft te maken met twee factoren: de 'openheid' van het bestuur en de manier waarop beslissingen worden genomen. Bewoners moeten immers wel de mogelijkheid hebben om invloed te kunnen uitoefenen. Formele participatie verwijst bijvoorbeeld naar activiteiten zoals het deelnemen in een bewonerscommissie. Hierbij is vaak sprake van dialoog tussen de autoriteiten (publieke en private partijen en bijvoorbeeld woningcorporaties) en bewoners (Dekker, 2007). Informele buurtparticipatie gaat daarentegen in op vrijetijdsbesteding en heeft een laagdrempeliger karakter. Voorbeelden van deze informele activiteiten zijn: het organiseren van evenementen in de wijk en het schoonhouden van een park of speeltuin (Dekker, 2007).

Onderzoek van Corpovenista uit 2010 laat zien dat woningcorporaties steeds meer moeite hebben met formele participatie. Bij formele organisaties als bewonerscommissies en huurderkoepels is vaak sprake van een oververtegenwoordiging van autochtone senioren, waardoor deze niet representatief zijn. Sommige corporaties proberen actief andere leden (zoals jongeren en allochtonen) te zoeken. Andere corporaties hopen juist via informele participatie andere groepen te bereiken. Hier kan bijvoorbeeld gedacht worden aan *bottom-up* initiatieven zoals activiteitencommissies en zelfbeheer (Corpovenista, 2010).

Vanuit woningcorporaties is dus steeds meer aandacht, zoals blijkt uit het onderzoek van Corpovenista, voor vormen van informele participatie. Deze initiatieven worden ook gestimuleerd. In de meeste gevallen zijn sociale en fysieke participatie onderdeel van informele participatie, zoals bij zelfbeheer en buurtfeesten. Sociale participatie kan daarentegen ook op een formele manier plaatsvinden, zoals bij bewonerscommissies en huurdersbelangenverenigingen. Nu is vastgesteld wat buurtparticipatie inhoudt, is het ook belangrijk om in te gaan op de waaromvraag: wat zijn de factoren die invloed hebben op de buurtparticipatie van een individu?

2.2.3 Welke determinanten verklaren buurtparticipatie?

Vanzelfsprekend participeren niet alle buurtbewoners (Dekker & Van Kempen, 2008, p. 56). Dit kan te maken hebben met het feit dat dit door hen niet belangrijk wordt gevonden. Over het algemeen geldt het volgende verband: '*the greater the importance of life within the neighbourhood, the greater the chances of participating*' (Dekker & Van Kempen, 2008, p. 56).

Hoe kan buurtparticipatie dan verklaard worden? Verschillende determinanten hebben invloed op dit concept: individuele variabelen, buurtvariabelen, sociaal kapitaal en buurtverbondenheid (Dekker, 2007, p. 258; Dekker & Van Kempen, 2008; Permentier, 2008)(figuur 2.3). Dekker (2007) en Dekker & Van Kempen (2008) maken geen melding van

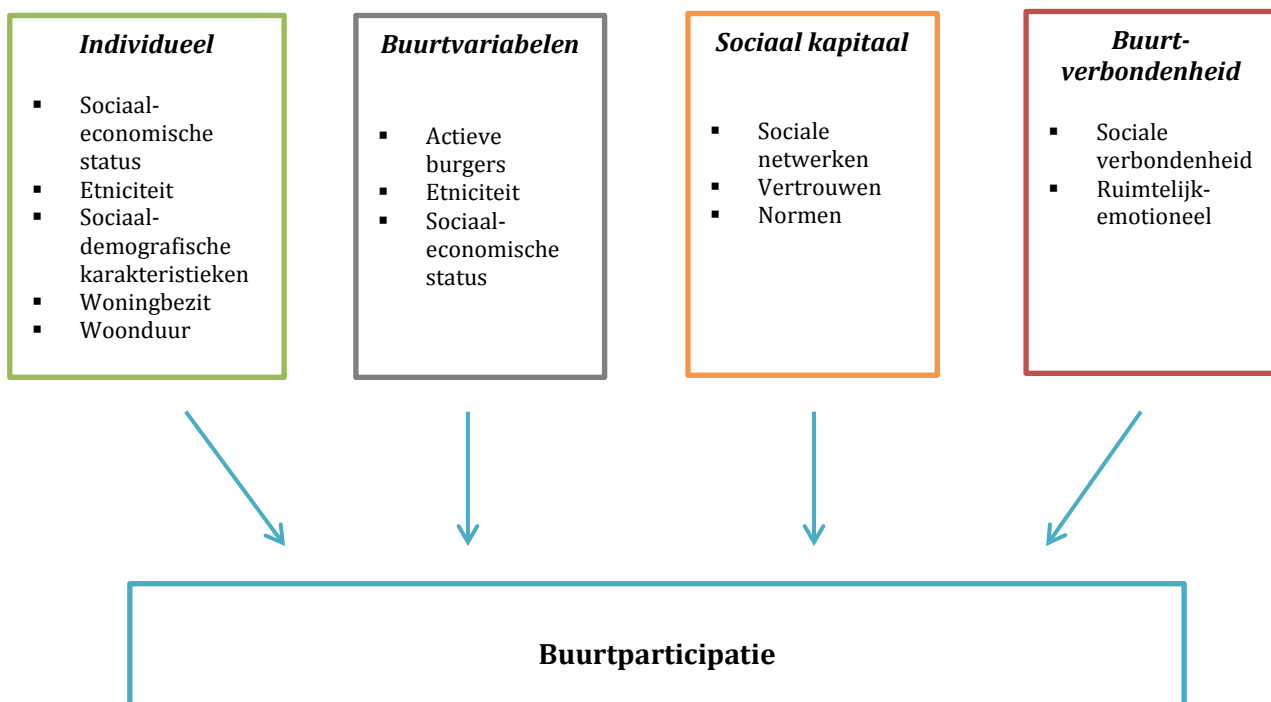
verbanden tussen de verschillende determinanten. Toch kan verondersteld worden dat deze verbanden bestaan. Zo zouden individuele factoren invloed kunnen hebben op buurtverbondenheid en sociaal kapitaal. Onder het kopje 'buurtverbondenheid' wordt het verband tussen sociaaleconomische status en buurtverbondenheid besproken. Met deze verbanden dient rekening gehouden te worden.

Individuele variabelen

Bepaalde individuen blijken minder geneigd tot buurtparticipatie. Welke factoren spelen hierbij een rol? Allereerst blijkt dat een lage sociaaleconomische status (inkomen, werk en opleiding) een ongunstige invloed heeft op formele participatie. Dit komt doordat deze individuen minder sociale interactie en netwerken hebben en minder toegang tot instituties (Dekker, 2007, pp. 358-359). Ook het algemene idee luidt als volgt: naarmate een individu meer hulpbronnen heeft, is de kans groter dat er geparticipeerd wordt in activiteiten (Dekker & Van Kempen, 2008, p. 65).

Etniciteit blijkt ook rol te spelen bij de verklaring van participatie. Onderzoek in de Verenigde Staten wijst uit dat etnische minderheden vaak meer participeren om hun lage sociale status in de maatschappij te compenseren. Etnische minderheden participeren (bijvoorbeeld in de politiek) om zaken te bereiken die anders onmogelijk zijn door een gebrek aan persoonlijke hulpbronnen (inkomen of opleiding). Het vertrouwen in de politiek lijkt in dergelijke gevallen groot, waarbij een relatie lijkt te bestaan tussen etniciteit, vertrouwen en participatie. Geheel duidelijk is echter niet welke richting dit verband heeft (Dekker & Bolt, 2005, p. 65). Buurtparticipatie onder etnische minderheden over het algemeen zou zelfs groter zijn dan onder autochtonen, omdat deze groepen vaak een sterkere groepsidentiteit hebben. Niet alle minderheidsgroepen zijn echter hetzelfde: de ene groep kan meer participeren dan de andere (Verba & Nie, zoals aangehaald door Dekker, 2007, p. 359).

Figuur 2.3: Schematische weergave van de verklarende determinanten van buurtparticipatie

Bron: Dekker, 2007, p. 358; Dekker & Van Kempen, 2008; Permentier, 2008

De derde groep van verklarende persoonskenmerken zijn de sociaaldemografische karakteristieken. Om te beginnen zijn er verschillen tussen mannen en vrouwen. Van oudsher zijn vrouwen meer betrokken bij de buurt: zij werken minder vaak buitenshuis en besteden

meer tijd in de buurt. Het zijn vaak vrouwen die gebruik maken van de buurtfaciliteiten om bijvoorbeeld boodschappen te doen (Gittell e.a., 2000). Mensen met kinderen zijn vaak ook meer betrokken bij de buurt. Zij maken namelijk meer gebruik van de voorzieningen in de buurt, zoals scholen en kinderopvang. Dit leidt tot meer sociale contacten en participatie. Tot slot besteden oudere mensen meer tijd in de eigen buurt, omdat zij minder mobiel zijn. Daarom is het voor hen van groot belang om met de buurt verbonden te zijn en hier actief in deel te nemen (Dekker, 2007, p. 359).

Woningbezit heeft tot slot invloed op de mate van buurtparticipatie. De gedachte dat huizenbezitters beter zouden zijn voor de buurt is gebaseerd op verschillende argumenten en wordt door veel wetenschappers ondersteund (Cox, 1982; Dekker, 2007; DiPasquale & Glaeser, 1999; Kleinhans & Van Ham, 2013; Lelieveldt, 2004; McCabe, 2013; Perkins, 1990; Rohe & Stegman, 1994; Rohe e.a., 2002). Huiseigenaren zouden bijvoorbeeld meer sociale connecties binnen de buurt hebben, dit komt mede doordat zij langer in hun woning blijven wonen en meer tijd hebben om een sociaal netwerk (sociaal kapitaal) te ontwikkelen (Blum & Kingston, 1984; Dekker & Bolt, 2005). Woonduur is dan ook één van de motieven om voor een koopwoning te kiezen. Bovendien hebben woningbezitters vaak bewust voor een bepaalde buurt gekozen (Bolt & Torrance, 2005; Dekker, 2007). Woonduur en stabiliteit zijn beide motieven die de aankoop van een woning stimuleren (zie paragraaf 2.1.2).

Woonduur is echter ook een determinant van participatie (Blum & Kingston, 1984; Dekker & Bolt, 2005; DiPasquale & Glaeser, 1999; Kang & Kwak, 2003). Hierdoor is er meer stabiliteit, politieke participatie en activisme te verwachten in een buurt met veel koopwoningen (Dietz & Haurin, 2003, p. 404). Omdat bewoners bewust kiezen voor een bepaalde wijk, is de kans ook groter dat zij hier zullen participeren (Bolt & Torrance, 2005; Dekker, 2007; Kang & Kwak, 2003). Woonduur lijkt dan ook sterk samen te hangen met woningbezit, maar het is onduidelijk of het ook een verklarende factor is bij huurwoningen. De aanname is dat huiseigenaren meer kennis bezitten over de gemeenschap, waardoor zij beter in staat zijn deel te nemen aan sociale activiteiten (kerken, lokale politiek en organisaties) (Blum & Kingston, 1984; Cox, 1982; Dekker & Bolt, 2005; DiPasquale & Glaeser, 1999; Rossi & Weber, 1996). De financiële investeringen van huiseigenaren gelden als een belangrijk motief voor een koopwoning (zie paragraaf 2.1.2). Hierdoor zou men meer willen investeren in de directe omgeving van de woning en in wijk (DiPasquale & Glaeser, 1999; Kleinhans & Van Ham, 2013; Rohe e.a., 2002). Eigenaren hebben namelijk financieel belang bij een goede leefbaarheid van de wijk (Permentier e.a., 2013). Huizenbezitters zouden daarom minder tolerant zijn tegenover negatief afwijkend gedrag: de waarde van woning moet behouden blijven (Dekker & Bolt, 2005). Dit zou kunnen leiden tot minder criminaliteit en verloedering (Dietz & Haurin, 2003, p. 404).

Het kopen van een huis brengt dus financiële investeringen, emotionele verbondenheid en meer sociale netwerken met zich mee. Mede hierdoor zou woningbezit leiden tot meer participatie in de buurt. Buurtparticipatie kan gerelateerd worden aan het eerder genoemde *ontological security* (zie paragraaf 2.1.2). Een koopwoning kan een veilige haven bieden voor woningbezitters, op deze manier krijgen ze de mogelijkheid om invloed uit te oefenen op hun woonomgeving. Dit zou kunnen resulteren in buurtparticipatie (Hiscock e.a., 2001; Kleinhans & Elsinga, 2010). Volgens Dekker (2007) is er dan ook een significant verband tussen huiseigenaarschap en participatie wanneer gecontroleerd wordt voor sociaaleconomische, etnische en demografische variabelen. Niet iedereen is het hier mee eens, door sommigen wordt de relatie tussen woningbezit en participatie in twijfel getrokken (Haurin e.a., 2003; McCabe, 2013; Shlay, 2006). Ook zouden er te weinig kritische onderzoeken zijn uitgevoerd naar dit verband. In paragraaf 2.2.4 wordt hier verder op ingegaan.

Buurtvariabelen

In de artikelen van Dekker (2007) en Dekker & Van Kempen (2008) wordt niet gesproken over het belang van buurtkarakteristieken als determinant voor buurtparticipatie. Er blijkt dan ook dat naar deze determinant minder onderzoek is gedaan (Cho e.a., 2006; Permentier, 2008). Desondanks is het cruciaal om het belang van de buurt te erkennen, participatie kan namelijk niet los worden gezien van de context: de buurt (zie figuur 2.3). Door Permentier (2008) wordt

aangedragen dat een actieve buurt (met veel sociaal en politiek betrokken burgers) zou leiden tot het ontstaan van meer actieve burgers. Het bewijs hiervoor is alleen schaars, aangezien niet duidelijk is wat hier de oorzaak is en wat het gevolg. Ook zouden stabiele buurten meer participatie kennen omdat men meer tijd heeft om vriendschappen op te bouwen (Cho e.a., 2006; Huckfeldt, 1979). Veel individuele karakteristieken zoals besproken in de vorige paragraaf, zijn ook van belang in de buurtcontext. Het gaat dan niet om de etniciteit of sociaaleconomische status van een individu, maar om de samenstelling van de buurt.

Het effect van de etnische samenstelling van de buurt is onduidelijk. Aan de ene kant zou concentratie kunnen leiden tot lagere participatie, maar aan de andere kant kan dit ook een positieve invloed hebben. De druk op een etnische groep van buitenstaanders kan ervoor zorgen dat deze etnische groep juist samenkomt en participeert (Permentier, 2008). Marshall (2001) gaat in op de relatie tussen trots en vertrouwen in de lokale gemeenschap en participatie. Hieruit blijkt dat: hoe groter het percentage etnische minderheden, hoe groter de kans op participatie. Individuen zijn namelijk geneigd om zich te identificeren met individuen met gelijksoortige karakteristieken. Hoe hoger het percentage leden van dezelfde etnische groep, hoe groter de kans op participatie wordt. Een hoge mate van concentratie zou leiden tot een bewustzijn van druk van buiten de gemeenschap. Personen voelen zich hierdoor meer verbonden met elkaar en gaan dus meer participeren (Dekker & Van Kempen, 2008, p. 66; Dekker, 2007, p. 359).

Ook het effect van de sociaaleconomische status van de buurt is tegenstrijdig (Permentier, 2008, pp. 116 - 117). Armoede kan enerzijds leiden tot disorganisatie, maar hoge werkloosheidcijfers kunnen ook een positieve impact hebben om lokaal te participeren. Buurten met hoge werkloosheidcijfers worden vaak gekenmerkt door sociale en fysieke problemen, bewoners participeren hierdoor meer. Er zijn immers ook meer problemen om op te lossen (Dekker & Van Kempen, 2008; Permentier, 2008). De gedachte bestaat dat een bepaalde bevolkingssamenstelling (zoals veel lage inkomensgroepen) zou leiden tot een verminderde leefbaarheid. Een achteruitgang van de leefbaarheid zou daarnaast als motivatie kunnen dienen voor bewoners om te participeren (Bolt & Ter Maat, 2005; Perkins e.a., 1990). Frustratie en ontevredenheid leidt tot meer participatie: de situatie in de buurt kan op deze manier door de bewoner zelf verbeterd worden. Dit zou opgelost kunnen worden door het aantrekken van woningbezitters. Er wordt verondersteld dat woningbezitters een hogere sociaaleconomische status hebben (Permentier e.a., 2013). Dit is strijdig met het effect van de individuele sociaaleconomische status, waarbij wordt verondersteld dat een lage sociaaleconomische status leidt tot minder participatie door minder toegang tot instituties en sociale netwerken (zie *'individuele variabelen'*).

Sociaal kapitaal

Bepaalde individuele,- en buurtkarakteristieken hebben dus invloed op de intentie om te participeren. Deze factoren verklaren echter niet wat de achterliggende redenen zijn. De theorie van sociaal kapitaal geeft hier wel inzicht in. Sociaal kapitaal gaat in op de rationaliteit van individuen, die hun eigen voordelen proberen te maximaliseren binnen een sociaal netwerk (Dekker, 2007). Het zijn dus de mogelijkheden die actoren hebben om voordelen veilig te stellen door middel van lidmaatschap van een sociaal netwerk en andere sociale structuren (Portes, 1998). Sociale netwerken kunnen mede worden opgebouwd door een langere woonduur, zoals beschreven in de paragraaf *'individuele variabelen'* (Dekker & Bolt, 2005). Volgens Dekker (2007) bestaat sociaal kapitaal uit drie aspecten: sociale netwerken, vertrouwen en het verwerpen van ongewenst gedrag (normen). Bestaande studies richten zich vooral op de relatie tussen het vertrouwen dat voortkomt uit sociaal kapitaal en de invloed op participatie (zie bijvoorbeeld Arrow, 2000 en Purdue, 2001). Het probleem is dat deze studies zich vooral richten op één van de aspecten van sociaal kapitaal en niet op de wisselwerking tussen de drie aspecten (Dekker, 2007).

Het sociale netwerk is het eerste aspect van sociaal kapitaal, waarbij wordt ingegaan op de mate van sociale interactie binnen gemeenschappen en families. Door deze netwerken kan er actie worden ondernomen in de gemeenschap. Dit werkt als volgt: als een individu meer sociaal

betrokken is, zal er een positiever gevoel over de gemeenschap ontstaan. Dit leidt vervolgens tot een actievare rol van het individu (Dekker, 2007, p. 360). Kang & Kwak (2003) tonen bijvoorbeeld aan dat het persoonlijke netwerk de belangrijkste verklarende variabele is bij controlering voor alle andere variabelen. Ook van het tweede element, vertrouwen, wordt een positieve relatie met participatie verwacht. Er zijn twee soorten vertrouwen te onderscheiden: het vertrouwen van bewoners in medebewoners en het vertrouwen in de autoriteiten. Minder vertrouwen leidt in dit geval tot minder buurtparticipatie (Dekker, 2007, p. 361). Normen zijn ter afsluiting het derde element van sociaal kapitaal, oftewel het verwerpen van ongewenst gedrag. Volgens Elissetche (2005) betekenen normen het volgende: *'norms are the rules specifying appropriate and desirable behaviour and forbidding non-desirable behaviour'*. Alhoewel het verband tussen normen en participatie minder vaak is bestudeerd, lijkt dit element toch van belang. Bij normen in de wijk kan gedacht worden aan de houding van het individu tegenover negatief afwijkend gedrag (*deviant norms*). Bij afkeuring van dit gedrag is de kans op participatie groter. Men heeft immers de wil om deze situatie te veranderen. Het accepteren van dergelijk gedrag leidt daarentegen tot minder participatie, vooral wanneer het gaat om een groot aandeel van de bewoners. Vaak is de angst van bewoners om anders te zijn dan medebewoners groter dan de wil om de situatie in de buurt te veranderen (Dekker, 2007, pp. 361-362).

Buurtverbondenheid

De laatste determinant van buurtparticipatie is de verbondenheid die een individu voelt met de buurt (Dekker, 2007; Manzo & Perkins, 2006). Het idee achter buurtverbondenheid is dat individuen niet alleen een band hebben met medebewoners, maar zich ook aangetrokken voelen tot en identificeren met de onmiddellijke leefomgeving (Blokland, 2000). Buurtverbondenheid zou namelijk leiden tot:

'... a feeling of security, builds self-esteem and self-image, provides a bond between people, cultures and experiences, and maintains group identity (Altman and Low, 1992; Crow, 1994; Taylor, 1988)' (Dekker, 2007, p. 362).

Een gevoel van buurtverbondenheid zal resulteren in een grotere kans om te participeren vanwege een verantwoordelijkheidsgevoel voor de omgeving. Bewoners identificeren zich namelijk met deze sociale omgeving en hebben het gevoel dat ze zorg moeten dragen voor de wijk en deze moeten beschermen. Deze verbondenheid staat ook wel bekend als 'loyalty' (Hirshman, 1970). Deze loyaliteit naar de buurt is meer dan gevoel alleen, een individu kan er ook naar gaan handelen, bijvoorbeeld participeren (Permentier, 2008). Buurtverbondenheid zorgt voor meer betrokkenheid bij lokale organisaties en de wil om de sociale en politieke situatie in de buurt te verbeteren. Deze sociale vorm van buurtverbondenheid heeft positieve invloed op participatie, maar moet niet verward worden met sociale contacten in de buurt. Iemand kan zich sterk verbonden voelen met de buurt zonder dat hier sociale contacten zijn (Dekker, 2007, p. 362; Manzo & Perkins, 2006).

Ook het ruimtelijk-emotionele aspect van buurtverbondenheid is belangrijk. Het verwijst naar de connectie die mensen voelen met hun woonomgeving en het gevoel dat men daar thuishoort (Forrest & Kearns, 2001). Dit kan tevens leiden tot de intentie om actie te ondernemen en dus te participeren in de buurt. Buurtverbondenheid op zowel sociaal als ruimtelijk-emotioneel vlak moedigt bewoners dus aan om te participeren in hun buurt (Dekker, 2007). Het hoeft overigens niet automatisch te leiden tot buurtparticipatie: een bewoner kan zich verbonden voelen met de buurt, maar niet betrokken zijn bij buurtactiviteiten (Dekker, 2007, p. 358). Buurtverbondenheid wordt gezien als een zeer belangrijke determinant van buurtparticipatie. Het hangt samen met verschillende andere concepten en variabelen die relevant zijn voor dit onderzoek, zoals woonduur.

Definiëring buurtverbondenheid

De literatuur besteedt steeds vaker aandacht aan de verbondenheid van mensen met een plaats (Dekker & Bolt, 2005; Lewicka, 2011). Deze *'place attachment'* kan op verschillende manieren

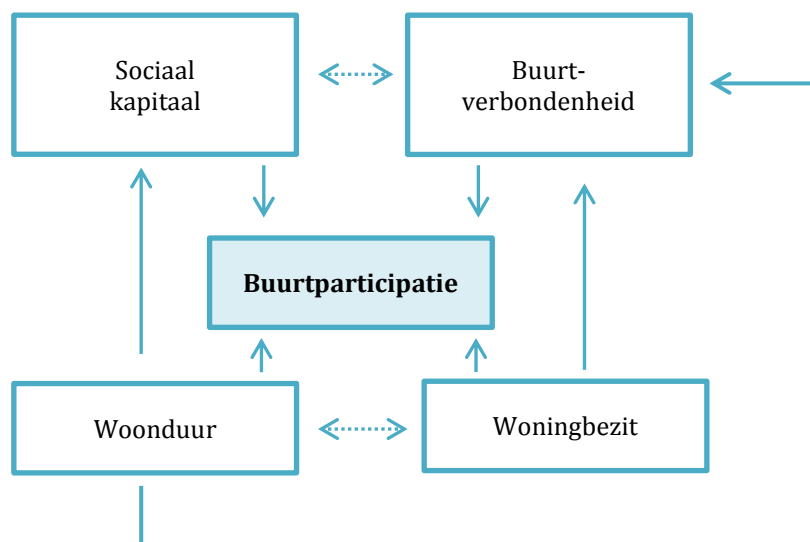
worden gedefinieerd en ook verband houden met andere objecten. Door Lewicka (2010) wordt het omschreven als: de emotionele banden die mensen ontwikkelen met hun woonomgeving, zoals huizen of buurten, maar ook met plekken waar recreatie plaatsvindt, zoals landschappen, bossen, meren, de wildernis of een zomerhuisje (Lewicka, 2010, p. 36). Buurtverbondenheid kan dus ook plaatsvinden met de woningen in een buurt. Dit kan worden beschouwd als onderdeel van mentaal eigenaarschap (een band hebben met het object). Hierop wordt verder ingegaan in paragraaf 2.3.

Buurtverbondenheid kent verschillende voorspellende variabelen. Woonduur en woningbezit zijn hiervan de belangrijkste (Lewicka, 2010). Woonduur wordt tevens gezien als een positief gevolg van woningbezit, omdat het onder andere zou leiden tot meer participatie. Dit zou volgens Brown e.a. (2003) nadelig zijn voor wijken met veel huurwoningen. In een dergelijk geval zouden huurders zich per definitie al minder verbonden voelen met de buurt. Paragraaf 2.2.4 zal het verband tussen woningbezit en woonduur uitgebreider beschreven. Andere sociaaldemografische variabelen, zoals leeftijd en sociaaleconomische status, zijn ook van invloed op buurtverbondenheid (Lewicka, 2011). Bovendien hebben het aantal sociale relaties in de buurt en het gevoel van zekerheid invloed op buurtverbondenheid (Brown e.a., 2003; Lewicka, 2010). Tot slot spelen omgevingsfactoren een rol, zoals type woning, grootte van de woning en het uiterlijk van de gebouwde omgeving (Lewicka, 2010; 2011).

2.2.4 Kanttekeningen bij de rol van woningbezit in buurtparticipatie

Vanuit de literatuur kunnen verschillende verbanden worden gelegd tussen de concepten binnen deze studie. Er zijn verschillende determinanten van participatie vastgesteld, waaronder woningbezit (als individuele variabele, zie paragraaf 2.2.3) (Dekker, 2007; Kleinhans & Van Ham, 2013; Rohe & Stegman, 1994), sociaal kapitaal (Dekker, 2007), buurtverbondenheid (Dekker, 2007; Manzo & Perkins, 2006) en buurtvariabelen (Permentier, 2008). Ook woonduur wordt gezien als een voordeel van koopwoningen ten opzichte van huurwoningen (Kang & Kwak, 2003). Lewicka (2010; 2011) stelt eveneens dat woonduur en woningbezit zouden leiden tot meer buurtverbondenheid en sociale netwerken. Dit zou uiteindelijk leiden tot meer participatie. De invloed van deze variabelen op buurtparticipatie is dus zowel direct als indirect (figuur 2.4).

Figuur 2.4 Schematische weergave van de verbanden tussen variabelen

Woningbezit is dus één van de verklarende factoren van participatie: het zou leiden tot een betere sociale en fysieke situatie in de buurt. In Nederland wordt huiseigenaarschap daarom gezien als middel om wijken te verbeteren, bijvoorbeeld om de participatie te verhogen. Mede

om deze reden worden corporatiewoningen verkocht aan zittende huurders: het percentage koopwoningen wordt op deze manier verhoogd (Kleinhans & Elsinga, 2010). De verkoop van sociale huurwoningen heeft volgens Permentier e.a. (2013) verschillende doelen. Het is voor woningcorporaties een manier om financiële middelen te verkrijgen. De aankoop van een sociale huurwoning heeft ook verschillende voordelen voor de bewoners, zoals meer inspraak in de woning en een hogere sociale status. De leefbaarheid van de wijk zou hierdoor kunnen verbeteren. Woningbezitters zouden meer investeren in hun woning en wijk vanwege de financiële investeringen die zijn hebben gedaan (Permentier e.a., 2013)(zie paragrafen 2.1.2 & 2.2.3).

In de praktijk blijkt echter dat *'rental-buyers'* (huurkopers) veel moeite hebben met het onderhoud. Door lagere inkomens is het voor hen vaak te kostbaar om te investeren in de woning (Kleinhans & Van Ham, 2013). In enkele gevallen zouden bewoners dit zelfs oplossen door illegale kamerverhuur of hennepkwekerijen (Kleinhans, 2013). Ook Permentier e.a. (2013) plaatsen kanttekeningen bij de positieve relatie tussen de verkoop van huurwoningen en leefbaarheid. De gekochte woningen zijn vaak niet van de beste kwaliteit en de 'huurkopers' hebben te weinig inkomen om fysiek te investeren. Er bestaat dus een gebrek aan hulpbronnen bij deze groep (zie paragraaf 2.2). De leefbaarheid blijkt in veel gevallen ook nauwelijks te verbeteren: zowel de sociale cohesie als de tevredenheid met de woningomgeving wordt nadelig beïnvloed (Permentier e.a., 2013, p. 104).

Permentier e.a. (2013) zien toch een aantal voordelen van verkoop, maar deze vinden met name plaats in de betere buurten waar het aandeel koopwoningen al relatief groot is. Hier is de WOZ-waarde van de huizen vaak gestegen: er is dus sprake van waardeestijging. Kleinhans (2013) voegt hier nog eens aan toe dat het aandeel koopwoningen substantieel moet toenemen voordat er sprake is van enige verbetering van de leefbaarheid. In sommige buurten is het aantal verkochte woningen zo laag dat deze drempelwaarde niet wordt gehaald. Daarnaast worden de woningen vaak verkocht aan de zittende huurders, er verandert dan weinig aan de bevolkingssamenstelling van de buurt (Kleinhans, 2013).

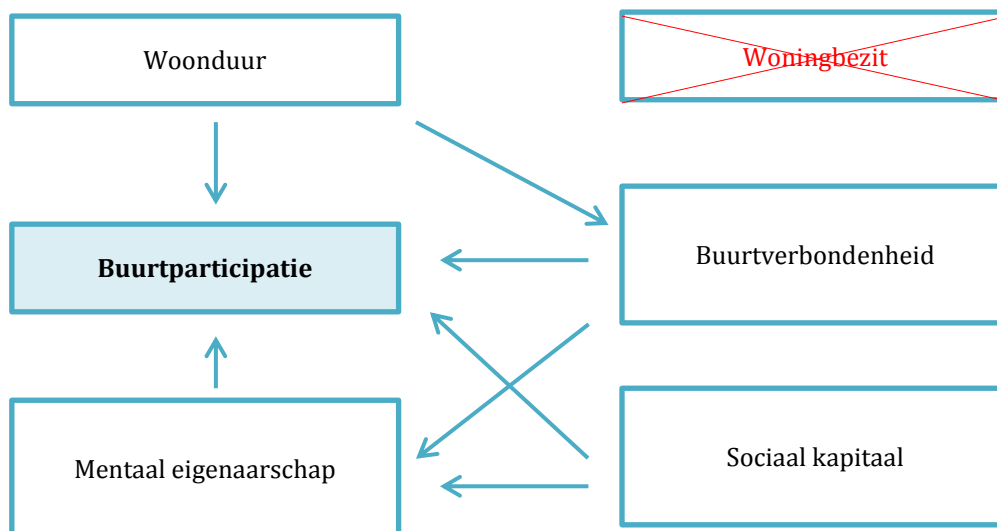
Wat als er geen koopwoningen zijn?

Woningcorporaties kunnen niet hun gehele woningvoorraad verkopen. Ook blijkt de verkoop van sociale huurwoningen niet het gewenste effect te hebben op buurtparticipatie en leefbaarheid. In hoeverre is het verband tussen koopwoningen en meer participatie dan terecht?

Volgens McCabe (2013) tonen veel onderzoeken aan dat de participatie onder huiseigenaren hoger is, maar zijn de onderliggende mechanismen niet helder. Er zouden te weinig kritische onderzoeken zijn uitgevoerd naar dit verband en de onderliggende mechanismen (McCabe, 2013, p. 391). Ook Haurin e.a. (2003) stellen dat er geen causale relatie bestaat tussen het bezit van een koopwoning en participatie (in ouder-kind programma's). Shlay (2006) stelt bovendien dat er verschillen bestaan tussen huurders en kopers, maar dat de relaties zwak zijn en de verbanden tussen de variabelen niet consistent. Uit het onderzoek van DiPasquale & Glaeser (1999) blijkt dat er wel een verband bestaat tussen woningbezit en participatie, maar dat het belang niet overschat moet worden. Woonduur zou een veel belangrijkere verklarende variabele zijn dan huiseigenaarschap (DiPasquale & Glaeser, 1999; Harkness & Newman, 2002).

Het verband tussen koopwoningen en participatie kan dus in twijfel worden getrokken. Woningbezit kan in deze studie niet als verklarende factor worden gebruikt voor participatie. Het gaat hier immers om sociale huurwoningen. Woningbezit valt dus weg binnen de verbanden betreffende participatie (figuur 2.5). Hoe kan de situatie van buurtparticipatie dan toch worden bereikt door huurders?

Figuur 2.5: Schematische weergave van de verbanden tussen variabelen als woningbezit wegvalt

Een concept dat hierbij mogelijk een rol speelt, is mentaal eigenaarschap. Hoe kunnen mensen zich verbonden voelen met een woning, ook al is deze juridisch geen bezit? Woonduur en buurtverbondenheid zouden hier verklarende factoren voor kunnen zijn. Ook huurders kunnen namelijk langer in dezelfde buurt blijven wonen en een stabiel sociaal netwerk opbouwen (sociaal kapitaal). Daarnaast zijn ook huurders in staat om zich verbonden te voelen met de buurt en de woning. Mentaal eigenaarschap gaat desondanks verder dan alleen verbondenheid, er is ook sprake van verantwoordelijkheid en controle over het object (de woning). Mentaal eigenaarschap kan worden gezien als het gevoel dat iemand heeft bij een object dat juridisch van niet van hem/haar is (bijvoorbeeld een huurwoning). Dit object wordt wel ervaren en behandeld alsof het eigendom is (Rieuwerts, 2014). Buurtverbondenheid zou leiden tot meer participatie, maar kan een gevoel van verbondenheid met en controle over een huurwoning ook leiden tot meer participatie?

2.3 Mentaal eigenaarschap

*'Home is more than a house, an apartment, or any other physical structure. It is a building unit or area, of more or less measurable dimensions, in which a **considerable emotional investment** is made by the individual'* (Porteous, 1976, p. 390).

Zoals hierboven beschreven is 'home' meer dan een huis of gebouw waarin iemand simpelweg woont. Volgens Brown e.a. (2003) en Lewicka (2010;2011) zou emotionele verbondenheid met een woning pas plaats kunnen vinden wanneer er sprake is van eigendom. Volgens anderen kan het ook plaatsvinden op mentaal vlak in plaats van in juridische termen. Dit concept wordt mentaal eigenaarschap genoemd en wordt voor het eerst geïntroduceerd door Breiting (2008). Hij onderzocht de mogelijkheden van dit concept in het onderwijs en baseert zijn artikel op de literatuur van Pierce en zijn collega's: het psychologisch eigenaarschap. Dit is het parallelle concept van mentaal eigenaarschap en is onderzocht in verschillende disciplines, met name in management, arbeid, educatie en de psychologie (Asatryan & Oh, 2004; Avey e.a., 2009; Liu e.a., 2012; Pierce & Jussila, 2010; Van Dyne & Pierce, 2004). De hoeveelheid literatuur hierover is echter niet groot en de meeste artikelen bouwen hun theoretische veronderstellingen voort op een drietal artikelen: Pierce e.a. (2001; 2003) en Breiting (2008). De bestaande artikelen zijn niet aan 'het huis' gerelateerd. Ze gaan in op de theoretische kant van eigenaarschap met betrekking op zowel materiële als immateriële objecten. Deze paragraaf gaat nader in op het concept mentaal eigenaarschap.

2.3.1 Definitie mentaal eigenaarschap

Het is gebruikelijk om een psychologische band te voelen met verschillende entiteiten van bezit, zoals huizen of auto's. Deze eigendommen zijn zo belangrijk voor de identiteit van een individu dat ze onderdeel worden van deze identiteit (Dittmar, 1992). Gevoelens van eigendom vinden meestal plaats met objecten, maar kunnen ook voorkomen met ideeën of andere mensen (Pierce e.a., 2001, p. 299). Mentaal eigenaarschap is dus een psychologisch concept. Breiting (2008) definieert het concept als volgt:

*'Mental ownership is understood here as a concept referring to a **mental disposition** combining affective and cognitive domains as these relate to a specific situation or to certain **achievements** (...) mental ownership develops in situations where you **'invest' your mental energies** in an activity, for example, when you are aiming for some kind of **change in that situation**'* (Breiting, 2008, p. 162).

De kern van het parallelle concept psychologisch eigenschap is als volgt: het gevoel van eigendom en psychologisch verbonden zijn met een object, zodat deze objecten deel van 'het zelf' worden. Het gevoel dat de entiteit van 'mij' of van 'ons' is (Brown e.a., 2013; Furby, 1978; Van Dyne & Pierce, 2004). Beide parallelle concepten worden in deze studie door elkaar gebruikt, omdat deze begripsmatig gelijk zijn.

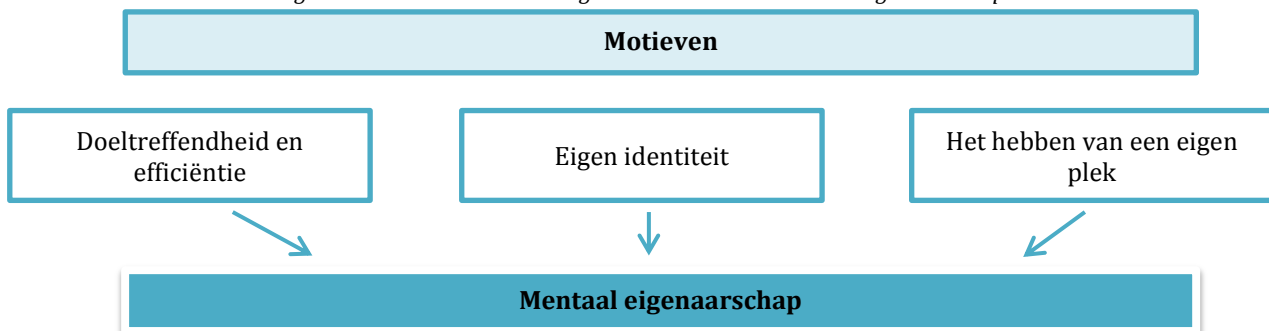
Naast Breiting (2008) en Pierce e.a (2001; 2003) hebben verschillende masterstudenten aan de TU Delft onderzoek gedaan naar mentaal eigenaarschap (Van Etten, 2010; Rieuwerts, 2014; De Ruijter, 2013). De focus in deze onderzoeken ligt op de relatie tussen mentaal eigenaarschap en de woningmarkt. Rieuwerts (2014, p. 3) definieert het concept, op basis van wetenschappelijke artikelen, als volgt:

'Het gevoel dat iemand ervaart jegens een object welke [juridisch] niet van hem is, maar welke wél wordt ervaren als zijnde eigendom en zo ook wordt behandeld' (Rieuwerts, 2014, p. 3).

Deze definitie is bruikbaar voor deze studie omdat aandacht wordt besteed aan het effect van mentaal eigenaarschap. Men handelt als de eigenaar, ook al is hier juridisch geen sprake van (Rieuwerts, 2014). Als een individu handelt als mentale eigenaar, heeft dit dan dezelfde effecten als bij een juridisch eigenaar? Zou dit kunnen leiden tot meer participatie? In de rest van deze studie zal de definitie van Rieuwerts (2014) worden gehanteerd. Er wordt tevens voortgebouwd op haar studie, waarin de verklarende mechanismen zijn onderzocht voor mentaal eigenaarschap bij huurders van corporatiewoningen (zie paragraaf 2.3.3).

Het artikel van Pierce e.a. (2003) is het eerste dat een conceptueel perspectief op psychologisch eigenaarschap geeft. Het geeft inzicht in de onderdelen waaruit het concept bestaat: motieven, mechanismen en effecten (Pierce e.a., 2003). Het vervolg van deze paragraaf belicht deze onderdelen. Het laatste onderdeel maakt de koppeling met participatie: hoe zijn deze mechanismen toe te passen op buurtparticipatie bij huurders van corporatiewoningen?

Figuur 2.6: Schematische weergave motieven van mentaal eigenaarschap

Bron: Pierce e.a., 2001; 2003

2.3.2 Motieven mentaal eigenaarschap

Zoals besproken in paragraaf 2.1.2 zijn er verschillende motieven om voor een koopwoning te kiezen. Deze motieven brengen bepaalde voordelen met zich mee, zoals controle over de ruimte en verpersoonlijking van deze ruimte (Porteous, 1976). Woningbezit geeft bewoners een 'thuis'. Uitgaande van deze aannamen onderscheiden Pierce e.a. (2001; 2003) drie universele motieven voor psychologisch eigenaarschap: (1) doeltreffendheid en efficiëntie, (2) eigen identiteit en (3) het hebben van een eigen plek (figuur 2.6). Deze motieven komen in grote mate overeen met de motieven voor een koopwoning (zie paragraaf 2.1.2).

Motief één kan worden beschreven als de mogelijkheden en de rechten van individuen om de omgeving aan te passen. Zo hebben zij zelf de controle en mogelijkheid om actie uit te voeren. Door behoefte aan doeltreffendheid en efficiëntie is men gedreven om de omgeving te leren kennen en aan te passen. Dit leidt wederom tot gevoelens van eigenaarschap (Pierce e.a., 2001; 2003). De mogelijkheid om een woning aan te passen is ook een motief om een woning te kopen.

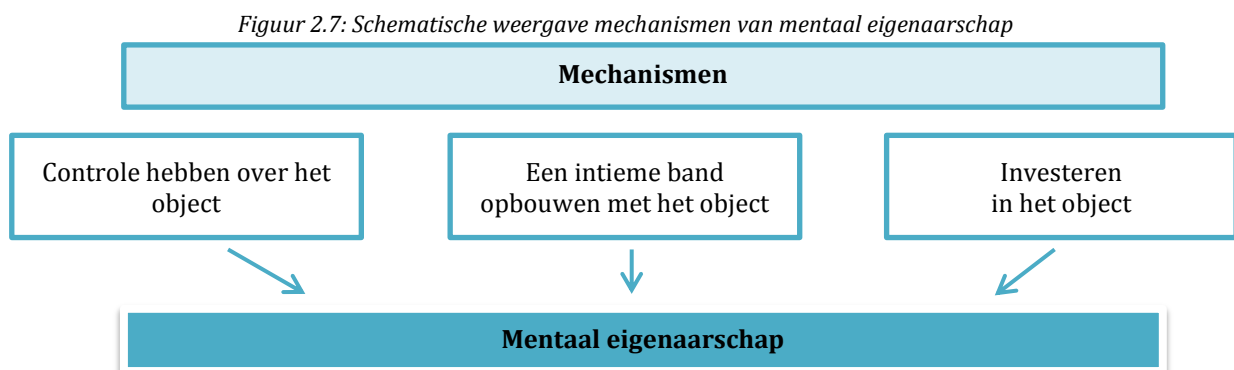
Het hebben van een eigen identiteit wordt door Pierce e.a. (2001; 2003) gezien als het tweede motief. Door interactie met bezittingen en de bijbehorende betekenissen worden: *'our sense of identity, our self-definitions, are established, maintained, reproduced and transformed'* (Dittmar, 1992, p. 86). Pierce e.a. (2001) beargumenteren dat individuen eigendom gebruiken om zichzelf te definiëren. Het draagt bij aan drie aspecten van de eigen identiteit: het leren kennen van zichzelf, het uitdrukken van deze identiteit aan anderen en de continuïteit van de eigen identiteit onderhouden.

Psychologisch eigenaarschap kan tot slot worden verklaard door de behoefte van individuen om een eigen plek te bezitten (Pierce e.a., 2001), zoals een woning (Duncan, 1981; Porteous, 1976). Pierce e.a. (2001) leggen hierbij de nadruk op de woning als deze eigen plek. Volgens Duncan (1981) is 'thuis' een psychologisch fenomeen en wordt dit 'een deel van de identiteit'. De woning biedt een individu namelijk fysieke en psychologische veiligheid (Porteous, 1976). Dit motief komt sterk overeen met *'ontological security'* (zie paragraaf 2.1.2)

Het is belangrijk om op te merken dat deze motieven de ontwikkeling van mentaal eigenaarschap faciliteren. Het ontstaat er niet per definitie door, hiervoor zijn ook mechanismen nodig (Pierce e.a., 2003, p. 300).

2.3.3 Mechanismen mentaal eigenaarschap

De vorige sub-paragraaf besprak de hoofdmotieven voor mentaal eigenaarschap, maar er zijn ook mechanismen nodig. Dit zijn de ervaringen of paden die mensen afleggen. Deze zorgen voor de ontwikkeling van een gevoel van mentaal eigenaarschap (Brown e.a., 2013). Er kunnen drie hoofdmechanismen worden onderscheiden: (1) controle hebben over het object, (2) een intieme band opbouwen met het object en (3) investeren in het object (Pierce e.a., 2011; Pierce e.a., 2013)(figuur 2.7).

Bron: Pierce e.a., 2001; Pierce e.a., 2003

Het eerste mechanisme zorgt voor controle, dit leidt tot een gevoel van eigenaarschap over het object. Hoe meer controle een individu heeft over een bepaald object, hoe meer het individu dit object als deel van zichzelf zal zien (Furby, 1978). Controle is dus een belangrijk aspect van eigenaarschap. Deze vrijheid om aanpassingen te kunnen doen, is ook een motief voor het kopen van een woning (zie paragraaf 2.1.2). Er bestaat dan ook een causale relatie tussen controle en het gevoel van eigenaarschap. Het gebruik van het object is ook van belang bij dit mechanisme. Het uitoefenen van de controle over het object (Pierce e.a., 2001; 2003).

Een innige band opbouwen met het object is het tweede mechanisme (Pierce e.a., 2001; 2003). Individuen zijn vaak psychologisch verbonden met entiteiten als een gevolg van actieve participatie of associatie (Rudmin & Berry, 1987). Een tuinman kan zich bijvoorbeeld één voelen met de tuin van een klant en het kan vervolgens voelen alsof de tuin van hem is. De tuinman kent de tuin immers zo goed (Pierce e.a., 2003, p. 92). De intensiteit van de band met het object, bijvoorbeeld hoe vaak de tuinman moet werken in de tuin, bepaalt ook de mate van het gevoel van eigenaarschap (Pierce e.a., 2001). Een band opbouwen met een woning kan worden gekoppeld aan de buurtverbondenheidliteratuur (zie paragraaf 2.2.3).

Wanneer iemand tijd en vaardigheden in een object investeert, kan dit het gevoel van verbondenheid nog meer versterken. Het object kan deel uit gaan maken van de eigen identiteit. Hoe meer er geïnvesteerd wordt, hoe sterker het gevoel van mentaal eigenaarschap wordt (Pierce e.a., 2001). Er is dan veel tijd, energie en emotie in het object gestoken (Pierce e.a., 2003). Toch kunnen bij de werking van dit mechanisme vragen worden gesteld: is investeren in het object daadwerkelijk een mechanisme van mentaal eigenaarschap of meer een gevolg? Het handelen naar een gevoel van eigenaarschap zou juist geuit kunnen worden in investeringen. Dit is bijvoorbeeld het geval bij fysieke participatie.

Een gevoel van mentaal eigenaarschap kan zich ontwikkelen als gevolg van het uitvoeren van één of meerdere van deze mechanismen. Deze mechanismen zijn met elkaar verbonden, maar hoeven niet tegelijkertijd te worden doorlopen. Ze zijn samen met de motieven nodig voor een gevoel van mentaal eigenaarschap (Pierce e.a., 2001).

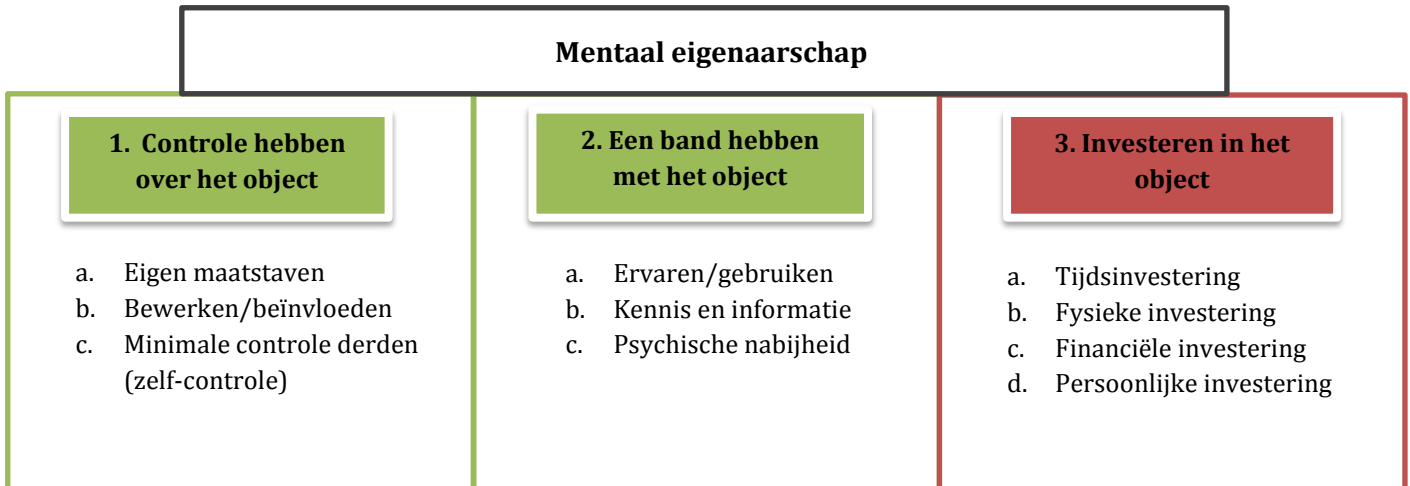
Mechanismen Rieuwerts (2014)

Op basis van de mechanismen opgesteld door Pierce e.a. (2001; 2003) heeft Rieuwerts (2014) onderzocht welke mechanismen invloed hebben op mentaal eigenaarschap van huurders bij woningcorporaties. In figuur 2.8 is te zien welke sub-mechanismen zijn onderzocht op hun invloed. Zes van deze tien sub-mechanismen blijken invloed te hebben. In olopende van invloed zijn dit (Rieuwerts, 2014, p.100):

1. *Psychische nabijheid hebben met een woning (2c)*
2. *De woning langdurig en van dichtbij ervaren of gebruiken (2a)*
3. *Minimale controle van anderen (1c)*
4. *De mogelijkheid hebben om de woning te bewerken of te beïnvloeden (1b)*
5. *Kennis en informatie vergaren over de woning (2b)*
6. *Het doen van een financiële investering in de woning (3c)*

Uit deze studie komt naar voren dat huurders zich matig (32,8%) tot redelijk (49,9%) mentaal eigenaar voelen over de eigen huurwoning. Persoonskenmerken (zoals leeftijd, geslacht, woonduur en inkomen) zouden geen significante invloed hebben op het gevoel van eigenaarschap bij huurders. Ze beïnvloeden alleen de sub-mechanismen (figuur 2.8), maar niet het gehele gevoel van eigenaarschap (Rieuwerts, 2014).

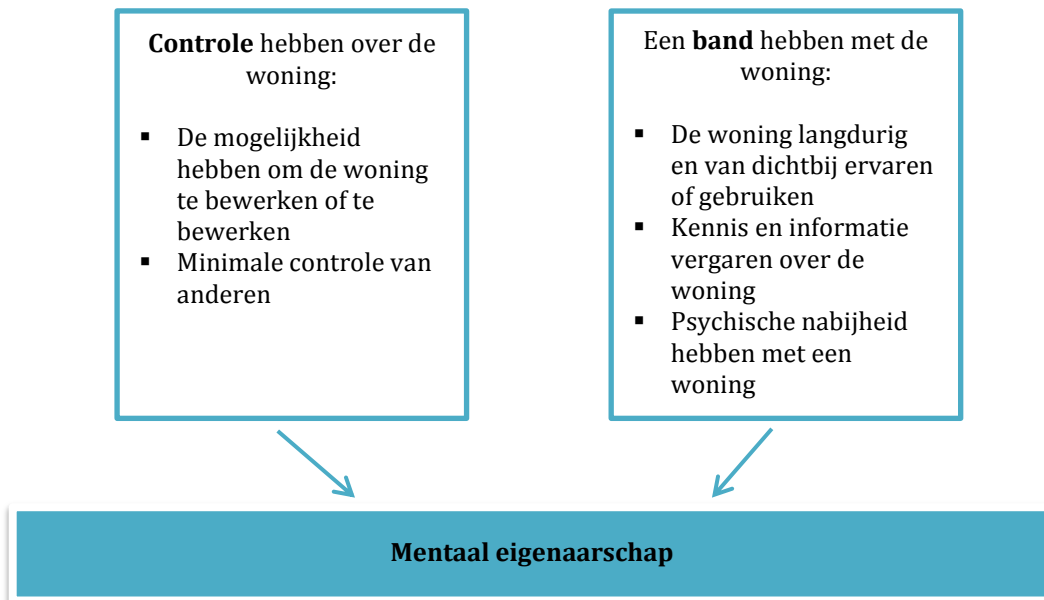
Figuur 2.8: Mechanismen van mentaal eigenaarschap volgens Rieuwerts (2014)

Bron: Rieuwerts, 2014, p. 73

Onder huurders blijkt dus een zeker gevoel van eigenaarschap te leven. Dit gevoel komt mede door de volgende zaken: men heeft een voorkeur voor hun eigen woning, het gevoel leeft dat ze hier controle op kunnen uitoefenen en men de mogelijkheid krijgt om de woning naar de eigen identiteit te transformeren. Niet alle (sub-)mechanismen zijn daarbij van toepassing, met name de eerste twee mechanismen blijken een rol te spelen. De controle en de band met het object komen dus naar voren als belangrijke mechanismen. Investeren in het object lijkt minder belangrijk. Het zijn dus vooral de 'zachte' mechanismen die een rol spelen, in plaats van de 'harde' (Rieuwerts, 2014).

Figuur 2.9: Relevante sub-mechanismen van de huidige studie

Bron: Rieuwerts, 2014, p. 73

De studie van Rieuwerts gaat niet in op de gevolgen van mentaal eigenaarschap voor de omgeving in de wijk. In deze studie wordt wel verder gekeken dan de mechanismen door een relatie te leggen tussen mentaal eigenaarschap en participatie (zie paragraaf 2.3.5). Aangezien (fysieke) participatie al kan worden gezien als investeren in de woning en de wijk, zal het onderzoek zich richten op de eerste twee hoofdmechanismen: controle hebben over het object

en een band hebben met het object. Ook blijkt dat investeren weinig invloed heeft op mentaal eigenaarschap. Om deze redenen wordt investeren in het object niet gebruikt in deze studie. Dit leidt tot vijf relevante sub-mechanismen (figuur 2.9).

2.3.4 Effecten mentaal eigenaarschap

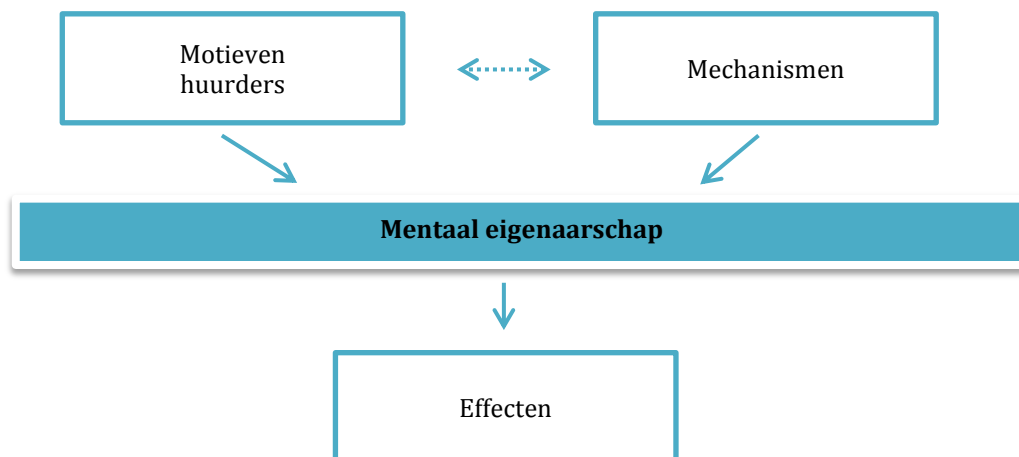
Motieven en mechanismen bepalen het gevoel van eigenaarschap en de bijbehorende gedragingen. Deze gevoelens en bijbehorende handelingen zijn de effecten (figuur 2.10). De gevolgen kunnen zowel positief, negatief, als gemengd uitpakken (Pierce e.a., 2003).

Pierce e.a. (2003) noemen drie positieve gedragingen van mentaal eigenaren. Het zou resulteren in meer burgerschap: het zou een sociale eenheid tot gevolg hebben. Hier kan ook de brug naar participatie worden gemaakt. Leidelmeijer (2012) stelt namelijk dat actief burgerschap gelijk is aan participeren. Risicoaanvaarding en zelfopoffering is een tweede positieve uitkomst van eigenaarschap. Eigenaren zouden eerder fungeren als klokkenluider wanneer er sprake is van criminaliteit, niet-ethisch gedrag of andere ongewenste zaken (Pierce e.a., 2003). Ook zouden huiseigenaren eerder naar de politie stappen, met alle gevolgen van dien. De bewoner kan bijvoorbeeld zelf doelwit van criminelen worden. Het ervaren van verantwoordelijkheid en beheer is het laatste positieve effect. Wanneer iemand zich mentaal eigenaar voelt over een object, zal dit leiden tot verantwoordelijkheidsgevoelens. Iemand kan hierdoor proactief worden in het beheer en/of verzorgen van het object, bijvoorbeeld in het geval van de woning. Mentaal eigenaren zullen zich hierdoor eerder bezighouden met het schilderen van de kozijnen (Pierce e.a., 2003). Wellicht zullen zij deze verantwoordelijkheid ook voelen voor hun omgeving, bijvoorbeeld voor het trappenhuis in hun wooncomplex.

Pierce e.a. (2003) belichten ook de keerzijde van mentaal eigenaarschap. Zij noemen het voorbeeld van een bezitterig kind, dat zijn speelgoed niet wilt delen. Individuen willen in sommige gevallen de exclusieve controle hebben over een bepaald object. Dit kan participatie en samenwerking in de weg zitten. Eigenaarschap zou ook kunnen leiden tot materialisme: een nadruk op 'hebben' in plaats van op het 'zijn'. Hierop inhakend kan mentaal eigenaarschap ook leiden tot afwijkend bezitterig gedrag. Als een individu wordt gescheiden van een dierbaar object kan sabotage, stalking of vernieling plaatsvinden. Het laatstgenoemde positieve effect van verantwoordelijkheid kan ook omslaan, het kan als een last worden ervaren. Als er iets gebeurt met het object zou een mentaal eigenaar dit kunnen ervaren als een persoonlijk verlies met stress, frustratie of verdriet ten gevolge (Pierce e.a., 2003).

Sommige effecten kunnen niet getypeerd worden als uitsluitend positief of negatief en soms verschilt de uitwerking per situatie. Mensen krijgen in hun leven met veel veranderingen te maken, sommige worden toegejuicht terwijl andere weerstand oproepen. Het effect van deze veranderingen op mentaal eigenaarschap kan dus verschillen (Pierce e.a., 2003).

Figuur 2.10: Schematische weergave effecten mentaal eigenaarschap

Bron: Pierce e.a., 2001; 2003 & Rieuwerts, 2014

2.3.5 Mentaal eigenaarschap en buurtparticipatie

*'Clearly, 'feeling mental ownership for something' is **closely related to other concepts** like commitment, engagement, involvement, showing interest, sense of belonging, or responsibility with or for something' (Breiting, 2008, p. 210).*

Het concept mentaal eigenaarschap staat niet op zichzelf, maar houdt verband met een tal van andere concepten en effecten (zie paragraaf 2.3.4). Breiting (2008) benoemt buurtparticipatie niet direct. Toch zou het concept wel in het bovenstaande citaat passen, namelijk tussen 'engagement' en 'involvement'. Ook Pierce e.a. (2003) maken deze connectie niet, maar stellen wel dat:

*'Drawing on past research, we propose that **psychological ownership** is positively **associated with citizenship behavior** (i.e., behavior that contributes to the community's well-being, is voluntary, and is intended to be positive in nature, with no promised or implied quid pro quo; Organ, 1988)' (Pierce e.a., 2003, p. 100)*

Psychologisch eigenaarschap blijkt dus verband te kunnen houden met bepaalde gedragingen in de gemeenschap. De positieve effecten van mentaal eigenaarschap, zoals burgerschap, verantwoordelijkheid en beheer, passen binnen het concept van buurtparticipatie (zie paragraaf 2.2). Van Dyne & Pierce (2004) tonen aan dat wanneer werknemers een gevoel van psychologisch eigenaarschap over hun werk hebben, actieve participatie wordt ontketend. Ook Pierce e.a. (2003) stellen dat psychologisch eigenaarschap gevoelens van verantwoordelijkheid over een object kunnen genereren. Psychologisch of mentaal eigenaarschap valt dus te relateren aan verantwoordelijkheid en participatie. Avey e.a. (2009) stellen dat eigendom en een gevoel van eigendom dient als motivatie om het object en zijn omgeving te beschermen en te verbeteren. Net als Pierce e.a. (2003) zien zij dit gevoel van verantwoordelijkheid als een positief effect van eigendom. De participatie die hieruit kan voortvloeien is bijvoorbeeld sociale participatie in de wijk of fysieke participatie binnen een appartementencomplex.

Samenvattend zijn psychologisch en mentaal eigenaarschap twee parallelle concepten die voornamelijk zijn onderzocht door Pierce e.a. (2001;2003) en Breiting (2008). Mentaal eigenaarschap valt onder te verdelen in motieven, mechanismen en effecten. Onderzoek van Rieuwerts (2014) wijst uit dat vijf mechanismen van invloed zijn op mentaal eigenaarschap bij huurders van corporatiewoningen. Deze mechanismen zijn samen te vatten als controle hebben over het object en een band hebben met het object. De vraag die nu nog rest is: zijn deze vijf mechanismen en mentaal eigenaarschap te koppelen aan meer participatie in de wijk?

2.4 Conclusie

Er zijn verschillende motieven en determinanten te onderscheiden bij het kiezen voor een koop,- of huurwoning vanuit de literatuur. Deze hangen samen met de veronderstelde voordelen van koopwoningen in een wijk. Koopwoningen zouden onder andere leiden tot meer buurtparticipatie. Woningbezitters hebben namelijk een financiële investering in de wijk gedaan, wonen over het algemeen langer in de buurt en hebben hierdoor meer sociale netwerken. Alhoewel deze gedachte is gebaseerd op wetenschappelijke literatuur kunnen er kanttekeningen bij geplaatst worden. Zo stellen Permentier e.a. (2013) dat de verkoop van sociale huurwoningen niet tot de verwachte positieve effecten leidt. Ook kunnen er vragen gesteld worden bij hoe deze vermeende effecten bereikt kunnen worden bij huurwoningen (figuur 2.11). Verschillende kenmerken van koopwoningen kunnen ook van toepassing zijn op huurwoningen, zoals woonduur en verbondenheid. Het concept mentaal eigenaarschap zou daarnaast kunnen bijdragen aan participatie onder huurders. Als iemand het gevoel heeft dat hij/zij eigenaar is van de woning (ook al is dit juridisch niet het geval), zal hij/zij hier wellicht ook naar handelen. Het gevoel van buurtverbondenheid staat hiermee in verband. Dit gevoel zou kunnen leiden tot meer mentaal eigenaarschap en daarmee tot meer participatie. Leidt mentaal

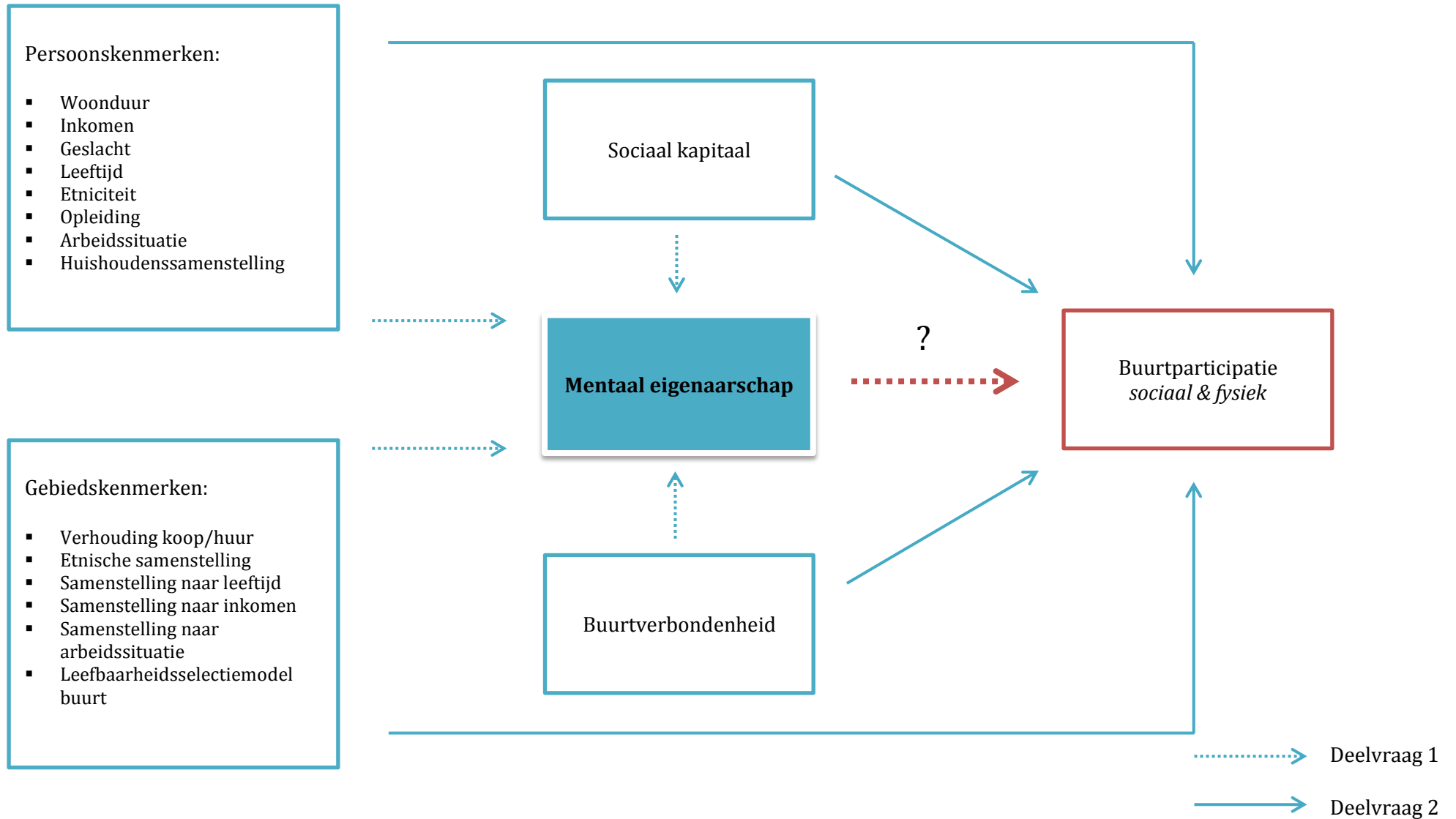
eigenaarschap tot meer buurtparticipatie, wanneer wordt gecontroleerd voor buurtverbondenheid, sociaal kapitaal, persoonskenmerken en gebiedskenmerken? Deze controlevariabelen worden in figuur 2.11 weergegeven door middel van stippellijn.

2.4.1 Toelichting leefbaarheidselectiemodel in conceptueel model

Dit theoretisch kader geeft inzicht in de relevante persoons-, gebiedsvariabelen voor deze studie. De persoonskenmerken in het conceptueel model komen voort uit paragraaf 2.2.3 (individuele variabelen). Het effect van gebiedskenmerken op participatie is minder eenduidig, zoals bijvoorbeeld de rol van sociaaleconomische status. Om dit effect te kunnen meten, wordt gebruik gemaakt van verschillende gebiedsvariabelen, zoals arbeidssituatie en samenstelling naar inkomen, leeftijd en woningvoorraad. De gedachte dat een bepaalde bevolkingssamenstelling zou leiden tot verminderde participatie leidt tot het gebruik van leefbaarheid als een gebiedsvariabele. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van het leefbaarheidselectiemodel (LSM).

Het LSM geeft op wijkniveau inzicht in de leefbaarheid en sociaaleconomische status van wijken (gebaseerd op de wijkindeling van het CBS). Portaal gebruikt dit model voor het opstellen van beleidsstrategieën. Er kan gekeken worden welke onderdelen van een wijk vitaal zijn of juist niet. Op basis hiervan wordt beslist tot welke categorie een wijk behoort: een 'bouwwijk', 'kanswijk' of 'thuiswijk'. Thuiswijken zijn de sterkste wijken, hier hoeft Portaal niet te interveniëren, monitoren is voldoende. In kanswijken is de situatie minder goed, maar bestaat er kans op snelle verbetering. Hier zijn projecten om specifieke problemen aan te pakken. Tot slot gaat het in de bouwwijken niet goed. Dit zijn de zogenaamde multiprobleemwijken. De aanpak van de problemen gebeurt vanuit een overkoepelend programma, waarbij vaak ook de gemeente betrokken is. Portaal investeert het meeste geld in een bouwwijk en aflopend in kanswijken en thuiswijken (Portaal, 2015a). Deze variabele wordt gebruikt om het type wijk te duiden. Het wordt gebruikt als een gebiedskenmerk: is er wellicht meer participatie in thuiswijken dan in bouwwijken?

Figuur 2.11: Conceptueel model

2.4.2 Hoofdvraag en deelvragen

Uit het theoretisch kader en het conceptueel model is de volgende hoofdvraag geformuleerd:

*In hoeverre beïnvloeden **mentaal eigenaarschap, persoonskenmerken, gebiedskenmerken sociaal kapitaal, buurtverbondenheid** en de **woningcorporaties** de mate waarin huurders **fysiek en sociaal participeren** in hun buurt?*

Om deze hoofdvraag te kunnen beantwoorden, zijn de volgende deelvragen opgesteld:

1. *Welke factoren hebben invloed op mentaal eigenaarschap bij bewoners van corporatiewoningen?*
2. *Wat is de invloed van de factoren persoonskenmerken, gebiedskenmerken, mentaal eigenaarschap, sociaal kapitaal en buurtverbondenheid op sociale en fysieke buurtparticipatie?*
3. *Waarom voelen huurders zich al dan niet de eigenaar van hun woning en wat is de rol van de woningcorporatie op dit gevoel?*
4. *Welke belemmeringen en mogelijkheden in het uitvoeren van buurtparticipatie ervaren de bewoners momenteel?*
5. *Op welke manieren kunnen woningcorporaties in de toekomst beter inspelen op deze belemmeringen en mogelijkheden die bewoners ervaren betreffende buurtparticipatie?*

De eerste twee deelvragen zullen door middel van kwantitatief onderzoek worden beantwoord. Voor deelvraag één is het noodzakelijk om hierbij te controleren voor persoons-, en gebiedskenmerken, sociaal kapitaal en buurtverbondenheid. Voor de beantwoording van de laatste drie deelvragen wordt gebruikt gemaakt van kwalitatief onderzoek, aan de hand van verdiepende interviews. Deze interviews worden gehouden met zowel bewoners als medewerkers van woningcorporaties. In hoofdstuk vier wordt verder ingegaan op de specifieke methoden die in dit onderzoek worden gebruikt.

Hoofdstuk 3: Context

Wat zijn woningcorporaties?

Dit onderzoek wordt uitgevoerd in opdracht van en in samenwerking met woningcorporatie Portaal. Aangezien huurders van corporaties centraal staan in dit onderzoek, is het van belang om te begrijpen wat een woningcorporatie nu precies inhoudt. In dit hoofdstuk wordt daarom uitgelegd wat woningwoningcorporaties zijn en worden Portaal en Eigen Haard verder toegelicht. Eigen Haard uit Amsterdam werkt namelijk ook mee aan dit onderzoek in de vorm van dataverzameling.

3.1 Wat zijn woningcorporaties?

Woningcorporaties zijn stichtingen of verenigingen die betaalbare woningen verhuren (maximale huur van €699,48 per maand) of verkopen. Zij staan onder toezicht van de Rijksoverheid en moeten de regels volgen die zij opstellen. Dit heet het besluit beheer sociale huursector (Bbsh)(Rijksoverheid, 2015b). Deze verantwoordelijkheid aan de overheid is er niet altijd geweest. Het ontstaan van woningcorporaties (sinds 1851) werd gekenmerkt door particulier initiatief. Deze initiatieven hadden ten doel de huisvestingssituatie van de arbeidersklasse te verbeteren. Sinds de Woningwet uit 1901 werden woningcorporaties 'toegelaten instellingen'. Dit betekent dat corporaties in aanmerking konden komen voor financiële steun van de overheid, inclusief de bijbehorende rechten en plichten in de Woningwet (Conijn, 2005).

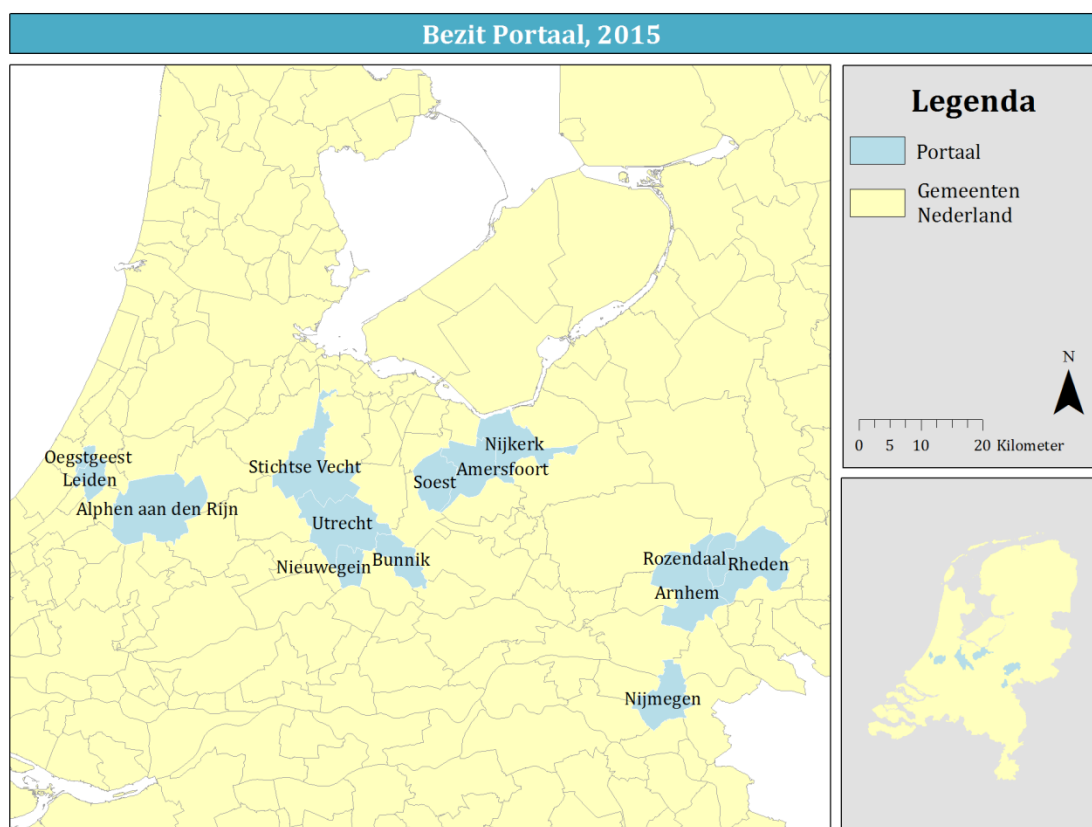
De woningen van 'toegelaten instellingen' zijn bedoeld voor huishoudens met een laag inkomen. Veel woningcorporaties in Nederland zijn echter werkzaam op een veel breder terrein dan alleen het huisvesten van deze lage inkomens. Er worden woningen verhuurd aan hogere inkomens en corporaties ontwikkelen ook koopwoningen. De corporaties zijn daarnaast actief op het gebied van stedelijke vernieuwing (Elsinga e.a., 2006). Woningcorporaties zijn dan ook belangrijke spelers op de huidige woningmarkt: één op de drie huishoudens woont in een corporatiewoning. Samen beheren de 378 woningcorporaties 2,4 miljoen huurwoningen. Er bestaan kleine en grotere corporaties, waarvan de meesten (283) minder dan 5.000 woningen in bezit hebben. Slechts vijf corporaties bezitten meer dan 50.000 woningen (Aedes, 2015a). In vergelijking met de Europese huursector, nemen de corporaties in Nederland een bijzonder stevige positie in. Woningcorporaties zijn in grote mate zelfstandig, hebben een grote omvang en een sterke financiële positie (Elsinga e.a., 2006). Woningcorporaties zouden hybride organisaties zijn die zich in de zone tussen de markt en de overheid bewegen (VROM-raad, 2007).

De positie van woningcorporaties en hun functiebeschrijving is echter aan het veranderen. Volgens de parlementaire enquêtecommissie is een heldere afbakening van de kerntaken van de corporaties nodig om negatieve beoordelingen en beeldvorming te veranderen. Woningcorporaties moeten terug naar hun kerntaak: het verzorgen van woningen voor lage inkomens (Aedes, 2014; Tweede Kamer der Staten Generaal, 2014). Vanwege financiële risico's die sommige corporaties hebben genomen in de afgelopen jaren (bijvoorbeeld Vestia), moet ook het toezicht strenger worden. In het licht van deze ontwikkelingen is minister Blok van Wonen aan de slag gegaan met een nieuwe Woningwet. Deze wet is op 11 december 2014 goedgekeurd door de Tweede Kamer en op 10 maart 2015 door de Eerste Kamer. Deze vernieuwde Woningwet is per 1 juli 2015 ingevoerd. De invoering van deze nieuwe wet heeft een grote impact op de rol die woningcorporaties kunnen spelen in leefbaarheid, gemengde wijken en participatie. Zo is er in de nieuwe Woningwet vastgesteld welk bedrag een corporatie mag besteden aan leefbaarheid: maximaal 125 euro per woning (Aedes, 2015b). Juist deze afname in het budget voor leefbaarheid is belangrijk in deze studie. Hoe kunnen woningcorporaties bewoners zelf meer laten participeren en laten doen in hun buurt?

3.2 Woningcorporatie Portaal

Woningcorporatie Portaal hoort bij de grootste corporaties van Nederland, met ongeveer 50.000 woningen in bezit. Portaal is in 2002 opgericht uit een fusie van verschillende corporaties en is actief in vijf stedelijke gebieden: Arnhem, Nijmegen, Amersfoort, Utrecht en Leiden (figuur 3.1). Portaal heeft als doelstelling meer te zijn dan alleen verhuurder, door beleid te voeren in de buurten waar hun woningen staan (Portaal, 2015b).

Figuur 3.1: Kaart met de verspreiding van het bezit van Portaal

Het hoofddoel is dan ook dat mensen het liefste wonen in een woning van Portaal. Om dit doel te bereiken heeft de corporatie de volgende speerpunten (Portaal, 2015b):

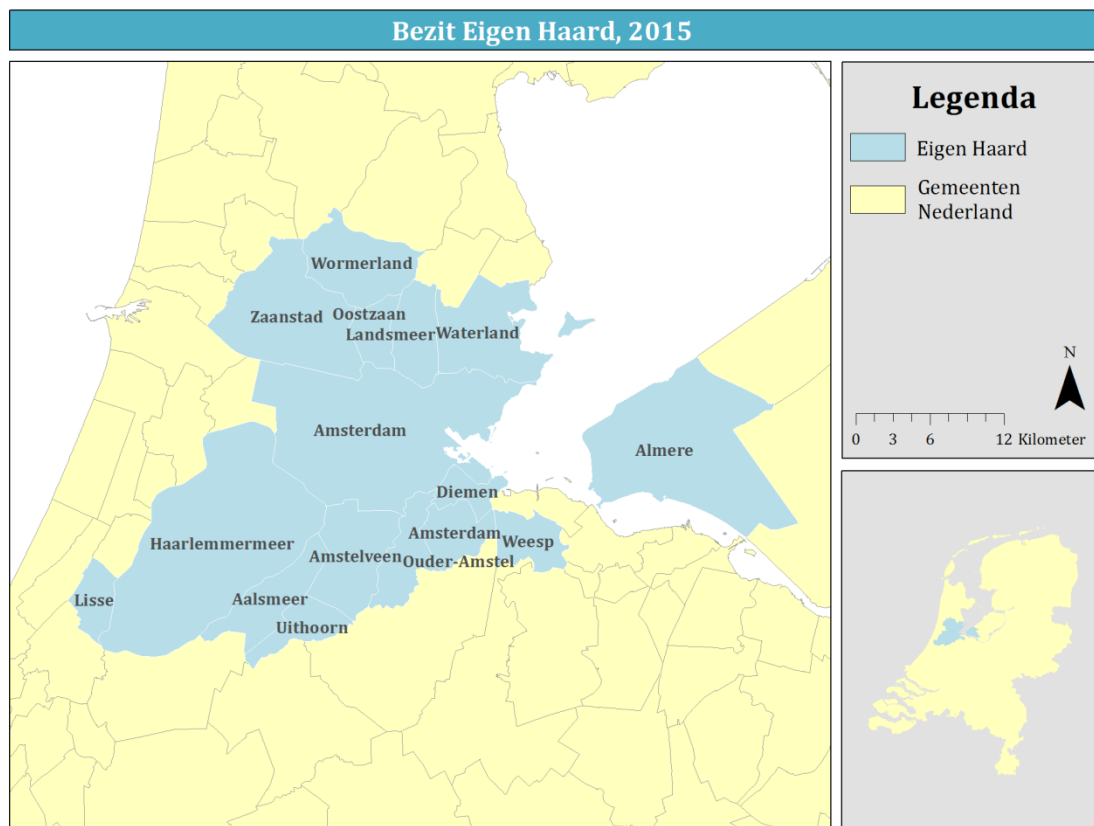
- Het bieden van betaalbare huisvesting aan mensen die op eigen kracht niet of zeer moeilijk aan een woning kunnen komen (huishoudens met een inkomen tot 34.000 euro per jaar);
- Het bieden van huisvesting aan huishoudens met een inkomen tussen de 34.000 en 43.000 euro per jaar. Volgens de Woningwet en EU-regels komen deze huishoudens niet in aanmerking voor een sociale huurwoning, maar ook deze groep ondervindt moeilijkheden op de reguliere woningmarkt;
- Binnen deze laatstgenoemde groep richt Portaal zich ook op huishoudens met een bijzondere woonvraag, zoals mensen met een (verstandelijke) handicap;
- Het aantal huishoudens dat van huisvesting wordt voorzien blijft tot ongeveer 2020 op hetzelfde niveau (50.000 tot 60.000 huishoudens);

- Er wordt geambieerd dit op zodanige wijze te doen dat er bij de huurders voldoende tevredenheid is over de woning, woonomgeving en dienstverlening.

Naast deze speerpunten voert Portaal ook specifiek beleid voor leefbaarheid. Ondanks dat hier tegenwoordig minder financiële ruimte voor is, vindt de corporatie dat op dit gebied geïnvesteerd moet blijven worden. Dit doet men door te blijven investeren in buurtbeheerders, die volgens Portaal de ‘ogen en oren’ van een wijk zijn. Daarnaast gebruikt men ook het leefbaarheidsselectiemodel [LSM](eerder genoemd in paragraaf 2.4.1). Dit model dient om beter te kunnen onderbouwen welke interventies in een wijk een bijdrage kunnen leveren aan kwaliteitsverbetering (Portaal, 2013). Het LSM helpt Portaal dus bij het opstellen van wijkgerichtbeleid. Een voorbeeld hiervan is het aanpakken van overlast en de bevordering van veiligheid in Arnhem. Hier zet Portaal buurtbemiddeling in om bewoners te helpen hun overlastproblemen aan te passen (Portaal, 2015c).

Figuur 3.2: Kaart met de verspreiding van het bezit van Eigen Haard

3.3 Woningcorporatie Eigen Haard

Eigen Haard uit Amsterdam is één van de corporaties binnen het corporatieplatform Corpovenista. Ook deze corporatie heeft interesse in een onderzoek naar mentaal eigenaarschap in combinatie met participatie. Daarom werken zij mee aan deze studie, onder andere in de vorm van dataverzameling. In hoofdstuk vier zal hier verder op worden ingegaan. Eigen Haard is opgericht in 1908 en de huidige vorm is ontstaan uit een aantal fusies (onder andere met Labor in 1992 en Woongroep Holland in 2011)(Eigen Haard, 2013). Het werkgebied van de corporatie beslaat de metropoolregio Amsterdam (tabel 3.1 & figuur 3.2). De corporatie stelt wel dat dit gebied niet vastomlijnd is en in de toekomst kan veranderen, mogelijk naar het oosten en zuiden (Eigen Haard, 2015a). De corporatie heeft ruim 56.000 woningen in bezit. Daarnaast zijn zij de eigenaar van ruim 6.000 andere verhuurbare eenheden, zoals bedrijfsruimten en winkels (Eigen Haard, 2013).

Tabel 3.1: Het werkgebied van Eigen Haard in de metropoolregio Amsterdam

Regio	Kern(en)
Amsterdam	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Amsterdam ▪ Diemen
Stadsregio Zuid	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Haarlemmermeer ▪ Amstelveen ▪ Ouder-Amstel ▪ Uithoorn ▪ Aalsmeer ▪ Lisse ▪ Weesp
Stadsregio Noord	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zaanstad ▪ Wormerland ▪ Landsmeer ▪ Oostzaan ▪ Monnickendam
Almere	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Almere

Bron: Eigen Haard, 2015a

De doelstelling van Eigen Haard kan samengevat worden in de volgende zes speerpunten (Eigen Haard, 2013):

- Het werken aan vitale wijken, die veilig, schoon en heel zijn. Dit doet Eigen Haard door overlast aan te pakken en samen te werken met partners in de wijk. Bewoners worden aangesproken op hun eigen verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid. Huurders kunnen vaak meer dan professionals denken;
- Het bieden van persoonlijke begeleiding bij (tijdelijk) verhuizen door sloop of renovatie. Eigen Haard probeert bewoners in een dergelijke situatie te helpen met een uitgebreid traject met goede informatie;
- Samenwerken met andere partijen bij het opstellen van beleid om zo dingen te kunnen doen waar de maatschappij om vraagt;

- Het combineren van zorg en wonen voor mensen die meer begeleiding nodig hebben. Dit zijn mensen als daklozen en (ex-)verslaafden, maar ook senioren. Eigen Haard zorgt voor meer aangepaste woningen voor deze groeiende groep mensen;
- Het bestrijden van overlast in de buurt. Dit wordt gedaan door met bewoners in gesprek te gaan en te bemiddelen wanneer bewoners er zelf niet uitkomen;
- Tot slot is sponsoring een belangrijk speerpunt om een maatschappelijke bijdrage te leveren aan de wijken. Het liefste worden projecten ondersteunt die bijdragen aan bewonersparticipatie.

Net als Portaal voert Eigen Haard ook specifiek beleid voor de leefbaarheid in wijken. Dit is onderdeel van hun speerpunt 'vitale wijken'. In de praktijk betekent dit dat Eigen Haard bemiddelt bij woonoverlast, bewonerscommissies ondersteunt en inzet op de schoonmaak van de gemeenschappelijke ruimten. De wijk moet goed beheerd worden. Anderzijds speelt Eigen Haard in op het stimuleren en ondersteunen van actieve bewoners bij het leefbaar houden/maken van de buurt. In totaal zijn er in 2013 409 acties ondernomen in de wijk om de leefbaarheid te verbeteren. Zo waren er 159 opruim,-schoonmaakacties samen met bewoners en 32 acties in de gemeenschappelijke ruimten (Eigen Haard, 2013).

3.4 Gemengde wooncomplexen

Sinds oktober 2013 heeft er een verandering plaatsgevonden in de mogelijkheden van woningcorporaties. Het is sindsdien makkelijker geworden om woningen te verkopen aan eigenaar-bewoners met een huishoudeninkomen van maximaal 38.000 euro. Hierdoor worden woningen steeds vaker verkocht, waardoor gemengde complexen meer voorkomen. Wanneer er zowel huurwoningen als koopwoningen voorkomen in een complex spreekt men van een gemengd complex (Companen, 2014; Stichting Experimenten Volkshuisvesting [SEV], 2011). Door deze ontwikkeling zijn de woningcorporaties in steeds meer gevallen niet meer de enige eigenaar in een complex, er zijn immers ook particuliere eigenaren. In een dergelijk geval vormt de corporatie samen met deze eigenaren een VvE (Vereniging van Eigenaren)(Eigen Haard, 2015b).

Wat betekent deze ontwikkeling voor de participatie van huurders in deze gemengde complexen? Huizenbezitters hebben in zo'n geval inspraak in beslissingen door middel van de VvE. Voor huurders geldt dit niet, zij hebben alleen indirecte inspraak via hun woningcorporatie. Dit leidt tot een ongelijke positie tussen huurders en kopers. Huurders hebben vaak minder te zeggen (bijvoorbeeld over investeringen en onderhoud) dan voorheen, omdat de corporaties beslissingen nemen in de VvE in samenwerking met de eigenaar-bewoners (Nul20, 2015; Nederlandse Woonbond, 2015). Dit resulteert in mindere participatie van huurders: zij hebben minder mogelijkheden tot inspraak. De huurders binnen het complex worden op een bepaalde manier buiten spel gezet. Er wordt daarentegen wel gezocht naar oplossingen voor dit probleem. Zo zijn er in de afgelopen jaren experimenten geweest door de SEV om huurders meer inspraak te geven. Enkele corporaties lopen hierbij voorop door huurders via stemrecht inspraak te geven in de VvE van hun gemengde complex (Nederlandse Woonbond, 2015; Nul20, 2015; SEV, 2011). Kortom, de trend van meer gemengde complexen in de sociale huursector kan in de huidige vorm een negatief effect hebben op de participatie van huurders.

Hoofdstuk 4: Methodologie

Hoe wordt dit onderzoek uitgevoerd?

BRYMAN

social research **methods**

't Hart, Boeije, Hox **Onderzoeksmethoden**

FIELD

DISCOVERING STATISTICS USING
IBM SPSS STATISTICS

4th

HAY

QUALITATIVE RESEARCH METHO

T
ED

Dit hoofdstuk geeft inzicht in de aanpak van dit onderzoek en de methoden die hiervoor gebruikt worden. Hiervoor zal eerst de algemene aanpak van het onderzoek worden beschreven. Vervolgens wordt dieper ingegaan op zowel het kwantitatieve als kwalitatieve deel, met onder andere aandacht voor de werving van de data en operationalisering. Ter afsluiting wordt dit onderzoek methodologisch verantwoord.

4.1 Algemene aanpak onderzoek

Dit onderzoek wordt uitgevoerd aan de hand van een multi-onderzoeksstrategie. Dit betekent dat kwantitatieve en kwalitatieve methoden worden gecombineerd (Bryman, 2012). De factoren die invloed hebben op buurtparticipatie, waaronder mentaal eigenaarschap, kunnen het beste gemeten worden met kwantitatief onderzoek. Dit heeft als voordeel dat verbanden goed in kaart kunnen worden gebracht en veel respondenten bereikt kunnen worden. Een dergelijk type onderzoek laat exact zien wat de invloed van elke factor is op participatie. Andere onderdelen kunnen beter onderzocht worden met kwalitatief onderzoek zoals het participatieproces van bewoners en de belemmeringen die zij momenteel ervaren. Dit type onderzoek leent zich goed om inzicht te verkrijgen in niet goed meetbare concepten. Ook resulteert het in meer diepgang van de onderzoeksresultaten. Het perspectief van de bewoners wordt hierdoor beter inzichtelijk (Boeije e.a., 2009; Bryman, 2012; Hay, 2010). Beide onderzoeksstrategieën zijn complementair. Het geeft een completer beeld van de rol van mentaal eigenaarschap in buurtparticipatie. De keuze voor deze onderzoeksstrategie wordt dan ook ondersteund door Corpovenista. In voorgaand onderzoek naar zeggenschap van corporatiebewoners in de gemeenschappelijke ruimte is ook een combinatie gebruikt. In dit onderzoek zijn als eerste ruim 3.000 enquêtes afgenomen (zie paragraaf 4.2.1). Vervolgens is met een deel van de respondenten (44) interviews gehouden om verder in te gaan op achterliggende redenen en andere achtergronden. Ook in de wetenschap wordt de multi-onderzoeksstrategie toegepast in studies naar participatie. Zo combineert Woolever (1992) een groot aantal vragenlijsten met interviews om het effect van buurtverbondenheid op het gedrag in de buurt (waaronder participatie) te onderzoeken. Ook verkennend onderzoek van Uitermark en Duyvendak (2008) combineert onderzoeksmethoden om inzicht te verkrijgen in buurtallianties en burgerparticipatie. In dit onderzoek zijn vragenlijsten naar buurtpanels verstuurd en interviews gehouden met een aantal leden van deze panels.

Deze studie bestaat dus uit twee onderdelen met bijpassende onderzoeksmethoden: het verkennende kwantitatieve deel met enquêtes (deelvraag 1 & 2) en het verdiepende kwalitatieve deel dat gebruikt maakt van diepte-interviews (deelvragen 3, 4 en 5). De interviews worden gehouden met bewoners en medewerkers van Portaal en Eigen Haard. Ze vormen een aanvulling op het kwantitatieve deel en een manier om rijkere data te verzamelen. Om de studie van verschillende perspectieven te voorzien, wordt in dit onderdeel ook ingegaan op het perspectief van de woningcorporaties (en niet alleen dat van bewoners): hoe kijken zij aan tegen de mogelijkheden en ervaringen wat betreft buurtparticipatie en mentaal eigenaarschap?

Dient de theorie in deze studie als leidraad of dienen waarnemingen als startpunt voor de vorming van nieuwe theorie? Het gaat hier om het verschil tussen inductie en deductie. In dit geval zal een combinatie gebruikt worden: deductief onderzoek bij het verbinden van buurtparticipatie aan mentaal eigenaarschap. Aangezien dit verband niet eerder is onderzocht, moeten een aantal theorieën gecombineerd worden. Er zijn verwachtingen vanuit de theorie opgesteld om de relatie tussen mentaal eigenaarschap en participatie te testen (Bryman, 2012, p. 24). Er is ook een inductief component aanwezig is: het kwalitatieve onderzoeksdeel. Vanuit bevindingen in de praktijk komt men tot bevindingen en verklaringen die helpen om een vraagstuk op te lossen. In dit geval zullen de perspectieven en meningen van bewoners en corporatiemedewerkers hiertoe leiden. Deze inzichten zullen op een explorerende wijze (van te voren is niet duidelijk wat de verwachtingen zijn) bijdragen aan de beantwoording van de hoofdvraag (Bryman, 2012, pp. 24-27).

4.2 Kwantitatieve methoden

4.2.1 Keuze kwantitatieve onderzoeksstrategie

Door Corpovenista is in 2014 onderzoek gedaan naar zeggenschap onder huurders van zes verschillende woningcorporaties, waaronder Portaal. In de ruim 3.000 enquêtes (3.302) is gevraagd naar de behoefte van bewoners om meer zeggenschap te krijgen. Dit kan worden gezien als een ingang naar het onderwerp mentaal eigenaarschap en buurtparticipatie, omdat gekeken wordt naar de bereidheid van bewoners om onderhoudstaken van de woningcorporaties over te nemen. Voelen bewoners zich dermate de mentale eigenaar van hun woning dat ze bijvoorbeeld zouden willen helpen met het onderhoud van hun complex? Corpovenista (2014c) heeft een tweetal zaken gevraagd: welke activiteiten zouden de bewoners willen uitvoeren en hoe worden deze kansen nu geboden door de corporaties?

Tabel 4.1: Mening respondenten over huidige invloed

Vindt u dat u voldoende invloed heeft op wat er aan onderhoud, schoonmaak of inrichting van de gemeenschappelijke ruimten gebeurt?		
	Frequentie	Percentage (in %)
Ja	610	28.3
Nee	1134	52.7
Geen mening	408	19.0
Totaal	2152	100.0

Bron: Corpovenista, 2014c

De resultaten van dit onderzoek zijn geanalyseerd en het legitimeert de keuze voor meer onderzoek naar participatie. Zo blijkt dat 53,3 procent van de bewoners² vindt dat ze momenteel niet genoeg invloed hebben op de inrichting en het onderhoud van de gemeenschappelijke ruimten (tabel 4.1). Daarnaast geeft 51,2 procent van de bewoners aan graag meer invloed te willen hebben over deze ruimten (tabel 4.2)(Corpovenista, 2014c).

Tabel 4.2: Mening respondenten over het willen hebben van meer invloed

Zou u (meer) invloed willen hebben op wat er aan onderhoud, schoonmaak of inrichting van de gemeenschappelijke ruimten gebeurt?		
	Frequentie	Percentage (in %)
Ja	1102	51.2
Nee	731	34.0
Geen mening	319	14.8
Totaal	2152	100.0

Bron: Corpovenista, 2014c

Dit zeggenschapsonderzoek is echter niet volledig en diepgaand genoeg voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag van deze studie. Daarom is aanvullend kwantitatief onderzoek nodig dat wel aandacht besteedt aan factoren zoals verbondenheid met de woning en sociaal kapitaal. De vragenlijst die hiervoor gebruikt wordt, is opgesteld aan de hand van bevindingen uit de wetenschappelijke literatuur en het conceptueel model (zie hoofdstuk 2). Het probeert inzicht te bieden in de volgende zaken: welke factoren zijn van invloed op mentaal eigenaarschap? Vervolgens richt het onderzoek zich op de volgende vraag: welke factoren beïnvloeden buurtparticipatie en wat is de rol van mentaal eigenaarschap hierbij? De vragenlijst kan als volgt getypeerd worden: het is een voorgestructureerde enquête waarbij de volgorde en keuzemogelijkheden vooraf vast liggen. Ook zijn de antwoordmogelijkheden voornamelijk

² De eerste vraag uit de enquête gaat in op de vraag of men een gemeenschappelijke ruimte bezit. Indien men deze niet heeft, zijn de rest van de vragen niet van toepassing. Bijna een derde van de respondenten heeft de vragenlijst dus niet volledig ingevuld. Het totale aantal respondenten ligt dus lager (n = 2.152).

gesloten (Boeije e.a., 2009). De resultaten van deze vragenlijst worden getoetst met het statistische programma SPSS. Hierbij worden de deelvragen gebruikt, die uit het theoretisch kader en conceptueel model zijn voortgekomen (zie paragraaf 2.4.2).

4.2.2 Dataverzameling: PortaalPanel & klantpanel Eigen Haard

Voor de verspreiding van de enquêtes onder huurders wordt gebruik gemaakt van de klantenpanels van de woningcorporaties Portaal en Eigen Haard. Aangezien deze studie wordt uitgevoerd in opdracht van en in samenwerking met Portaal ligt het gebruik van het PortaalPanel voor de hand. Ook Eigen Haard stelt haar klantpanel beschikbaar, vanwege de samenwerking binnen Corpovenista en interesse in het onderwerp. Een panel is een gemakkelijke manier om veel bewoners op een goedkope en tijdsefficiënte manier te ondervragen. Bij online enquêtes, zoals in dit geval, zijn er daarnaast geen geografische restricties (Bryman, 2012, p. 658). Vanwege de omvang van het onderzoek (kwantitatief en kwalitatief) is tijdsefficiëntie een zeer belangrijk argument voor deze manier van dataverzameling. De verzameling van data kost de onderzoeker op deze manier bijna geen tijd. De bespaarde tijd kan worden geïnvesteerd in het analyseren van de data en het uitvoeren van de (tijdrovende) diepte-interviews. Een ander voordeel is dat de respons van een panel vaak hoger ligt dan bij andere manieren van kwantitatieve dataverzameling (Brüggen e.a., 2007).

Het PortaalPanel bestaat op 18 maart 2015 uit 1.367 leden. Dit is de datum waarop de enquête van deze studie is verstuurd onder het PortaalPanel. Van deze leden hebben er 231 een ongeldig e-mailadres, waardoor er netto 1.136 leden overblijven (op een 'populatie' van 50.500 huishoudens). Bij vorige onderzoeken lag de respons rond de 40 procent. Het klantpanel van Eigen Haard is groter en kent ook een ander onderzoeksgebied. Juist de grootte van dit panel en het verschil in geografisch gebied (de metropoolregio Amsterdam) is een goede toevoeging aan de respondentenspreiding. Het totale onderzoeksgebied van deze studie is dan ook het gebied waar Portaal en Eigen Haard actief zijn in Nederland: Amsterdam en Midden-Nederland. Het klantenpanel van Eigen Haard bestaat uit ruim 3.800 leden (bij een 'populatie' van 56.000 huishoudens) en de respons van dit panel ligt meestal tussen de 30 en 40 procent. De enquête is bij Eigen Haard op 4 april 2015 verstuurd. Om een goede respons te stimuleren verloot Portaal tien VVV-bonnen van 25 euro onder respondenten die de vragenlijst volledig hebben ingevuld.

De keuze voor het werken met een panel kent wel een nadeel. De mogelijkheid bestaat namelijk dat een selectief deel van de bewoners hieraan deel zal nemen. Beide panels ontstaan dan ook voornamelijk door inspanning van de bewoners zelf. Zo liggen er bij Portaal op verschillende wijkkantoren flyers met informatie over het klantenpanel en deelname hieraan. Nieuwe huurders worden hiervoor benaderd en er worden leden geworven via het Klanttevredenheidsonderzoek. Beide panels zijn toegankelijk voor alle huurders. Men kan zich voor het panel van Eigen Haard vrijwillig aanmelden op de website. Veel leden zijn in het verleden geworven bij het grote Bewonersonderzoek of na het procesonderzoek Nieuwe Huurders. Er wordt dus redelijk actief geworven door zowel Portaal als Eigen Haard, maar deelname is niet verplicht. Per onderzoek kan de huurder beslissen of hij deelneemt of niet. Wanneer het onderzoek een huurder niet aanspreekt, kan deze beslissen hier niet aan deel te nemen. Leden van het panel worden ongeveer zes keer per jaar benaderd voor onderzoeken (Van der Oord, persoonlijke communicatie, 2015; PortaalPanel, 2015). Volgens Portaal is hun panel een goede afspiegeling van hun huurders (Portaal, 2009; Portaal, 2015d). De spreiding qua leeftijd, regio en geslacht zou breed genoeg zijn om alle typen huurders te vertegenwoordigen. Het panel kent daarentegen een ondervertegenwoordiging van allochtonen (Portaal, 2009). Over andere variabelen is vanuit Portaal geen informatie beschikbaar, dit betekent dat er niet van alle variabelen kan worden vastgesteld of deze representatief zijn. Bij Eigen Haard ontbreekt informatie over de gemiddelde leeftijd of leeftijdsverdeling van hun huurders. De representativiteit van het panel is daarom niet te achterhalen, maar voldoet volgens Eigen Haard wel aan het criterium van representativiteit. Het is volgens hen een grote groep die de bewoners goed vertegenwoordigt (Eigen Haard, 2015c).

Kortom, er dient dus rekening gehouden te worden met de mogelijkheid dat actieve(re) bewoners deelnemen aan een panel en deze wellicht niet geheel representatief is voor alle corporatiebewoners. Daarnaast bestrijkt het onderzoeksgebied alleen stedelijke gebieden in

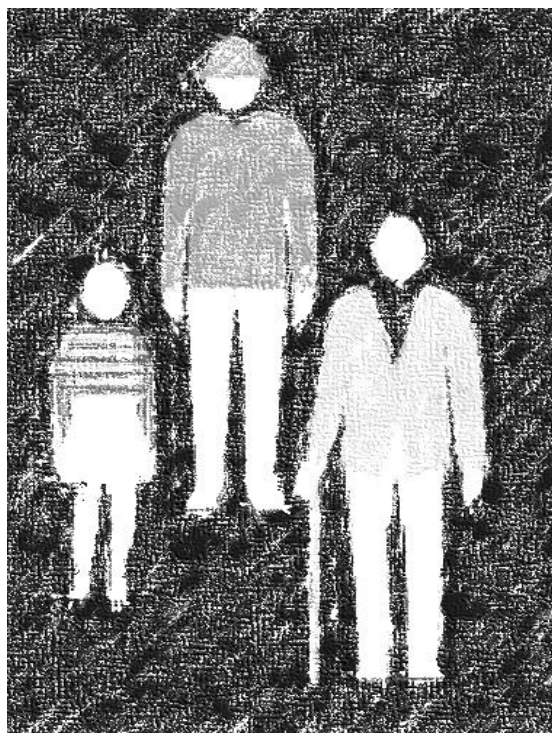
Midden-Nederland. Ook worden bewoners zonder e-mailadres uitgesloten van deelname, omdat dit noodzakelijk is bij een online klantenpanel.

Desondanks is gekozen voor het gebruik van beide panels, omdat dit de beste en meest efficiënte manier is om een grote hoeveelheid data te verzamelen. Op andere manieren zijn bewoners van corporatiewoningen lastiger te bereiken. In een dergelijk geval kan ook verwacht worden dat actieve bewoners deelnemen en de respons dus niet geheel representatief is.

Respondentenbeschrijving

Hoeveel respondenten heeft dit onderzoek opgeleverd en zijn deze representatief voor de gemiddelde huurders van corporatiewoningen in Nederland? Deze vraag kan beantwoord worden aan de hand van de studie 'wie zijn de bewoners van een corporatiewoning?' (Aedes, 2015c). In bijlage I worden de respondenten vergeleken aan de hand van persoonskenmerken. Belangrijk om te vermelden is dat er bij verschillen met Aedes (2015c) niet gewogen zal worden. De vergelijking die gemaakt wordt, is voornamelijk van beschrijvend belang. Er kan bovendien niet gewogen worden omdat niet alle persoonsgegevens beschikbaar zijn van de totale populatie van Portaal en Eigen Haard.

Hoe is de respons uit de panels opgebouwd? Beide panels kennen *bouncers*. Dit zijn 'ongeldige' panelleden met bijvoorbeeld een foutief e-mailadres. Ook is een gedeelte van de panelleden begonnen met het invullen van de enquête, zonder deze af te maken (tabel 4.3). Uiteindelijk hebben 426 leden van het PortaalPanel en 743 respondenten bij Eigen Haard de vragenlijst online ingevuld. Dit komt neer op een respons van 37,5 procent bij Portaal en 22,3 procent bij Eigen Haard. In totaal heeft het gebruik van beide panels dus geresulteerd in 1.162 ingevulde enquêtes (tabel 4.3).

Tabel 4.3: Beschrijving respons van het PortaalPanel en klantpanel van Eigen Haard

	Portaal		Eigen Haard	
	Absoluut	Relatief (%)	Absoluut	Relatief (%)
Groote panel	1367	<i>n.v.t.</i>	3864	<i>n.v.t.</i>
Bouncers	231	16.9	535	13.8
Netto groote panel (minus de bouncers)	1136	<i>n.v.t.</i>	3329	<i>n.v.t.</i>
Wel begonnen, niet afgemaakt	<i>Niet bekend</i>	<i>Niet bekend</i>	66	2.00
Respons	426	37.5	736	22.1
Onbruikbaar	5	1.8	72	9.8
Totale respons	1162			

Deze 1.162 enquêtes zijn echter niet allemaal bruikbaar gebleken om statistisch mee te toetsen. Daarom is het nodig om het bestand op te schonen. Dit zijn respondenten die (bijna) nergens iets hebben ingevuld, huiseigenaren en respondenten zonder persoons-, en/of gebiedskenmerken (ontbrekende postcode). Na verwijdering van deze (77) respondenten bestaat de data 1.085 respondenten (zie bijlage IIX).

In bijlage I wordt uitgebreid stilgestaan bij de kenmerken van de respondenten. Concluderend kunnen deze als volgt worden gekarakteriseerd:

- De respondentenverdeling van de panels komt voor het grootste deel overeen met de gemiddelde corporatiebewoner volgens Aedes (2015c). De verschillen zitten met name in het aandeel allochtonen en eenoudergezinnen, in beide gevallen bestaat de data uit minder respondenten uit deze groepen;
- De verdeling tussen mannen en vrouwen is nagenoeg gelijk;
- De respondenten zijn relatief oud: meer dan 80 procent is 45 jaar of ouder;
- Bijna 40 procent van de respondenten woont langer dan twintig jaar in zijn/haar huidige corporatiewoning;
- Ruim 6 procent (6,7%) huurt een woning in de vrije sector;
- De meeste respondenten (79,4%) zijn alleenstaand of paren zonder kinderen;
- Meer dan 80 procent van de huishoudens bestaat uit slechts één of twee personen;
- Het aandeel etnische minderheden is klein (6,4%). Dit is lager dan vanuit de gemiddelde landelijke cijfers verwacht kan worden (29,5%);
- Nagenoeg de helft (50,6%) van de respondenten heeft MBO of HBO als opleidingsniveau;
- Meer dan 40 procent van de respondenten heeft een baan. Ook zijn er veel gepensioneerden onder de respondenten (35,8%);
- Bijna 70 procent van de respondenten verdient minder dan €40.000 per jaar. Dit komt overeen met wat vanuit de landelijke cijfers verwacht kan worden. Het aandeel respondenten boven deze grens bedraagt slechts 4,3 procent. Ook is opmerkelijk dat een hoog percentage huurders dit niet weet of er geen informatie over wilt verstrekken.

4.2.3 Operationalisering

Uit het theoretisch kader zijn verschillende concepten naar voren gekomen die van belang zijn om in de vragenlijst op te nemen. Niet elk van deze concepten is direct meetbaar. Dit betekent dat sommige concepten geoperationaliseerd moeten worden, dit zijn de constructen. In de vragenlijst worden twee deelvragen onderzocht (zie paragraaf 2.4.2). Hierin bevinden zich zes constructen die meetbaar gemaakt moeten worden. Het gaat om de volgende concepten: buurtverbondenheid, buurtparticipatie, sociaal kapitaal, mentaal eigenaarschap, persoonskenmerken en gebiedskenmerken. Deze sub-paragraaf bespreekt de operationalisering van deze constructen. In de lopende tekst is weergegeven om welke vragen uit de enquête het gaat, zie bijlage II voor de enquête. Daarnaast is in bijlage VII een verdere toelichting beschikbaar, hierin zijn meer details te vinden over de variabelen die worden gebruikt in dit onderzoek.

Buurtverbondenheid

Het concept buurtverbondenheid is geoperationaliseerd op basis van het artikel van Lewicka (2008), dit gaat met name in op de sociale aspecten van buurtverbondenheid. In haar methodologie worden stellingen besproken die de verbondenheid van een individu met een bepaalde plaats kunnen meten, zoals de woning, de buurt en de stad (figuur 4.1). In dit geval is het van belang om verbondenheid met de buurt te meten. Hiervoor zijn de stellingen van Lewicka (2008) gespecificeerd op de buurt. Dit zijn de stellingen in vraag 1 van de vragenlijst (zie bijlage II).

Figuur 4.1: Operationalisering buurtverbondenheid

Please, mark on the scale from 1 to 5 to what degree each of the statements reflects your feelings about your residence place

My feelings about the place	Definitely don't agree	Don't agree	Neither agree nor don't agree	Agree	Definitely agree
	1	2	3	4	5
	Apartment	House	Neighborhood	City district	City
(1) I know the place very well	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
(2) I defend it when somebody criticizes it	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
(3) I miss it when I am not here	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
(4) I don't like this place	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
(5) I feel secure here	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
(6) I am proud of this place	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
(7) It is a part of myself	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
(8) I have no influence on its affairs	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
(9) I want to be involved in what is going on here	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
(10) I leave this place with pleasure	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
(11) I would not like to move out from here	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
(12) I am rooted here	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5

Bron: Lewicka, 2008

Dekker (2007) meet in haar artikel buurtverbondenheid met deels dezelfde stellingen, waardoor de bruikbaarheid van deze methode wordt aangetoond. Ook Lewicka heeft deze methode vaker gebruikt, zie bijvoorbeeld Lewicka (2010). Het verschil met Dekker (2007) bestaat uit het meten van identiteit. Dit wordt door Dekker (2007) gemeten, maar is niet van belang voor deze studie. Daarom zijn deze stellingen niet opgenomen in de vragenlijst. Ook is één stelling van Lewicka (2008) in de vragenlijst weggelaten (stelling 10 in figuur 4.3). Dit is gedaan omdat het verschil met stelling 11 niet duidelijk is bij toepassing op de buurt. De stelling zou daarom verwarring op kunnen roepen bij de respondenten.

Bij deze operationalisering wordt gewerkt met een vijfpunts Likertschaal. Dit betekent dat de antwoorden op een stelling van 'zeer oneens' tot 'zeer eens' gaan (van 1 tot 5). De Likertschaal wordt vaak gebruikt om houdingen te meten over een bepaald thema en kan dus gezien worden als een bruikbare manier om de verbondenheid van de respondenten met hun buurt te meten (Bryman, 2012). Om deze reden zal de Likertschaal ook in de andere vragen worden gebruikt. De antwoorden van de respondenten op deze stellingen worden vervolgens omgerekend naar een score (van 1 tot 5), die als ratiovariabele in de analyse wordt opgenomen (zie bijlage VII).

Buurtparticipatie

Om buurtparticipatie te kunnen meten, moet op sociale en fysieke vormen worden ingegaan. Buurtparticipatie bestaat immers uit deze verschillende vormen. Dekker (2007) benoemt in haar artikel een methode om sociale participatie te meten (figuur 4.2). De bruikbaarheid van haar methode wordt aangetoond doordat de definitie van sociale participatie van andere wetenschappers hierop aansluit. Dit geldt bijvoorbeeld voor Dalgard & Håheim (1998). Dekkers methode dient dan ook als basis voor het meten van buurtparticipatie in de enquête.

Aan deze methode zijn wel enkele stellingen toegevoegd. Allereerst blijkt uit het artikel van Dekker (2007) dat de organisatie van evenementen en activiteiten gebruikt kan worden om informele participatie te meten. In de vragenlijst gaat een aantal vragen in op het meten van sociale participatie, zowel formeel als informeel (vraag 3: A t/m F).

Figuur 4.2: Operationalisering buurtparticipatie

Table 5. Types of participation of the respondents (percentages)

	<i>N</i>	%
Member of neighbourhood committee	23	4.9
Member of a neighbourhood organisation	28	6.0
Active in local school activities	20	4.3
Voluntary work	99	21.3
Total participants all mentioned above	139	29.9
Non-participating	326	70.1
Total abs (= 100%)	465	100

Source: Survey (2003).

Bron: Dekker, 2007

Buurtparticipatie bestaat echter ook uit een fysiek aspect. Dit komt niet naar voren uit de operationalisering van Dekker (2007). Daarom is er ook een aantal vragen toegevoegd die ingaat op fysieke participatie (vraag 3: G t/m K). Deze zijn gebaseerd op wetenschappelijke artikelen (Rohe & Stewart, 1996; Hendriks & Tops, 2005) en de studie van Corpoenista (2014b). De praktijkvoorbeelden uit de vragenlijst komen uit de inwonersenquête van de Gemeente Utrecht (Gemeente Utrecht, 2013).

Kortom, er zijn tien stellingen gebruikt om de verschillende aspecten van buurtparticipatie te meten. Wanneer participeert een huurder dan? Een huurder doet aan fysieke participatie wanneer aan tenminste twee fysieke activiteiten wordt gedaan. Voor sociale participatie moet tenminste één sociale buurtactiviteit worden uitgevoerd.

Sociaal kapitaal

Sociaal kapitaal is een determinant van buurtparticipatie, daarom wordt ook dit concept gemeten in de enquête. Als basis dient het artikel van Dekker (2007)(figuur 4.3). Volgens Dekker (2007) bestaat sociaal kapitaal uit sociale netwerken, vertrouwen en het niet tolereren van afwijkend gedrag. Om de sociale netwerken van de respondenten te meten, zijn de eerste drie stellingen van Dekker (2007) gebruikt (vraag 4 A, B & 5A).

Het tweede aspect, vertrouwen in medebewoners, wordt gemeten door middel van de laatste stelling van Dekker (2007)(vraag 5C). Hieraan zijn praktijkvoorbeelden toegevoegd uit de enquête van het proefschrift 'displacement myths' van Posthumus (2013)(vraag 5: D & E). Het laatste aspect van sociaal kapitaal wordt gemeten op basis van Dekker (2007). In haar artikel staat in de lopende tekst een definitie van het tolereren van afwijkend gedrag. Deze definitie is aangepast (begrijpelijker voor de respondenten) en opgenomen in de vragenlijst (vraag 5B).

De enquêtevragen vier en vijf meten drie vormen van sociale netwerken: met vrienden, familie en de burens. Deze vormen zijn elk apart in de statistische analyse opgenomen. Er wordt in deze studie dus rekening gehouden met drie vormen van sociale netwerken van huurders. Huurders hebben in dit geval sociale netwerken met hun vrienden en/of familie als ze in de vragenlijst aangeven deze in de buurt te hebben. Sociaal kapitaal met de burens (vraag 5) wordt berekend door middel van een score (ratiovariabele).

Figuur 4.3: Operationalisering sociaal kapitaal

Table 7. Characteristics of the residents related to participation: social networks and trust

Characteristic	Does not participate %	Does participate %
I have family within the neighbourhood		
No	70.8	29.2
Yes	68.7	31.3
At least half of my friends live in this neighbourhood***		
No	74.1	25.9
Yes	59.1	40.9
I regularly chat with my neighbours*		
No	78.9	21.1
Yes	68.2	31.8
I feel taken seriously by the local government		
No	71.1	28.9
Yes	63.2	36.8
Most people can be trusted**		
No	74.0	26.0
Yes	63.3	36.7
Total abs (100%)	297	168

Notes: Statistically significant different participation between categories * = $p < 0.1$; ** = $p < 0.05$; *** = $p < 0.01$.

Source: Survey (2003).

Bron: Dekker, 2007

Mentaal eigenaarschap

Om de invloed van mentaal eigenaarschap op buurtparticipatie te kunnen onderzoeken, moet duidelijk zijn of een bewoner gezien kan worden als mentale eigenaar of juist niet. De studie van Rieuwerts (2014) heeft aangetoond welke mechanismen van invloed zijn op dit concept. Er kan onderscheid worden gemaakt tussen het algemene construct en de sub-mechanismen. Zes sub-mechanismen blijken mentaal eigenaarschap mede te bepalen (zie paragraaf 2.3.3). Deze sub-mechanismen kunnen onderverdeeld worden in twee hoofdmechanismen: controle hebben over de woning en een band hebben met de woning. Op basis van deze hoofdmechanismen is de vragenlijst opgesteld, in tabel 4.4 zijn de sub-mechanismen weergegeven met bijbehorende enquêtevragen.

Allereerst is het echter noodzakelijk om algemene vragen over eigenaarschap te stellen, het algemene construct (vraag 6). Op deze wijze kan gecontroleerd worden of de bewoners zich eigenaar voelen over hun huurwoning. Deze stellingen zijn gebaseerd op de studie van Rieuwerts (2014). Twee vragen gaan vervolgens dieper in op de mate van controle (vraag 8) en verbondenheid met de woning (vraag 9). Deze zaken zijn cruciaal omdat ze door Rieuwerts (2014) zijn vastgesteld als indicatoren voor mentaal eigenaarschap. Het verschil is dat de hoeveelheid vragen in haar studie zeer groot was. Ook was er redelijk veel overlap tussen verschillende vragen. Om de vragen kort en bondig aan de panels te stellen, is daarom besloten minder vragen per hoofdmechanisme te stellen. De selectie van vragen is gedaan op basis van het onderzoek van Rieuwerts (2014). Sommige vragen droegen weinig bij aan het verband tussen de indicator en mentaal eigenaarschap en zijn dan ook weggelaten uit dit onderzoek. Bovendien blijkt uit gesprekken met woningcorporaties (Portaal en Ymere) dat de vragenlijst van Rieuwerts (2014) door de bewoners als lastig en lang werd ervaren. Dit vormt een extra reden om de vragen korter te houden en de stellingen op een simpelere manier te formuleren.

Tabel 4.4 Enquêtevragen bij sub-mechanismen mentaal eigenaarschap

Sub/mechanisme	Enquêtevraag
Algemene vragen eigenaarschap	6 A, B, C, D 7
De mogelijkheid hebben om de woning te bewerken of te beïnvloeden (controle)	8 A, B, C
Minimale controle van anderen (controle)	8 D, E, F, G, H 10 A, B, C
De woning langdurig en van dichtbij ervaren of gebruiken (band)	9 A, B, C, D, E
Kennis en informatie vergaren over de woning (band)	9 F, G
Psychische nabijheid hebben met een woning (band)	9 H, I, J, K, L

Tevens is voor vraag 8 gebruikt gemaakt van de operationalisering van Lewicka (2008) voor verbondenheid (zie *'buurtverbondenheid'*). Dit komt grotendeels overeen met de stellingen van Rieuwerts (2014) en kan dus ook gebruikt worden om verbondenheid van individuen met hun woning te meten.

Voor alle vragen die mentaal eigenaarschap meten, zowel het algemene construct als de sub-mechanismen, is gebruik gemaakt van een Likertschaal. Om opnieuw te kijken naar de onderliggende samenhang van de vragen, is een factoranalyse uitgevoerd. Op basis van deze analyse zijn vier nieuwe sub-mechanismen gevormd. In hoofdstuk 5 wordt deze factoranalyse en bijbehorende sub-mechanismen verder toegelicht.

Persoonskenmerken

Het laatste onderdeel (de algemene vragen) van de vragenlijst gaat in op de persoonskenmerken van de respondenten. Dit is van belang omdat deze kenmerken terugkomen in het conceptueel model. De meeste van deze algemene vragen zijn gebaseerd op een bestaande vragenlijst van Corpovenista (2014b). Voor een drietal vragen is daarnaast aanvullende literatuur gebruikt. Het gaat hierbij om de vragen I (arbeidssituatie), J (etniciteit) en K (inkomen). Deze vragen worden hieronder kort toegelicht.

Arbeidssituatie

De arbeidssituatie van respondenten is interessant om te bestuderen. Als individuen niet in staat zijn om te werken, zijn zij dan wel in staat om te participeren in de buurt? Om deze reden is hierover een vraag (I) opgenomen in enquête. De antwoordmogelijkheden zijn hierbij gebaseerd op de verschillende situaties waarin een individu zich qua werk(loosheid) kan bevinden.

Etniciteit

De antwoordmogelijkheden bij vraag J over etniciteit zijn gebaseerd op de meest voorkomende etniciteiten in Nederland (Nationaal Kompas, 2015). Het is voor respondenten mogelijk om meerdere antwoorden in te vullen, aangezien iemand tot meerdere nationaliteiten kan behoren. Indien iemand tot een nationaliteit behoort die minder vaak voorkomt, kan deze ingevuld worden bij *'anders, namelijk'*.

Inkomen

De laatste vraag (K) gaat in op het inkomen van de respondenten. Hierbij is gekozen om naar het netto huishoudensinkomen per maand te vragen. Mensen zijn hier namelijk het beste van op de hoogte. De antwoordcategorieën zijn gebaseerd op twee bestaande vragenlijsten: de inwonersenquête van de Gemeente Utrecht en een proefschrift naar *'displacement'* (Gemeente

Utrecht, 2013; Posthumus, 2013). Om de respons zo gedetailleerd mogelijk te houden, worden negen antwoordcategorieën gebruikt. Deze kunnen in een later stadium worden samengevoegd.

Gebiedskenmerken

De gebiedskenmerken vormen het laatste onderdeel voor het verklaren van mentaal eigenaarschap en buurtparticipatie. Dit zijn de volgende kenmerken:

- Verhouding tussen huur en koop
- Etnische samenstelling
- Samenstelling naar leeftijd
- Samenstelling naar inkomen
- Samenstelling naar arbeidssituatie
- Het leefbaarheidsselectiemodel (LSM)

Deze kenmerken hoeven en kunnen niet direct aan de respondenten gevraagd worden. Daarom wordt gevraagd naar de zescijferige postcode (vraag D). Deze postcodes kunnen vervolgens aan gegevens van het CBS worden gekoppeld (CBS, 2015). Het vragen naar de postcode levert dus veel extra informatie op zonder dat dit direct aan de respondenten gevraagd hoeft te worden. Hierdoor blijft de vragenlijst korter. Alleen het laatste gebiedskenmerk (het leefbaarheidsselectiemodel) wordt niet aan CBS-gegevens gekoppeld. Hiervoor is data van Portaal en Eigen Haard beschikbaar, die ook aan postcodes gekoppeld kunnen worden. De onderzoekers komen door deze verschillende gebiedskenmerken dus te weten hoe de buurt waarin een respondent woont, getypeerd kan worden.

4.3 Kwalitatieve methoden

4.3.1 Keuze kwalitatieve onderzoeksstrategie

Voor de beantwoording van de laatste drie deelvragen wordt gebruikt gemaakt van kwalitatief onderzoek. Dit dient als aanvulling op het eerste, kwantitatieve gedeelte om meer inzicht te verkrijgen in de drijfveren en achterliggende redenen van bewoners. Waarom voelt een huurder zich al dan niet de eigenaar van zijn woning? Om dit te achterhalen, worden interviews met bewoners gehouden. Tevens wordt ingegaan op de belemmeringen en mogelijkheden (door de woningcorporaties) die bewoners momenteel ervaren bij het uitvoeren van participatie. Op deze manier kan worden nagedacht over toekomstig corporatiebeleid betreffende dit onderwerp. Hoe kunnen corporaties in de toekomst bijvoorbeeld beter inspelen op het eigen initiatief van bewoners? Kunnen zij bijdragen aan het gevoel van mentaal eigenaarschap? Om hier achter te komen, worden ook interviews gehouden met werknemers van woningcorporaties: voornamelijk medewerkers die zich bezighouden met vraagstukken als participatie en leefbaarheid.

Kwalitatief onderzoek wordt in deze studie dus gebruikt om een completer inzicht te verkrijgen in de onderzoekskwestie (Hay, 2010, p. 17). Bij het gebruik van enkel kwantitatief onderzoek (de vragenlijst) zouden de verbanden tussen de concepten in dit onderzoek zichtbaar worden. Er kan bijvoorbeeld uitkomen dat buurtverbondenheid de kans laat toenemen dat een bewoner actief is bij het organiseren van activiteiten in de buurt. Dit verband geeft echter geen inzicht in de achterliggende redenen. De bewoner kan zijn of haar antwoord niet verder verklaren. Ook heeft de onderzoeker niet de mogelijkheid om door te vragen op interessante onderwerpen. Onderzoeker en respondent komen immers niet direct met elkaar in aanraking (het is een online panel)(Boeije e.a., 2009; Hay, 2010). Daarnaast zouden ook factoren van belang kunnen zijn die niet in de enquête zijn gevraagd, die kunnen door middel van interviews worden achterhaald. De gesprekken met de woningcorporaties zijn daarnaast van onmisbaar belang om te uitkomsten van het onderzoek terug te koppelen naar de beleidspraktijk. In andere woorden: hierdoor kan nagedacht worden over beleidsaanpassingen naar aanleiding van de bevindingen.

Ook het eerder genoemde zeggenschapsonderzoek van Corpovenista (2014c), waar deze studie op voortborduurt, laat zien dat kwalitatief onderzoek een goede aanvulling is. Om die reden

hebben zij na de enquêtes 44 interviews met bewoners gehouden. Met deze mensen zijn diverse praktijkvoorbeelden besproken, die hun kant van het verhaal vertellen. Wat doen bewoners zoal in hun wooncomplex en op welke manier zitten de woningcorporaties hier soms bij in de weg? (Inicio, 2014; Wernsen & Pauwels, 2014). Dit voorbeeld illustreert nog eens het belang van kwalitatieve methoden bij een onderwerp als bewonersparticipatie.

4.3.2 Kwalitatieve dataverzameling

In deze studie wordt gebruikt gemaakt van semigestructureerde interviews om de kwalitatieve data te verwerven. Hierbij wordt voorafgaand aan de interviews een topiclijst gemaakt (zie bijlagen III & V). Dit kan gezien worden als een gids voor het interview: de onderwerpen (en vragen) die tijdens het interview behandeld worden, staan genoteerd op deze lijst. In dit geval staan er bijvoorbeeld onderwerpen op als buurtparticipatie, verbondenheid met de woning en type beleid. Voor beide typen interviews (bewoners/medewerkers) wordt gebruik gemaakt van een andere topiclijst. Deze topiclijsten zijn echter wel op dezelfde manier gestructureerd en verschillende onderwerpen komen in beide lijsten naar voren, bijvoorbeeld begripsverheldering. De topiclijsten staan niet vast, na elke reeks (week) interviews is kritisch bekeken of de vragen anders of beter geformuleerd konden worden.

Dit type interview biedt daarnaast de mogelijkheid om door te vragen bij interessante onderwerpen of bevindingen (ook als deze niet op de topiclijst staan!)(Bryman, 2012; Hay, 2010). Doorvragen en afwijken is zoals eerder genoemd een voordeel van het interview ten opzichte van een vragenlijst. Deze methode wordt om een tweetal redenen gebruikt bij het interviewen van bewoners en medewerkers. Allereerst is het op deze manier mogelijk om de uitkomsten van de gesprekken goed met elkaar te kunnen vergelijken. De respondenten wordt immers dezelfde vragen gesteld. In het geval van bewonerinterviews kunnen beide onderzoekers verschillende bewoners interviewen aan de hand van dezelfde topiclijst. Ook dit maakt verschillende gesprekken goed vergelijkbaar. Een ander voordeel van het semigestructureerde interview is dat de topiclijst licht aangepast kan worden, zonder dat dit grote gevolgen heeft voor de eerdere dataverzameling. Het zorgt juist voor een verbetering van de kwaliteit van de interviews, omdat van eerdere ervaringen geleerd kan worden. Daarnaast is het bij de bewoners niet noodzakelijk om ongestructureerde interviews te houden, aangezien de expertise van deze groep niet veel van elkaar zal verschillen. Ook bij de medewerkers zal de kennis niet zo zeer verschillen dat er behoefte is aan een ongestructureerd gesprek. De werknemer is niet de leider van het gesprek, de interviewers zijn dit (Hay, 2010, p. 110 - 111).

Interviews met bewoners

De bewoners voor de interviews zijn geworven via de digitale vragenlijsten. Aan deze enquêtes is de volgende vraag toegevoegd: *mogen wij u benaderen voor een aanvullende gesprek naar aanleiding van deze vragenlijst?*. Bij interesse kunnen respondenten hun e-mailadres en/of telefoonnummer achterlaten (zie bijlage II, enquête). Dit is een veelgebruikte methode bij studies met een combinatie van kwantitatief en kwalitatief onderzoek: de respondenten voor de interviews kunnen via de enquêtes geworven worden (Bryman, 2012, p. 37). Deze vraag is alleen toegevoegd aan de enquête bij het PortaalPanel, bij Eigen Haard bestond hier geen behoefte aan. Desalniettemin zijn 212 van de 426 respondenten van Portaal geïnteresseerd in een aanvullend interview. Dit betekent een respons van 49,7 procent. De wervingsstrategie van de respondenten blijkt dus uitermate goed te werken, maar hoe worden vervolgens de uiteindelijke respondenten voor de interviews geselecteerd?

Tabel 4.5: Locaties en data van interviews met bewoners

Datum	Locatie	Interviewer
Woensdag 13 mei	Eemland Nijmegen	Ingeborg Isabella
Woensdag 20 mei	Arnhem Leiden	Isabella Ingeborg
Vrijdag 22 mei	Utrecht	Samen

Aangezien Portaal actief is in vijf stedelijke gebieden is het belangrijk om de geografische spreiding van de respondenten in acht te nemen. Om een geografische afspiegeling van de huurders te vormen, moeten de interviews dus plaatsvinden in elk van deze gebieden. Per gebied is een e-mail gestuurd naar alle bewoners met interesse in een aanvullend interview (zie bijlage IV: wervingsmail bewoners). Hierbij is voor elk gebied een datum gekozen om te interviews in te plannen (tabel 4.5). Er is voor woensdagen en vrijdagen gekozen, omdat er op deze dagen vaak een halve dag of helemaal niet gewerkt wordt. Deze werkdagen zullen dus de grootste respons opleveren. Om de efficiëntie te bevorderen, is gekozen om per district één datum vast te stellen. Dit is geen probleem voor de respons vanwege het grote aantal geïnteresseerden. Bewoners hebben de vrijheid om te kiezen voor een interview bij hen thuis of bij het plaatselijk kantoor van Portaal. In beide gevallen kunnen de interviews gehouden worden tussen 09:00 en 18:00. Binnen deze tijdsperiode kunnen bewoners ook een voorkeurstijdstip aangeven (per gesprek is een halfuur ingepland). Op basis van de respons zijn vervolgens aselect respondenten gekozen: vijf per district. Dit is gedaan om met een verscheidenheid aan bewoners te spreken (Boeije e.a., 2009, p. 226) en rekening te kunnen houden met uitval van gesprekken. Deze marge bleek uiteindelijk een goede keuze, per dag viel er gemiddeld één bewoner af. Als waardering voor hun tijd en moeite is aan al deze bewoners een klein presentje aangeboden vanuit Portaal (figuur 4.4).

Figuur 4.4: Presentje bewoners voor medewerking aan interview

Tabel 4.6: Overzicht van kenmerken respondenten bewonersinterviews

	Leeftijd	Geslacht	Gezinssituatie	Regio	Soort woning	Arbeidsituatie
1	75	Echtpaar	Samenwonend zonder kinderen	Arnhem	Appartementencomplex	Gepensioneerd
2	64	Vrouw	Alleenstaand	Arnhem	Seniorenwoning	Gepensioneerd
3	64	Vrouw	Alleenstaand	Arnhem	Seniorenwoning	Werkend
4	58	Vrouw	Alleenstaand	Arnhem	Appartementencomplex	Werkend
5	73	Man	Alleenstaand	Eemland	Senioren woongroep	Gepensioneerd
6	55	Vrouw	Alleenstaand	Eemland	Appartementencomplex	Arbeidsongeschikt
7	67	Man	Samenwonend zonder kinderen	Eemland	Appartementencomplex	Gepensioneerd
8	36	Man	Alleenstaand	Eemland	Appartementencomplex	Arbeidsongeschikt
9	55	Vrouw	Alleenstaand	Leiden	Appartementencomplex	Werkend
10	64	Vrouw	Samenwonend zonder kinderen	Leiden	Appartementencomplex	Arbeidsongeschikt
11	68	Vrouw	Alleenstaand	Leiden	Appartementencomplex	Gepensioneerd
12	59	Man	Alleenstaand	Nijmegen	Appartementencomplex	Werkend
13	62	Man	Samenwonend zonder kinderen	Nijmegen	Appartementencomplex	Arbeidsongeschikt
14	72	Echtpaar	Samenwonend zonder kinderen	Nijmegen	Appartementencomplex	Gepensioneerd
15	86	Echtpaar	Samenwonend zonder kinderen	Nijmegen	Eengezinswoning	Gepensioneerd
16	53	Vrouw	Samenwonend zonder kinderen	Utrecht	Eengezinswoning	Arbeidsongeschikt
17	57	Vrouw	Alleenstaand	Utrecht	Appartementencomplex	Werkzoekend
18	63	Vrouw	Samenwonend zonder kinderen	Utrecht	Seniorenwoning	Gepensioneerd
19	68	Man	Samenwonend zonder kinderen	Utrecht	Appartementencomplex	Gepensioneerd
20	37	Vrouw	Alleenstaand	Utrecht	Eengezinswoning	Werkend
21	44	Vrouw	Alleenstaand	Utrecht	Appartementencomplex	Arbeidsongeschikt
22	49	Man	Alleenstaand	Utrecht	Appartementencomplex	Werkend
23	87	Man	Alleenstaand	Utrecht	Seniorencomplex	Gepensioneerd

In bovenstaande tabel is een aantal kenmerken van de respondenten weergegeven (zie tabel 4.6). De respondenten bieden een redelijk goede afspiegeling van verschillende typen huurders. Zo zijn er jongere bewoners, gepensioneerden, werkenden en arbeidsongeschikten. Ook wonen de respondenten in verschillende soorten woningen en regio's. Er is alleen niet gesproken met gezinnen met kinderen of allochtonen. Zoals te lezen is in paragraaf 4.2.2 en bijlage I ontbreken deze groepen grotendeels in het PortaalPanel. Deze groepen zijn daarnaast lastig te bereiken of kunnen op een doordeweekse dag minder goed tijd vrij maken. Ondanks deze beperkingen geven de bewoners een redelijk goed beeld van de gemiddelde huurder.

Interviews met medewerkers van woningcorporaties

De gesprekken met medewerkers zijn ook gevoerd aan de hand van semigestructureerde interviews. Op deze manier kunnen de interviews goed worden vergeleken en kunnen er beleidsaanbevelingen worden opgesteld. Er is gesproken met verschillende soorten medewerkers, op verschillende expertiseniveaus (tabel 4.7). Deze verschillen in expertise waren echter niet zo groot dat er behoefte was aan een ongestructureerd interview (Hay, 2010, pp. 110 - 111).

Om te testen of een semigestructureerd interview goed zou werken bij medewerkers is er één gesprek met een medewerker van Portaal gevoerd, twee weken voor de andere gesprekken. Er is toen gekeken of de topiclijst efficiënt en goed werkte. Na afloop van dit gesprek is besloten om hiermee verder te werken. Bij de interviews met medewerkers is wel vaker afgeweken van de topiclijst, om bijvoorbeeld door te vragen naar bepaalde specifieke kennis van een medewerker. Op deze manier is er gebruik gemaakt van de flexibiliteit van deze vorm van interviewen. De interviews zijn (op één geval na) door beide onderzoekers afgenomen. Dit vanwege de diversiteit van de interviews en de verdere verwerking van de data (Bryman, 2012; Hay, 2010).

Tabel 4.7: Overzicht interviews naar beleidsveld, corporatie en district

Functie	Naam respondent	Corporatie	Regio	Datum interview
Adviseur Leefomgeving				
Projecten	Eric Spithoven	Portaal	n.v.t.	21 mei 2015
Woonservice Manager	Elise Sman	Eigen Haard	n.v.t.	1 juni 2015
Woonservice Manager	Aggie Jorna	Eigen Haard	n.v.t.	1 juni 2015
Adviseur Woonbeleid	Elmy Everaert	Eigen Haard	n.v.t.	1 juni 2015
Teamcoach	Peter van Duinen	Portaal	Utrecht	2 juni 2015
Adviseur Leefbaarheid en				
Sociaal Beheer	Ids Breeuwsma	Portaal	Arnhem	2 juni 2015
Adviseur Leefomgeving	Rien Ultee	Portaal	Utrecht	3 juni 2015
Assetmanager	Jet Bicker Caarten	Portaal	Leiden	5 juni 2015
Adviseur Strategie	Guus Haest	Portaal	n.v.t.	9 juni 2015
Manager Volkshuisvesting	Jolanda Donderwinkel	Portaal	Leiden	11 juni 2015
Teamcoach	Daniel Bakker	Portaal	Nijmegen	11 juni 2015
Adviseur Leefomgeving				
Projecten	Abdel Farahi	Portaal	n.v.t.	15 juni 2015

De werving van de respondenten is gegaan via het netwerk dat tijdens de stage bij Portaal is opgebouwd. Het samenwerkingsverband dat Portaal heeft binnen Corpovenista speelt hierbij ook een belangrijke rol: hierdoor kunnen ook medewerkers van andere corporaties worden geïnterviewd (in dit geval Eigen Haard). Dit netwerk zorgt ervoor dat via bekende medewerkers informatie verzameld kon worden over interessante gesprekspartners (binnen Portaal en Eigen Haard). De medewerkers die bij de onderzoekers al bekend waren, zijn in sommige gevallen benaderd via een e-mail (zie bijlage VI: wervingsmail medewerkers). Daarnaast is gebruik gemaakt van de sneeuwbal methode: waarbij via de eerste deelnemers volgende respondenten benaderd kunnen worden voor een interview (Boeije e.a., 2009, p. 263). Hierbij is geprobeerd een zo breed mogelijk palet aan werknemers te spreken te krijgen: mensen binnen Eigen Haard en Portaal, met verschillende soorten functies (van formeel tot informeel) en in verschillende regio's (tabel 4.7). Uiteindelijk zijn er twaalf gesprekken gevoerd. Deze interviews zijn gehouden in week 23 (1-5 juni) en 24 (8-12 juni) van 2015. Hiervoor is telkens één uur ingepland, hoewel de volle tijd nooit is benut. De meeste interviews hebben uiteindelijk tussen de 30 en 45 minuten geduurd.

Sommige medewerkers (adviseurs leefbaarheid en leefomgeving) zijn direct betrokken bij participatie. Deze medewerkers houden zich bezig met projecten omtrent leefbaarheid in de wijken. Zij komen in direct contact met bewoners via onder andere huurdersbelangenverenigingen en samenwerkingsverbanden. Teamcoaches staan hier boven, zij sturen adviseurs, wijkbeheerders en huismeesters aan. De functie 'woonservice manager' van Eigen Haard kan hiermee vergeleken worden. De manager volkshuisvesting en de assetmanager komen niet direct in contact met de bewoners, zij zijn vooral beleidsmatig bezig met verschillende zaken, waaronder participatie. Als laatste spelen adviseurs strategie en woonbeleid op het meest abstracte niveau een rol in participatie. Zij denken na over beleid en de strategie van de corporatie.

Verantwoording aantal interviews

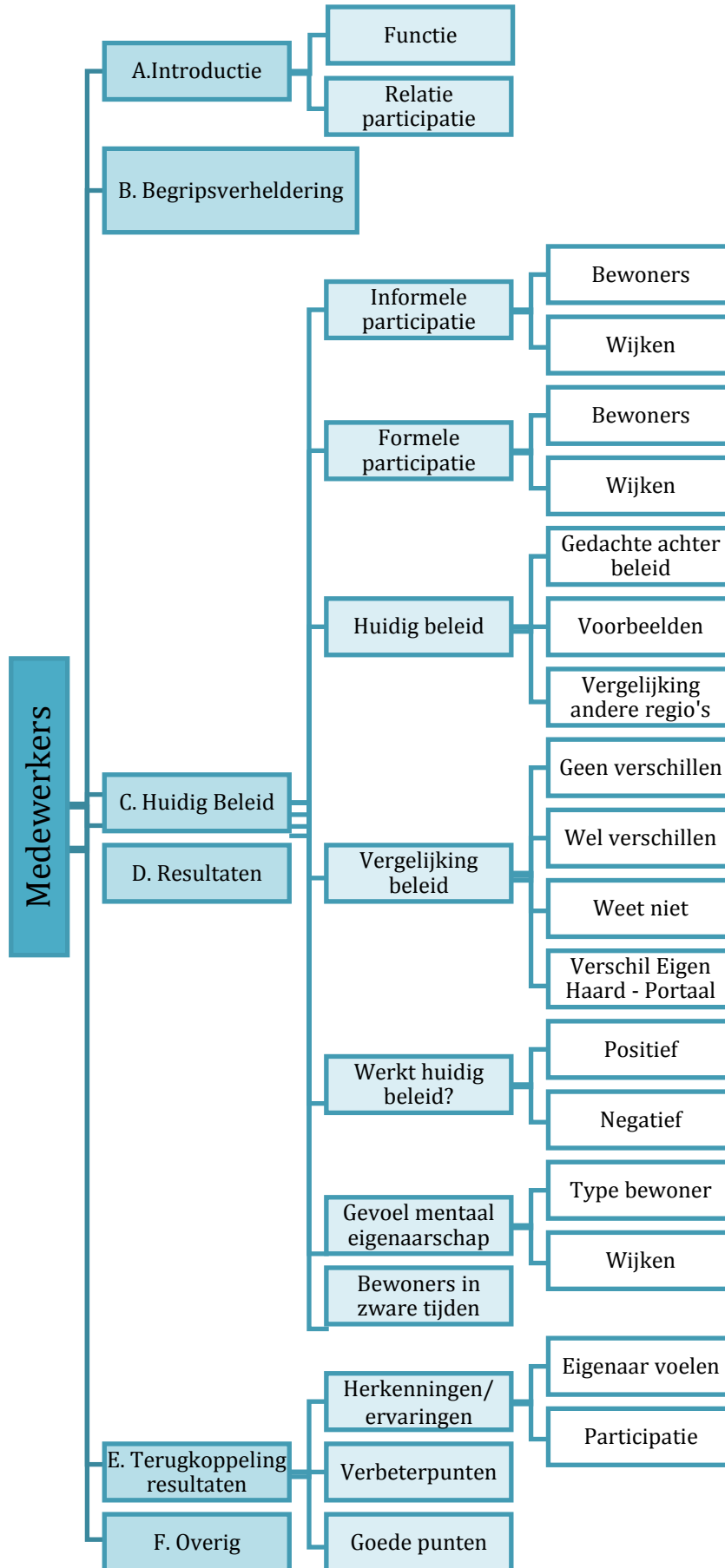
Voor deze studie zijn 23 interviews met bewoners en twaalf met medewerkers gehouden. Waarop zijn deze aantallen gebaseerd? Over het algemeen geldt dat het bij kwalitatief onderzoek moeilijk te bepalen is hoeveel gesprekken er nodig zijn voordat theoretische verzadiging wordt gebruikt. Dit betekent dat uit extra gesprekken geen nieuwe informatie naar voren komt (Boeije e.a., 2009, p. 262; Bryman, 2012, p. 426). Er is dan een punt van verzadiging bereikt. Over het algemeen kan het volgende verondersteld worden: hoe meer vergelijkingen er gemaakt worden (bijvoorbeeld naar type beleidsveld), des te meer interviews er gedaan moeten worden. In dit geval is het bij de bewoners van belang om elk district te bereiken. Ook bij de medewerkers moet rekening gehouden worden met het soort beleidsveld, district en de corporatie. Voordat een goed overzicht in de perspectieven en standpunten van deze groepen bereikt werden, waren er respectievelijk 23 en 12 gesprekken nodig.

Verwerking van de kwalitatieve data

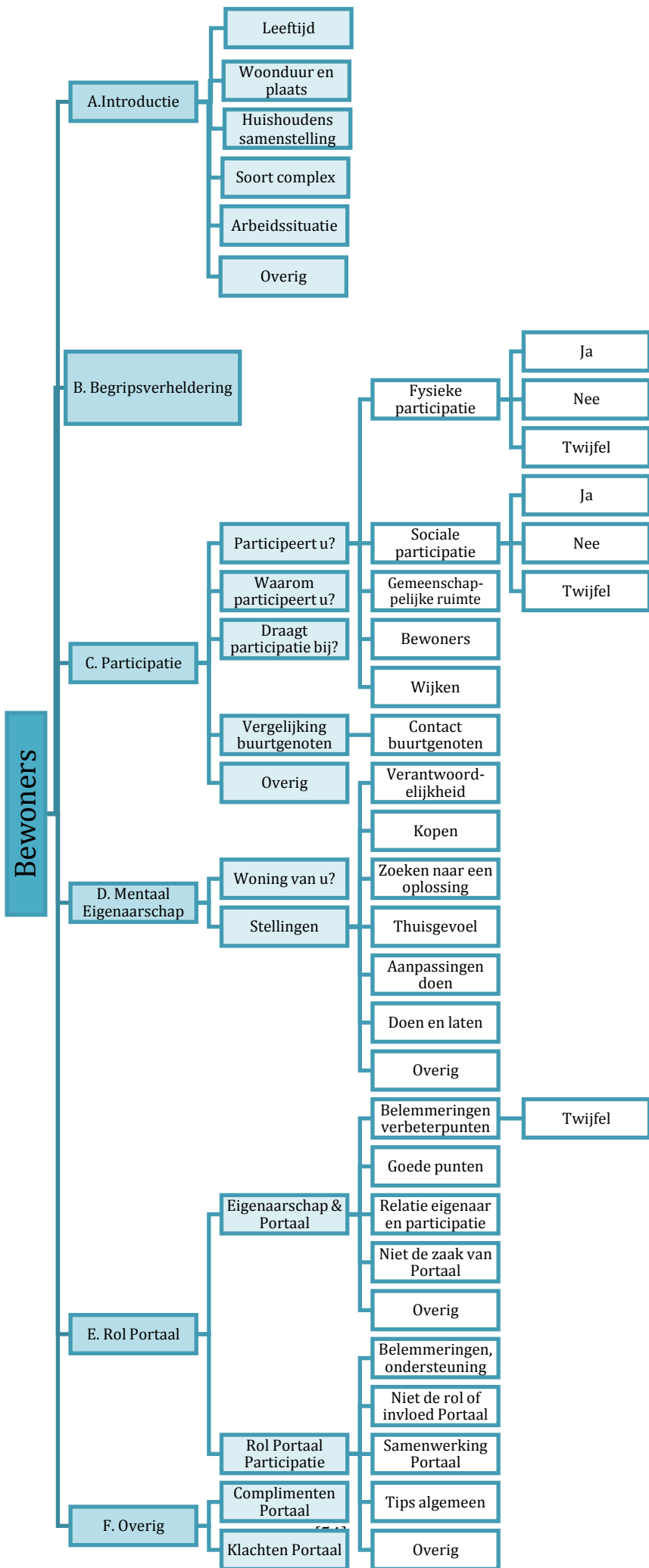
Het laatste onderdeel van kwalitatief onderzoek bestaat uit de verwerking van de gehouden interviews. De ruwe data bestaat hierbij uit geluidsopnamen, die tijdens het interview zijn opgenomen met een mobiele telefoon (voorafgaand aan de gesprekken is hiervoor toestemming gevraagd). Deze opnamen zijn verbatim uitgetypt en vormen de transcripten (zie transcripten I & II : bewoners en medewerkers), die vervolgens zijn gecodeerd. Dit betekent dat elke categorie van antwoorden benoemd wordt met één of meerdere trefwoorden (Boeije e.a., 2009, pp. 268 – 269; Hay, 2010, pp. 119-121). In dit geval zijn bijvoorbeeld alle tekstfragmenten over de ervaren moeilijkheden met de corporaties betreffende participatie samengevat met de trefwoorden 'belemmeringen corporatie'.

Hieruit zijn uiteindelijk twee codebomen voortgekomen: voor beide type interviews één. In een codeboom is te zien hoe de verschillende codes gestructureerd zijn en met elkaar samenhangen. Er gekozen om te werken vanuit zes hoofdcodes met daaronder verschillende onderwerpen die bij het thema passen. De codeboom is daarmee een afgeleide van de topiclijst (Hay, 2010, pp. 290 – 291). De codebomen van de gesprekken met zowel medewerkers als bewoners zijn weergegeven in figuur 4.5. De verwerking van interviews hoeft niet met de hand uitgevoerd te worden. Hiervoor bestaat het programma NVIVO, een zogenaamde CAQDAS (Computer Assisted Qualitative Data Analysis Software). Dit programma helpt de onderzoeker bij het structureren van de data, waardoor dit sneller en dus efficiënter kan worden gedaan. Dit is ook de reden dat NVIVO wordt gebruikt bij deze studie. Het programma geeft hierbij geen uitsluitsel over de interpretatie van de resultaten. Hier blijft de onderzoek zelf verantwoordelijk voor, het programma dient uitsluitend als analysehulpmiddel (Bryman, 2012).

Figuur 4.5: Codebomen van de analyse met NVIVO, medewerkers en bewoners

4.3.3 Verwachtingen interviews

De interviews dragen bij aan deze studie op een explorerende wijze. Dit betekent dat van tevoren niet precies duidelijk is wat de verwachtingen zijn (Bryman, 2012, pp. 24-27). Het kwalitatieve deel heeft een bepaalde insteek, namelijk om meer te weten komen over de achterliggende redenen en processen. Het is dan ook een vervolgstap na het kwantitatieve onderdeel. De topiclijst is opgesteld aan de hand van de deelvragen. Er is daarnaast gebruik gemaakt van de vragen 10 en 11 uit de enquête die basale inzichten geven over de meningen van huurders over hun corporatie. De volgende deelvragen zijn daarnaast leidend voor de interviews:

1. *Waarom voelen huurders zich al dan niet de eigenaar van hun woning en wat is de rol van de woningcorporatie op dit gevoel?*

Aan de hand van deze deelvraag probeert deze studie een link te leggen tussen de uitkomsten van de enquête en de achterliggende redenen van bewoners om zich mentaal eigenaar te voelen of niet. Zijn er factoren van invloed die niet uit de literatuur (en de enquête) naar voren zijn gekomen? Er is hier sprake van een inductieve strategie, een theorie ontwikkelen vanuit de bevindingen. Hoe kan mentaal eigenaarschap verder worden verklaard?

2. *Welke belemmeringen en mogelijkheden in het uitvoeren van buurtparticipatie ervaren de bewoners momenteel?*

Deze deelvraag geeft meer inzicht in de drijfveren van bewoners om te participeren in hun buurt. Heeft dit te maken met de corporatie, zo ja welke rol speelt deze? Dit draagt bij aan het opstellen van beleidsaanbevelingen, omdat op deze manier wordt onderzocht wat de woningcorporatie op dit moment goed en minder goed doet. Ook hier zijn geen verwachtingen opgesteld, omdat niet duidelijk is wat de bewoners momenteel ervaren.

3. *Op welke manieren kunnen woningcorporaties in de toekomst beter inspelen op deze belemmeringen en mogelijkheden die bewoners ervaren betreffende buurtparticipatie?*

Aan de hand van de antwoorden van de bewoners zijn gesprekken gevoerd met medewerkers van woningcorporaties. Deze gesprekken bouwen voort op de eerste twee onderzoeksfases (enquêtes & bewonersinterviews). Wat kan Portaal leren van deze uitkomsten en hoe kunnen deze geïmplementeerd worden in het beleid? Ook in dit geval kunnen er geen verwachtingen worden opgesteld, omdat er geen literatuur beschikbaar is over dit onderwerp. Dit onderdeel is zeer praktisch en probeert op inductieve wijze theorie en beleid toe te voegen aan het begrip mentaal eigenaarschap.

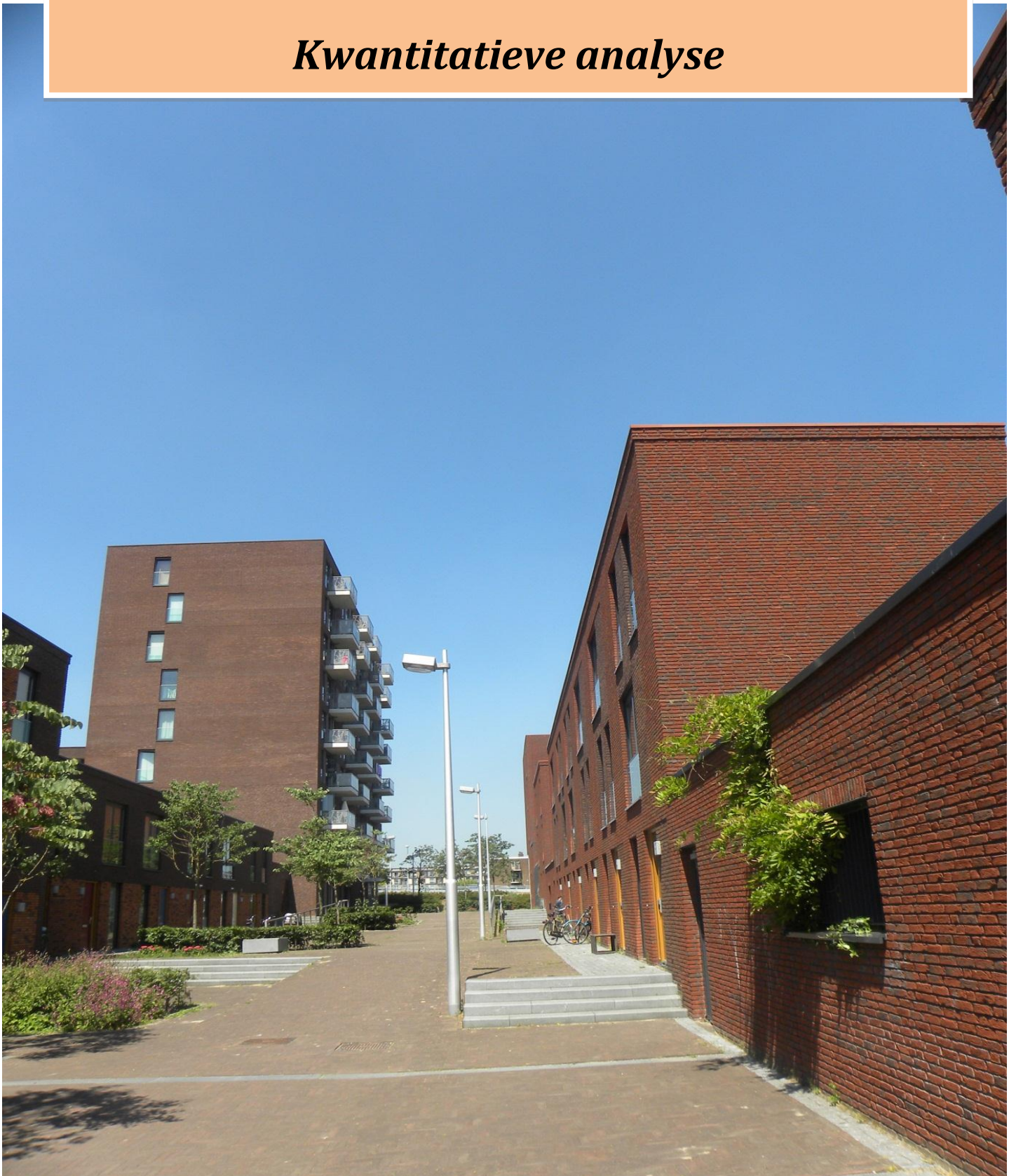
4.4 Methodologische verantwoording

De betrouwbaarheid van de gekozen onderzoeksmethoden kan ter afsluiting beoordeeld worden door vier criteria: (1) interne validiteit, (2) externe validiteit, (3) externe betrouwbaarheid en (4) navolgbaarheid (Bryman, 2012, pp. 377-379). Interne validiteit betekent dat het onderzoek volgens de regels is uitgevoerd. Bovendien moeten de onderzoeksresultaten bekend worden gemaakt. Hierdoor wordt het controleerbaar of de onderzoeker de resultaten goed heeft geïnterpreteerd. Om aan dit criterium te voldoen, zijn de volgende zaken als bijlage aan deze studie toegevoegd: de topiclijsten, transcripten en de vragenlijst. De statistische resultaten van de vragenlijst (het SPSS-bestand) zijn daarnaast opvraagbaar bij de onderzoekers. Externe validiteit gaat daarentegen in op de generaliseerbaarheid van de onderzoeksresultaten. Voor het kwantitatieve deel is hiermee rekening gehouden door de respondenten van de enquête te controleren op representativiteit. Verder is de generaliseerbaarheid verhoogd door het gebruik van twee woningcorporaties met een verschillend geografisch werkgebied. Op deze manier wordt een groter deel van de huurders van corporatiewoningen in Nederland bereikt. Het databestand vormt zo een betere

afspiegeling. Een moeilijkheid bij het werken met panels is dat hier mogelijk een actiever deel van de bewoners aan deelneemt (zoals eerder in het hoofdstuk beschreven). Bij de respondentenwerving voor de interviews is ook rekening gehouden met dit aspect van de generaliseerbaarheid. Zo zijn de bewoners voor de gesprekken aselekt getrokken. Wat betreft de medewerkers is geprobeerd met verschillende soorten functies, districten en corporaties te spreken. Dit wordt allemaal gedaan om een zo divers mogelijk beeld te verkrijgen en het onderzoeksonderwerp vanuit verschillende perspectieven te bekijken. Om aan het criterium van externe betrouwbaarheid te voldoen, moeten de onderzoeksmethoden beschreven worden. Dit is gedaan in dit hoofdstuk. Ook is aanvullende informatie in bijlagen toegevoegd, zoals de topiclijst en enquête. Tot slot moet een studie repliceerbaar zijn. Dit houdt in dat een onderzoeker bias probeert te voorkomen. Voornamelijk bij het houden van interviews is dit van belang, aangezien de onderzoeker direct in contact komt met zijn/haar respondenten. Dit wordt in acht gehouden door de interviews zo 'neutraal' mogelijk in te gaan en geen mening proberen te vormen over de verkregen antwoorden.

Hoofdstuk 5: Resultaten

Kwantitatieve analyse

In het vorige hoofdstuk is uiteengezet hoe het onderzoek is aangepakt. In dit hoofdstuk worden de kwantitatieve uitkomsten van het panelonderzoek gepresenteerd. In de eerste paragraaf wordt een factoranalyse uitgevoerd op de sub-mechanismen van mentaal eigenaarschap. Vervolgens wordt aan de hand van een multiple regressie geanalyseerd welke factoren van invloed zijn op mentaal eigenaarschap. In de tweede paragraaf worden twee logistische regressies getoond. Welke factoren zijn van invloed op fysieke en sociale buurtparticipatie van huurders?

5.1 Mentaal eigenaarschap

Uit de literatuur (Pierce e.a. 2001; 2003 & Rieuwerts, 2014) blijkt dat mentaal eigenaarschap kan worden onderverdeeld in sub-mechanismen. Deze gaan elk in op een ander aspect van het gevoel van mentaal eigenaarschap. Daarnaast bestaat het algemene construct van mentaal eigenaarschap, dat ingaat op in hoeverre huurders zich de mentale eigenaar voelen van hun woning. De mechanismen uit de literatuur zijn gebruikt om de enquête op te stellen (zie bijlage II: enquête). Aangezien deze mechanismen niet voortkomen uit langdurig en meervoudig onderzoek, kunnen zij in twijfel worden getrokken. Hun onderliggende verbanden worden daarom opnieuw getest aan de hand van een factoranalyse. Hierbij wordt gekeken naar de onderliggende samenhang van deze stellingen. Deze patronen van samenhang kunnen vervolgens bij elkaar worden gevoegd in verschillende componenten. Dit zijn de uiteindelijke sub-mechanismen geworden.

Tabel 5.1: Factorladingen stellingen mentaal eigenaarschap in vier componenten

	Componenten			
	1	2	3	4
9A. Ik voel me sterk verbonden met mijn woning	0.784	0.157	0.193	0.112
9B. Mijn woning speelt een belangrijke rol in mijn leven	0.769	0.147	0.009	0.055
9C. Hoe mijn woning eruit ziet, is heel belangrijk voor mij	0.615	0.385	-0.236	0.031
9D. Mijn woning is onderdeel van mijzelf	0.768	0.261	-0.103	0.092
9E. Ik verdedig mijn woning als iemand er kritiek op heeft	0.693	0.198	0.100	0.055
9F. Ik bezit veel kennis over mijn woning	0.382	0.660	0.059	-0.032
9G. Wanneer er iets mis is met mijn woning, ga ik zelf op zoek naar een oplossing	0.134	0.672	0.171	-0.013
9H. Ik voel me thuis in mijn woning	0.717	0.038	0.388	0.004
9I. Ik voel me in mijn eigen woning meer thuis dan in een andere woning	0.680	-0.038	0.360	-0.069
9J. Mijn woning is de beste woning die ik kan krijgen gezien mijn mogelijkheden	0.533	-0.016	0.520	-0.055
9K. Ik zou niet willen verhuizen	0.569	0.034	0.508	-0.038
9L. Ik ben trots op mijn woning	0.731	0.098	0.368	0.082
8B. Ik pleeg meer onderhoud aan mijn woning dan van mij wordt verwacht	0.069	0.736	0.087	0.038
8C. Ik word vrijgelaten om de woning aan te passen naar mijn eigen ideeën	0.018	0.302	0.301	0.637
8D. Ik heb het gevoel dat aanpassingen aan de woning door Portaal worden bepaald*	-0.031	0.028	0.063	0.810
8E. Ik heb het gevoel dat ik van Portaal bepaalde dingen moet doen aan mijn woning*	0.129	-0.244	-0.088	0.639
8F. Ik gedraag me in mijn woning zoals ik dat zelf wil	0.043	0.149	0.596	0.078
8G. Ik heb het gevoel dat ik zelf de controle heb over mijn woning	0.227	0.250	0.524	0.339

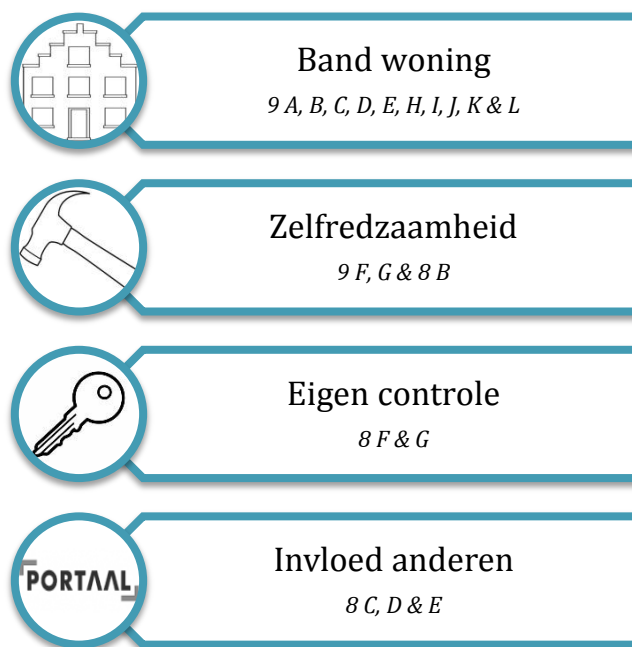
Extractie Methode: Principale componentenanalyse. Rotatie Methode: Varimax met Kaiser Normalization.

* Stelling omgedraaid in analyse, zodat elke stelling positief is.

5.1.1 Factoranalyse

De factoranalyse is uitgevoerd aan de hand van de enquêtevragen 8, 9 en 10. Uiteindelijk is een aantal vragen (8a, 8h & 10a t/m c) uit de analyse gelaten omdat deze vragen geen goede onderliggende samenhang vormen met andere stellingen. Uit de factoranalyse (zie bijlage IX) zijn vier sub-mechanismen gekomen waaruit mentaal eigenaarschap is opgebouwd (tabel 5.1 & figuur 5.1). De interne betrouwbaarheid van deze sub-mechanismen is vervolgens getest en is voldoende (zie bijlage X).

Figuur 5.1: De vier sub-mechanismen van mentaal eigenaarschap

Het sub-mechanisme **band woning** omvat het thuisgevoel van de bewoner. Wordt de woning als onderdeel van zichzelf gezien en/of is de woning belangrijk in het leven van de huurder? **Zelfredzaamheid** betekent het zelf op zoek gaan naar oplossingen bij mankementen aan de woning en het bezitten van veel kennis over de woning. Het gevoel zelf controle te hebben over de woning is onderdeel van de dimensie **eigen controle**. Het laatste sub-mechanisme is de **invloed van anderen** op de woning. Dit is de mate waarin bewoners hun woning niet zelf kunnen aanpassen en veranderen, maar in welke mate zij worden beïnvloed door de corporatie.

Naast deze sub-mechanismen (figuur 5.1) bestaat dus het algemene construct voor mentaal eigenaarschap. Deze is geformuleerd aan de hand van vier stellingen in de enquête:

- Ik heb het gevoel dat de woning van mij is;
- Ik voel me sterk de eigenaar van mijn woning;
- Ik voel me verantwoordelijk voor mijn woning;
- Ik zou deze woning willen kopen, als ik de middelen daarvoor zou hebben.

Het is voor de analyse van belang dat dit algemene construct moet samenhangen met de sub-mechanismen, maar dat zij niet hetzelfde meten. Om hierachter te komen is gebruik gemaakt van een correlatie-matrix (tabel 5.2). Er bestaan verbanden tussen de vier sub-mechanismen en mentaal eigenaarschap, maar deze zijn niet sterk ($r = <0,542$), ze meten ieder een ander aspect van mentaal eigenaarschap. Het algemene construct wordt gebruikt in deelvraag 1 en 2, omdat het een compleet beeld geeft van mentaal eigenaarschap. Het doel van dit onderzoek is om de invloed van mentaal eigenaarschap op participatie te onderzoeken. Er kan al vanuit worden gegaan dat de sub-mechanismen van invloed zijn op het algemene construct. De exacte invloed van de sub-mechanismen op mentaal eigenaarschap valt buiten het bereik van dit onderzoek. Daarom wordt er voor de eerste analyse alleen gebruikt gemaakt van het algemene construct en niet van de sub-mechanismen. De sub-mechanismen dienen ter verdieping van de tweede deelvraag en analyse.

Tabel 5.2: Pearson correlaties sub-mechanismen & algemeen construct mentaal eigenaarschap

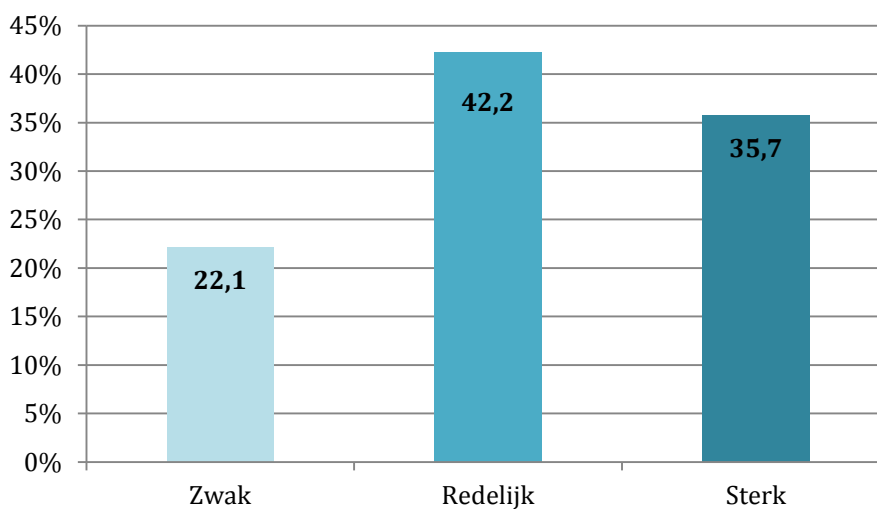
Sub-mechanismen mentaal eigenaarschap	Mentaal eigenaarschap algemeen
Band woning	0.542**
Zelfredzaamheid	0.245**
Eigen controle	0.298**
Invloed anderen	0.138**

** Correlatie is significant met 99% betrouwbaarheid (2-zijdig).

5.1.2 Multiple regressie: invloed factoren op mentaal eigenaarschap

Om te onderzoeken wat van invloed is op mentaal eigenaarschap wordt enkel gebruik gemaakt van het algemene construct en niet van de sub-mechanismen. Deze worden alleen gebruikt om participatie te meten (zie paragraaf 5.2). De deelvraag die centraal staat in deze paragraaf is: **Welke factoren hebben invloed op mentaal eigenaarschap bij bewoners van corporatiewoningen?** (zie conceptueel model figuur 2.11 in paragraaf 2.4.1). Hierbij moet allereerst worden gecontroleerd of bepaalde variabelen niet hetzelfde meten (multicollineariteit). Uit deze analyse blijkt dat de variabele 'percentage laag inkomen in de buurt' sterk correleert met het aantal uitkeringen in de buurt en het percentage huurwoningen. Daarom is besloten om deze variabele weg te laten in verdere analyses (zie bijlage XI). Daarnaast is rekening gehouden met onderliggende verbanden tussen buurtverbondenheid, sociaal kapitaal en de gebieds,- en persoonskenmerken. Er is gekeken naar de invloed op buurtverbondenheid en sociaal kapitaal in aanvullende regressies (zie bijlage XIII). Sommige variabelen zijn daarnaast gecategoriseerd en aangepast, in bijlage VII worden alle variabelen en hun interpretatie nader toegelicht. Samengestelde variabelen (buurtverbondenheid, sociaal kapitaal en mentaal eigenaarschap) zijn daarnaast getest op hun interne betrouwbaarheid (bijlage X).

Figuur 5.2: Gevoel van mentaal eigenaarschap bij de respondenten, relatief (in percentages)³

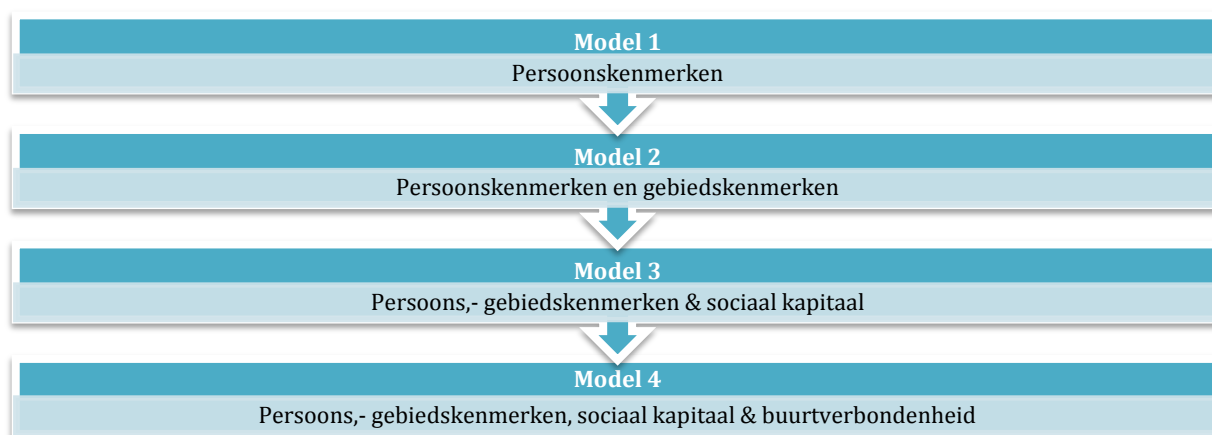
In de enquête geven bewoners hun huurwoning gemiddeld een 7,15, de buurt geven zij het rapportcijfer 7,1. Dit zijn redelijk goede cijfers, betekent dit dat huurders zich ook mentaal eigenaar voelen? In bovenstaand figuur 5.2 is te zien dat het merendeel van de huurders zich redelijk of sterk mentaal eigenaar voelt over de woning. Dit is 77,9 procent van de huurders in het panel. Dit is een groot deel van de gehele populatie, maar hierbij moet worden stilgestaan bij de mogelijke selectiviteit van het panel (zie paragraaf 4.2.2). Ook uit het onderzoek van

³ De indeling van mentaal eigenaarschap (de scores van 1 tot 5) is als volgt: <2,5 = zwak, 2,5 – 3,5 = redelijk en 3,5> = sterk. Meer gedetailleerde informatie hierover is opgenomen in bijlage XII.

Rieuwerts (2014) blijkt dat een groot deel van de huurders zich mentaal eigenaar voelt. Er bestaat daarnaast geen significant verschil tussen het gevoel van mentaal eigenaarschap tussen de huurders van Eigen Haard en Portaal (zie bijlage XII).

Zoals uit het theoretisch kader (hoofdstuk 2) blijkt, is het concept mentaal eigenaarschap relatief nieuw. Er is dus nog niet veel onderzoek gedaan naar de definiëring en onderliggende factoren. Om meer inzicht te bieden in het begrip, worden de onderliggende factoren onderzocht. Hierbij wordt gekeken naar gebiedskenmerken, sociale netwerken en buurtverbondenheid, iets wat in eerdere onderzoeken niet is gedaan. In het onderzoek van Rieuwerts (2014) is slechts gekeken naar persoonskenmerken, zoals geslacht en leeftijd. De variabelen uit deze studie kunnen worden verdeeld in vier soorten factoren, deze zijn stap voor stap toegevoegd aan de analyse. Deze stappen zijn terug te zien in de verschillende modellen (model 1 t/m 4) in tabel 5.3. In figuur 5.3 is te zien welke soorten variabelen per model zijn opgenomen. Voor het lezersgemak zijn alle variabelen die van significante invloed zijn op mentaal eigenaarschap in de modellen groen gekleurd. Het significantieniveau is aangegeven door middel van sterren, deze kunnen als volgt geïnterpreteerd worden: drie sterren betekent een significantieniveau met een betrouwbaarheid van 99%; twee sterren 95% en één ster 90%.

Figuur 5.3: Overzicht van soorten variabelen die zijn opgenomen per model

Leeftijd

De verschillende modellen uit onderstaande tabel (5.3) laten zien welke factoren van invloed zijn op mentaal eigenaarschap en hoe deze voor elkaar gecorrigeerd worden. Sommige variabelen blijken direct te werken op mentaal eigenaarschap, anderen werken indirect. Leeftijd heeft een directe invloed op mentaal eigenaarschap wanneer alleen persoons,- en gebiedskenmerken worden meegenomen in de analyse. Naarmate een huurder ouder is, zal hij zich eerder mentaal eigenaar voelen. Zodra sociaal kapitaal en buurtverbondenheid worden toegevoegd (in de modellen 3 & 4) blijkt leeftijd geen significante invloed meer te hebben. Hieruit kan worden geconcludeerd dat leeftijd van invloed is op sociaal kapitaal en buurtverbondenheid, dit blijkt ook uit nadere analyse van deze concepten (zie bijlage XIII). Hoe ouder iemand is, hoe meer buurtverbondenheid en sociale netwerken met de burens hij of zij ervaart. Hoe meer buurtverbondenheid en sociale netwerken, hoe groter het gevoel van mentaal eigenaarschap.

Buurtverbondenheid en sociaal kapitaal

De invloed van buurtverbondenheid en sociale netwerken met de burens is daarnaast erg groot. Wanneer sociaal kapitaal wordt toegevoegd aan de analyse stijgt het aandeel verklaarde variantie⁴ van 6 naar 18,4, procent en vervolgens naar 28,8 procent. in model 4 (buurtverbondenheid)(zie tabel 5.4). Dit is ook terug te zien in de uitkomsten en de sterkte en richting van het verband. De Bèta-waarde geeft aan in hoeverre de onafhankelijke variabele toeneemt ten opzichte van andere variabelen. Hoe groter de Bèta, hoe groter de relatieve toename van de afhankelijke variabele, in dit geval mentaal eigenaarschap. In model 3 is te zien dat de Bèta van sociaal kapitaal burens 0,358 is. Alle andere variabelen hebben een minder grote invloed op het gevoel van mentaal eigenaarschap, de waarden van deze Bèta's zijn kleiner. Dit betekent dat sociaal kapitaal mentaal eigenaarschap het beste verklaart van alle variabelen die zijn opgenomen in de analyse in model 3. Zodra iemand goede sociale netwerken heeft met de burens, zal het gevoel van mentaal eigenaarschap stijgen.

Het is opvallend om te zien dat zodra buurtverbondenheid in model 4 wordt toegevoegd, de invloed van sociale netwerken met de burens afneemt (Bèta = 0,199). In model 4 heeft buurtverbondenheid de hoogste Bèta-waarde en dus de grootste invloed op mentaal eigenaarschap. Het gevoel van verbondenheid met de buurt neemt dus deels de verklarende waarde van sociale netwerken met de burens over. Al met al kan worden geconcludeerd dat beide variabelen belangrijk zijn om het gevoel van eigenaarschap van een huurder te verklaren. Heeft iemand veel sociale contacten met zijn of haar burens en voelt diegene zich ook verbonden met de buurt? Dan is de kans groot dat deze bewoner zich ook mentaal eigenaar voelt over zijn of haar woning. Het lijkt alsof huurders zich eerst verbonden moeten voelen met de buurt, voordat verbondenheid met de woning kan plaatsvinden.

Tabel 5.4: Statistische maten per model (mentaal eigenaarschap)

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
Chi-Square	22.433	45.305	138.019	216.474
Df	13	20	23	24
Sign. Chi	0.002	0.000	0.000	0.000
R²	0.030	0.060	0.184	0.288

Persoonskenmerken en gebiedskenmerken

Er kan worden geconcludeerd dat buurtverbondenheid en sociaal kapitaal van grote waarde zijn om te voorspellen of een huurder zich mentaal eigenaar voelt of niet. De gebieds-, en persoonskenmerken spelen een minder grote rol. Uit Rieuwerts (2014) blijkt dat persoonskenmerken helemaal geen invloed zouden hebben op het centrale concept mentaal eigenaarschap. Toch is er in dit onderzoek een aantal persoons-, en gebiedskenmerken die in meer of mindere mate van invloed zijn op het gevoel van mentaal eigenaarschap.

Zo voelen eenoudergezinnen zich in elk model minder mentaal eigenaar dan alleenstaanden, de invloed en betrouwbaarheid schommelt wel tussen de modellen. Eén persoonskenmerk heeft in ieder model directe invloed op het gevoel van mentaal eigenaarschap: de arbeidssituatie van een huurder. Wanneer een huurder actief is op de arbeidsmarkt vergroot dit het gevoel van eigenaarschap. Dit betekent dat werklozen, arbeidsongeschikten en gepensioneerden minder snel een gevoel van eigenaarschap zullen ervaren.

⁴ De determinatie coëfficiënt R-Square geeft de kwaliteit van het model weer. Deze verklaarde variantie kan als volgt geïnterpreteerd worden: <10% zwak verband; 10 – 25% matig sterk; 25 – 50% sterk; >50% zeer sterk verband.

Tabel 5.3: Overzicht analysemodellen mentaal eigenaarschap

Mentaal eigenaarschap (n=1085) Welke factoren zijn van invloed op ME?	Model 1			Model 2		
	B	Sig	Beta	B	Sig	Beta
(Constante)	2.685	0.000		2.870	0.000	
Persoonskenmerken						
Geslacht (ref = vrouw)	-0.065	0.233	-0.039	-0.065	0.236	-0.039
Leeftijd	0.008	**0.001	0.134	0.008	**0.004	0.120
Woonjaren	0.001	0.510	0.022	0.002	0.240	0.038
Huishouden (ref = alleenstaand)						
Samen zonder kinderen	0.038	0.558	0.022	0.045	0.486	0.026
Samen met kinderen	-0.015	0.857	-0.006	-0.008	0.924	-0.003
Eenoudergezin	-0.229	**0.047	-0.063	-0.232	**0.042	-0.064
Opleidingsniveau (ref = laagopgeleid)						
Middenopgeleid	-0.011	0.867	-0.006	-0.033	0.615	-0.019
Hoogopgeleid	0.032	0.643	0.018	-0.030	0.670	-0.017
Arbeidsituatie (ref = niet-actief)	0.222	**0.001	0.132	0.208	**0.002	0.123
Allochtonen (ref = autochtoon)	0.057	0.604	0.016	0.086	0.435	0.025
Huishoudensinkomen (ref = laag)						
Midden inkomen	0.050	0.545	0.030	0.033	0.692	0.019
Hoog inkomen	0.114	0.324	0.042	0.075	0.516	0.028
Weet ik niet/wil niet zeggen	-0.095	0.291	-0.050	-0.110	0.219	-0.058
Gebiedskenmerken						
Leefbaarheidselectiemodel (ref = bouwwijk)						
Kanswijk				-0.096	0.283	-0.051
Thuiswijk				0.129	0.192	0.076
Huurwoningen buurt (%)				0.004	0.117	0.086
Allochtonen buurt (%)				-0.006	**0.049	-0.069
Leeftijdsgroep 0-15 (%)				-0.001	0.938	-0.003
Leeftijdsgroep 65+ (%)				-0.002	0.620	-0.018
Totaal aantal uitkeringen buurt (%)				-0.019	0.119	-0.096
Sociaal kapitaal						
Sociaal kapitaal burens						
Sociaal kapitaal familie						
Sociaal kapitaal vrienden						
Buurtverbondenheid						
Buurtverbondenheid						

* = $p < 0.10$; ** = $p < 0.05$; *** = $p < 0.001$

Tabel 5.3: Overzicht analysemodellen mentaal eigenaarschap (vervolg)

Mentaal eigenaarschap (n=1085) Welke factoren zijn van invloed op ME? (vervolg)	Model 3			Model 4		
	B	Sig	Beta	B	Sig	Beta
(Constante)	1.655	0.000		0.674	0.022	
Persoonskenmerken						
Geslacht (ref = vrouw)	-0.009	0.855	-0.006	-0.033	0.488	-0.020
Leeftijd	0.003	0.235	0.047	0.000	0.853	0.007
Woonjaren	0.001	0.538	0.019	0.001	0.620	0.014
Huishouden (ref = alleenstaand)						
Samen zonder kinderen	0.050	0.407	0.029	0.021	0.707	0.012
Samen met kinderen	-0.053	0.493	-0.023	-0.067	0.352	-0.029
Eenoudergezin	-0.239	**0.026	-0.066	-0.181	*0.071	-0.050
Opleidingsniveau (ref = laagopgeleid)						
Middenopgeleid	-0.066	0.286	-0.038	-0.028	0.629	-0.016
Hoogopgeleid	-0.044	0.507	-0.025	-0.043	0.487	-0.025
Arbeidsituatie (ref = niet-actief)	0.219	***0.000	0.129	0.155	**0.007	0.092
Allochtonen (ref = autochtoon)	0.122	0.234	0.036	0.092	0.337	0.027
Huishoudensinkomen (ref = laag)						
Midden inkomen	0.002	0.986	0.001	0.032	0.659	0.019
Hoog inkomen	-0.008	0.941	-0.003	0.074	0.465	0.027
Weet ik niet/wil niet zeggen	-0.102	0.223	-0.054	-0.058	0.457	-0.031
Gebiedskenmerken						
Leefbaarheidselectiemodel (ref = bouwwijk)						
Kanswijk	-0.095	0.255	-0.051	-0.100	0.202	-0.053
Thuiswijk	0.053	0.563	0.031	-0.030	0.726	-0.018
Huurwoningen buurt (%)	0.006	**0.018	0.120	0.002	0.312	0.049
Allochtonen buurt (%)	-0.004	0.143	-0.048	0.000	0.951	-0.002
Leeftijdsgroep 0-15 (%)	-0.002	0.782	-0.010	0.000	0.975	-0.001
Leeftijdsgroep 65+ (%)	-0.002	0.705	-0.013	0.001	0.831	0.007
Totaal aantal uitkeringen buurt (%)	-0.024	**0.031	-0.124	-0.019	*0.065	-0.100
Sociaal kapitaal						
Sociaal kapitaal burens	0.410	***0.000	0.358	0.228	***0.000	0.199
Sociaal kapitaal familie	0.033	0.562	0.017	0.001	0.992	0.000
Sociaal kapitaal vrienden	0.083	0.204	0.038	-0.003	0.967	-0.001
Buurtverbondenheid						
Buurtverbondenheid				0.534	***0.000	0.381

* = $p < 0.10$; ** = $p < 0.05$; *** = $p < 0.001$

Gebiedskenmerken tonen een wisselend patroon. Het percentage allochtonen, huurwoningen en het aantal uitkeringen in de buurt blijken elk van significant belang, maar hun invloed en sterkte verschilt per model. In het uiteindelijke model (4) blijkt alleen het aantal uitkeringen in de buurt overeind te blijven. Dit betekent dat wanneer het aantal uitkeringen in de buurt toeneemt, het gevoel van mentaal eigenaarschap juist afneemt. Aangezien mentaal eigenaarschap nog niet bestudeerd is aan de hand van gebiedskenmerken is niet vast te stellen of dit overeenkomt met de literatuur. De buurt waarin een bewoner woont blijkt uit dit onderzoek dus wel van belang te zijn, dit is nog niet eerder aangetoond. Invloed van de buurt mocht ook verwacht worden, het komt ook naar voren als een mogelijke determinant van buurtparticipatie (zie paragraaf 2.2.3).

Deelconclusie

Samenvattend kan er worden gesteld dat:

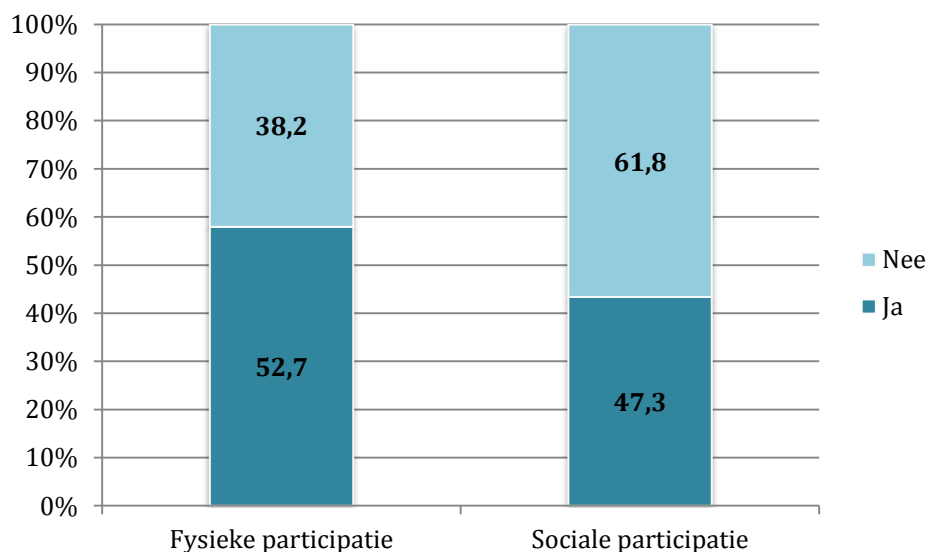
- buurtverbondenheid;
- sociale netwerken met burens;
- het percentage uitkeringen in de buurt;
- de arbeidssituatie en
- de gezinssituatie

van significante invloed zijn op mentaal eigenaarschap wanneer alle variabelen worden meegenomen in de analyse. Het model heeft een verklaarde waarde van bijna 30 procent, er zijn dus meer factoren van invloed op mentaal eigenaarschap dan in deze analyse zijn opgenomen. In hoofdstuk zes wordt verder ingegaan op het gevoel van mentaal eigenaarschap bij bewoners. Welke zaken geven bewoners aan dat hen beperkt of juist stimuleert in hun gevoel van eigenaarschap? Zijn dit andere factoren dan in dit hoofdstuk naar voren komen?

5.2 Fysieke en sociale participatie

Het hoofddoel van deze studie is om te onderzoeken in hoeverre mentaal eigenaarschap bij huurders bijdraagt aan buurtparticipatie. Hiervoor worden zowel het algemene construct van mentaal eigenaarschap als de sub-mechanismen gebruikt. De variabelen waarvoor mentaal eigenaarschap wordt gecontroleerd komen voort uit de participatieliteratuur (zie conceptueel model in paragraaf 2.4.1). De deelvraag die hierbij centraal staat is: **Wat is de invloed van de factoren persoonskenmerken, gebiedskenmerken, mentaal eigenaarschap, sociaal kapitaal en buurtverbondenheid op sociale en fysieke buurtparticipatie?** Deze deelvraag kan worden opgedeeld in twee delen, de invloed op sociale participatie en die op fysieke participatie.

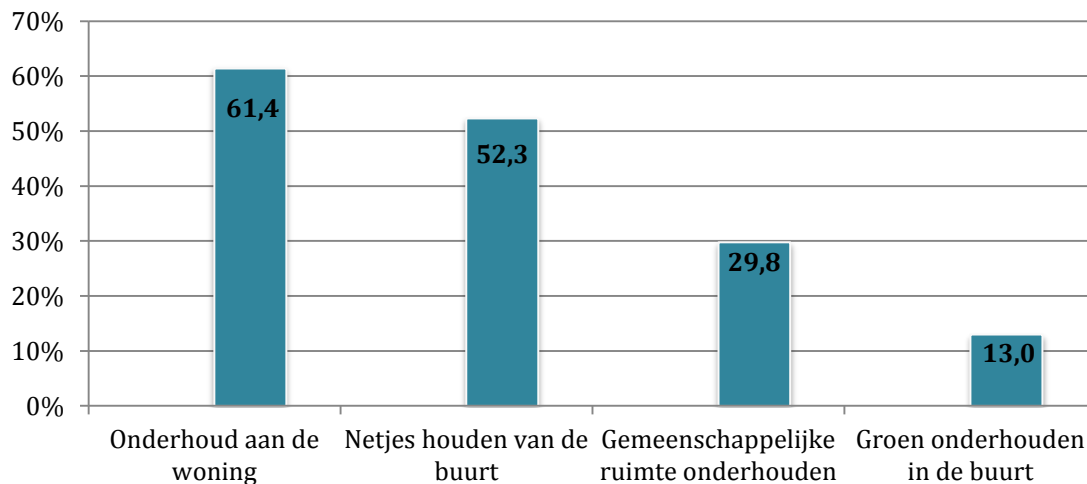
Figuur 5.4: Aandeel van de respondenten dat sociaal en fysiek participeert, relatief (in percentages)

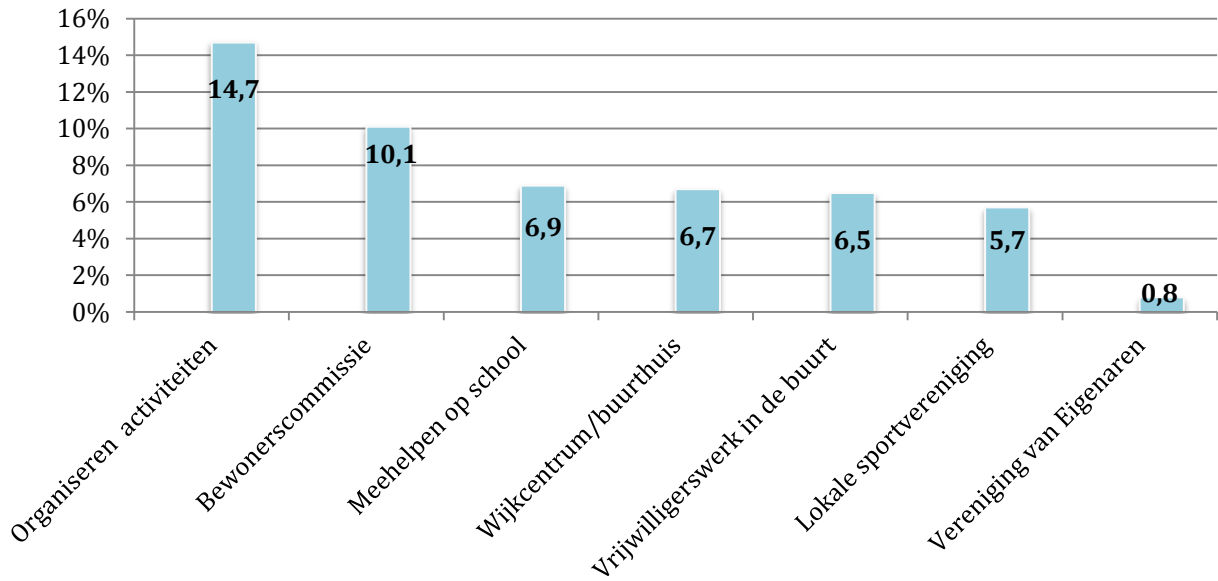
Uit de literatuur (Dekker, 2007, p. 358; Dekker & Van Kempen, 2008; Permentier, 2008) blijkt dat persoonskenmerken, gebiedskenmerken, buurtverbondenheid en sociaal kapitaal van invloed zijn op buurtparticipatie. De literatuur vormt daarnaast aanleiding om te veronderstellen dat ook mentaal eigenaarschap een rol kan spelen in de verklaring van participatie (Breiting, 2008; Pierce e.a., 2003). Al deze factoren zijn echter van invloed op buurtparticipatie als geheel: in dit onderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen fysieke en sociale participatie. Bestaan er verschillen tussen deze twee vormen? Sociale participatie wordt niet verder onderverdeeld in formele en informele participatie, omdat de formele vorm maar een klein aantal huurders betreft.

Figuur 5.5: Soorten fysieke participatie die huurders ondernemen, relatief (in percentages)

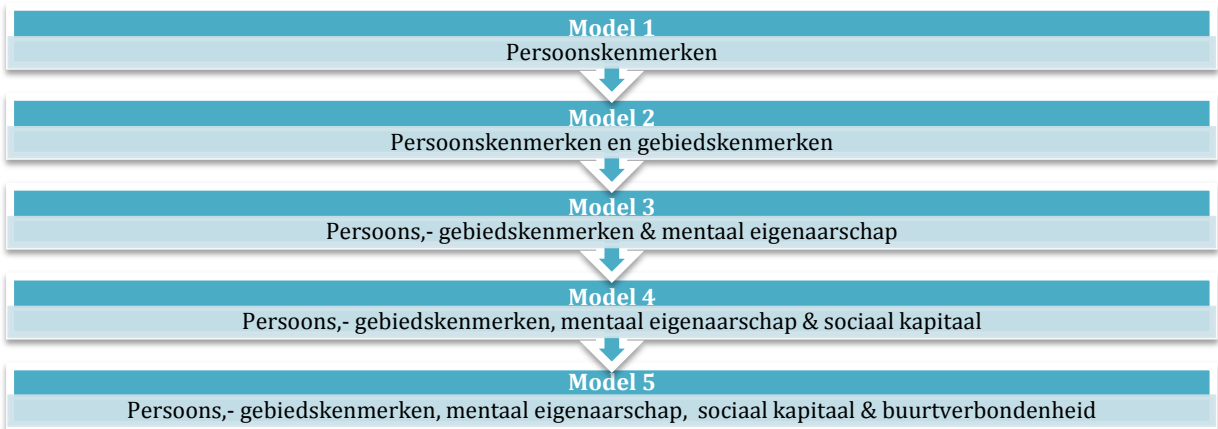

Huurders participeren significant meer fysiek dan sociaal, dit betekent dat iemand vaker onderhoud pleegt aan het complex en het groen in de buurt, dan dat iemand vrijwilligerswerk doet of helpt op school (figuur 5.4). Er is hierbij geen significant verschil tussen Eigen Haard en Portaal in de mate van participatie (zie bijlage XIV). Er bestaan wel verschillen binnen de activiteiten die bewoners ondernemen op het sociale of fysieke vlak (figuren 5.5 en 5.6). Onderhoud aan de woning is de populairste vorm van fysieke participatie, 52,7 procent van de bewoners houdt zich hiermee bezig. Bij sociale participatie is te zien dat het organiseren van activiteiten het vaakst voorkomt, maar dit aantal ligt veel lager dan bij fysieke participatie (14,7%). Fysieke participatie wordt dan ook gedefinieerd als het ondernemen van twee of meer fysieke activiteiten in de buurt, bij sociale participatie is één activiteit voldoende (zie voor meer informatie bijlage VII). Door welke factoren worden beide vormen van participatie beïnvloed? Eerst wordt gekeken naar de invloed van de factoren op fysieke participatie, daarna op sociale participatie. Ook voor deze analyse wordt gebruikt van modellen, in dit geval zijn dit er vijf. In figuur 5.7 is te zien welke soort variabelen in welk model zijn opgenomen.

Figuur 5.6: Soorten sociale participatie die huurders ondernemen, relatief (in percentages)

Figuur 5.7: Overzicht van soorten variabelen die zijn opgenomen per model

5.2.1 Logistische regressie: Fysieke participatie

Persoonskenmerken

Zoals blijkt uit tabel 5.5 zijn verschillende factoren van invloed op fysieke participatie. Het maakt echter uit welke variabelen worden opgenomen in de analyse. Zo lijken vijf persoonskenmerken invloed te hebben in model 1 en 2, maar blijven er maar 3 over in het laatste model. Factoren zoals leeftijd en geslacht blijken dus geringe invloed te hebben. Alhoewel er significante verbanden te zien zijn, is de invloed van deze variabelen niet groot. Deze kenmerken verklaren maar een klein deel van de redenen waarom huurders zouden klussen of het groen zouden onderhouden. Gezinnen met kinderen en hoogopgeleiden zijn groepen in de buurt die sneller fysiek participeren. Dit komt overeen met uitkomsten van eerder onderzoek (zie Dekker, 2007 en Dekker & Van Kempen, 2008). Verrassend is dat leeftijd geen invloed heeft op de fysieke participatie, terwijl werd verwacht dat ouderen meer zouden participeren door gebondenheid aan de buurt (Dekker & Bolt, 2005; Gittel e.a., 2000). Een deel van de ouderen is wellicht lichamelijk minder in staat om bijvoorbeeld de galerij schoon te houden of te klussen. Deze beperking geldt minder bij sociale participatie, of ouderen sociaal participeren wordt onderzocht in paragraaf 5.2.2.

Gebiedskenmerken

Gebiedskenmerken blijken fysieke participatie minder goed te verklaren dan persoonskenmerken. In de literatuur (zie paragraaf 2.2.3) bestaat veel onzekerheid over de relatie tussen gebiedskenmerken en participatie. Deze onzekerheid is ook terug te zien in de uitkomsten, in het uiteindelijke model is geen enkele variabele van invloed. Het maakt dus niet uit in wat voor soort buurt iemand woont om fysiek deel te nemen in de buurt. Ook etniciteit in de buurt speelt dus geen rol in de fysieke participatie van bewoners, dit komt niet overeen met de verwachtingen gesteld door onder andere Permentier (2008) en Marshall (2001). Alleen het aandeel 65-plussers in de wijk lijkt in model 2 en 3 van licht negatieve invloed (met 90% betrouwbaarheid). De invloed van leeftijdssamenstelling is dus onduidelijk, maar in dit geval lijkt het alsof ouderen niet zorgen voor meer participatie. Naarmate het aandeel ouderen in de buurt hoger is, neemt de mate van fysieke participatie in de buurt af. Wie een huurder is en waar een huurder woont heeft dus weinig invloed op het schoonhouden van de galerij of het onderhouden van het groen. Verklaren mentaal eigenaarschap, buurtverbondenheid en sociale netwerken fysieke participatie dan beter?

Mentaal eigenaarschap

In tegenstelling tot persoons-, en gebiedskenmerken verklaart mentaal eigenaarschap wel een aanzienlijk deel van de activiteiten van huurders in de buurt (Nagelkerke R-square⁵ = 0,171 in model 3). Niet alle sub-mechanismen van mentaal eigenaarschap, zoals besproken in paragraaf 5.1, dragen hieraan bij. Met name wanneer bewoners zelfredzaam zijn, neemt de fysieke participatie toe. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer bewoners veel kennis over hun woning bezitten en zelf op zoek gaan naar oplossingen voor hun woning. Deze zelfredzaamheid blijkt van groot belang voor het verklaren van fysieke participatie. Dit is te zien aan de Wald-score die een indruk geeft van het relatieve belang van de variabelen. Zelfredzaamheid kent een Wald-score van ongeveer 60, vergeleken met een score rond de 10 of lager voor alle andere variabelen. Of een bewoner in zijn algemeen een gevoel van mentaal eigenaarschap heeft, heeft ook invloed op fysieke participatie. Het relatieve belang hiervan is kleiner dan van zelfredzaamheid.

---

⁵ De Nagelkerke R-square kan vergeleken worden met de determinatie coëfficiënt R-square (deelvraag 1). Er is hier echter geen sprake van een percentage, maar het getal geeft wel een indruk van de kwaliteit van het model. Dit kan als volgt geïnterpreteerd worden: <0,10 zwak verband; 0,10 – 0,25 matig sterk verband; 0,25 – 0,50 sterk verband; >0,50 zeer sterk verband.

Tabel 5.5: Overzicht analysemodellen fysieke participatie

Fysieke Participatie (n = 1085) Welke factoren zijn van invloed op fysieke participatie?	Model 1			Model 2			Model 3			Model 4			Model 5		
	B	Sig	Wald	B	Sig	Wald	B	Sig	Wald	B	Sig	Wald	B	Sig	Wald
(Constate)	-1.002	0.018	5.645	-1.061	0.165	1.925	-1.923	0.031	4.660	-2.866	0.002	9.176	-3.161	0.002	9.694
Persoonskenmerken															
Geslacht (ref = vrouw)	0.049	0.713	0.136	0.011	0.936	0.006	0.006	0.967	0.002	0.040	0.784	0.075	0.032	0.825	0.049
Leeftijd	0.006	0.342	0.903	0.007	0.322	0.981	0.006	0.380	0.772	0.002	0.779	0.079	0.002	0.832	0.045
Woonjaren	0.006	0.221	1.499	0.005	0.235	1.412	0.001	0.797	0.066	0.001	0.736	0.091	0.001	0.758	0.095
Huishoudensamenstelling (ref = alleenstaand)		**0.040	8.330		**0.019	9.960		0.142	5.437		0.200	4.638		0.222	4.392
Samen zonder kinderen	0.185	0.242	1.367	0.242	0.133	2.257	0.038	0.826	0.048	0.036	0.836	0.043	0.029	0.866	0.028
Samen met kinderen	0.589	**0.004	8.181	0.647	**0.002	9.597	0.498	**0.025	5.053	0.436	**0.039	4.256	0.540	**0.046	3.989
Eenoudergezin	0.088	0.753	0.099	0.108	0.702	0.146	0.053	0.861	0.031	0.017	0.956	0.003	0.014	0.965	0.002
Opleidingsniveau (ref = laagopgeleid)		**0.004	11.070		**0.016	8.311		**0.026	7.289		*0.074	5.203		*0.078	5.104
Middenopgeleid	0.389	**0.017	5.732	0.380	**0.020	5.382	0.310	*0.075	3.180	0.272	0.122	2.395	0.272	0.121	2.404
Hoogopgeleid	0.551	**0.001	10.783	0.478	**0.006	7.549	0.494	**0.007	7.223	0.425	**0.024	5.127	0.420	**0.025	5.015
Arbeidssituatie (ref = niet-actief)	0.265	0.100	2.707	0.247	0.131	2.280	0.172	0.322	0.981	0.183	0.299	1.077	0.173	0.328	0.956
Allochtonen (ref = autochtoon)	-0.017	0.949	0.004	-0.048	0.859	0.031	-0.046	0.876	0.024	0.043	0.886	0.020	0.038	0.898	0.016
Huishoudensinkomen (ref = laag)		0.939	0.411		0.982	0.174		0.978	0.197		0.941	0.397		0.956	0.320
Midden inkomen	0.032	0.876	0.024	0.029	0.889	0.019	-0.070	0.748	0.103	-0.077	0.726	0.123	-0.064	0.773	0.083
Hoog inkomen	0.125	0.660	0.193	0.069	0.811	0.057	-0.118	0.701	0.147	-0.157	0.614	0.254	-0.133	0.672	0.180
Weet ik niet/wil niet zeggen	-0.022	0.922	0.010	-0.019	0.932	0.007	-0.036	0.880	0.023	-0.019	0.938	0.006	-0.006	0.980	0.001
Gebiedskenmerken															
Leefbaarheidsselectiemodel (ref = bouwwijk)					0.238	2.869		0.244	2.824		0.302	2.394		0.328	2.231
Kanswijk				0.120	0.587	0.295	0.263	0.263	1.253	0.263	0.268	1.229	0.263	0.267	1.232
Thuiswijk				0.367	0.135	2.231	0.436	*0.094	2.801	0.406	0.122	2.392	0.393	0.135	2.230
Huurwoningen buurt (%)				0.001	0.921	0.010	0.001	0.861	0.031	0.003	0.625	0.238	0.003	0.691	0.158
Allochtonen buurt (%)				0.001	0.843	0.039	0.003	0.683	0.166	0.003	0.653	0.203	0.004	0.589	0.291
Leeftijdsgroep 0-15 (%)				-0.008	0.620	0.246	0.000	0.997	0.000	0.001	0.973	0.001	0.001	0.952	0.004
Leeftijdsgroep 65+ (%)				-0.019	*0.079	3.081	-0.019	*0.098	2.734	-0.019	0.112	2.529	-0.018	0.125	2.350
Totaal aantal uitkeringen buurt (%)				0.017	0.576	0.313	0.020	0.529	0.396	0.014	0.660	0.194	0.015	0.639	0.221

Mentaal eigenaarschap										
ME: band woning		0.068	0.419	0.653	0.033	0.708	0.140	0.002	0.979	0.001
ME: zelfredzaamheid		0.624	***0.000	65.764	0.608	***0.000	59.409	0.608	***0.000	59.460
ME: eigen controle		-0.091	0.213	1.551	-0.118	0.111	2.533	-0.137	*0.079	3.082
ME: invloed anderen		0.076	0.271	1.212	-0.082	0.241	1.372	0.082	0.241	1.377
Algemeen mentaal eigenaarschap		0.261	**0.018	5.559	0.197	*0.082	3.023	0.189	*0.096	2.764
Sociaal kapitaal										
Sociaal kapitaal buren					0.395	***0.000	13.450	0.370	**0.001	10.896
Sociaal kapitaal familie					-0.048	0.764	0.090	-0.055	0.729	0.120
Sociaal kapitaal vrienden					-0.296	0.113	2.509	-0.307	0.101	2.686
Buurtverbondenheid										
Buurtverbondenheid								0.128	0.420	0.651

* = $p < 0.10$; ** = $p < 0.05$; *** = $p < 0.001$

In model 4 en 5 worden sociaal kapitaal en buurtverbondenheid toegevoegd aan de analyse. Hierdoor neemt het belang van het algemene construct van mentaal eigenaarschap af. Zoals blijkt uit deelvraag 1 zijn deze variabelen van invloed op mentaal eigenaarschap. Een deel van de fysieke participatie wordt dus indirect beïnvloed door buurtverbondenheid en sociaal kapitaal en niet direct door mentaal eigenaarschap. Opvallend is dat wanneer buurtverbondenheid wordt toegevoegd, een ander sub-mechanisme van mentaal eigenaarschap ook verklarend wordt. Dit is de eigen controle over de woning: in hoeverre kunnen bewoners doen en laten in hun woning wat ze zelf willen? Als een huurder dit gevoel heeft, is de kans kleiner dat deze fysiek zal participeren in de buurt. Dit aspect van mentaal eigenaarschap leidt dus niet tot meer, maar juist tot minder participatie. Het is verassend omdat verwacht werd aan de hand van de literatuur over mentaal eigenaarschap (Breiting, 2008; Piece e.a. 2001;2003 en Rieuwerts, 2014) dat elk aspect van mentaal eigenaarschap zou leiden tot meer participatie. Over deze negatieve invloed wordt later stilgestaan in paragraaf 5.2.2.

Sociaal kapitaal & Buurtverbondenheid

Naast zelfredzaamheid zijn de sociale netwerken met burens van belang. Als iemand een goede verstandhouding heeft met zijn of haar burens, dan heeft dit een positieve invloed op fysieke participatie. Dit is na zelfredzaamheid de belangrijkste verklarende factor met een Wald-score van ruim 10. In de literatuur wordt geen onderscheid gemaakt tussen contact met burens, familie of vrienden, maar sociale netwerken als geheel worden als verklarend gezien (o.a. Dekker, 2007; Kwan & Kwak, 2003). Voor fysieke participatie komt deze verwachting dus uit, maar specifiek voor de sociale netwerken met burens. In tegenstelling tot de literatuur (Dekker, 2007; Manzo & Perkins, 2006) blijkt de verbondenheid met de buurt niet te leiden tot meer fysieke participatie van huurders. Het belang van sociale netwerken met burens neemt wel af zodra buurtverbondenheid in het spel komt.

Tabel 5.6: Statistische maten per model (fysieke participatie)

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5
Log-likelihood	1464.334	1442.062	1332.890	1317.292	1316.640
Improvement (wald)	3.8 (p = 0.003)	4.0 (p = 0.01)	12.1 (p=0.000)	13.3 (p=0.000)	13.3 (p = 0.000)
Nagelkerke R-Square	0.038	0.046	0.171	0.188	0.189

Kwaliteit model

Het uiteindelijke model 5 heeft een Nagelkerke R-square van 0.189 en blijkt dus matig sterk te zijn (tabel 5.6). Fysieke participatie in de buurt wordt redelijk goed verklaard door de variabelen uit dit onderzoek, maar er zijn nog meer zaken van invloed die wellicht in de toekomst onderzocht en herleid kunnen worden. De top drie variabelen naar relatief belang zijn weergegeven in tabel 5.7. In totaal zijn zeven variabelen significant van invloed op fysieke participatie. Bewoners die zeer zelfredzaam zijn, een goede band hebben met de burens en hoogopgeleid zijn, zullen vaker fysiek participeren. Andere variabelen (stellen met kinderen, opleidingsniveau, mentaal eigenaarschap: eigen controle en algemeen mentaal eigenaarschap) zijn ook van invloed op fysieke participatie, maar in mindere mate dan de variabelen weergegeven in tabel 5.7.

Het toevoegen van mentaal eigenaarschap in model 3 leidt tot een grote verbetering van het model, de andere bestaande factoren zijn van minder groot belang. Het belang van mentaal eigenaarschap voor het verklaren van participatie blijkt in dit geval een goed vermoeden te zijn. In de volgende paragraaf wordt gekeken of dit ook geldt voor sociale participatie.

Tabel 5.7: De top 3 belangrijkste variabelen op fysieke participatie

	Betrouwbaarheidsinterval	Wald-score	Richting
Mentaal eigenaarschap: zelfredzaamheid	99% betrouwbaarheid	59.460	+
Sociaal kapitaal burens	95% betrouwbaarheid	10.896	+
Opleidingsniveau: hoog opgeleid	95% betrouwbaarheid	5.015	+

5.2.2 Logistische regressie: sociale participatie

Gebiedskenmerken

De rol van gebiedskenmerken bij sociale participatie is grotendeels hetzelfde als bij fysieke participatie (tabel 5.8), bij beide vormen spelen ze geen grote rol. Er bestaan wel kleine verschillen in de verschillende modellen bij sociale participatie. Zo leidt het wonen in een thuiswijk (in model 2 en 3) tot meer sociale participatie dan het wonen in een bouwwijk. Dit effect verdwijnt wanneer sociaal kapitaal en buurtverbondenheid worden toegevoegd (in model 4 en 5). Dit kan verklaard worden doordat het wonen in een thuiswijk ten opzichte van een bouwwijk significant van invloed is op buurtverbondenheid en sociaal kapitaal. Ook het percentage huurwoningen en allochtonen in een buurt is van significante invloed op de buurtverbondenheid van een huurder (bijlage XIII).

Het type wijk waarin een huurder woont, is dus niet direct van invloed wanneer alle factoren worden meegenomen. Zo maakt het niet uit waar je woont, gebiedskenmerken spelen bij beide vormen van participatie geen directe rol. Bewoners van thuiswijken voelen zich meer verbonden met de buurt, waardoor zij eerder geneigd zijn sociaal te participeren in de buurt. Dat de buurt geen directe rol speelt bij participatie, sluit deels aan bij de literatuur. Dekker (2007) en Dekker & van Kempen (2008) schenken geen aandacht aan buurtvariabelen als determinant. Anderen geloven wel in de rol van de buurt, maar er bestaat geen consensus over welke invloed de buurt dan precies heeft; positief of negatief (Permentier, 2008).

Persoonskenmerken

Alhoewel het dus niet uitmaakt waar iemand woont, maakt het wel uit wie iemand is. Dit is bij sociale participatie nog belangrijker dan bij fysieke participatie. Huurders met kinderen (zowel eenoudergezinnen als stellen met kinderen) en hoogopgeleiden zullen zowel fysiek als sociaal eerder participeren. Dit komt in beide gevallen overeen met de verwachtingen in de literatuur (Dekker, 2007; Dekker & Bolt, 2005). Mensen met kinderen zouden meer gebruik maken van (kinder)voorzieningen in de buurt, wat leidt tot meer sociale contacten en participatie. In tegenstelling tot fysieke participatie maakt het wel uit hoe oud een huurder is. Hoe jonger een bewoner, hoe eerder hij of zij sociaal zal participeren. Dit is verrassend, aangezien in de literatuur wordt verondersteld dat ouderen meer zouden participeren (Gittel e.a., 2000).

Een andere, verrassende uitkomst is de invloed van de arbeidssituatie. Wanneer bewoners geen baan hebben of gepensioneerd zijn (niet-actief), zullen zij eerder sociaal participeren dan bewoners die wel actief zijn, en dus een baan hebben of studeren. Dit is deels in tegenstelling met de variabele leeftijd, hieruit blijkt dat ouderen (dus gepensioneerden) juist minder participeren. Ouderen participeren niet meer vanwege hun leeftijd, maar omdat zij tijd hebben voor participatie, net als werkzoekenden en arbeidsongeschikten. Zowel ouderen als werkzoekenden en arbeidsongeschikten participeren sociaal dan ook significant meer dan werkenden (zie bijlage XIII). Leeftijd blijkt namelijk niet direct van invloed op participatie, arbeidssituatie wel (zie bijlage XIII). Hoe oud een bewoner is, maakt pas uit in model 4 en 5. De arbeidssituatie van een huurder is dus belangrijker dan de leeftijd. Bewoners lijken activiteiten in de buurt te organiseren omdat zij hier tijd voor hebben, onafhankelijk van hun leeftijd.

Tabel 5.5: Overzicht analysemodellen fysieke participatie

Sociale participatie (n = 1085) Welke factoren zijn van invloed op sociale participatie	Model 1			Model 2			Model 3			Model 4			Model 5		
	B	Sig	Wald	B	Sig	Wald	B	Sig	Wald	B	Sig	Wald	B	Sig	Wald
(Constate)	-1.002	0.018	5.645	-1.061	0.165	1.925	-1.923	0.031	4.660	-2.866	0.002	9.176	-3.161	0.002	9.694
Persoonskenmerken															
Geslacht (ref = vrouw)	-0.041	0.769	0.086	0.006	0.966	0.002	0.028	0.848	0.037	0.100	0.497	0.461	0.063	0.674	0.177
Leeftijd	-0.002	0.770	0.085	-0.007	0.306	1.050	-0.010	0.171	1.871	-0.013	*0.071	3.255	-0.016	**0.030	4.683
Woonjaren	-0.001	0.888	0.020	0.001	0.761	0.093	0.000	0.959	0.003	-0.001	0.777	0.080	-0.001	0.781	0.078
Huishoudensamenstelling (ref = alleenstaand)		**0.001	16.958		**0.001	16.465		**0.001	16.754		**0.002	14.597		**0.007	12.001
Samen zonder kinderen	0.106	0.521	0.412	0.127	0.452	0.567	0.083	0.629	0.233	0.143	0.418	0.655	0.110	0.537	0.381
Samen met kinderen	0.807	***0.000	15.117	0.808	***0.000	14.617	0.806	***0.000	13.882	0.785	***0.000	12.684	0.705	**0.002	10.008
Eenoudergezin	0.552	*0.056	3.657	0.586	**0.047	3.957	0.662	**0.028	4.808	0.629	**0.041	4.171	0.607	*0.052	3.776
Opleidingsniveau (ref = laagopgeleid)		**0.002	12.564		**0.004	11.196		**0.004	11.212		**0.001	13.787		**0.002	12.361
Middenopgeleid	0.192	0.262	1.260	0.188	0.278	1.175	0.176	0.316	1.005	0.163	0.365	0.820	0.172	0.342	0.901
Hoogopgeleid	0.584	**0.001	11.234	0.580	**0.001	10.140	0.583	**0.002	9.983	0.655	**0.001	11.816	0.633	**0.001	10.820
Arbeidssituatie (ref = niet-actief)	-0.727	***0.000	17.923	-0.793	***0.000	20.343	-0.876	***0.000	23.995	-0.833	***0.000	20.954	-0.896	***0.000	23.591
Allochtonen (ref = autochtoon)	-0.262	0.342	0.903	-0.170	0.545	0.366	-0.218	0.447	0.578	-0.246	0.405	0.692	-0.278	0.349	0.877
Huishoudensinkomen (ref = laag)		*0.078	6.826		0.153	5.272		0.274	3.887		0.434	2.737		0.257	4.038
Midden inkomen	0.293	0.168	1.897	0.232	0.283	1.153	0.217	0.324	0.974	0.187	0.406	0.692	0.261	0.252	1.311
Hoog inkomen	0.590	**0.043	4.115	0.477	0.109	2.571	0.458	0.130	2.288	0.383	0.216	1.533	0.528	*0.093	2.816
Weet ik niet/wil niet zeggen	0.051	0.828	0.047	-0.014	0.954	0.003	0.028	0.908	0.013	0.016	0.948	0.004	0.086	0.727	0.122
Gebiedskenmerken															
Leefbaarheidsselectiemodel (ref = bouwwijk)					*0.079	5.089		0.121	4.222		0.192	3.301		0.255	2.730
Kanswijk				0.374	0.122	2.398	0.416	*0.090	2.869	0.403	0.106	2.607	0.404	0.111	2.533
Thuiswijk				0.594	**0.025	5.049	0.549	**0.041	4.157	0.484	*0.078	3.104	0.415	0.137	2.216
Huurwoningen buurt (%)				0.007	0.320	0.989	0.006	0.417	0.658	0.009	0.225	1.474	0.006	0.440	0.596
Allochtonen buurt (%)				0.001	0.900	0.016	0.002	0.650	0.101	0.004	0.589	0.291	0.008	0.295	1.098
Leeftijdsgroep 0-15 (%)				0.025	0.159	1.980	0.027	0.143	2.142	0.027	0.155	2.024	0.030	0.114	2.495
Leeftijdsgroep 65+ (%)				0.002	0.875	0.025	0.003	0.770	0.086	0.004	0.709	0.139	0.008	0.523	0.408
Totaal aantal uitkeringen buurt (%)				-0.034	0.269	1.222	-0.030	0.334	0.933	-0.040	0.209	1.582	-0.037	0.256	1.290

Mentaal eigenaarschap										
ME: band woning		0.068	0.424	0.638	-0.022	0.801	0.064	-0.202	**0.038	4.289
ME: zelfredzaamheid		0.089	0.218	1.519	0.009	0.908	0.013	0.006	0.932	0.007
ME: eigen controle		-0.085	0.242	1.366	-0.148	**0.048	3.909	-0.259	**0.001	10.448
ME: invloed anderen		-0.050	0.458	0.550	-0.041	0.551	0.356	-0.039	0.574	0.316
Algemeen mentaal eigenaarschap		0.333	**0.003	9.082	0.271	**0.017	5.655	0.229	**0.047	3.954
Sociaal kapitaal										
Sociaal kapitaal burens					0.492	***0.000	19.991	0.359	**0.002	9.869
Sociaal kapitaal familie					0.027	0.867	0.028	-0.013	0.934	0.007
Sociaal kapitaal vrienden					0.534	**0.004	8.518	0.474	**0.010	6.581
Buurtverbondenheid										
Buurtverbondenheid								0.745	***0.000	20.114

* = $p < 0.10$; ** = $p < 0.05$; *** = $p < 0.001$

Volgens de literatuur (Permentier, 2008) zou een lage sociaaleconomische status *van de buurt* (armoede, uitkeringen) leiden tot meer participatie. Verrassend genoeg komt dit niet naar voren uit de analyse, hieruit blijkt dat een niet-actieve arbeidssituatie als *individuele variabele* van positieve invloed is op participatie. De arbeidssituatie blijkt een zeer belangrijke voorspeller voor sociale participatie, het is in alle modellen significant met 99% betrouwbaarheid en een hoge Wald-Score (rond de 20). Arbeidssituatie is ook van invloed op mentaal eigenaarschap, maar hierbij voelen juist de actieve bewoners zich mentaal eigenaar. Actieve bewoners voelen zich dus sneller mentaal eigenaar, maar dit betekent niet dat al deze bewoners ook daadwerkelijk meer sociaal zullen participeren.

Tot slot doen huurders met een hoog inkomen eerder vrijwilligerswerk of andere sociale activiteiten in de buurt, dan huurders met een laag inkomen. Opvallend is dat deze factor zowel direct als indirect lijkt te werken, afhankelijk van de variabelen in de analyse. Zo is een hoog inkomen significant in model 1 en 5. In model 2 t/m 4 zijn thuiswijken significant, dit zijn wijken met hogere inkomens. Een deel van de invloed van hoog inkomen wordt waarschijnlijk 'overgenomen' door de gebiedsvariabele thuiswijk. Al met al kan worden gesteld dat sociaaleconomische status en sociaaldemografische karakteristieken van invloed zijn op buurtparticipatie. Dit komt overeen met de literatuur (figuur 2.3), alhoewel niet alle losse kenmerken significant van invloed zijn en de verwachte richting van het verband soms verschilt. Zo heeft bijvoorbeeld het geslacht geen invloed op participatie en werkt leeftijd andersom dan verwacht.

Alhoewel verschillende persoonskenmerken van invloed zijn op participatie, zijn de variabelen etniciteit en woonduur niet van invloed op buurtparticipatie terwijl dit gezien de literatuur wel verwacht mag worden. Etniciteit blijkt bij zowel sociale als fysieke participatie geen invloed te hebben, niet als persoonskenmerk en niet als gebiedskenmerk. Als persoonskenmerk zou dit eventueel kunnen komen door het lage aandeel allochtonen in de studie. Mogelijk is deze groep minder divers dan verwacht zou mogen worden om effect te hebben op participatie.

Woonduur is ook niet van invloed op enige vorm van participatie. Deze variabele wordt als belangrijk in de literatuur gezien voor participatie (Kang & Kwak, 2003), maar ook voor sociale netwerken en buurtverbondenheid (zie paragraaf 2.2.3). Uit deze studie blijkt echter dat woonduur niet van toepassing is op één van deze aspecten en dus helemaal geen rol speelt bij de activiteiten van bewoners. Ook wanneer alleen wordt gekeken naar de invloed van woonduur op mentaal eigenaarschap, sociale participatie en fysieke participatie blijkt hier geen verband tussen te bestaan (zie bijlage XIII). De resultaten komen dus niet overeen met de literatuur (o.a. DiPasquale & Glaeser, 1999; zie paragraaf 2.2.3). Dit kan mogelijk verklaard worden doordat de literatuur is gebaseerd op koopwoningen. Woonduur hangt in dit geval samen met koopwoningen. Bij dit type woningen is woonduur vaak een teken van tevredenheid. Huurders kunnen daarentegen lang ergens wonen omdat zij niet de mogelijkheid hebben om door te stromen naar een volgende (huur)woning. Woonduur hoeft dus geen teken te zijn van tevredenheid bij huurders en dat zij om die reden willen investeren in de buurt.

Mentaal eigenaarschap

De invloed van mentaal eigenaarschap op participatie is reeds aangetoond bij fysieke participatie en blijkt ook van invloed op sociale vormen. Huurders die een algemeen gevoel van mentaal eigenaarschap hebben, participeren vaker sociaal. Waar zelfredzaamheid heel belangrijk is voor fysieke participatie, blijken andere sub-mechanismen van invloed op sociale activiteiten in de buurt. Zelfredzaamheid is hier absoluut niet van belang, met de laagste Wald-score (0,007) uit het model. Een band hebben met je woning en zelf de controle hebben over je woning blijken juist negatief van invloed op het organiseren van een buurtbarbecue of het lid worden van een bewonerscommissie. Dit is opvallend, omdat verwacht zou worden dat alle sub-mechanismen van mentaal eigenaarschap positief zouden meewegen. Ook wanneer het model wordt gedraaid zonder het algemene construct blijft de invloed van deze sub-mechanismen negatief (zie bijlage XIII). Het algemene construct beïnvloedt dus niet de richting van de sub-mechanismen.

Hoe kan het dan toch zo zijn dat een band met de woning hebben of zelf de controle hebben, leidt tot minder sociale participatie? Wellicht hebben deze bewoners zo'n goede band met hun eigen woning dat zij hier vooral in willen investeren en juist niet in de buurt. Buurtverbondenheid en sociaal kapitaal blijken een grote rol te spelen in de invloed van zowel het algemene construct als de sub-mechanismen van mentaal eigenaarschap. Zo wordt de band met de woning significant van invloed zodra buurtverbondenheid wordt toegevoegd en eigen controle bij toevoeging van sociaal kapitaal. Daarnaast neemt het significantieniveau en de Wald-score van algemeen mentaal eigenaarschap af wanneer sociaal kapitaal en buurtverbondenheid worden toegevoegd in model 4 en 5. Deze variabelen blijken een deel van de invloed van mentaal eigenaarschap 'over te nemen'. De relatieve invloed van mentaal eigenaarschap blijkt dus niet zo sterk te zijn, de band met de buurt speelt een grotere rol dan de woning.

Buurtverbondenheid is namelijk één van de belangrijkste variabelen om sociale participatie te verklaren. Huurders die zich verbonden voelen met hun buurt zijn eerder geneigd om sociale activiteiten te ondernemen. Buurtverbondenheid en de band met de woning houden significant verband met elkaar ($r = 0,526$), maar zij meten niet hetzelfde. Het lijkt dat bewoners een goede band met de buurt en sociale netwerken nodig hebben om sociaal te participeren, maar dat de band met de woning ook een rol speelt. In sommige gevallen kan de band met de woning dermate sterk zijn dat er minder sociaal geparticipeerd wordt in de buurt. De band met de woning is dan zo sterk, dat dit ten koste gaat van de invloed van de band met de buurt op participatie. In dergelijke gevallen zal dit een negatieve invloed hebben op de bereidheid van de bewoner om sociale activiteiten te organiseren. Desondanks blijft deze uitkomst discutabel, wellicht dat hier in toekomstig onderzoek meer aandacht aan kan worden besteed.

In overeenstemming met de literatuur, hebben buurtverbondenheid, sociale netwerken met zowel burens als vrienden wel een positieve significante invloed op sociale participatie. Bewoners identificeren zich dus niet alleen met hun buurt en hun medebewoners, maar ook met de directe leefomgeving (Blokland, 2000). Buurtverbondenheid en sociale netwerken met vrienden blijken bij sociale participatie dus wel een rol te spelen, terwijl dit niet van belang is bij bijvoorbeeld het groenonderhoud of het netjes houden van de buurt. De invloed van de buurt is dus duidelijk van invloed op sociale participatie, maar speelt een minder grote rol bij fysieke participatie.

Tabel 5.9: Statistische maten per model (sociale participatie)

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5
Log-likelihood	1389.531	1357.055	1332.655	1299.563	1278.662
Improvement (wald)	1.4 (p = 0.000)	2.3 (p = 0.000)	4.1 (p = 0.000)	5.8 (p = 0.000)	7.4 (p = 0.000)
Nagelkerke R-Square	0.061	0.079	0.108	0.147	0.170

Kwaliteit model

De algehele kwaliteit van het model ligt iets lager dan bij fysieke participatie, maar is wederom redelijk sterk (Nagelkerke R-square = 0,170)(tabel 5.9). Er zullen nog een aantal andere factoren een rol spelen bij het verklaren van sociale participatie onder huurders. In dit model heeft voornamelijk het toevoegen van mentaal eigenaarschap de waarde van het model voor het eerst laten stijgen. In tegenstelling tot fysieke participatie is mentaal eigenaarschap niet enige de belangrijke toevoeging. Ook het toevoegen van sociaal kapitaal en buurtverbondenheid leidt tot een redelijk grote stijging van de verklarende waarde van het model. De buurt en de burens blijken dus van relatief groot belang voor het verklaren van sociale participatie.

De vijf variabelen die sociale participatie het beste verklaren (naar relatief belang) zijn weergegeven in tabel 5.10. Er is gekozen voor een top vijf, omdat in dit geval meer factoren (14) van invloed zijn dan bij fysieke participatie (7). Net als bij fysieke participatie hoort het opleidingsniveau (hoogopgeleid) bij de vijf belangrijkste verklarende factoren. Huurders die niet-actief zijn op de arbeidsmarkt, een goede verbondenheid hebben met de buurt,

hoogopgeleid zijn en samenwonend zijn met kinderen zullen eerder sociaal participeren. Wanneer bewoners het gevoel hebben veel controle te hebben over de woning zullen zij juist minder snel sociaal participeren. Het maakt dus vooral uit wie je bent en niet waar je woont. Ook in dit geval speelt mentaal eigenaarschap een rol bij participatie, alhoewel het algemene construct van minder grote invloed is (Wald = 3,954) dan de variabelen uit onderstaande tabel.

Tabel 5.10: De top 5 belangrijkste variabelen op sociale participatie

	Betrouwbaarheidsinterval	Wald-score	Richting
Arbeidssituatie	99% betrouwbaarheid	23.591	+
Buurtverbondenheid	99% betrouwbaarheid	20.114	+
Opleidingsniveau: hoog opgeleid	95% betrouwbaarheid	10.820	+
Mentaal eigenaarschap: eigen controle	95% betrouwbaarheid	10.448	-
Huishouden: samen met kinderen	95% betrouwbaarheid	10.008	+

5.3 Conclusie

De aanname dat mentaal eigenaarschap van invloed zou zijn op buurtparticipatie van huurders blijkt terecht. In beide gevallen speelt het een rol in de verklaring van participatie, alhoewel de mate van invloed niet heel groot is. Er bestaan daarnaast grote verschillen tussen de verklarende factoren voor sociale en fysieke participatie. Deze zijn terug te vinden in de top 3 en 5 (tabel 5.7 & 5.10). Persoonskenmerken zijn belangrijker bij sociale participatie, maar daarnaast speelt de buurt en de burens ook een belangrijke rol. Bij fysieke participatie spelen minder factoren een rol dan bij sociale participatie, waarbij zelfredzaamheid (als onderdeel van mentaal eigenaarschap) van het grootste belang is bij fysieke participatie.

Buurtverbondenheid en sociale netwerken bepalen daarnaast in grote mate het gevoel van mentaal eigenaarschap bij huurders. Als iemand zich thuis voelt in de buurt en hier sociale contacten heeft, is de kans groot dat diegene zich ook mentaal eigenaar voelt over de woning. De verwachtingen worden dus deels waargemaakt, maar niet alle onderliggende factoren zijn van belang voor het verklaren van participatie en mentaal eigenaarschap. In grote lijnen komen deze echter overeen met de literatuur. De meest opvallende afwijkende factor is woonduur, deze is in geen enkele analyse van invloed.

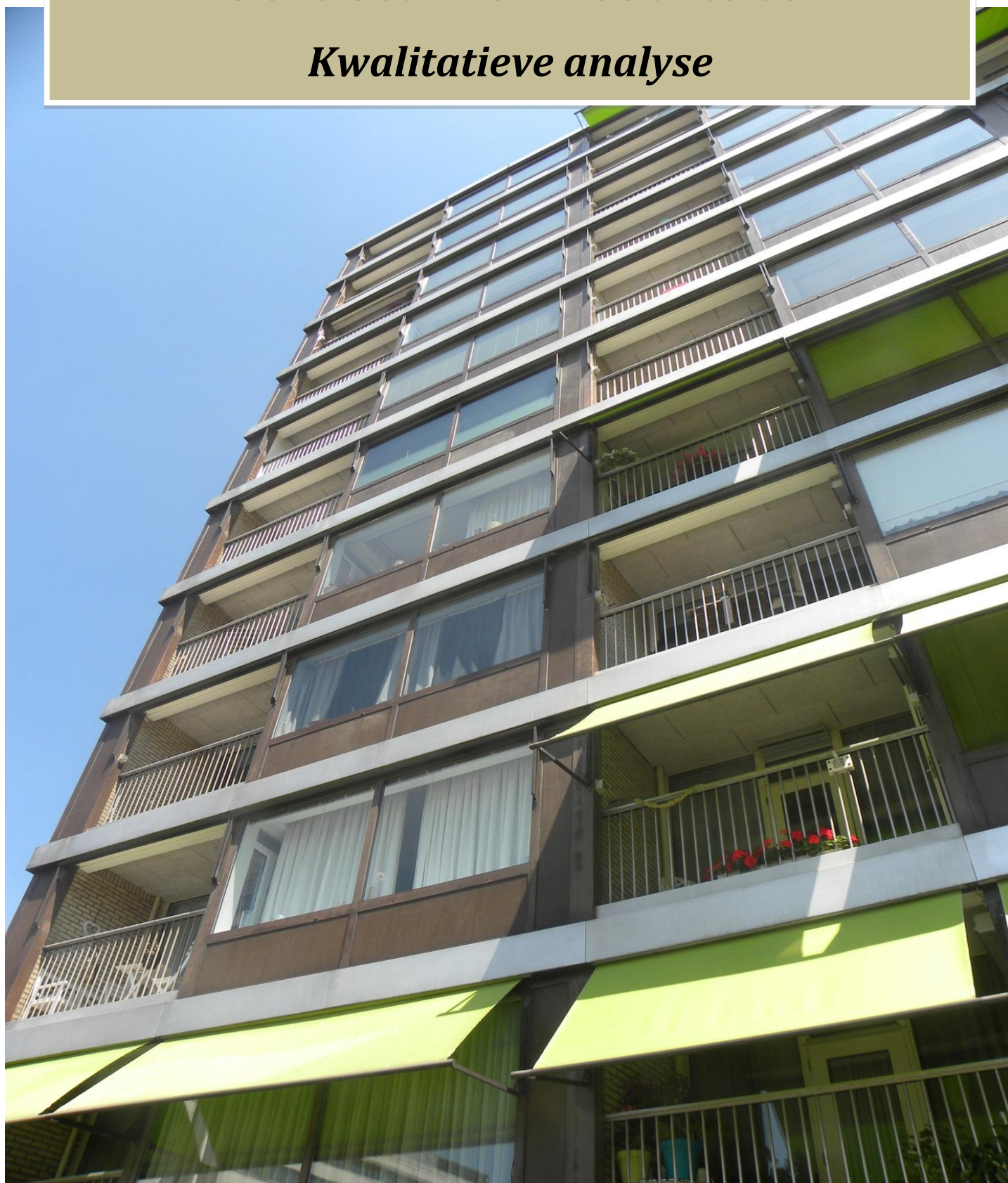
In het volgende hoofdstuk wordt verder gekeken naar de redenen en verhalen die bewoners aandragen om hun gevoel van eigendom te verklaren. Wat is het verhaal achter de cijfers? Komen de verhalen van bewoners en medewerkers overeen met de statistische uitkomsten? Voelen bewoners daarnaast ook belemmeringen in het uitvoeren van participatie?

Hoofdstuk 6: Resultaten

Kwalitatieve analyse

In het vorige hoofdstuk is duidelijk geworden dat mentaal eigenaarschap van invloed is op buurtparticipatie, zowel op de fysieke als de sociale vorm. In dit hoofdstuk wordt geprobeerd een genuanceerder beeld te krijgen van de drijfveren van bewoners. Waarom participeren bewoners en waarom voelen zij zich wel of niet verbonden met hun woning? Gesprekken met bewoners van Portaal en met medewerkers van zowel Portaal als Eigen Haard moeten hieraan bijdragen. Welke belemmeringen in participatie en eigenaarschap ervaren bewoners momenteel? Hoe kunnen de corporaties hier in de toekomst beter mee omgaan? Enerzijds vindt er controle plaats van de kwantitatieve resultaten, anderzijds worden nieuwe inzichten verkregen. De gesprekken met medewerkers zijn gevoerd naar aanleiding van de uitkomsten van zowel het kwantitatieve deel als de interviews met bewoners. Eerst wordt daarom nogmaals gekeken naar de enquête-uitkomsten (paragraaf 6.1). Vervolgens zijn de gesprekken met bewoners (paragraaf 6.2) en medewerkers geanalyseerd (paragraaf 6.3). Uiteindelijk komen in paragraaf 6.4 de uitkomsten samen: wat zijn de sterke en zwakke punten van het huidige beleid? Hoe kan dit in de toekomst worden verbeterd?

6.1 De mening van huurders over hun woningcorporatie

Als input voor de interviews zijn vraag 10 en 11 uit de enquête bestudeerd. Hoe tevreden zijn de huurders over hun corporatie? Om specifiek te kunnen kijken naar de tevreden en ontevreden huurders zijn kruistabellen geanalyseerd. Hier wordt ook gekeken naar het verschil tussen Portaal en Eigen Haard, zijn bewoners van beide corporaties even (on)tevreden?

Tabel 6.1: Overzicht mening respondenten over stelling 11b, per corporatie (absoluut en relatief)

Kruistabel: Ik ervaar momenteel belemmeringen van mijn corporatie om deel te nemen aan activiteiten in mijn buurt (sociale en fysieke activiteiten) (11b) * corporatie						
	Corporatie				Totaal	
	Portaal		Eigen Haard		Abs.	%
	Abs.	%	Abs.	%		
Mee oneens	271	64.4	342	51.5	613	56.5
Niet mee oneens/niet mee eens	73	17.3	191	28.8	264	24.3
Mee eens	21	5.0	28	4.2	49	4.5
Weet ik niet	56	13.3	103	15.5	159	14.7
Totaal	421	100	664	100	1085	100
Cramer's V						
		Waarde		Significantie		
		0.144		0.000**		

* = $p < 0.05$; ** = $p < 0.001$

Aan de hand van de bovenstaande kruistabel is te zien dat er een significant verschil bestaat tussen Eigen Haard en Portaal, dit is af te lezen aan het significantieniveau ($p = 0,000$). Daarnaast is te zien dat de Cramer's V een waarde heeft van 0,144. De Cramer's V is een associatiemaat voor de samenhang tussen variabelen. De waarde ligt altijd tussen 0 en 1, waarbij 1 perfecte samenhang en 0 geen samenhang betekent. In dit geval zijn er significante verschillen, maar is de samenhang zwak. De Portaal bewoners zijn iets positiever, bij Eigen Haard meer neutraal (tabel 6.1). Bij beide groepen geeft slechts een klein aandeel (rond de 5%) aan belemmeringen te ervaren.

Tabel 6.2: Overzicht mening respondenten over stelling 10b, per corporatie (absoluut en relatief)

Kruistabel: Mijn corporatie geeft mij de ruimte om actief mijn mening te geven (bijvoorbeeld bewonerscommissie, Vereniging van Eigenaren) (10b) * corporatie						
	Corporatie				Totaal	
	Portaal		Eigen Haard		Abs.	%
	Abs.	%	Abs.	%		
Mee oneens	48	11.4	95	14.3	143	13.2
Niet mee oneens/niet mee eens	133	31.6	266	40.1	399	36.8
Mee eens	195	46.3	213	32.1	408	37.6
Weet ik niet	45	10.7	90	13.6	135	12.4
Totaal	421	100	664	100	1085	100
Cramer's V						
Waarde		Significantie				
0.143		0.000**				

* = $p < 0.05$; ** = $p < 0.001$

Uit tabel 6.2 blijkt dat 37,6 procent van de huurders vindt dat de corporaties ruimte bieden voor deelname aan de besluitvorming, formele participatie. Het aandeel huurders dat hier negatief over denkt is lager, 13,2 procent. Bewoners geven daarnaast vaak aan dat zij hier neutraal over zijn, of het niet weten (49,2%). In dit geval is er een significant verschil in de antwoorden van de bewoners, ook hier zijn de bewoners van Eigen Haard meer neutraal en die van Portaal positiever. De samenhang tussen de variabelen is echter zwak, de verschillen tussen de corporaties zijn niet groot. Er zijn in totaal meer bewoners positief dan negatief over de mogelijkheid tot formele participatie. Dit is ook belangrijk, aangezien dit beleid onderdeel is van de wettelijke verplichting van woningcorporaties om bewoners inspraak te geven in huurdersbelangenverenigingen en andere besluitvormingsorganen.

Tabel 6.3: Overzicht mening respondenten over stelling 10c, per corporatie (absoluut en relatief)

Kruistabel: Mijn corporatie houdt voldoende rekening met de mening en wensen van zijn huurders (10c) * corporatie						
	Corporatie				Totaal	
	Portaal		Eigen Haard		Abs.	%
	Abs.	%	Abs.	%		
Mee oneens	106	25.2	210	31.6	316	29.1
Niet mee oneens/niet mee eens	163	38.7	241	36.3	404	37.2
Mee eens	104	24.7	126	19.0	230	21.2
Weet ik niet	48	11.4	87	13.1	135	12.4
Totaal	421	100	664	100	1085	100
Cramer's V						
Waarde		Significantie				
0.089		0.034*				

* = $p < 0.05$; ** = $p < 0.001$

Slechts 21,2 procent van de huurders geeft aan dat de corporatie voldoende rekening houdt met hun mening en wensen. Bijna 30 procent is dan ook negatief over het luisteren van de corporaties naar de huurder. Net als bij de vorige stelling is bijna de helft (49,6%), neutraal of weet het niet (zie tabel 6.3). Met 95 procent betrouwbaarheid bestaan er verschillen tussen de meningen van huurders van Eigen Haard en Portaal. De waarde van de Cramer's V ligt wel zeer laag (0,089), wat duidt op een zeer zwakke samenhang. Ook in dit geval bestaan er dus verschillen, wederom zijn de bewoners van Portaal wat positiever over hun corporatie dan die van Eigen Haard. Uit de enquêtes blijkt dus dat corporaties niet voldoende luisteren naar de

wensen van bewoners. Komt dit ook naar voren uit de gesprekken met bewoners? Hier wordt verder op ingegaan in paragraaf 6.2.

Tabel 6.4: Overzicht mening respondenten over stelling 10a, per corporatie (absoluut en relatief)

Kruistabel: Ik krijg voldoende informatie van mijn corporatie over mijn woning (bijvoorbeeld aanpassingen) (10a) * corporatie

	Corporatie				Totaal	
	Portaal		Eigen Haard		Abs.	%
	Abs.	%	Abs.	%		
Mee oneens	112	26.6	179	27.0	291	26.8
Niet mee oneens/niet mee eens	126	29.9	214	32.2	340	31.3
Mee eens	161	38.2	238	35.8	399	36.8
Weet ik niet	22	5.2	33	5.0	55	5.1
Totaal	421	100	664	100	1085	100
<hr/>						
Cramer's V	Waarde		Significantie			
	0.29		0.829			

* = $p < 0.05$; ** = $p < 0.001$

Eigen Haard en Portaal lijken goed te zijn in het verspreiden van informatie over de woningen, er bestaan geen significante verschillen tussen de corporaties: 36,8 procent geeft aan voldoende informatie te krijgen, tegenover 26,8 procent van de huurders die dit als onvoldoende ervaren. Ook in dit geval is de neutrale groep relatief groot (36,4%), alhoewel de groep 'weet ik niet' kleiner is met maar 5,1 procent (tabel 6.4). Over deze informatievoorziening, met name over de aanpassingen, wordt verder ingegaan in paragraaf 6.2.

Tabel 6.5: Overzicht mening respondenten over stelling 11a, per corporatie (absoluut en relatief)

Kruistabel: Mijn corporatie geeft mij de ruimte om zelf onderhoud te plegen aan mijn woning en/of gemeenschappelijke ruimtes (11a) * corporatie

	Corporatie				Totaal	
	Portaal		Eigen Haard		Abs.	%
	Abs.	%	Abs.	%		
Mee oneens	58	13.8	118	17.8	176	16.2
Niet mee oneens/niet mee eens	158	37.5	270	40.7	428	39.4
Mee eens	147	34.9	161	24.2	308	28.4
Weet ik niet	58	13.8	115	17.3	173	15.9
Totaal	421	100	664	100	1085	100
<hr/>						
Cramer's V	Waarde		Significantie			
	0.120		0.001*			

* = $p < 0.05$; ** = $p < 0.001$

Meer de helft van de huurders (55,3%) geeft aan neutraal te zijn of niet te weten hoe de corporaties omgaan met het zelf plegen van onderhoud door huurders. Bewoners zijn over dit onderdeel dus blijkbaar niet goed op de hoogte. Van de huurders die hier wel een duidelijke mening over hebben, zijn meer ervaringen positief (28,4%) dan negatief (16,2%)(tabel 6.5). Opnieuw blijkt dat de bewoners van Portaal positiever zijn over hun corporatie. Met een Cramer's V van 0.120 is de samenhang laag, maar zijn er wel significante verschillen (tabel 6.5). Over het algemeen genomen kan worden gesteld dat de huurders van Portaal positiever zijn over hun corporatie dan huurders van Eigen Haard. Hoe denken corporaties zelf over deze ervaringen van bewoners? Dit wordt besproken in paragraaf 6.3.

Zoals uit deze paragraaf blijkt, hebben veel bewoners geen bewuste mening over hun corporatie, er is vaak gekozen voor de neutrale antwoordcategorieën (tussen 35% en 50%). Bewoners zijn niet uitgesproken negatief of positief over hun corporatie. Huurders van Portaal zijn over het algemeen wat positiever dan huurders van Eigen Haard. Nu er een eerste indruk is verkregen over de tevredenheid van huurders, wordt hier in de volgende paragraaf verder op ingegaan. Hoe denken zij onder andere over de rol van de woningcorporatie bij buurtparticipatie?

6.2 De bewoners

Er is gesproken met 23 bewoners uit alle vijf de regio's van Portaal: Arnhem, Eemland, Leiden, Nijmegen & Utrecht. Per regio is er met 3 of 4 bewoners gesproken, behalve in Utrecht waar met 8 bewoners is gesproken (zie paragraaf 4.2.1). Deze respondenten worden anoniem behandeld, in de verwijzing krijgt elke respondent een nummer en regioaanduiding. In tabel 6.6 is van elke respondent een aantal kenmerken terug te vinden die belangrijk zijn om de context van de huurders te schetsen. De transcripten zijn te vinden in een losse bijlage: transcripten I (bewoners).

Tabel 6.6: Overzicht respondenten interviews met persoonskenmerken

Nummer	Leeftijd	Geslacht	Regio	Soort woning
1	75	Echtpaar	Arnhem	Appartementencomplex
2	64	Vrouw	Arnhem	Seniorenwoning
3	64	Vrouw	Arnhem	Seniorenwoning
4	58	Vrouw	Arnhem	Appartementencomplex
5	73	Man	Eemland	Senioren woongroep
6	55	Vrouw	Eemland	Appartementencomplex
7	67	Man	Eemland	Appartementencomplex
8	36	Man	Eemland	Appartementencomplex
9	55	Vrouw	Leiden	Appartementencomplex
10	64	Vrouw	Leiden	Appartementencomplex
11	68	Vrouw	Leiden	Appartementencomplex
12	59	Man	Nijmegen	Appartementencomplex
13	62	Man	Nijmegen	Appartementencomplex
14	72	Echtpaar	Nijmegen	Appartementencomplex
15	86	Echtpaar	Nijmegen	Eengezinswoning
16	53	Vrouw	Utrecht	Eengezinswoning
17	57	Vrouw	Utrecht	Appartementencomplex
18	63	Vrouw	Utrecht	Seniorenwoning
19	68	Man	Utrecht	Appartementencomplex
20	37	Vrouw	Utrecht	Eengezinswoning
21	44	Vrouw	Utrecht	Appartementencomplex
22	49	Man	Utrecht	Appartementencomplex
23	87	Man	Utrecht	Seniorencomplex

6.2.1 Welke activiteiten ondernemen bewoners in de buurt?

Allereerst is met de bewoners gesproken over hun eigen participatie. Wat doen de respondenten in hun buurt op sociaal en/of fysiek vlak? Op deze vraag worden uiteenlopende antwoorden gegeven, maar de meeste bewoners geven aan iets te doen in hun wijk. Dit betekent niet dat er alleen met actieve bewoners is gesproken. Sommigen geven bijvoorbeeld aan alleen hun stoepje te vegen en ook minder actief te zijn dan hun buurtgenoten. Anderen zeggen juist gemiddeld te zijn in hun participatie of meer te doen. De vormen van buurtparticipatie die zijn genoemd in de gesprekken met bewoners zijn weergegeven in tabel 6.7. Opvallend is dat vier bewoners aangeven vrijwilligerswerk te doen, maar dit juist buiten de buurt doen. Sommige vormen van sociale participatie worden dus ook buiten de buurt uitgevoerd.

Tabel 6.7: Vormen buurtparticipatie interviews

Vorm van participatie	Aantal keer
Sociale participatie	
Bewonerscommissie	4
Helpen van de buren (ouderen)	4
Organiseren van activiteiten (buurtbarbecue)	4
Vrijwilligerswerk	2
Oppassen	2
Huurdersbelangenvereniging	2
Fysieke participatie	
Gemeenschappelijke ruimte onderhouden (portiek/galerij)	7
Netjeshouden van de buurt (straatvegen)	7
Groen en buitenruimte onderhouden	5
Klusjes in/rondom woning	3

Net als in de enquête participeren bewoners vaker fysiek dan sociaal. Met name onderhoud en schoonmaken rondom de woning wordt vaak gedaan. Alle vormen van fysieke participatie die in de enquête zijn opgenomen, worden ook genoemd in de interviews. Dit geldt niet voor sociale participatie, geen van de respondenten helpt op school, in een wijkcentrum of bij een sportclub. Bewoners geven ook andere voorbeelden van sociale participatie, die niet in de enquête zijn opgenomen, zoals het helpen van de buren en het passen op kinderen in de buurt (tabel 6.7). Een specifieke vorm van sociale participatie is formele participatie, dit betekent dat bewoners inspraak hebben in de besluitvorming van hun nabije omgeving. Uit de gesprekken komt naar voren dat deze vorm van participatie zes keer is ondernomen door de bewoners, waarbij lidmaatschap van een bewonerscommissie vaker voorkomt dan van een huurdersbelangenvereniging. Naast bewoners die hier momenteel lid van zijn, waren een aantal bewoners voorheen formeel actief in hun buurt.

De beweegredenen van de bewoners om te participeren lopen uiteen. Sommige bewoners doen het om praktische of financiële redenen. Zo kan het schoonmaken van de gemeenschappelijke ruimte geld besparen en hebben ze op deze manier controle over de kwaliteit van het schoonmaken: *'Ik denk dat als ik het zelf netjes hou, dan doen mijn buren dat ook'* (Bewoner 4 Arnhem, interview, 2015). Participatie kan volgens Rohe & Stewart (1996) dan ook leiden tot sociale druk bij andere bewoners om ook te participeren. Hieruit blijkt ook dat sociale factoren een rol spelen bij participatie in de buurt. Daarnaast geven bewoners aan dat het bijdraagt aan het opbouwen van een sociaal netwerk en ook een goed tijdverdrijf is. Ook normen en waarden worden door verschillende bewoners genoemd als reden voor participatie:

'Dat zit gewoon in mij. Ik kom uit zo'n gezin dat het een beetje gebruikelijk was (...) Dus ja, het is een beetje over en weer helpen denk ik dan. Tijd en aandacht voor elkaar' (Bewoner 2 Arnhem, interview, 2015).

'Ik loop al zo lang van de gemeenschap te genieten zeg maar, want ik heb een uitkering. Dat ik denk wat ik terug kan doen, doe ik terug. Dus ja, ik help mensen graag. Ik word zelf graag geholpen, maar als je zelf graag geholpen wilt worden, moet je ook anderen helpen' (Bewoner 13 Nijmegen, interview, 2015).

Normen en waarden vormen dus een drijfveer voor bewoners om activiteiten te ondernemen in de buurt, soms vanuit opvoeding, in andere gevallen vanwege de sociale positie van de huurder. Deze bevinding komt overeen met de statistische uitkomsten, waaruit blijkt dat huurders die niet-actief zijn op de arbeidsmarkt eerder sociaal participeren. Wellicht komt dit dus doordat bewoners met een bepaald type uitkering graag een bijdrage leveren aan de maatschappij. Dit komt enerzijds overeen met de literatuur, in wijken met hogere werkloosheidscijfers zou meer worden geparticipeerd (Permentier, 2008). Anderzijds blijkt dat een lage sociaaleconomische status als individueel kenmerk een ongunstige uitwerking heeft op participatie (Dekker, 2007).

Ook kunnen renovaties aan het complex of de woning ertoe leiden dat bewoners gaan participeren, bijvoorbeeld door deel te nemen aan een bewonerscommissie (formele participatie). In dit geval is er voor de bewoners een soort noodzaak om sociaal actief te zijn, om hun eigen situatie te beïnvloeden. Dit komt deels overeen met de literatuur, waaruit blijkt dat frustratie en ontevredenheid over de buurt zou leiden tot meer participatie. Een achteruitgang van de leefbaarheid dient als motivatie om zelf het heft in handen te nemen (Bolt & Ter Maat, 2005; Perkins e.a., 1990). Deelname hoeft niet altijd voort te komen uit ontevredenheid, maar in sommige gevallen worden bewonerscommissies daarom wel opgestart.

De meeste bewoners denken dan ook dat hun participatie bijdraagt aan de buurt. Dit werkt op twee manieren. Ten eerste zorgt het voor minder zwerfafval en rotzooi in de buurt bij fysieke participatie: *'Nou als ik bijvoorbeeld de rommel oprap hier op het hoekje (...) dan kan ik me daar aan ergeren, maar dan kan ik het beter oprapen en in de grijze container gooien. Dus in die zin draagt het bij'* (Bewoner 2 Arnhem, interview, 2015). Het leidt daarnaast tot betere sociale cohesie en betrokkenheid, een sociaal onderdeel van participatie. Dit houdt bijvoorbeeld in dat buurtgenoten elkaar helpen en met elkaar in contact komen. Met name oudere mensen worden geholpen door hun buurtgenoten: *'Ik heb een hele lieve buurman en die is 89 en ik heb me voorgenomen dat dat mijn project wordt. Als hij mij nodig heeft, breng ik hem naar het ziekenhuis en rijd ik hem naar de dokterspost en help hem met stemmen en ik onderhoud zijn tuintje een beetje'* (Bewoner 3 Arnhem, interview, 2015).

Waarom besluiten bewoners in sommige gevallen juist niet te participeren? Allereerst wordt enkele bewoners de toegang tot een bewonerscommissie geweigerd of moeilijk gemaakt door de huidige commissieleden. Participatie van bewoners levert ook niet altijd de gewenste waardering van buurtbewoners op:

'Kijk, als ik mensen hun brood naar buiten zie gooien zeg ik er wat van. Maar, je ziet niet altijd wie het doet. Dan kan ik wel schreeuwen van uh, er wordt weer een half Turks brood naar buiten gegooid. Vreet het op of koop niet zoveel. Doe er wat anders mee. Maar ik bedoel, het is dweilen met de kraan open hier in deze buurt' (Bewoner 10 Leiden, interview, 2015).

Tot slot geven bewoners aan dat het niet altijd tot hun mogelijkheden behoort om fysieke participatie uit te voeren in de wijk. In enkele gevallen is het onderhoud al in de handen van de gemeente of een schoonmaakbedrijf (ingehuurd door Portaal). Bewoners zijn vaak ook niet op de hoogte van het feit dat zij dit wellicht zouden kunnen overnemen. Dit komt overeen met de bevindingen uit de vorige paragraaf. Veel bewoners weten niet dat de woningcorporaties hen de ruimte bieden om onderhoud te plegen (zie tabel 6.5).

6.2.2 Mentaal eigenaarschap bij huurders

'Nou ik ben dus geen eigenaar, wij zijn dus huurder, maar wij behandelden de woning alsof we eigenaar zijn ja' (Bewoner 14 Nijmegen, interview, 2015).

Dit citaat illustreert het gevoel van mentaal eigenaarschap perfect. Deze bewoner spreekt expliciet uit de huurwoning te behandelen alsof het eigendom is. Het kan natuurlijk ook voorkomen dat iemand zich hier niet bewust van is. Daarom is aan de hand van stellingen (gebaseerd op de enquête) gevraagd in hoeverre bewoners het gevoel hebben dat de woning van hen is. Waarom voelen bewoners zich wel of niet de eigenaar?

'Het is meer de buurt waardoor het komt, het is dus in het centrum. Mijn sociale omgeving speelt zich daar ook sterk af. Ik kan ook goed overweg met andere bewoners, er zijn geen spanningen of zo. Ik zou desnoods 's ochtends de deur open laten staan en 's avonds weer terug komen. Dan staat alles er nog. Dus er is een bepaald sociaal gevoel in de flat. En ik voel me er veilig' (Bewoner 12 Nijmegen, interview, 2015).

Figuur 6.2: Wordcloud belangrijkste termen bij ontbreken eigenaarschap

Hoewel het merendeel van de bewoners zich wel verantwoordelijk voelt over hun woning, blijft de woning van Portaal en niet van hen. De meeste huurders hebben ook niet de behoefte om de woning te kopen, soms vanwege hun leeftijd en soms vanwege de kwaliteit van de woning. Veel bewoners geven wel aan dat als zij jonger waren geweest, zij de woning wel hadden willen kopen.

Wanneer specifiek wordt gevraagd naar de mogelijkheid om aanpassingen te doen aan de woning zijn er twee duidelijke antwoorden zichtbaar. Er is een groep bewoners die zich eigenaar voelt en ook de mogelijkheid ziet om hun woning te veranderen. Daarnaast is er een groep bewoners die aangeeft zich in mindere mate eigenaar te voelen en ook het idee heeft geen aanpassingen te mogen doen aan de woning (terwijl ze dit in de meeste gevallen wel willen).

'Ik heb altijd begrepen dat ik dat gewoon zo kon laten, maar volgens mijn vriendin moet ik het kaal en schoon opleveren. En dan denk ik: ja, dan ga ik mijn muren witsauzen en de volgende die erin komt gaat ze weer groen verven (...) Dus Portaal is, nou heeft heel veel regels, maar het wordt zo groot, dat ze ook weer niet goed bij kunnen houden' (Bewoner 21 Utrecht, interview, 2015).

Uit dit citaat blijkt dat er onduidelijkheid bestaat over de regels die Portaal over dit onderwerp heeft. Dit beleid heet het ZAV-beleid (zelf aangebrachte voorzieningen). Van de 23 bewoners geven er 21 een duidelijke mening over het wel of niet kunnen aanpassen van de woning. Elf bewoners zijn hier positief over, tegenover tien bewoners die denken dat aanpassingen niet mogelijk zijn.

Het gevoel van mentaal eigenaarschap lijkt dus mede te worden beïnvloed door de mogelijkheid tot aanpassingen aan de woning. Dit is een interessante uitkomst, omdat het sub-mechanisme 'invloed anderen' de aanpassingen aan de woning onder andere omvat. Deze sub-mechanismen zijn echter niet direct getoetst op mentaal eigenaarschap, gecontroleerd voor andere variabelen. Aanpassingen doen aan de woning is namelijk een onderdeel van mentaal eigenaarschap (zie paragraaf 2.3.2 & 2.3.3). Mentaal eigenaarschap en dit sub-mechanisme correleren echter niet sterk, maar het zwakst van de vier sub-mechanismen (zie tabel 5.2). De invloed van anderen blijkt daarnaast niet van invloed op de mate van sociale en fysieke participatie. Uit de interviews komt naar voren dat het wél een bepalende factor is voor het gevoel van mentaal eigenaarschap. Uit de literatuur blijkt dat aanpassingen doen aan de woning een motief zou zijn voor het kopen van een woning (Kleinhans & Elsinga, 2010). Iemand zou kiezen voor een koopwoning, omdat diegene dan vrij is om aanpassingen te doen aan de woning.

In dit geval komt duidelijk naar voren dat het niet kunnen aanpassen en de onduidelijkheid hierover een belemmering is bij het huren van een woning. In de volgende paragraaf wordt verder ingegaan op de onduidelijkheid rondom het ZAV-beleid. Hoe denken medewerkers hierover en wat kan er worden verbeterd? Ook uit de enquête (zie tabel 6.4) blijkt dat een groot deel van de huurders niet op de hoogte is van bepaalde zaken rondom de woning, waaronder aanpassingen.

6.2.3 De rol van de corporatie bij participatie en mentaal eigenaarschap

Participatie en het gevoel van eigenaarschap komt dus voor in vele soorten en maten, van een actieve bewoner in een bewonerscommissie tot een bewoner die alleen zijn stoepje veegt. Hoewel de meeste bewoners zich thuis voelen in hun woning, bestaan er huurders die zich wel eigenaar voelen en huurders die zich zeer bewust zijn van het feit dat ze huren. Welke rol speelt Portaal hierin? In de vorige paragraaf is al deels naar voren gekomen dat er onduidelijkheid bestaat over het (ZAV-)beleid van Portaal. Zijn er meer zaken waarin Portaal belemmert in het gevoel van eigenaarschap of dit juist bevordert?

Mentaal eigenaarschap

Op de vraag of Portaal bijdraagt aan het gevoel van eigenaarschap geven bewoners uiteenlopende antwoorden. Een deel van de bewoners gaat wederom in op het niet kunnen veranderen van de woning naar eigen wensen, of onduidelijkheid omtrent renovaties door Portaal. Het meest gehoorde antwoord is dat Portaal niet belemmert of bijdraagt aan het gevoel van eigenaarschap. Het is niet de zaak van Portaal, de bewoner is zich niet bewust van de rol van Portaal hierin. Wat kan er volgens de bewoners dan nog beter aan de manier waarop Portaal hiermee omgaat?

Huurders hebben soms het gevoel dat Portaal met twee maten meet: *‘Ja, dus gewoon naar de wensen van de mensen luisteren (...) niet met twee maten meten. Dus als ze bij een ander de keuken en de badkamer en alles betegelen, dat dat ook bij andere mensen moet gebeuren’* (Bewoner 14 Nijmegen, interview, 2015). Bewoners willen graag gelijk worden behandeld, of op de hoogte zijn van veranderingen in het beleid. Nu hebben zij vaak het idee dat een afwijzing persoonlijk is, terwijl dit vaak gewoon voorkomt uit beleid. Betere communicatie zou kunnen bijdragen aan minder onbegrip vanuit de huurders. Bewoners willen graag persoonlijk contact en een luisterend oor. Dit punt wordt in paragraaf 6.4 verder besproken.

Participatie

‘Het is maar wat je verwacht van een woningbouwvereniging. Snap je. Ik verwacht eigenlijk voornamelijk dat ze zorgen dat die flat gewoon goed is, dat die kwaliteit heeft en dat die onderhouden wordt’ (Bewoner 11 Leiden, interview, 2015)

Net als bij mentaal eigenaarschap vinden de meeste bewoners dat participatie niet direct de zaak is van de corporatie: *‘Nee, ik heb eigenlijk het idee dat Portaal daar niets mee te maken heeft, wat ik doe in mijn wijk’* (Bewoner 20 Utrecht, interview, 2015). Wanneer er wordt doorgevraagd, blijkt wel dat de meeste huurders behoefte hebben aan duidelijker contact of een meldpunt voor participatie. Ze geven namelijk aan dat, hoewel het niet per se de zaak is van Portaal, het wel prettig zou zijn als de corporatie mee zou denken. Als bewoners een initiatief of idee hebben, moet het duidelijk voor hen zijn waar ze terecht kunnen. Nu wordt de stap om naar Portaal toe te gaan als redelijk groot ervaren. Alhoewel bewoners natuurlijk centraal met hun vraag terecht kunnen bij de klantenservice, willen ze persoonlijker contact. Bijvoorbeeld door middel van een aanspreekpunt in de wijk. Ook willen bewoners simpelweg gehoord worden, het maakt hen dan niet veel uit of het idee mag worden uitgevoerd of niet. Het belangrijkste is dat men gehoord en serieus genomen wordt. Ook uit paragraaf 6.1 blijkt dat bewoners het gevoel hebben dat er slecht naar hen wordt geluisterd en dat de corporatie niet voldoende rekening houdt met de bewoners (zie tabel 6.3). Het moet echter niet te ver doorslaan, bewoners willen niet worden betutteld of verplicht. Een bewoner uit Arnhem geeft aan:

'Ik hoef dat [bemoeyenis van Portaal] niet, want dan zou ik mij heel erg betutteld voelen. En ook dan heb ik het gevoel dat ik dingen moet. Terwijl ik juist nu in die buurtparticipatie van deze wijk daar heb ik me al aan verbonden en daar blijf ik ook activiteiten in ondernemen' (Bewoner 2 Arnhem, interview, 2015).

De mogelijkheid moet dus bestaan om initiatieven te ondernemen en wellicht steun te krijgen vanuit Portaal, maar zonder dat Portaal dingen gaat opleggen. Buurtparticipatie moet vanuit de bewoners zelf komen, niet vanuit de corporatie. Wanneer een bewoner met een initiatief komt, is het wel de taak van de corporatie om dit waar mogelijk te faciliteren.

6.3 De medewerkers

De gesprekken met huurders vormen de aanleiding voor de laatste fase van de dataverzameling: interviews met medewerkers van Portaal en Eigen Haard. In hoofdstuk vier (zie paragraaf 4.2.1) is een overzicht te vinden van de medewerkers met wie gesproken is. Er zijn negen medewerkers van Portaal en drie van Eigen Haard geïnterviewd. De transcripten zijn te vinden in een losse bijlage: transcripten II (medewerkers).

6.3.1 Wie participeren volgens medewerkers?

Allereerst is aan de medewerkers gevraagd in hoeverre zij denken dat hun huurders informeel en formeel participeren. Op formele participatie is ook specifiek ingegaan, omdat de bewonerscommissies en huurdersbelangenverenigingen als een aparte vorm binnen participatie moet worden beschouwd. Corporaties hebben namelijk de wettelijke verplichting om dit te faciliteren.

Figuur 6.3: Wordcloud deelnemers aan formele buurtparticipatie

Medewerkers geven bijna allemaal aan dat formele participatie met name wordt uitgevoerd door oudere bewoners, onafhankelijk van de buurt of wijk waarin een huurder woont. Het zijn vaak autochtone mannen die de pensioenleeftijd inmiddels hebben bereikt. In de *wordcloud* (figuur 6.3) is te zien welke termen vaak zijn genoemd door de medewerkers over formele participatie. De woorden 'ouder', 'blank', 'mannen' en 'groep' worden het vaakst genoemd. Dit komt niet overeen met het beeld dat wordt geschetst in hoofdstuk 5, daaruit blijkt niet dat ouderen vaker sociaal participeren. Dit kan worden verklaard omdat formele participatie maar een klein deel uitmaakt van de totale sociale participatie en daarom ook niet los is getoetst. Deze niet-representatieve vertegenwoordiging van formele participatie komt ook naar voren uit

onderzoek van Corpovenista (2010), corporaties hebben moeite met de juiste afspiegeling in de samenstelling en werving van formele organen.

Door wie en in welke mate wordt er informeel geparticipeerd? Op deze vraag wordt minder eenduidig geantwoord. Medewerkers geven aan dat de mate van participatie sterk verschilt per wijk en per regio. Aansluitend op de bevindingen uit hoofdstuk vijf denken medewerkers dat het niet per se uitmaakt hoe een wijk is samengesteld. Of er in een wijk meer wordt geparticipeerd dan in een andere wijk, verschilt per complex en of er actief participerende bewoners in de buurt wonen. Het draait volgens de medewerkers dus meer om de bewoners zelf dan om de omgeving. Als beperkende factoren hierbij worden armoede en sociale problemen van bewoners genoemd:

'Ja, er zijn heel veel actieve bewoners die heel veel doen, maar er zijn ook heel veel bewoners die amper het hoofd boven water kunnen houden. En die hebben gewoon geen ruimte financieel of in hun hoofd om wat te doen' (Donderwinkel, Portaal, interview, 2015).

Door verschillende medewerkers wordt de nadruk gelegd op deze groep bewoners die in zwaar weer verkeren. Veel medewerkers verwachten dat de woningcorporaties in de toekomst steeds meer van dergelijke huurders zullen gaan huisvesten. Zij zien niet in hoe deze bewoners in de nabije toekomst zullen participeren, omdat zij daar gewoonweg niet de sociale, fysieke en emotionele mogelijkheden voor hebben. Dit komt in zekere mate overeen met de bevindingen uit hoofdstuk 5 en de literatuur: sociaaleconomische status is van invloed op participatie. Het gaat hier dan met name om sociale participatie. Zo participeren hoge inkomens meer dan lage inkomens, er kan verondersteld worden dat deze lage inkomens voornamelijk door de medewerkers worden bedoeld.

Informele participatie wordt niet uitsluitend door één type bewoner uitgevoerd, in tegenstelling tot formele participatie. Medewerkers geven aan dat minder strikte vormen van participatie ook aantrekkelijk zijn voor de jongere generatie. Uit onderzoek van Corpovenista (2010) blijkt ook dat jongeren sneller informeel zullen participeren. De huidige opzet van formele participatie met veel verplichtingen spreekt deze groep minder aan:

'Wat je ziet, is dat jongere generaties best wel actief willen zijn, maar zich niet willen vastleggen aan formele procedures en formele afspreken. Ze willen zich vaak niet binden, ze willen eenmalig best wel iets doen. En, het formele participatietraject is gewoon continue en dat heeft ook een bepaalde vorm: vergaderen met officiële commissie met een voorzitter, secretaris, een penningmeester. Dat is een vorm die niet meer zo past bij heel veel andere generaties' (Jorna, Eigen Haard, interview, 2015).

Jongeren zullen volgens de medewerkers eerder informeel dan formeel participeren, omdat deze vorm voor hen aantrekkelijker is. Dit moet door corporaties in gedachte gehouden worden wanneer zij bewoners willen stimuleren om te participeren. Het zal moeilijker zijn om jongeren voor bewonerscommissies te interesseren dan voor een los project op een thema wat hen aanspreekt, zoals het organiseren van een activiteit in de buurt die aansluit bij hun kennis en interesses.

Het beeld dat wordt geschetst door de medewerkers is dat verschillende groepen informeel participeren in verschillende buurten. Voor hen is het niet duidelijk af te leiden wie dit zijn. Uit de statistische analyse komt wél een redelijk duidelijk profiel, zeker in het geval van sociale participatie. Zo zouden hoogopgeleiden, ouders met kinderen en huurders die niet-actief zijn op de arbeidsmarkt eerder geneigd zijn sociaal te participeren. In hoofdstuk 7 wordt verder gekeken hoe de woningcorporaties hier in de praktijk beter mee om kunnen gaan. Op welke groepen bewoners moet het beleid van corporaties worden gericht?

6.3.2 Huidig beleid van woningcorporaties

Zowel Portaal als Eigen Haard voeren beleid om buurtparticipatie te stimuleren. Aan de ene kant omdat ze de wettelijke verplichting hebben, aan de andere kant omdat zij dit als organisatie belangrijk vinden. Zoals de manager volkshuisvesting in Leiden het verwoordt:

'Het formele beleid is gewoon wat voorgeschreven wordt in de wet. Dat brengen wij tot uitvoering (...) Het informele gaat heel erg over waar geloof je in? En als medewerker, als mens, geloof ik er in dat we veel meer kunnen bereiken door dingen samen te doen. En als medewerker van Portaal, geloof ik in het feit dat het ons nooit gaat lukken om dingen wezenlijk te veranderen als mensen daar niet zelf aan actieve rol in spelen' (Donderwinkel, Portaal, interview, 2015).

Dergelijk beleid wordt dus ook als belangrijk geacht door de corporaties, het heeft een maatschappelijke functie. Welke vormen van beleid zijn er momenteel? Op die vraag worden zeer uiteenlopende antwoorden gegeven door de medewerkers van Portaal. Bij Eigen Haard zijn de antwoorden eenduidiger, dit kan te maken hebben met het feit dat de functies van de geïnterviewde medewerkers dicht bij elkaar staan. Daarnaast heeft Portaal te maken met vijf regio's die elk te maken hebben met een eigen context en daaraan vastzittend beleid. Eigen Haard is gecentraliseerd in Amsterdam en omliggende gebieden.

Wat opvalt bij Portaal is dat elke regio zijn eigen beleid voert en ook eigen specifieke projecten opstelt om participatie te bevorderen. Er lijkt weinig uitwisseling tussen de regio's te bestaan over effectieve vormen van beleid. Zo heeft Portaal Arnhem een praktisch format opgesteld waar bewoners hun initiatieven kunnen melden. Dit heet 'Voor Elkaar' en is een formulier waar duidelijk opstaat aan welke voorwaarden een aanvraag moet voldoen. Dit kan dan via de website of per post worden verstuurd, om vervolgens te worden verwerkt door de corporatie. In andere regio's bestaat dit initiatief niet en is het vaak ook niet bekend, terwijl dit juist een concrete, laagdrempelige manier is voor bewoners om hun aanvraag te doen.

Naast de verschillen tussen regio's betreffende beleid, is er ook bij de medewerkers geen duidelijk omlind beeld van welke projecten er precies bestaan. Dit kan wellicht komen door de omvang van de organisatie, die door veel bewoners en medewerkers wordt bestempeld als een 'log orgaan'. Door de medewerkers van Portaal worden veel losse en kleine initiatieven genoemd die vaak zijn uitgevoerd in één specifieke buurt of stadsdeel. Ook gaat het vaak om de formele initiatieven die door de wet worden opgedragen. Zoals blijkt uit het voorgaande, is maar een kleine groep bewoners bereid om formeel te participeren. Op deze manier verliest de corporatie een groot deel van de potentiële participanten.

Het beleid komt bij Portaal niet voort uit één concrete doelstelling of lijn die is ingezet, het zijn veel losse projecten en vormen. Dit is niet per se slecht, er zou alleen meer uitwisseling kunnen zijn van deze goede ideeën. Uit de gesprekken is nooit naar voren gekomen dat bestaand beleid gebaseerd is op een succesvol voorbeeld uit een andere regio:

'Dat is wel een valkuil van ons soort organisaties, dat we wel een heel aantal mensen in dienst hebben die het heel prettig vindt dat het lijkt alsof het maatwerk is, dat je elke keer opnieuw het wiel uit mag vinden. (...) Hoe kom je daar dan? Negen van de tien keer is dat gewoon dezelfde weg' (Van Duinen, Portaal, interview, 2015).

Medewerkers zijn redelijk positief over de resultaten van het gevoerde beleid. Dit baseren zij voornamelijk op klanttevredenheidsonderzoeken waar verbetering te zien is na het uitvoeren van een bepaald beleid. Uitwisseling van goede projecten en beleidsvormen zou een meerwaarde kunnen zijn voor het huidige beleid. Hier kan Portaal wellicht leren van de medewerkers van Eigen Haard, die hun beleid methodisch hebben vastgelegd. Zoals Elmy Everaert vertelt: *'Dat wij bij Eigen Haard daar heel methodisch mee bezig zijn, methodischer dan de meeste andere, dan de andere corporaties'* (Everaert, Eigen Haard, interview, 2015). Eigen Haard heeft een duidelijke productlijn opgesteld waar de vormen van beleid helder zijn beschreven, zoals zelfbeheer en groenbeheer. Op deze manier is het voor huurders en medewerkers concreet op welke manieren het onderhoud van de gemeenschappelijke ruimten

kan worden overgenomen. Er wordt bij Eigen Haard veel onderzoek gedaan naar de interventies en of deze werken. Aan de hand van analysemodellen wordt het beleid opgesteld. Daarnaast worden er duidelijke afspraken gemaakt met bewoners en partners in de wijk, zodat helder is wat de wederzijdse verplichtingen zijn. In dit geval wordt er dus geen geld wegegeven zonder tegenprestatie. Het gratis weggeven van geld werkt volgens veel medewerkers namelijk niet:

'Dat gratis helpt niet Dat was in de wijkaanpak periode, in de Vogelaarwijken ook zeg maar best wel uit de hand gelopen (...) Mensen moeten er echt iets voor terug doen, want anders is het waardeloos en als het waardeloos is dan gaan mensen daar ook geen waarde aan hechten (...) Dat we toen zijn gaan strooien, eigenlijk zonder daar iets voor terug te vragen, dus wederkerigheid is echt wel iets wat nu bij ons overal wel in terug komt' (Sman, Eigen Haard, interview, 2015).

Het is belangrijk dat bewoners verplichtingen hebben naar de corporatie toe en andersom. Dit maakt het bovendien voor huurders concreet wat van hen verwacht wordt wanneer zij zouden participeren in de buurt.

Bij deze methodische manier van werken moet wel gewaakt worden voor te strenge inkadering. Juist een persoonlijke benadering wordt gewaardeerd door de huurders. Afgezien van deze verschillen tussen Eigen Haard en Portaal denken de meeste medewerkers dat het beleid tussen de grotere corporaties niet veel zal verschillen. Elke corporatie is bezig met leefbaarheid en vooral de grotere corporaties investeren hierin. Medewerkers denken dat wel dat kleinere en rurale corporaties minder geld kunnen en willen investeren in leefbaarheid en participatie. Deze zullen zich meer bezighouden met hun kerntaken. In paragraaf 6.4 wordt verder ingegaan op verbeterpunten van het huidige beleid.

6.3.3 Mentaal eigenaarschap

Om de brug te kunnen slaan naar het onderwerp mentaal eigenaarschap is de medewerkers gevraagd in hoeverre zij denken dat de bewoners zich de eigenaar voelen van hun woning. De meeste medewerkers geven aan dit een lastige vraag te vinden en moeilijk in te kunnen schatten in welke mate dit gevoel bestaat. Er is echter een aantal kenmerken dat regelmatig wordt genoemd. Medewerkers hebben het idee dat het zeer belangrijk is dat een huurder ergens lang woont voordat een gevoel van eigenaarschap kan ontstaan. Daarom wordt vaak de groep van senioren genoemd, omdat zij meestal al wat langer in hun woning wonen en hier ook veel tijd doorbrengen:

'Hier in Utrecht heb je dat ook van die wijpjes, waar de gemiddelde mutatie 7 jaar is volgens mij in een huurwoning (...) Die zitten daar puur om de volgende stap te maken (...) Ja ik denk wel dat dat een factor is [woonduur]' (Spithoven, Portaal, interview, 2015).

Deze verwachtingen komen niet overeen met de resultaten uit het vorige hoofdstuk. Woonduur blijkt in geen enkele analyse van belang om mentaal eigenaarschap of participatie te verklaren. Ook de leeftijd van een huurder speelt geen rol bij mentaal eigenaarschap, alleen indirect via buurtverbondenheid en sociale netwerken. Dit betekent dat bij medewerkers een ander beeld leeft van bewoners die zich mentaal eigenaar voelen, dan statistisch is aangetoond.

Naast deze persoonskenmerken denken sommige werknemers dat etniciteit een rol speelt in het eigendomsgevoel. Allochtonen zouden een sterkere band hebben met de woning zelf, alles tot de voordeur. Terwijl autochtonen een minder sterke band met de eigen woning zouden hebben, maar meer eigendoms,- en verantwoordelijkheidsgevoel over de directe woonomgeving:

'Ik denk dat daar veel verschil is. Een allochtoon heeft dat zeker. Tot aan zijn voordeur, en verder niet. Dat is van Portaal, dus dat moet Portaal maar oplossen. Binnen is dat extreem en bij van herkomst Nederlanders, zit dat overal een beetje tussenin. Van binnen een stukje, van buiten een stukje, ja, daar is wel een verschil' (Bakker, Portaal, interview, 2015).

Dit komt niet overeen met de statistische analyse, dat kan komen doordat er weinig allochtonen in het databestand aanwezig zijn. Hierdoor is het moeilijk om uitspraken te doen over de gehele groep van allochtone huurders. Desondanks is het opvallend dat de factoren die medewerkers noemen niet overeenkomen met de resultaten uit het eerste deel van de dataverzameling. Dit zou er toe kunnen leiden dat corporaties hun beleid richten op andere doelgroepen dan die er bij gebaat zijn.

Een laatste kenmerk dat medewerkers noemen dat wel in redelijke mate overeenkomt met de analyse is de sociaaleconomische status van bewoners. Uit de analyse blijkt dat mensen met een baan zich eerder mentaal eigenaar voelen. Medewerkers herkennen dit: *'Mensen die dingen aan hun hoofd hebben, die niet met hun woning bezig zijn. Die al blij zijn als je een beetje de dag doorkomt'* (Haest, Portaal, interview, 2015). Bewoners die bijvoorbeeld in financiële of emotionele nood verkeren (zoals werkzoekenden of arbeidsongeschikten), zullen zich minder snel emotioneel binden aan de woning. Zij hebben andere zaken aan hun hoofd.

Waar een huurder woont heeft volgens de medewerkers weinig effect op het gevoel van mentaal eigenaarschap. Het kan per buurt of per complex verschillen, medewerkers zien geen duidelijke trend. Uit de analyse blijkt wel dat het aantal uitkeringen in de buurt het gevoel van mentaal eigenaarschap negatief zou beïnvloeden, maar deze factor komt niet duidelijk naar voren uit de gesprekken. Medewerkers zijn zich er niet van bewust dat het aantal uitkeringen in de buurt invloed heeft op het gevoel van eigenaarschap. Ze denken vooral na over de sociaaleconomische status van een bewoner, niet van de buurt in zijn geheel.

6.3.4 Herkenning bij medewerkers?

Tijdens de interviews zijn de resultaten uit hoofdstuk 5 en paragraaf 6.2 voorgelegd aan de medewerkers. In hoeverre herkennen zij de ervaringen van bewoners? Bestaat er geen discrepantie tussen wat bewoners en medewerkers ervaren en zien, zodat er een goede basis kan zijn voor verbetering? Uit de interviews met bewoners komen twee belangrijke bevindingen naar voren. Allereerst voelen bewoners zich vaak niet thuis door onduidelijkheden rondom aanpassingen aan de woning (ZAV-beleid). Ook zouden bewoners graag zien dat Portaal meer meedenkt en communiceert over participatie.

Hoewel de medewerkers deze bevindingen niet per se herkennen, kunnen ze zich bijna allemaal goed vinden in de uitkomsten van de interviews met bewoners: *'Herkennen weet ik niet, want als ik het zou herkennen had ik het al lang... Dan had je het onderzoek niet hoeven doen. Maar ja, ik denk wel dat dat zo is'* (Bakker, Portaal, interview, 2015). Sommigen schrikken wel van de ervaringen van bewoners en denken dat de corporaties nog flinke stappen kunnen maken in de toekomst. Met name op het gebied van communicatie: *'Ik denk dat wij als Portaal denken goed te communiceren, maar we zijn nog niet helemaal waar we moeten zijn'* (Farahi, Portaal, interview, 2015). Ook Eigen Haard herkent de problemen rondom communicatie. Medewerkers van woningcorporaties moeten zelf ook goed weten naar wie ze moeten verwijzen wanneer een bewoner bij hen aanklopt met een vraag of probleem. Een medewerker hoeft het niet zelf op te lossen, maar moet wel weten wat er met de klacht of opmerking moet gebeuren.

De communicatie rondom het ZAV-beleid is daarnaast niet helder, zowel niet bij de bewoners als bij de medewerkers. Zo geeft Guus Haest aan dat er ook intern onduidelijkheid bestaat over dit beleid. Sommige medewerkers denken dat bewoners niks mogen, terwijl anderen juist vertellen dat van alles mag, zo lang de woning maar netjes blijft.

Medewerkers zijn positief over het feit dat bewoners aangeven zelf participatie in houden te willen houden. Zij hebben slechts hulp of ondersteuning nodig van de corporatie. Medewerkers willen juist af van het ouderwetse betuttelen en pampieren van de huurders, alhoewel de corporaties daar vaak nog wel stappen in moeten maken. Er is sprake van een omslag in het corporatiedenken, het initiatief moet meer vanuit de bewoners zelf komen. Ook bij verschillende overheden heeft dit denken de overhand gekregen. Corporaties en overheden moeten nog beter leren hoe ze hier mee om moeten gaan.

Hoe kunnen al deze ervaringen van bewoners en medewerkers leiden tot verbetering? Er zijn duidelijke overeenkomsten te vinden in deze ervaringen, dus er bestaat een basis voor

verbetering. In de volgende paragraaf wordt ingegaan op de goede punten en de verbeterpunten volgens medewerkers en bewoners.

6.4 Zwaktes en sterktes: wat kan er beter?

6.4.1 Verbeterpunten

Communicatie, communicatie, communicatie. Het verbeteren van het gevoel van eigenaarschap en mensen meer laten participeren begint met goede communicatie. Zowel extern naar de huurders toe, als intern naar de medewerkers. In alle gesprekken met zowel bewoners als medewerkers is de communicatie als belangrijk verbeterpunt naar voren gekomen. De eerste grote uitdaging is erachter komen wat huurders nu precies willen. Als ze graag willen participeren, zou er beter moeten worden geluisterd en gefaciliteerd:

'Ik denk dat er [op dit moment] een wat commerciëlere manier van denken is. Eerder kijken naar wat de klant wil. En de corporaties zijn jarenlang niet op die manier te werk gegaan. Je ziet dat het nu een kant opgaat, maar het gebeurt nog maar mondjesmaat. Veel meer redeneren vanuit de klant en veel meer de klant gewoon zelf vragen: wat willen jullie?' (Jorna, Eigen Haard, interview, 2015).

'Gewoon te luisteren. Begin met luisteren' (Bewoner 22, Utrecht, interview, 2015).

Top-down beleid opleggen werkt volgens de medewerkers vaak niet, omdat er dan niet genoeg ruimte is voor de wensen van bewoners. Medewerkers geven ook aan dat de corporaties af willen van het traditionele hokjes denken. Wanneer een idee binnenkomt bij Portaal moet het niet gelijk in een bepaalde hoek worden gestopt, er moet beter worden gekeken naar wat het initiatief nodig heeft. Communicatie naar de huurders toe kan daarnaast worden verbeterd door een balans te zoeken in de manier van communiceren. Corporaties hebben huurders van 18 tot 100 jaar, elke leeftijdsgroep vraagt om een andere benadering:

'Internet, mensen kunnen alles vinden via Internet. Maar je slaat gewoon een hele generatie over. Jouw generatie, die hebben helemaal niks nodig. Binnen drie tellen hebben ze gewoon wat ze zoeken. Wij praten hier over de groep 45 tot 70 jaar, 80. Die groep sla je over, die zijn nog steeds van het papier. Die willen het zwart op wit hebben, die willen het simpel en dat stukje moeten wij daarop inspelen' (Farahi, Portaal, interview, 2015).

Digitalisering is goed voor de groep bewoners die goed zijn weg kan vinden op het Internet en wat assertiever is in het opzoeken van informatie. Andere groepen willen juist zaken op papier, of een aanspreekpunt in de wijk of het complex:

'Dus de manier van de berichten verspreiden is heel belangrijk (...) Gewoon in gesprek met elkaar. Ja ik vind [de wijk en buurtbeheerders] wel één van de spullen in de wijk. Ik vind een goede beheerder niet iemand die helemaal zijn werk goed doet, maar hoeveel mensen je er kent' (Ultee, Portaal, interview, 2015).

Juist communicatie op persoonlijk vlak in de wijk lijkt een goede manier om bewoners te bereiken voor bijvoorbeeld bewonerscommissies of activiteiten in de buurt. De drempel om naar de corporatie toe te stappen als bewoner blijkt vaak nogal hoog. Bewoners voelen zich soms niet serieus genomen of moeten erg lang op een reactie van de corporatie wachten. Een verbeterpunt zou kunnen zijn dat er in de toekomst sneller wordt gereageerd op de verzoeken van bewoners, ook al kunnen sommige plannen niet goedgekeurd worden:

'Weet je wat ik wel vind, als je wat hebt dan duurt het zo lang. Ik bedoel, je vraagt iets aan een medewerkster die bij je komt. Kan dat er een jaar later nog helemaal niets is gebeurd'. (Bewoner 7 Eemland, interview, 2015).

Zodra bewoners beter zijn geïnformeerd, kan dit op twee manieren bijdragen aan mentaal eigenaarschap en participatie. Als een bewoner weet welke mogelijkheden er zijn in de buurt om te participeren, zal hij wellicht eerder zelf aan de slag gaan. Goede communicatie kan bij bewoners ook leiden tot meer duidelijkheid over aanpassingen in de woning, waardoor bewoners zich meer de eigenaar kunnen gaan voelen. Dit kan weer leiden tot buurtparticipatie, aangezien mentaal eigenaarschap hier van invloed op is. Het is dus erg belangrijk voor de corporaties om in de toekomst meer stil te staan bij communicatie.

6.4.2 Verbeterpunt of kostenpost?

Er bestaat op dit moment wrijving tussen wat mag en niet mag in het ZAV-beleid (zelf aangebrachte voorzieningen) en wat sommige medewerkers verstaan onder het ZAV-beleid. Een voorbeeld hiervan is het onderhoud laten plegen door bewoners. Geef je ze zelf een kwast of moet alles volgens de strikte regels van het onderhoudsbedrijf? Sommige medewerkers geven aan dat er niet zo moeilijk moet worden gedaan en dat er moet worden toegelaten dat bewoners zelf zaken aanpassen en onderhoud plegen:

'...geef de beheerder een budgetje in plaats van dat die weer naar zijn manager moet. En ook gewoon misschien ook het gaat een keer fout. Misschien moeten we het een keer oververven, maar ja boeiend. Volgens mij kan je uiteindelijk heel veel plezier bij die huurders winnen' (Spithoven, Portaal, interview, 2015).

Dit lijkt een verbeterpunt voor de corporatie, maar het kan ook leiden tot waardeverlies aan de panden van de corporatie. Het is lastig om hier een balans in te vinden, een balans tussen kosten voor de corporaties en baten voor de huurders:

'En daar zit volgens mij het probleem: wanneer is iets gewoon een plankje in de muur, met schroeven omdat je hier en daar je gezellige dingetjes op wilt zetten en stop je je gaatjes wel weer dicht? En waar is de grens naar dat de halve woning wordt gesloopt of uitgewoond?' (Bicker Caarten, Portaal, interview, 2015).

Deze kwestie kan positief of negatief uitpakken. Teveel vrijheid kan leiden tot schade aan de woningen, maar teveel beperkingen kunnen leiden tot verminderde participatie en thuisgevoel van de huurders.

6.4.3 Sterke punten

Zowel Eigen Haard als Portaal zijn druk bezig met het onderwerp participatie en leefbaarheid. Het onderwerp staat hoog op de agenda, alleen al getuige dit onderzoek. Het sterke punt dat medewerkers dan ook bijna allemaal noemen, is dat de corporatie *'er mee bezig is'*. Ondanks reorganisaties blijft Portaal inzetten op een goede vertegenwoordiging van mensen in de wijk: buurtbeheerders en huismeesters. Bewoners geven ook aan dat zij deze mensen in de wijk heel belangrijk vinden voor hun contact met de corporatie: *'En dan schakelen wij de gebiedsbeheerder weer in of daar nemen we contact mee op en die gaat dan wel weer voor ons aan de slag. En dan lukt het allemaal wel weer'* (Bewoner 19, Utrecht, interview, 2015). Corporaties zijn daarnaast ook zeer geïnteresseerd in de uitkomsten van hun beleid, verschillende evaluaties en klantenonderzoeken worden hiervoor gebruikt:

'Ik blijf bij Portaal werken omdat wij de intentie hebben om alles wat niet goed is te verbeteren en we blijven verbeteren' (Farahi, Portaal, interview, 2015).

Ook intern is Portaal bezig om meer van dergelijk beleid te ontwikkelen en ook te onderzoeken wat nu precies werkt. Dit doen zij met de projectgroep 'sociale innovatie', waarin een ruime afspiegeling van medewerkers te vinden is. Corporatiebreed wordt zo getracht nieuwe instrumenten te ontwikkelen en gedachten hierover te delen. In zulke ontmoetingen wordt ook

geluisterd naar de mening en goede initiatieven van huurders. De stap naar de uitvoering moet echter nog gemaakt worden. Concluderend kan er worden gesteld dat de ontwikkelingen binnen de corporaties nog in de kinderschoenen staan, maar dat de corporaties er zeker voor open staan. Er wordt veel energie gestoken in het verbeteren van de leefbaarheid en het stimuleren van participatie. Dit kan zeker worden gezien als een sterk punt van Portaal en Eigen Haard.

Bewoners zien deze sterke punten niet altijd in. Dit betekent niet dat zij negatief gestemd zijn over de corporatie, maar dit ligt meer aan de verwachtingen die zij van de woningcorporatie hebben. Huurders hebben pas door wat een corporatie allemaal voor hen regelt wanneer er iets misgaat. *'Het is ook zo, zo'n woningbouwvereniging is op een bepaalde manier ook, zoals ze dat zo mooi noemen in vaktermen, een dissatisfier. Het valt pas op als ze iets fout doen'* (Bewoner 12, Utrecht, interview, 2015). Wellicht worden bewoners positiever gestemd zodra corporaties aan de slag gaan met de verbeterpunten en zich blijven focussen op hun sterke punten

Hoofdstuk 7: Conclusie

Aanbevelingen: wat kan de corporatie doen?

PORTAAL

**Samen maken we
werk van wonen**

Renovatie 192 woningen Columbus
Magelhaenlaan, Stanleylaan

www.portaal.nl/renovatiekanaleneilandzuid

Van Dillen
Innovatief bouwbedrijf sinds 1724

7.1 Conclusie

In de wetenschap wordt over het algemeen aangenomen dat woningbezitters meer zouden participeren dan huurders. Deze huiseigenaren zouden namelijk meer sociale connecties hebben in de buurt, een bewustere keuze hebben gemaakt voor een bepaalde wijk en hierin financieel hebben geïnvesteerd. Vanuit de overheid wordt juist verwacht dat iedereen in de samenleving meer gaat participeren. Woningcorporaties zien dit ook graag gebeuren, omdat zij vanuit de overheid zelf minder mogen investeren in participatie. Het is inmiddels 1 juli 2015 geweest, de nieuwe woningwet is ingevoerd. Dit betekent dat woningcorporaties minder geld per woning aan leefbaarheid mogen besteden. Hoe krijgen de corporaties hun huurders dan zover dat ze zelf gaan investeren in de leefbaarheid van de buurt en dus gaan participeren? Mentaal eigenaarschap zou een antwoord kunnen bieden op deze actuele vraag. Daarom is de volgende onderzoeksvraag opgesteld:

*In hoeverre beïnvloeden **mentaal eigenaarschap, persoonskenmerken, gebiedskenmerken sociaal kapitaal, buurtverbondenheid** en de **woningcorporaties** de mate waarin huurders **fysiek en sociaal participeren** in hun buurt?*

Uit de resultaten blijkt dat alle hierboven genoemde factoren van invloed zijn op buurtparticipatie van huurders. Er bestaan echter grote verschillen in de mate en richting van invloed van de factoren. Vooropgesteld is de factor mentaal eigenaarschap van invloed op de activiteiten die bewoners ondernemen in hun buurt, zowel sociaal als fysiek. Ook huurders kunnen dus een gevoel van eigenaarschap ervaren, wat resulteert in participatie. Alhoewel mentaal eigenaarschap een rol speelt bij buurtparticipatie, zijn ook er andere factoren van belang.

Wat is van invloed op buurtparticipatie?

Mentaal eigenaarschap is op twee manieren onderzocht in deze studie, met het algemene construct en de vier sub-mechanismen. Deze sub-mechanismen zijn in dit onderzoek geconstrueerd aan de hand van een factoranalyse: **band woning, zelfredzaamheid, eigen controle, invloed anderen**. Wat is de invloed van deze sub-mechanismen op buurtparticipatie? De uitkomsten hiervan verschillen sterk per soort participatie. Bij fysieke participatie is de zelfredzaamheid van de bewoner de belangrijkste verklarende factor. Een huurder die graag zelf het initiatief neemt en veel weet over zijn woning, zal eerder geneigd zijn fysieke activiteiten in de buurt oppakken.

Sociale participatie wordt in deze studie als aparte vorm van participatie beschouwd, de factoren die hierop van invloed zijn, verschillen van fysieke participatie. Het verrassende is dat de sub-mechanismen in dit geval een negatief effect hebben op sociale participatie. Wanneer bewoners een goede band hebben met de woning en hier ook zelf de controle over denken te hebben, zullen zij minder sociaal participeren. Het lijkt dat bewoners zich dus de eigenaar moeten voelen over hun woning, maar dat dit in sommige gevallen een te sterke band is. Bewoners voelen zich dan zo fijn in en verbonden met de eigen woning, dat dit ten koste gaat van de sociale activiteiten die worden ondernomen in de buurt, een soort schildpaddengedrag. Dit is een verrassende uitkomst, omdat buurtverbondenheid en het algemene gevoel van mentaal eigenaarschap een positieve invloed hebben op sociale participatie. De relatie tussen de band met de woning en de band met de buurt is in dit onderzoek paradoxaal. Een goede band met de woning en de buurt leidt tot meer sociale participatie, maar een gevoel van te sterke controle en band met de eigen woning leidt juist tot minder sociale participatie. Om deze uitkomst verder te verklaren, moet hier vervolgonderzoek naar worden gedaan. De sub-mechanismen van mentaal eigenaarschap en de invloed op participatie en buurtverbondenheid kunnen verder worden verdiept.

Het onderzoek heeft dus op twee manieren aangetoond dat mentaal eigenaarschap bijdraagt aan zowel sociale als fysieke participatie. Het algemene construct heeft een positieve invloed op beide vormen. Zelfredzaamheid is van belang bij fysieke participatie, de band met de

woning en de invloed van anderen hebben een negatieve uitwerking op sociale participatie. Naast mentaal eigenaarschap spelen andere factoren een rol, die soms zwaarder of minder zwaar wegen. Zo spelen gebiedskenmerken maar een kleine rol in de mate van participatie, het maakt niet veel uit waar iemand woont om te participeren in de buurt. Gebiedskenmerken blijken geen goede voorspeller van buurtparticipatie van huurders te zijn. In de literatuur bestaat er dan ook onduidelijkheid over deze factor (Permentier, 2008). Alhoewel het niet uitmaakt waar iemand woont, maakt het wel uit wie iemand is. Verschillende persoonskenmerken (opleidingsniveau, huishoudenssamenstelling en arbeidssituatie) blijken van invloed op participatie bij huurders. Met name sociale participatie wordt bepaald door de sociaaleconomische en demografische kenmerken van huurders.

Een opvallende bevinding is dat woonduur in de literatuur als een zeer belangrijke voorspeller van participatie wordt gezien (Kang & Kwak, 2003), maar in dit onderzoek absoluut geen rol speelt. Het blijkt niet van invloed op sociale participatie, fysieke participatie, mentaal eigenaarschap, buurtverbondenheid en sociaal kapitaal. Een mogelijke verklaring is dat deze studie zich richt op huurders, terwijl de voornaamste participatieliteratuur gebaseerd is op de ervaringen van kopers. Wanneer woonduur in mindere mate een vrije keuze is, blijkt deze variabele geen rol te spelen. Een overeenkomst met de literatuur is dat buurtverbondenheid en sociale netwerken in de buurt een positief effect hebben op participatie (Dekker, 2007; Dekker & Van Kempen, 2008). Ook uit de gesprekken met de bewoners blijkt dat sociale contacten in de buurt bijdragen aan participatie. Bewoners participeren onder andere omdat ze op deze manier sociale contacten opdoen en hun steentje bijdragen aan de buurt. Buurtverbondenheid en sociale netwerken hebben daarnaast een positieve invloed op het gevoel van mentaal eigenaarschap. De buurt en de burens spelen dus een belangrijke rol in zowel mentaal eigenaarschap als participatie van huurders.

Wanneer voelt een huurder zich mentaal eigenaar?

Nu bekend is dat mentaal eigenaarschap een rol speelt in participatie, is het van belang om te weten welke factoren op dit gevoel van eigenaarschap van invloed zijn. Welk type bewoner ervaart dit gevoel? Uit de statistische analyse blijkt dat een bewoner, naast een goede buurtverbondenheid en sociale netwerken, ook actief moet zijn op de arbeidsmarkt. Daarnaast zullen eenoudergezinnen zich eerder mentaal eigenaarschap voelen dan alleenstaanden. Een hoog percentage uitkeringen in de buurt vermindert juist het gevoel van mentaal eigenaarschap. Desondanks hebben buurtverbondenheid en de sociale netwerken meer invloed dan de gebieds-, en persoonskenmerken. De relaties met de burens en de buurt zijn dus van groter belang bij mentaal eigenaarschap dan wie iemand is en waar diegene woont. Uit de interviews is naar voren gekomen dat de buurt en burens een belangrijke rol spelen omdat het bijdraagt aan een gevoel van veiligheid en vertrouwen. Bewoners hebben het gevoel dat de woning van hen is, omdat ze prettige buurtcontacten hebben en hierop durven te vertrouwen.

Uit de interviews blijkt dat meer zaken een rol spelen bij mentaal eigenaarschap van huurders. Er komt naar voren dat bewoners die aanpassingen hebben gedaan of het gevoel hebben dat dit mogelijk is, meer eigenaarschapsgevoelens hebben. Als woningcorporaties willen inspelen op de gevoelens van mentaal eigenaarschap moeten zij zich op het juiste type bewoner richten en duidelijkheid verschaffen met betrekking tot aanpassingen die huurders mogen doen. Bewoners die denken dat zij hun woning niet naar eigen wensen mogen aanpassen, hebben minder vaak het gevoel dat de woning van hen is. Wanneer bewoners zich minder mentaal eigenaar voelen, zullen zij hierdoor wellicht minder participeren. Op deze manier wordt er een groep potentieel actieve burgers gemist. Het is voor de woningcorporaties dan ook zeer belangrijk om duidelijk te zijn over aanpassingen aan de woning (ZAV-beleid).

Welke groepen kunnen dan worden bereikt om een beter gevoel van eigenaarschap te ontwikkelen en vervolgens meer te participeren? Uit de interviews is gebleken dat er altijd een groep blijft die niet in staat zal zijn om te participeren of om zich mentaal eigenaar te voelen. Dit heeft te maken met de groeiende groep bewoners die in zwaar (economisch, geestelijk of lichamelijk) weer verkeren. De aanbevelingen die in paragraaf 7.3 worden gedaan, zullen zich

dan ook niet richten op deze groep bewoners. Het betreft bewoners die nog niet participeren, maar dit wel mogelijk zou willen en kunnen doen.

Welke rol speelt de woningcorporatie bij buurtparticipatie?

Bewoners voelen zich niet per se belemmerd of gestimuleerd door de corporatie om te participeren. Zij hebben het idee dat het niet de zaak is van Portaal, maar van de huurders zelf. Wel zien bewoners de corporatie liever in een meer faciliterende rol: luisteren naar de ideeën van bewoners en hier waar mogelijk in ondersteunen. Medewerkers herkennen de ervaringen van bewoners uit zowel de enquêtes als de interviews, er is dus een goede basis voor verbetering. Zij ervaren het als positief dat bewoners niet betutteld willen worden en participatie juist zien als een zaak die zij zelf ondernemen. Er wordt wel ingezien dat er verbeteringen moeten plaatsvinden op het gebied van communicatie en beleid. De veranderingen moeten zowel bij de bewoners als bij de corporaties zelf plaatsvinden.

Concluderend kan worden vastgesteld dat mentaal eigenaarschap de mate waarin huurders bereid zijn te participeren beïnvloedt, zowel fysiek als sociaal. Fysieke participatie wordt met name bepaald door de zelfredzaamheid van de huurder, maar ook door sociale netwerken met burens, opleidingsniveau en het hebben van kinderen. Wanneer huurders niet-actief zijn op de arbeidsmarkt, een goede buurtverbondenheid en netwerken hebben, een hoge sociaaleconomische status en kinderen hebben, zullen zij eerder bereid zijn om sociaal te participeren. Zelf de controle willen houden over de woning en hier een goede band mee hebben leidt juist tot minder sociale participatie. Ook de corporatie speelt een belangrijke rol in de mate waarin huurders bereid zijn te participeren. Het beleid van de corporatie leidt in sommige gevallen tot minder participatie. Dit komt doordat participatie niet goed wordt gefaciliteerd of indirect omdat bewoners geen aanpassingen mogen en/of durven te doen aan de woning. Uit zowel de enquêtes als uit de interviews blijkt dat bewoners zich niet goed geïnformeerd voelen door de corporaties. Duidelijker beleid en betere communicatie over deze zaken zullen bijdragen aan meer participatie onder huurders.

7.2 Discussie en aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Deze studie heeft tot verschillende resultaten geleid, waaronder ook zaken die in vervolgonderzoek wellicht anders kunnen. Daarnaast is er in deze studie aan een aantal aspecten te weinig of geen aandacht besteed, vanwege tijdsbeperkingen en de focus van dit onderzoek. Deze kunnen in vervolgonderzoek mogelijk worden uitgediept.

Zo is uit de statistische analyse een verrassende uitkomst gekomen met betrekking tot de sub-mechanismen en participatie. De verwachting dat de sub-mechanismen, net als het algemene construct, van positieve invloed zouden zijn op de mate van participatie, komt niet uit. In vervolgonderzoek kunnen de achterliggende verbanden verder worden uitgediept. De sub-mechanismen van mentaal eigenaarschap zijn gebaseerd op voorgaande studies, maar in dit onderzoek verder afgestemd op huurders. De sub-mechanismen zouden nog meer verfijnd en gespecificeerd kunnen worden op deze groep bewoners.

De invloed van persoonskenmerken is in deze studie niet eenduidig. Er is een aantal tegenstrijdigheden naar voren gekomen. Zo zouden jongeren meer sociaal participeren, maar zijn niet-arbeidsactieven (waaronder gepensioneerden) ook eerder geneigd om zich sociaal in te zetten in de buurt. De invloed van persoonskenmerken, gecontroleerd voor elkaar en voor buurtverbondenheid en sociale netwerken, zouden in vervolgonderzoek specifiekere uitgezocht kunnen worden per type participatie. In dit onderzoek is onderscheid gemaakt tussen sociale en fysieke participatie, in volgend onderzoek kan dit nog verder worden uitgesplitst. Hierbij kan bijvoorbeeld aandacht worden besteed aan formele participatie. Het aantal huurders dat formeel participeert was daarvoor in deze studie te klein. Uit de interviews met medewerkers is naar voren gekomen dat formele participatie door een ander type bewoner wordt gedaan dan informele participatie. Meer onderzoek naar formele participatie kan duidelijkheid bieden voor

woningcorporaties. Spelen bij formele participatie andere factoren een rol dan bij sociale participatie?

Uit dit onderzoek komt een verrassende uitkomst naar voren: de rol van de buurt en woonduur. Woonduur blijkt geen bepalende factor voor participatie of mentaal eigenaarschap te zijn, terwijl dit wel wordt verwacht vanuit de literatuur. De rol van huurwoningen lijkt hierin bepalend, er moet daarom meer onderzoek gedaan worden naar woonduur bij huurders en de effecten hiervan. Waarom wonen huurders lang in een bepaalde woning, is dit een teken van tevredenheid of van een gebrek aan andere keuzes?

De buurt komt daarnaast naar voren als een zeer belangrijke factor voor participatie en mentaal eigenaarschap. Welke rol spelen burens en de band met de buurt in participatie? Nu lijkt de band met de woning soms in tegenstrijd met het effect van buurtverbondenheid. Een te goede band met de woning zou leiden tot minder participatie, ondanks een goede buurtverbondenheid. Het is daarom belangrijk om te kijken naar de invloed van de band met de woning op buurtverbondenheid en hoe dit een rol speelt in participatie. De buurt en de burens verdienen als verklarende variabelen meer aandacht bij huurdersparticipatie.

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Portaal en in samenwerking met Eigen Haard. Hetgeen betekent dat het onderzoeksgebied stedelijke gebieden in Midden-Nederland omvat. Hierdoor is er geen rekening gehouden met andersoortige huurklimaten, zoals rurale corporaties en gebieden met minder krapte op de woningmarkt (Groningen, Zuid-Limburg, Zeeland). Een volgend onderzoek zou grootschaliger moeten zijn, om ook rekening te houden met deze gebieden. Wellicht dat de buurtparticipatie van huurders afhangt van stedelijkheid en krapte op de woningmarkt. Wanneer er bijvoorbeeld minder woningnood is, zullen huurders minder snel genoeg nemen met een bepaalde woning. Er zal een meer afgewogen keuze gemaakt kunnen worden en op die manier zou een betere verbinding met de woning en woonomgeving kunnen ontstaan. Welke rol kan bijvoorbeeld woonduur hierin spelen?

Een nadeel van werken met een panel, zoals aangestipt in de methodologie, is de selectiviteit hiervan. De mogelijkheid bestaat dat een actiever deel van de huurders deelneemt aan een panel en dat dit ook terug te zien is in de resultaten. De gesprekken met huurders zijn ook gevoerd met bewoners uit het panel, hierin was ook een bepaalde selectiviteit terug te zien. Zo zijn er geen gesprekken gevoerd met allochtone bewoners of gezinnen met kinderen. Binnen de groep bewoners waarmee gesproken is, was er wel diversiteit op het gebied van arbeidssituatie, actieve participatie, leeftijd en regio. Een andere manier van dataverzameling zou aanvullend kunnen werken, om te achterhalen of dit eventueel tot andere resultaten leidt. Vooral om allochtone huurders te bereiken moet een andere manier van respondentenbenadering worden gehanteerd. Deze bewoners ontbreken namelijk grotendeels in de panels van de woningcorporaties. Alhoewel rekening is gehouden met de beschikbaarheid van de bewoners tijdens de gesprekken (woensdagen en vrijdagen), zou de diversiteit kunnen worden verbeterd door ook gesprekken later op de avond en in het weekend te voeren.

7.3 Beleidsaanbevelingen

Eén van de doelstellingen van dit onderzoek is het bieden van praktische handvatten voor woningcorporaties en het doen van beleidsaanbevelingen. Wat kunnen corporaties praktisch doen om beter in te spelen op de wensen van huurders en medewerkers. Hoe kan participatie worden gestimuleerd en welke rol speelt mentaal eigenaarschap hierbij?

Communicatie, communicatie, communicatie

Eén actiepoint dat op veel facetten invloed zal hebben, is het verbeteren van de communicatie. Dit moet zowel intern, als extern naar de huurders toe gebeuren. Intern moeten woningcorporaties het beleid duidelijker uitdragen naar hun medewerkers. Welk participatiebeleid wordt er gevoerd en welke interventies horen hierbij? Zorg dat het duidelijk is voor medewerkers wat de corporatie doet en wie voor welke taken verantwoordelijk is. Met name over het ZAV-beleid bestaat binnen Portaal onduidelijkheid, medewerkers hebben hier zeer verschillende opvattingen over. Het beleid en de communicatie hierover blijken te

ingewikkeld. Dit resulteert in sommige gevallen in onvolledige of inconsequente informatievoorziening naar huurders toe. Ook het moment van communiceren over het ZAV-beleid moet worden geëvalueerd. Nu wordt dit gedaan wanneer de huurder de woning betreft aan de hand van een folder, dit lijkt geen effectieve manier. Persoonlijke communicatie hierover bij het tekenen van het contract zou een betere manier zijn. Op deze manier is de huurder sowieso eenmaal geïnformeerd over dit beleid door een medewerker van de corporatie.

Huurders moeten daarnaast op verschillende manieren benaderd worden. Richt niet alle pijlen op één kanaal (bijvoorbeeld Internet), maar zet in op verschillende manieren van communicatie. Dit is van belang voor corporaties om allerlei groepen bewoners te bereiken met beleid en informatie. Op deze manier kunnen bewoners te weten komen wat er mag in de woning of welke participatie-initiatieven gesteund kunnen worden. Er bestaat een groep huurders die graag per e-mail informatie ontvangt en assertief is in het opzoeken van zaken op de website, er zijn ook groepen die liever op de ouderwetse manier (brieven) bereikt willen worden. Daarnaast zijn de aanspreekpunten in de wijk zeer belangrijk voor de communicatie naar huurders toe. Het zorgt voor een verlaagde drempel om naar de corporatie toe te stappen bij vragen en/of problemen. Wijkbeheerders en huismeesters spelen hierin een cruciale rol. Dit is vooral bij allochtone bewoners belangrijk, ook omdat deze groep grotendeels ontbreekt in het panel. Om dit deel van de huurders beter te bereiken, moeten andere manieren worden ingezet, zoals het gesprek aangaan met deze bewoners.

Uit dit onderzoek is gebleken dat mentaal eigenaarschap leidt tot participatie. Wil de corporatie profiteren van deze kennis, dan is het van belang dat huurders goed geïnformeerd worden over aanpassingen aan de woning. Hieruit blijkt dus nogmaals het belang om huurders en medewerkers goed te informeren over de inhoud en uitvoering van het ZAV-beleid.

Ga methodisch te werk

Een methodische manier van werken komt de helderheid van beleid ten goede. Op deze manier kan er een betere uitwisseling van goede ideeën plaatsvinden en kan er worden geleerd van de ervaringen van andere regio's of afdelingen. Spreek hierover tijdens vergaderingen en bijeenkomsten van bestaande samenwerkingen, zoals 'sociale innovatie' en wissel hier ideeën en beleid uit. Het werken met een keuzemenu voor zelfbeheer en groenonderhoud voor huurders lijkt een heldere manier om aan hen duidelijk te maken welke opties van fysieke participatie er bestaan. Nu zijn huurders vaak niet op de hoogte van de mogelijkheden tot overname van bijvoorbeeld schoonmaken en ander onderhoud. Sommige huurders zien zelfbeheer niet als optie, omdat onderhoud momenteel wordt uitgevoerd door de corporatie en/of gemeenten. Contracten afsluiten met bewoners werkt daarnaast tweeledig: bewoners hebben bepaalde verantwoordelijkheden aan de woningcorporatie, de woningcorporatie heeft ook verantwoordelijkheid aan zijn huurders. Aan de slag gaan met wijkpartners past bij deze methode, gebruik de kennis die in de wijk zit en maak hier afspreken mee.

Aan de andere kant moet de methodische manier van werken niet te ver doorslaan. Stel beleid op aan de hand van de wensen van huurders, zodat dit beleid breed gedragen wordt en in kan spelen op individuele behoeften. Het is hierbij wel van belang dat elke werknemer die te maken krijgt met de vragen van huurders (van PKS-medewerker tot adviseur leefbaarheid) weet wat het beleid is en naar wie zij een huurder eventueel kunnen doorverwijzen. Methodisch te werk gaan met keuzemogelijkheden en evaluaties zullen daarbij helpen, zo lang de wensen van de huurder maar centraal blijven staan.

Kies de juiste doelgroep

Niet alle bewoners zijn in staat om te participeren of om zich mentaal eigenaar te voelen. Sommige bewoners hebben genoeg moeite om het hoofd financieel of geestelijk boven water te houden. Kies daarom de juiste doelgroep om te stimuleren of te ondersteunen in participatie. De groep bewoners die wel de mogelijkheden hebben, maar nog belemmeringen zien of zich niet ondersteund voelen door de corporatie, kunnen bereikt worden (zie 'gebruik de kennis uit dit onderzoek').

Probeer daarbij de juiste doelgroep aan het juiste initiatief te koppelen. Het blijkt dat corporaties niet goed in kunnen schatten welke bewoners waar participeren. Daarnaast is niet elk type huurder geschikt voor elke vorm van participatie. Zo zullen jongeren zich minder snel binden aan formele vormen van participatie en lijken ouderen minder geschikt voor fysieke participatie. Formele participatie brengt veel verplichtingen met zich mee, wat een deel van de huurders niet aantrekkelijk vindt. Probeer hierop in te spelen door minder verplichtende vormen van (formele) participatie aan te bieden. Organiseer bijeenkomsten op thema en interessegebieden, zodat bewoners alleen hoeven aan te sluiten bij onderwerpen die bij hen passen.

Gebruik de kennis uit dit onderzoek

Uit dit onderzoek komen verschillende variabelen naar voren die van invloed zijn op mentaal eigenaarschap, sociale participatie en fysieke participatie. De factoren per concept die van belang zijn, zijn weergegeven in tabel 7.1 in aflopende volgorde van belang. De groene vlakken hebben een positieve uitwerking op het betreffende concept, de rode vlakken werken negatief.

Tabel 7.1: Verklarende factoren in aflopende volgorde van belang (per concept)

Mentaal eigenaarschap	Fysieke participatie	Sociale participatie
Buurtverbondenheid	Zelfredzaamheid (mentaal eigenaarschap)	Niet-actief zijn op de arbeidsmarkt
Sociale netwerken met burens	Sociale netwerken met burens	Buurtverbondenheid
Een hoog percentage uitkeringen in de buurt	Hoog opleidingsniveau	Hoog opleidingsniveau
Actief zijn op de arbeidsmarkt	Stellen met kinderen	Eigen controle willen hebben over de woning (mentaal eigenaarschap)
Eenoudergezinnen (ten opzichte van alleenstaanden)	Eigen controle willen hebben over de woning (mentaal eigenaarschap)	Stellen met kinderen
	Algemeen gevoel van mentaal eigenaarschap	Sociale netwerken met burens
		Sociale netwerken met vrienden
		Jong zijn
		Een sterke band hebben met de woning (mentaal eigenaarschap)
		Algemeen gevoel van mentaal eigenaarschap
		Eenoudergezinnen
		Hoog inkomen

Als een persoon aan bepaalde voorwaarden (hoogopgeleid en gezinnen met kinderen) voldoet is de kans van slagen van de interventie groter. Een hoog opleidingsniveau blijkt van belang bij zowel fysieke als sociale participatie. Daarnaast blijkt dat het niet uitmaakt of een bewoner in een thuis-, kans-, of bouwwijk woont, participatie zal in alle gevallen kunnen plaatsvinden. Het is met name belangrijk om in te spelen op de psychologische verbondenheid met de buurt en sociale netwerken. Onderzoek naar buurtverbondenheid en sociale netwerken kan hierbij van belang zijn, investeer als corporatie in dergelijk onderzoek. Aan de hand van bovenstaande tabel kan worden opgemaakt aan welke factoren bewoners en buurten moeten voldoen om mentaal eigenaarschap of participatie te laten plaatsvinden. Zet dus bij fysieke participatie in op hoogopgeleiden met kinderen, niet op laagopgeleide alleenstaanden.

Faciliteren, maar niet betuttelen

Bewoners zien participatie als iets wat ze zelf beslissen om te doen. De corporatie zou zich hier niet direct mee moeten bemoeien, het initiatief moet vanuit de huurders zelf komen. Dat betekent echter niet dat de corporatie zich er hier niet mee mág bemoeien. Integendeel, bewoners vinden het wel prettig om de corporatie in een faciliterende rol te zien. Bewoners moeten dan wel weten waar ze terecht kunnen en medewerkers moeten ook openstaan voor deze initiatieven. Probeer te luisteren naar wat bewoners willen en denken te kunnen in de wijk en probeer hier op in te spelen. Wanneer bewoners met een idee komen, laat ze dan niet te lang in onzekerheid en doe niet te moeilijk. Als de corporatie te lang wacht met antwoord geven, voelt de bewoner zich niet serieus genomen. Bewoners hoeven echt niet te worden gepamperd zoals vroeger het geval was, geld weggeven zonder tegenpresentatie werkt niet (zoals is gebleken uit het krachtwijkenbeleid). Bewoners willen juist graag iets doen voor hun eigen leefomgeving.

Sterke punten, blijf hiermee doorgaan!

Er gaan ook al een heleboel dingen goed wat betreft het participatiebeleid. Zo investeren Portaal en Eigen Haard momenteel veel in leefbaarheid en mensen in de wijk. Portaal toont veel initiatieven op dit vlak, bijvoorbeeld met de projectgroep 'sociale innovatie' en met dit onderzoek. De vertaalslag naar de praktijk moet nog wel worden gemaakt, maar met de huidige kennis en deze beleidsaanbevelingen kan Portaal hier in de nabije toekomst grote stappen in maken. Het is belangrijk om door te zetten met deze initiatieven en om de initiatieven breed binnen de organisatie uit te dragen. Beide corporaties hebben al veel goede ideeën, door kennisuitwisseling kan hier in de toekomst nog meer van worden geprofiteerd.

Literatuurlijst

- Aedes (2013), Doe-Democratie: Initiatief bij Burger, Overheid Stimuleert. <http://www.aedes.nl/content/artikelen/klant-en-wonen/bewonersparticipatie-en-zelfbeheer/doe-democratie--initiatief-bij-burger--overheid-st.xml>. Geraadpleegd: 8 januari 2015.
- Aedes (2014), Enquêtecommissie Geeft Politiek Ruimte voor Invulling Aanbevelingen. <http://www.aedes.nl/content/artikelen/corporatiestelsel/parlementaire-enquete/eindrapport/enqu-tecommissie-geeft-politiek-ruimte-voor-uitwer.xml>. Geraadpleegd: 8 januari 2015.
- Aedes (2015a), Feiten en Cijfers. <http://www.aedes.nl/content/feiten-en-cijfers/feiten-en-cijfers.xml>. Geraadpleegd: 25 maart 2015.
- Aedes (2015b), Dossier Nieuwe Woningwet. <http://www.aedes.nl/content/dossiers/woningwet.xml>. Geraadpleegd: 25 maart 2015.
- Aedes (2015c), Wie zijn de Bewoners van een Corporatiewoning? <http://www.aedes.nl/content/feiten-en-cijfers/bewoners/wie-zijn-de-bewoners-van-een-corporatiewoning/wie-zijn-de-bewoners-van-een-corporatiewoning.xml>. Geraadpleegd: 15 april 2015.
- Algemeen Nederlands Persbureau [ANP] (2013), Kritiek Roemer op Participatiesamenleving. 25 september 2013.
- Arrow, K. J. (2000), Observations on Social Capital. In: P. Dasgupta & I. Serageldin, red., *Observations on Social Capital*, pp. 3-5. Washington: World Bank.
- Asatryan, V. S., & H. Oh (2008), Psychological Ownership Theory: An Exploratory Application in the Restaurant Industry. *Journal of Hospitality & Tourism Research* 32(3), pp. 363-386.
- Avey, J.B., B.J. Avolio, G.D. Crossley & F. Luthans (2009), Psychological Ownership: Theoretical Extensions, Measurement and Relation to Work Outcomes. *Journal of Organizational Behaviour* 30(2), pp. 173 - 191.
- Blokland, T. (2000), Unravelling Three of a Kind: Cohesion, Community and Solidarity. *Netherlands Journal of Social Sciences* 36(1), pp. 56-70.
- Blum, T.C. & P.W. Kingston (1984), Homeownership and Social Attachment. *Sociological Perspectives* 27(2), pp. 159 - 180.
- Boehm, T. & A. Schlottmann (2014), The Dynamics of Housing Tenure Choice: Lessons From Germany and the United States. *Journal of Housing Economics* 25(1), pp. 1-19.
- Boeijs, H., H. 't Hart, J. Hox (2009), *Onderzoeksmethoden*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers. [Achtste Editie]
- Boer, M., Den (2015), Jongeren op Gang Helpen bij de Edelsteen. *Leidsch Dagblad*, 3 januari 2015.
- Boelhouwer, P., H. van der Heijden & B. van de Ven (1997), Management of Social Rented Housing in Western Europe. *Housing Studies* 12(4), pp. 509-529.
- Boelhouwer, P. (2002), Trends in Dutch Housing Policy and the Shifting Position of the Social Rented Sector. *Urban Studies* 39(2), pp. 219-235.
- Boelhouwer, P. (2007), The Future of Dutch Housing Associations. *Journal of Housing and the Built Environment* 22(4), pp. 383-391.
- Bolt, G. & M. Torrance (2005), *Sociale Cohesie in Herstructureringswijken*. Utrecht: Nethur.
- Bolt, G. & R. ter Maat (2005), Participatie in de Buurt. *Tijdschrift voor de Volkshuisvesting* 11 (16), pp. 56-62.
- Breiting, S. (2008), Mental Ownership and Participation for Innovation in Environmental Education and Education for Sustainable Development. In: A. Reid, B. Jensen, J. Nikel & V. Simovska, red., *Participation and Learning: Perspectives on Education and the Environment, Health and Sustainability*, pp. 159 - 160. Copenhagen: Springer.
- Broese van Groenou, M. (2006), Sociale Participatie van 55-64 jarigen: is de Huidige Generatie Sociaal Actiever dan de Vorige? *Tijdschrift Gerontologie en Geriatrie* 37(6), pp. 275 - 282.

- Brown, B., D.D. Perkins & G. Brown (2003), Place Attachment in a Revitalizing Neighborhood: Individual and Block Levels of Analysis. *Journal of Environmental Psychology* 23(3), pp. 259 – 271.
- Brown, G., Pierce, J. L., & Crossley, C. (2013), Toward an Understanding of the Development of Ownership Feelings. *Journal of Organizational Behavior* 35(3), pp. 318-338.
- Brüggen, E.C., D.J. de Ruyter, M.G.M. Wetzels & N. Schillewaert (2007), Waarom Doen Respondenten Mee aan Onderzoek in Online Panels? Een Onderzoek naar de Relatie Tussen Motieven en Respons. In: A.E. Bronner, red., *Ontwikkelingen in het Marktonderzoek: Jaarboek 2007 Markt Onderzoek Associatie*, pp. 153 – 169. Haarlem: Uitgeverij Spaar en Hout.
- Bryman, A. (2012), *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press. [Vierde Editie].
- Calcasa (2015), 2013 Q2 WOX kwartaalbericht: 130 miljard aan Woningwaarde Verdampmt Sinds Crisis. <http://www.calcasa.nl/nieuws/2013-q2-wox-kwartaalbericht-130-miljard-aan-woningwaarde-verdampt-sinds-crisis>. Geraadpleegd: 17 februari 2015.
- Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS] (2015), Statline Databank (online). Geraadpleegd: 4 februari 2015.
- Chavis, D.M. & A. Wandersman (1990), Sense of Community in the Urban Environment. A Catalyst for Participation and Community Development. *American Journal of Community Psychology* 18(1), pp. 55-81.
- Cho, W. K. T., J. Gimpel, & J.J. Dyck (2006), Residential Concentration, Political Socialization, and Voter Turnout. *Journal of Politics* 68(1), pp. 156-167.
- Clark, W., M. Deurloo & F. Dieleman (1994), Tenure Changes in the Context of Micro Level Family and Macro Level Economic Shifts. *Urban Studies* 31(1), pp. 137-154.
- Companen (2014), *Samenstelling Wooncomplexen Corporaties*. Basis voor Beleidskeuzes. Arnhem: Companen.
- Corpovenista (2010), *Bewonersparticipatie: Vastgeroest of Lening?* http://www.inicio.nl/html/pdf/Corpovenista_rapport_bewonersparticipatie.pdf. Geraadpleegd: 10 februari 2015.
- Conijn, J. (2005), *Woningcorporaties: Naar een Duidelijke Taakafbakening en een Heldere Sturing*. Onderzoek in Opdracht van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Amsterdam: RIGO Research en Advies BV.
- Corpovenista (2014a), *Corporatie en Bewoners. Op Weg naar Gelijkwaardigheid en Wederkerigheid*. http://www.corpovenista.nl/websites/kei_corpovenista/docs/Verkenning%20Corpovenista%20Corporatie%20en%20Bewoners_Def.pdf. Geraadpleegd: 8 januari 2015.
- Corpovenista (2014b), *Onderzoek Zeggenschap Bewoners Woningcorporaties*. Hilversum: Research2Evolve.
- Corpovenista (2014c), *Onderzoek Zeggenschap Database*. Rotterdam: Corpovenista.
- Cox, K.R. (1982), Housing Tenure and Neighbourhood Activism. *Urban Affairs Review* 18(1), pp. 107 – 129.
- Dalgard, O. S., & L.L. Håheim (1998), Psychosocial Risk Factors and Mortality: a Prospective Study with Special Focus on Social Support, Social Participation, and Locus of Control in Norway. *Journal of Epidemiology and Community Health* 52(8), pp. 476-481.
- Dekker, K. (2007), *Social Capital, Neighbourhood Attachment and Participation in Distressed Urban Areas. A Case Study in The Hague and Utrecht, the Netherlands*. *Housing Studies* 22(3), pp. 355-379.
- Dekker, K. & G. Bolt (2005), Social Cohesion in Post-war Estates in the Netherlands: Differences between Socioeconomic and Ethnic Groups. *Urban Studies* 42(13), pp. 2447–2470.
- Dekker, K. & R. van Kempen (2008), Places and Participation: Comparing Resident Participation in Post-WWII Neighbourhoods in Northwest, Central and Southern Europe. *Journal of Urban Affairs* 30(1), pp. 63-86.
- Denters, B., E. Tonkens, I. Verhoeven & J. Bakker (2013), *Burgers Maken De Buurt*. Den Haag: Platform31.

- Deurloo, M., W. Clark & F. Dieleman (1994), The Move to Home Ownership in Temporal and Regional Contexts, *Environment and Planning* 26(11), pp. 1659-1670.
- Dieleman, F. M., W.A. Clark & M.C. Deurloo (1995), Falling Out of the Home Owner Market. *Housing Studies* 10(1), pp. 3-15.
- Dieleman, F. & P. Everaers (1994), From Renting to Owning: Life Course and Housing Market Circumstances. *Housing Studies* 9(11), pp. 11-25.
- Dietz, R. D., & D.R. Haurin (2003), The Social and Private Micro-level Consequences of Homeownership. *Journal of Urban Economics* 54(3), pp. 401-450.
- Dittmar, H. (1992), *The Social Psychology of Material Possessions: To Have Is To Be*. New York: St. Martin's Press.
- DiPasquale, D. & E.L. Glaeser (1999), Incentives and Social Capital: Are Homeowners Better Citizens? *Journal of Urban Economics* 45(2), pp. 354 – 384.
- Dupuis, A. & D. Thorns (1998), Home, Home Ownership and the Search for Ontological Security. *The Sociological Review* 46(1), pp. 24-47.
- Duncan, N. G. (1981), Home Ownership and Social Theory. In J. S. Duncan, red., *Housing and Identity: Cross-Cultural Perspectives*, pp. 98–134. Londen: Croom Helm.
- Eigen Haard (2013), Jaarverslag 2013. <http://jaarverslag2013.eigenhaard.nl/>. Geraadpleegd: 11 april 2015.
- Eigen Haard (2015a), Ons Werkgebied. <http://www.eigenhaard.nl/eigen-haard/wie-zijn-we/onze-activiteiten/ons-werkgebied/>. Geraadpleegd: 11 april 2015.
- Eigen Haard (2015b), Sociale Verhuur en Meer. <http://www.eigenhaard.nl/eigen-haard/wie-zijn-we/onze-activiteiten>. Geraadpleegd: 12 april 2015
- Eigen Haard (2015c), Wij Luisteren naar de Klant. <http://jaarverslag2011.eigenhaard.nl/jaarverslag/het-nieuwe-eigen-haard/wij-luisteren-naar-de-klant/>. Geraadpleegd: 15 april 2015.
- Elsinga, M. & J. Hoekstra (2005), Homeownership and Housing Satisfaction. *Journal of Housing and the Built Environment* 20(4), pp. 401 – 424.
- Elsinga, M., M.E.A. Haffner & H.M.H. van der Heijden (2006), Nederlandse Woondiscussies in Internationaal Perspectief. In: Kraan & Lever, red., *In Holland Staat een Huis. Het Volkshuisvestingsbeleid op een Kruispunt*, pp. 42 – 57. Den Haag: Wim Drees Stichting voor Openbare Financiën.
- Etten, R., van (2010), *Empower People to Make the City: Mental Ownership as the Basis for a Social Sustainable Neighbourhood* (Master Thesis). Delft: Technische Universiteit.
- Elissetche, M. (2005), *Social Science Dictionary*. <http://www.elissetche.org>. Geraadpleegd: 10 februari 2015.
- Field, A. (2013), *Discovering Statistics using IBM SPSS Statistics*. Londen: Sage. [Vierde Editie]
- Forrest, R. & Kearns, A. (2001), Social Cohesion, Social Capital and the Neighbourhood. *Urban Studies* 38(12), pp. 2125–2143.
- Fu, K. (2014), A Review on Housing Tenure Choice. In: J. Wang, red., *Proceedings of the 17th International Symposium on Advancement of Construction Management and Real Estate*, pp. 351-360. Berlin: Springer.
- Furby, L. (1978), Possession in Humans: An Exploratory Study of its Meaning and Motivation. *Social Behavior and Personality* 6(1), pp. 49–65.
- Gemeente Utrecht (2013), Inwonersenquête. <http://www.utrecht.nl/utrechts-onderzoek-en-cijfers/meedoen-aan-onderzoek/bewonerspanel/>. Geraadpleegd: 18 februari 2015.
- Gram-Hanssen, K. & C. Bech-Danielsen (2004), House, Home and Identity from a Consumption Perspective. *Housing, Theory and Society* 21(1), pp. 17-26.
- Gittell, M., I. Ortega-Mustamante & T. Steffy (2000), Social Capital and Social Change, Women's Community Activism. *Urban Affairs Review* 36(2), pp. 123– 147.
- Harkness, J. & S. J. Newman (2002), Homeownership for the Poor in Distressed Neighborhoods: Does This Make Sense? *Housing Policy Debate* 13(3), pp. 597-630.
- Haurin, D. R., R. D. Dietz & B. A. Weinberg (2003), The Impact of Neighborhood Homeownership Rates: A Review of the Theoretical and Empirical Literature. *Economics of Innovation and New Technology* 14(5), pp. 119 – 152.

- Hay, I (2010), *Qualitative Research Methods in Human Geography*. Oxford: Oxford University Press. [Derde Editie].
- Helderman, A. & C. Mulder (2007), Intergenerational Transmission of Homeownership: The Roles and Gifts and Continuities in Housing Market Characteristics. *Urban Studies* 44(2), pp. 231-247.
- Henderson, J. & Y. Ionides (1983), A Model of Housing Tenure Choice. *The American Economic Review* 73(1), pp. 98-113.
- Hendriks, F. & P. Tops (2005), Everyday Fixers as Local Heroes: A Case Study of Vital Interaction in Urban Governance, *Local Government Studies* 31(4), pp. 475-490.
- Hiscock, H. A. Kearns, S. Macintyre & E. Elleway (2001), Ontological Security and Psycho-Social Benefits from the Home: Qualitative Evidence on Issues of Tenure. *Housing Theory and Society* 18(1-2), pp. 50-66.
- Hirschman, A. (1970), *Exit, Voice and Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organization and States*. Cambridge: Harvard University Press.
- Houwelingen, P., van, A. Boele & P. Dekker (2014), *Burgermacht op Eigen Kracht? Een Brede Verkenning van Ontwikkelingen in Burgerparticipatie*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Huckfeldt, R. (1979), Political Participation and the Neighbourhood Social Context. *American Journal of Political Science* 23(3), pp. 579 – 592.
- Inicio (2014), *Het Verhaal van Bewoners (Tekstversie)*. Rotterdam: Inicio.
- Jong, de A. & I. Esveldt (2014), Huren of Kopen? Een Kwestie van Gezin, Baan, Gezondheid en Geld. *Demos: Bulletin over Bevolking en Samenleving* 30(1), pp. 1-7.
- Kang, N. & Kwak, N. (2003), A Multilevel Approach to Civic Participation: Individual Length of Residence, Neighborhood Residential Stability, and Their Interactive Effects with Media Use, *Communication Research* 30(1), pp. 80 –110.
- Kleinhans, R. (2013), *Verkoop Sociale Huurwoningen Goed voor Leefbaarheid? Er is Geen Bewijs*. <http://www.socialevraagstukken.nl/site/2013/10/19/verkoop-sociale-huurwoningen-goed-voor-leefbaarheid-er-is-geen-bewijs/>. Geraadpleegd: 26 januari 2015.
- Kleinhans, R. & M. Elsinga (2010), Buy Your Home and Feel in Control. Does Home Ownership Achieve the Empowerment of Former Tenants of Social Housing? *International Journal of Housing Policy* 10(1), pp. 41 – 61.
- Kleinhans, R., & M. Van Ham (2013),. Lessons Learned From the Largest Tenure-Mix Operation in the World: Right to Buy in the United Kingdom. *Cityscape*, pp. 101-117.
- Krueckeberg, D. A. (1999), The Grapes of Rent: a History of Renting in a Country of Owners. *Housing Policy Debate* 10(1), pp. 9–30.
- Leidelmeijer, K. (2012), *Buurtparticipatie en Leefbaarheid*. Amsterdam: Rigo Research en Advies.
- Lelieveldt, H. (2004), Helping Citizens Help Themselves. Neighbourhood Improvement Programs and the Impact of Social Networks, Trust, and Norms of Neighbourhood-Oriented Forms of Participation. *American Journal of Community Psychology* 39(5), pp. 531 – 551.
- Leveling, D. (2003), Nut en Noodzaak van Bewonersparticipatie. In: *Tijdschrift voor de Volkshuisvesting* 9(3), pp. 17-21.
- Lewicka, M. (2008), Place Attachment, Place Identity and Place Memory: Restoring the Forgotten City Past. *Journal of Environmental Psychology* 28, pp. 209-231.
- Lewicka, M. (2010), What Makes Neighborhood Different from Home and City? Effects of Place Scale on Place Attachment. *Journal of Environmental Psychology* 30(1), pp. 35-51.
- Lewicka, M. (2011), Place Attachment: How Far Have we Come in the Last 40 Years? *Journal of Environmental Psychology* 31(3), pp. 207-230.
- Lindström, M., B.S. Hanson & P.O. Östergren (2001), Socioeconomic Differences in Leisure-time Physical Activity: the Role of Social Participation and Social Capital in Shaping Health Related Behaviour. *Social Science & Medicine*, 52(3), pp. 441-451.

- Liu, J., H. Wang, C. Hui, & C. Lee (2012), Psychological Ownership: How Having Control Matters. *Journal of Management Studies* 49(5), pp. 869–895.
- Mandic, S., & D. Clapham (1996), The Meaning of Home Ownership in the Transition From Socialism: the Example of Slovenia. *Urban Studies* 33(1), pp. 83-97.
- Manzo, L. C., & D.D. Perkins (2006), Finding Common Ground: The Importance of Place Attachment to Community Participation and Planning. *Journal of Planning Literature* 20(4), pp. 335-350.
- Marissing, E., van (2008), *Buurten bij Beleidsmakers. Stedelijke Beleidsprocessen, Bewonersparticipatie en Sociale Cohesie in Vroeg-Naoorlogse Stadswijken in Nederland*. Utrecht: Faculteit Geowetenschappen, Universiteit Utrecht.
- Marschall, M. J. (2001), Does the Shoe fit? Testing Models of Participation for African-American and Latino Involvement in Local Politics. *Urban Affairs Review* 37(2), pp. 227–248
- Ministerie van VROM & Centraal Bureau voor de Statistiek (2009), *Het Wonen Overwogen: De Resultaten van het WoonOnderzoek 2009*. Den Haag: Ministerie van VROM.
- Moen, P. (1996), A Life Course Perspective on Retirement, Gender and Well-Being. *Journal of Occupational Health Psychology* 1(2), pp. 131-144.
- Moore, A. & M. Taylor (2009), Why Buy When You Can Rent? A Brief Investigation of Differences in Acquisition Mode Based on Duration. *Applied Economics Letters* 16(2), pp. 1211-1213.
- Mulder, C. & P. Hooimeijer (1999), Residential relocation in the life course. In: Wissen, van L. & P. Dykstra, red., *Population Issues. An Interdisciplinary Focus. The Plenum Series on Demographic Methods and Population Analysis*, pp. 159-186. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- McCabe, B. J. (2013), Are Homeowners Better Citizens? Homeownership and Community Participation in the United States. *Social Forces* 91(3), pp. 929 - 954.
- Nationaal Kompas (2015), *Etniciteit: Wat is de Huidige Situatie?* <http://www.nationaalkompas.nl/bevolking/etniciteit/huidig/>. Geraadpleegd: 4 maart 2015.
- Neele, J., R. de Wildt, R. Wouters & P. Massar (2008), *Van Huur,- naar Koopwoning. Effecten van Verkoop van Huurwoningen*. Amsterdam: RIGO Research & Advies.
- Nederlandse Woonbond (2015), *Meer Zeggenschap voor Huurders in Gemengde Complexen* <http://www.woonbond.nl/nieuws/2926>. Geraadpleegd: 12 april 2015.
- Nelissen, N.J.M. (1980), Geïstitutionaliseerde Beweging: De Verstening van de Participatie op het Terrein van de Ruimtelijke Ordening. In: I. Gadourek, Kuiper, G., Thurlings, J.M.G., Zijdeveld, A.C. red., *Institutie en Beweging*, pp. 135-181. Deventer: Van Loghum-Slaterus.
- NRC Handelsblad (2012), *Blok: Verkoop Panden is Oplossing voor Noodlijdende Corporaties*. 18 december 2012.
- Nul20 (2015), *Huurders Buitenspel in VvE's?* http://www.nul20.nl/issue56/kb_2 Geraadpleegd: 12 april 2015.
- Opoku, R. & A. Abdul-Muhmin (2010), Housing Preferences and Attribute Importance Among Low-Income Consumers in Saudi Arabia. *Habitat International* 34(2), pp. 219-227.
- Pas, L. van de (2012), *Crisis op de Woningmarkt*. Heerlen: Pasgoed BV.
- Perkins, D.D., P. Florin, R.C. Rich, A. Wandersman & D.M. Chavis (1990), Participation and the Social and Physical Environment of Residential Blocks: Crime and Community Context. *American Journal of Community Psychology* 18(1), pp. 83 - 115.
- Permentier, M. (2008), *Reputation, Neighbourhoods and Behaviour*. Utrecht: Faculteit Geowetenschappen, Universiteit Utrecht.
- Permentier, M., J. Kullberg & L. van Noije (2013), *Werk aan de Wijk. Een Quasi-experimentele Evaluatie van het Krachtwijkenbeleid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Pierce, J.L. & I. Jussila (2010), Collective Psychological Ownership Within the Work and Organizational Context: Construct Introduction and Elaboration. *Journal of Organizational Behaviour* 31(6), pp. 810 - 834.

- Pierce, J. L., T. Kostova & K.T. Dirks (2001), Toward A Theory of Psychological Ownership in Organizations. *Academy of Management Review* 26(2), pp. 298-310.
- Pierce, J. L., T. Kostova & K.T. Dirks (2003), The State of Psychological Ownership: Integrating and Extending a Century of Research. *Review of General Psychology* 7(1), pp. 84-107.
- Planbureau voor de Leefomgeving (2014), Nieuwe Uitdagingen op de Woningmarkt: Balans van de Leefomgeving 2014 deel II. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.
- Portaal (2009), Portaal Peilt Digitaal. <https://intranet.portaal.nl/uploads/documents/1926.pdf>. *Aedes magazine* 20, p. 47.
- Portaal (2013), Jaarverslag 2013. <http://www.portaal.nl/jaarverslag2013/>. Geraadpleegd: 11 april 2015.
- Portaal (2015a), Het Hoe en Waarom van het Leefbaarheidselectiemodel. https://intranet.portaal.nl/Voor_je_werk/Onderzoeksinstrumenten/Leefbaarheidselectiemodel.aspx?pgId=805. Geraadpleegd: 24 februari 2015.
- Portaal (2015b), Over Portaal. <http://www.portaal.nl/overportaal.aspx>. Geraadpleegd: 25 maart 2015.
- Portaal (2015c), Wat Willen we Bereiken? https://intranet.portaal.nl/Onze_organisatie/Wat_willen_we_bereiken.aspx?pgId=613, Geraadpleegd: 25 maart 2015.
- Portaal (2015d), Het PortaalPanel. <https://intranet.portaal.nl/Index.aspx?pgId=810>. Geraadpleegd: 15 april 2015.
- PortaalPanel (2015), Over PortaalPanel. <https://www.portaalpanel.nl/index.php/over-portaal>. Geraadpleegd: 21 juni 2015.
- Portes, A. (1998), Social Capital: its Origins and Applications in Modern Sociology. *Annual Review of Sociology* 24(1), pp. 1-24.
- Porteous, J.D. (1976), Home: The Territorial Core. *Geographical Review* 66(4), pp. 383 – 390.
- Posthumus, H. (2013), Displacement Myths. The Real and Presumed Effects of Forced Relocations Resulting from Urban Renewal. Utrecht: Faculteit Geowetenschappen, Universiteit Utrecht.
- Purdue, D. (2001), Neighbourhood Governance: Leadership, Trust and Social Capital. *Urban Studies* 38(12), pp. 2211-2224.
- Putnam, R. D. (2000), *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Touchstone.
- Rieuwerts, S. (2014), Een Eigen Thuis of een Fijn Huis? Over Mentaal Eigenaarschap van de Woning bij Huurders van Woningcorporaties in Nederland (Master Thesis). Delft: Technische Universiteit.
- Rijksoverheid (2014), Brief aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten Generaal. Betreft: Participatiesamenleving. http://pe-webservice.persgroep.nl/static/asset/2014/participatiesamenleving_4741.pdf. Geraadpleegd: 23 januari 2015.
- Rijksoverheid (2015a), Wat is de Hypotheekrenteaf trek? <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/koopwoning/vraag-en-antwoord/wat-is-de-hypotheekrenteafrek.html>. Geraadpleegd: 17 februari 2015.
- Rijksoverheid (2015b), Woningcorporaties. <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/woningcorporaties>. Geraadpleegd: 25 maart 2015.
- Rohe, W.M. & M.A. Stegman (1994), The Impact of Home Ownership on the Social and Political Involvement of Low-InCome People. *Urban Affairs Quarterly* 30(1), pp. 152 – 172.
- Rohe, W.M. & L.S. Stewart (1996), Homeownership and Neighbourhood Stability. *Housing Policy Debate* 7(1), pp. 37 – 81.
- Rohe, W.M. & S. van Zandt & G. McCarthy (2002), Home Ownership and Access to Opportunity. *Housing Studies* 17(1), pp. 51-61.
- Rossi, P. H., & E. Weber (1996), The Social Benefits of Homeownership: Empirical Evidence from National Surveys. *Housing Policy Debate* 7(1), pp. 1-35.
- Ruijter, J., de (2013), Mentaal Eigenaarschap bij de Woonconsument (Master Thesis). Delft: Technische Universiteit.

- Rudmin, F.W. & J.W. Berry (1987), Semantics of Ownership: A Free-recall Study of Property. *Psychological Record* 37(22), pp. 257 -268.
- Santing, J. (2013), De Burger moet het doen. *De Groene Amsterdammer*, 19 juni 2013.
- Saunders, P. (1990), *A Nation of Home Owners*. London: Unwin Hyman.
- Shiller, R. (2007), *Understanding Recent Trends in House Prices and Home Ownership*. Cambridge: National Bureau of Economic Research.
- Shlay, A. B. (2006), Low-income Homeownership: American Dream or Delusion? *Urban Studies* 43(3), pp. 511-531.
- Skaburskis, A. (1999), Modelling the Choice of Tenure and Building Type. *Urban Studies* 36(13), pp. 2199-2215.
- Smits, M. & C. Mulder (2008), Family Dynamics and First-Time Homeownership. *Housing Studies* 23(6), pp. 917-933.
- Stichting Experimenten Volkshuisvesting [SEV](2011), *Sociaal Beheer in Gemengde (Koop-Huur) Complexen*. Rotterdam: SEV.
- Stockdale, A. & G. Catney (2014), A Life Course Perspective on Urban-Rural Migration: the Importance of the Local Context. *Population, Space and Place* 20(1), pp. 83-98.
- Tonkens, E. (2014), Vijf Misverstanden over de Participatiesamenleving. *Trouw*, 28 juli 2014.
- Trouw (2014), Participatiesamenleving is van de Liberalen. 15 september 2014.
- Tweede Kamer der Staten Generaal (2014), *Parlementaire enquête Woningcorporaties*. Tweede Kamer, vergaderjaar 2014-2015, 33606(4), pp. 1-246.
- Uitermark, J. & J. Duyvendak (2008), Citizen Participation in a Mediated Age: Neighbourhood Governance in The Netherlands. *International Journal of Urban and Regional Research* 32(1), pp. 114-134.
- Van Dyne, L., & J.L. Pierce (2004), Psychological Ownership and Feelings of Possession: Three Field Studies Predicting Employee Attitudes and Organizational Citizenship Behavior. *Journal of Organizational Behavior* 25(4), pp. 439-459.
- Volkskrant, De (2014), Steun Brokkelt af voor Participatiesamenleving. 28 oktober 2014.
- VROM-Raad (2007), *Tijd voor Keuzes. Perspectief op een Woningmarkt in Balans*. Den Haag: Ministerie van VROM.
- Wernsen, I. & S. Pauwels (2014), *Corporaties en Bewoners. Op Weg naar Gelijkwaardigheid en Wederkerigheid, een Verkenning*. Rotterdam: Kennisplatform Corpovenista.
- Wolf, R., & D. Domain (2013), Is Renting Better? A Review of the Home Ownership Decision amid Increasing Risk. *Journal of Finance* 12(2), pp. 1 - 10.
- Woolever, C. (1992), A Contextual Approach to Neighbourhood Attachment. *Urban Studies* 29(1), pp. 99-116.

Lijst respondenten

Medewerkers

- Bakker, D. (2015). *Teamcoach regio Nijmegen, Portaal*. Interview afgenomen op 11 juni 2015 te Utrecht.
- Bicker Caarten, J. (2015). *Assetmanager regio Leiden, Portaal*. Interview afgenomen op 5 juni 2015 te Utrecht.
- Breeuwsma, I. (2015). *Adviseur leefbaarheid en sociaal beheer regio Arnhem, Portaal*. Interview afgenomen op 2 juni 2015 te Arnhem.
- Everaert, E. (2015). *Adviseur woonbeleid, Eigen Haard*. Interview afgenomen op 1 juni 2015 te Amsterdam.
- Donderwinkel, J. (2015). *Manager volkshuisvesting regio Leiden, Portaal*. Interview afgenomen op 11 juni 2015 te Utrecht.
- Duinen, P. van (2015). *Teamcoach regio Utrecht, Portaal*. Interview afgenomen op 2 juni 2015 te Utrecht.
- Farahi, A. (2015). *Adviseur leefomgeving projecten, Portaal*. Interview afgenomen op 15 juni 2015 te Utrecht.
- Haest, G. (2015). *Adviseur strategie, Portaal*. Interview afgenomen op 9 juni 2015 te Utrecht.
- Jorna, A. (2015). *Woonservice manager, Eigen Haard*. Interview afgenomen op 1 juni 2015 te Amsterdam.
- Sman, E. (2015). *Woonservice manager, Eigen Haard*. Interview afgenomen op 1 juni 2015 te Amsterdam.
- Spithoven, E. (2015). *Adviseur leefomgeving projecten, Portaal*. Interview afgenomen op 21 mei 2015 te Utrecht.
- Ultee, R. (2015). *Adviseur leefomgeving regio Utrecht, Portaal*. Interview afgenomen op 3 juni 2015 te Utrecht.

Bewoners

- Buurtbewoner 1, Arnhem (2015). Interview afgenomen op woensdag 20 mei te Arnhem.
- Buurtbewoner 2, Arnhem (2015). Interview afgenomen op woensdag 20 mei te Arnhem.
- Buurtbewoner 3, Arnhem (2015). Interview afgenomen op woensdag 20 mei te Arnhem.
- Buurtbewoner 4, Arnhem (2015). Interview afgenomen op woensdag 20 mei te Arnhem.
- Buurtbewoner 5, Eemland (2015). Interview afgenomen op woensdag 13 mei te Amersfoort.
- Buurtbewoner 6, Eemland (2015). Interview afgenomen op woensdag 13 mei te Amersfoort.
- Buurtbewoner 7, Eemland (2015). Interview afgenomen op woensdag 13 mei te Amersfoort.
- Buurtbewoner 8, Eemland (2015). Interview afgenomen op woensdag 13 mei te Amersfoort.
- Buurtbewoner 9, Leiden (2015). Interview afgenomen op woensdag 20 mei te Leiden.
- Buurtbewoner 10, Leiden (2015). Interview afgenomen op woensdag 20 mei te Leiden.
- Buurtbewoner 11, Leiden (2015). Interview afgenomen op woensdag 20 mei te Leiden.
- Buurtbewoner 12, Nijmegen (2015). Interview afgenomen op woensdag 13 mei te Nijmegen.
- Buurtbewoner 13, Nijmegen (2015). Interview afgenomen op woensdag 13 mei te Nijmegen.
- Buurtbewoner 14, Nijmegen (2015). Interview afgenomen op woensdag 13 mei te Nijmegen.
- Buurtbewoner 15, Nijmegen (2015). Interview afgenomen op woensdag 13 mei te Nijmegen.
- Buurtbewoner 16, Utrecht (2015). Interview afgenomen op vrijdag 22 mei te Utrecht.
- Buurtbewoner 17, Utrecht (2015). Interview afgenomen op vrijdag 22 mei te Utrecht.
- Buurtbewoner 18, Utrecht (2015). Interview afgenomen op vrijdag 22 mei te Utrecht.
- Buurtbewoner 19, Utrecht (2015). Interview afgenomen op vrijdag 22 mei te Utrecht.
- Buurtbewoner 20, Utrecht (2015). Interview afgenomen op vrijdag 22 mei te Utrecht.
- Buurtbewoner 21, Utrecht (2015). Interview afgenomen op vrijdag 22 mei te Utrecht.
- Buurtbewoner 22, Utrecht (2015). Interview afgenomen op vrijdag 22 mei te Utrecht.
- Buurtbewoner 23, Utrecht (2015). Interview afgenomen op vrijdag 22 mei te Utrecht.

Bijlagen

In deze bijlage is extra informatie te vinden over de gebruikte methoden en analyses. De transcripten zijn te vinden in een losse bijlage die kan worden opgevraagd bij de onderzoekers.

Bijlage I: Beschrijving van de respondenten

Om de respondenten te karakteriseren, wordt ingegaan op verschillende kenmerken zoals leeftijd, opleidingsniveau, woonduur en etniciteit. Deze kenmerken worden (waar mogelijk) vergeleken met de 'gemiddelde corporatiebewoner' (Aedes, 2015c). Bovendien worden de verschillen tussen de respondenten van Portaal en Eigen Haard inzichtelijk gemaakt.

Geslacht

Het totale aantal mannen en vrouwen is nagenoeg gelijk. Er bestaat een klein 'overschot' van 45 vrouwen (tabel 1). Bij zowel Eigen Haard als Portaal zijn vrouwen in de meerderheid. Ook in dit geval gaat het om een klein verschil (tabel 1). De verhouding tussen mannen en vrouwen is bij beide corporaties nagenoeg gelijk.

Tabel 1: Beschrijving geslacht, absoluut en relatief

	Eigen Haard		Portaal		Totaal	
	Absoluut	Relatief (%)	Absoluut	Relatief (%)	Absoluut	Relatief (%)
Man	311	46.8	209	49.6	520	47.9
Vrouw	353	53.2	212	50.4	565	52.1

Leeftijd

De gemiddelde leeftijd van het totale bestand is 58.5 jaar. Dit bevestigt het beeld dat de gemiddelde respondent wat ouder is. Bij beide corporaties ligt de gemiddelde leeftijd van de respondenten ruim boven de 50 jaar (tabel 2). In tabel 2 is tevens de jongste en oudste respondent per panel weergegeven.

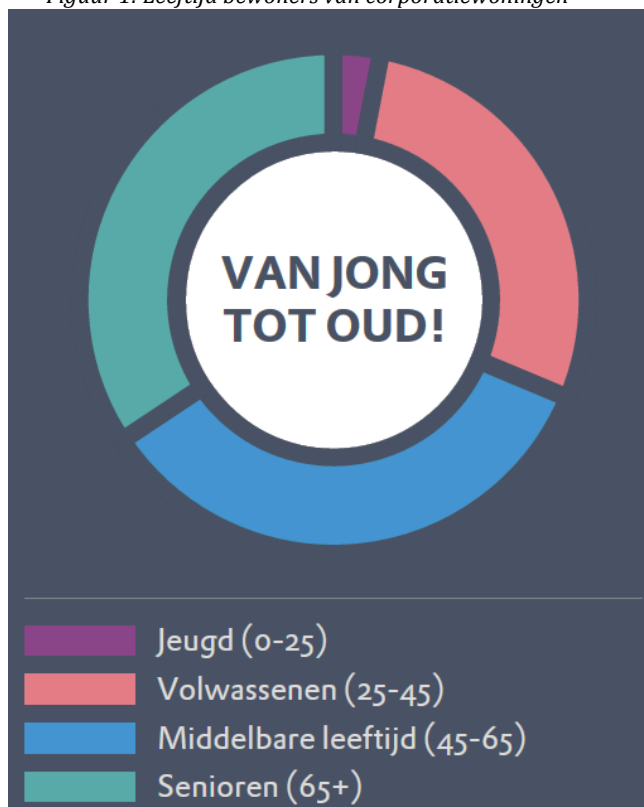
Tabel 2: Beschrijving leeftijd respondenten, absoluut

	Eigen Haard	Portaal	Totaal
Gemiddelde	59.3	57.3	58.5
Jongste respondent	24	22	n.v.t.
Oudste respondent	91	90	n.v.t.

In dit geval zijn er vanuit Portaal gegevens beschikbaar over het geslacht en de leeftijd van alle huurders. De variabele leeftijd blijkt meer verschil op te leveren: 'jongere' respondenten (tot 54 jaar) blijken ondervertegenwoordigd in de steekproef, terwijl er aan oudere respondenten (vanaf 55 jaar) een oververtegenwoordiging bestaat. Bij Eigen Haard zijn deze gegevens niet beschikbaar, daarom wordt dit panel en dat van Portaal vergeleken met Aedes (2015c). Om deze vergelijking goed te kunnen maken, is gebruikt gemaakt van Aedes' klassenindeling: jeugd (0-25 jaar), volwassenen (25-45 jaar), middelbaar (45-65 jaar) en senioren (65 jaar en ouder) (figuur 1). Aedes (2015c) toont aan dat twee-derde van de bewoners ouder is dan 45 jaar. De percentages in de categorieën middelbaar en senioren bedragen elk 34 procent. Ook behoort ongeveer een-derde van de corporatiebewoners tot de groep volwassenen: 28 procent. Dit betekent dat het aandeel van de groep jeugd in corporatiewoningen gering is: slechts drie procent (figuur 1).

Figuur 1: Leeftijd bewoners van corporatiewoningen

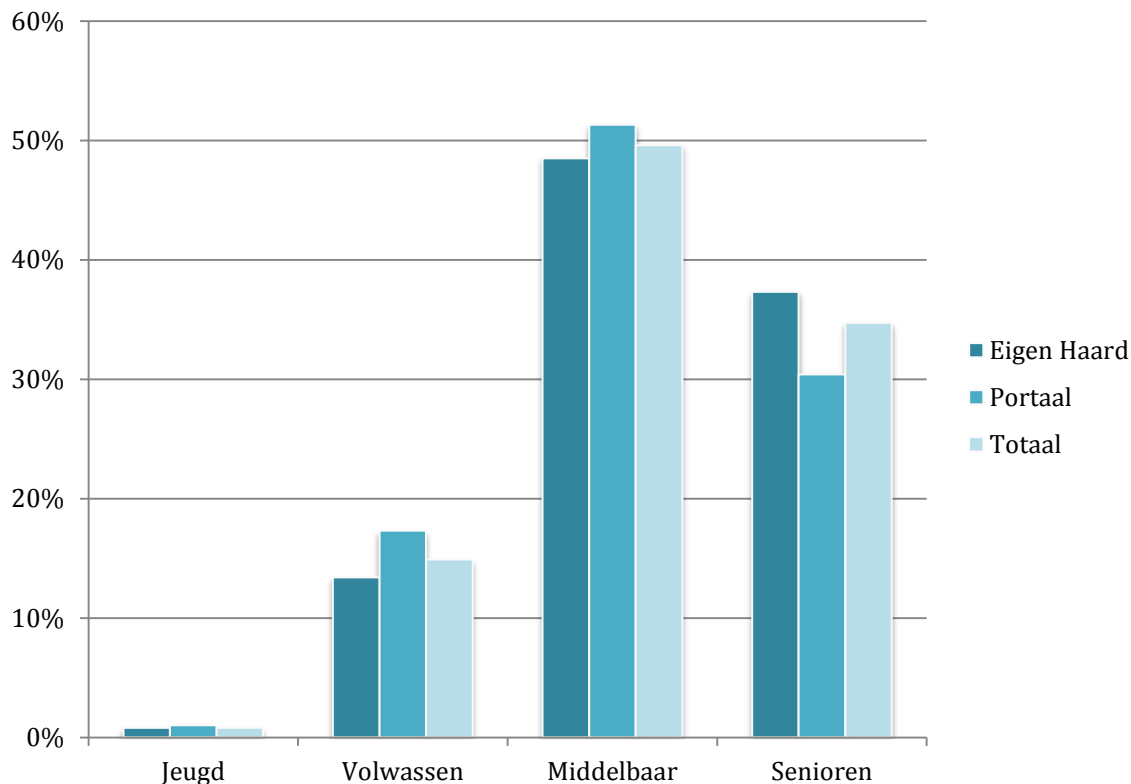

Bron: Aedes, 2015c

In figuur 2 is de verdeling van de respondenten in leeftijdscategorieën weergegeven. Hieruit blijkt dat de groepen middelbare leeftijd en senioren meer dan twee-derde van de bewoners beslaan: meer dan 80 procent van de respondenten. Dit gaat ten koste van het aandeel respondenten in de groepen onder de 45 jaar. Voornamelijk de groep volwassenen blijkt veel kleiner dan het landelijk gemiddelde: een percentage van rond de vijftien procent tegenover 28 procent landelijk. De groep jongeren is overeenkomstig met de landelijke gegevens klein: minder dan één procent.

Er bestaan bovendien kleine verschillen tussen de corporaties Eigen Haard en Portaal (figuur 2).

Figuur 2: Verdeling van de respondenten in leeftijdscategorieën, relatief (in percentages)

Woonduur & relatie met de woningcorporatie

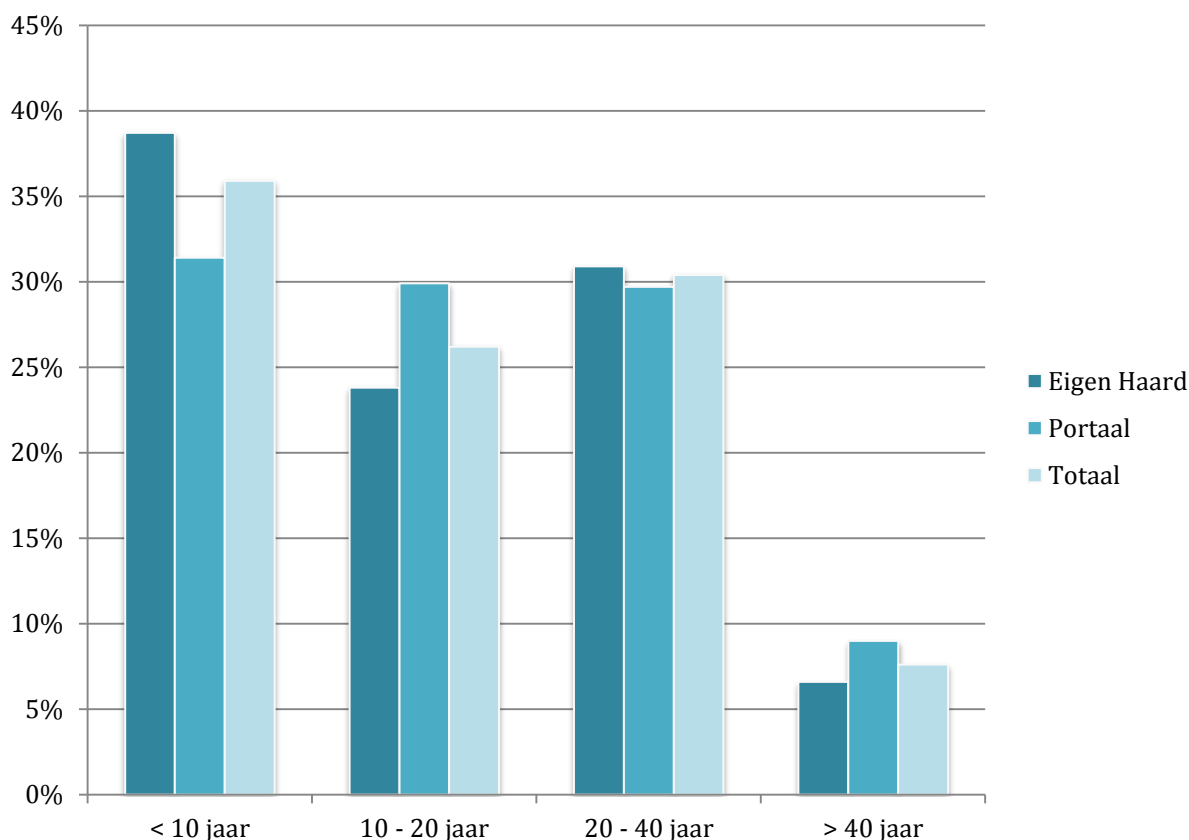
Naast de algemene kenmerken leeftijd en geslacht zijn er specifieke kenmerken voor deze studie: woonduur en de relatie met de woningcorporatie. Uit de bestudering van deze gegevens blijkt dat de gemiddelde woonduur van de respondenten meer dan zeventien jaar is. Bij Portaal is de gemiddelde woonduur twee jaar langer dan bij Eigen Haard (tabel 3).

Tabel 3: Beschrijving woonduur respondenten, absoluut

	Eigen Haard	Portaal	Totaal
Gemiddelde woonduur	16 jaar (en 4 maanden)	18 jaar (en 1 maand)	17 jaar (en 11 dagen)
Kortste woonduur	<1 jaar	1 jaar	n.v.t.
Langste woonduur	55 jaar	66 jaar	n.v.t.

Woonduur kan bestudeerd worden aan de hand middel van vier klassen (figuur 3). Hieruit blijkt dat '<10 jaar' de grootste groep is met meer dan 35 procent van de totale steekproef. Meer dan 60 procent (62.1%) van de respondenten blijkt minder dan 20 jaar in hun woning te wonen. Bijna een-derde van de bewoners woont tussen de 20 en 40 jaar in hun huidige woning. Ruim 80 respondenten wonen al gedurende een zeer lange periode in hun woning (> 40 jaar): 7.6 procent (figuur 3).

Figuur 3: Verdeling respondenten in woonduurklassen, relatief (in percentages)

Meer dan 90 procent (93.3%) van de respondenten huurt een sociale huurwoning. Een veel kleiner aandeel huurt een woning in de vrije sector: 6.7 procent (figuur 3). Onder de respondenten van Portaal bevinden zich meer huurders van een sociale huurwoning dan van Eigen Haard (tabel 4).

Tabel 4: Verdeling respondenten naar relatie met woningcorporatie, absoluut en relatief

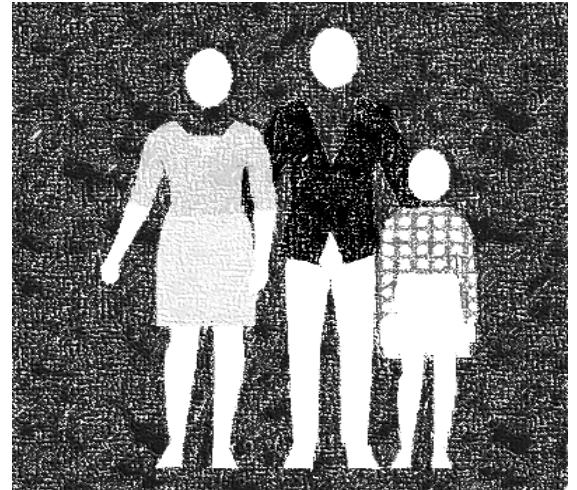
	Eigen Haard		Portaal		Totaal	
	Absoluut	Relatief (%)	Absoluut	Relatief (%)	Absoluut	Relatief (%)
Sociale huurwoning	608	91,6	404	96,0	1012	93,3
Vrije sector	56	8,4	17	4,0	73	6,7

Huishoudenssamenstelling

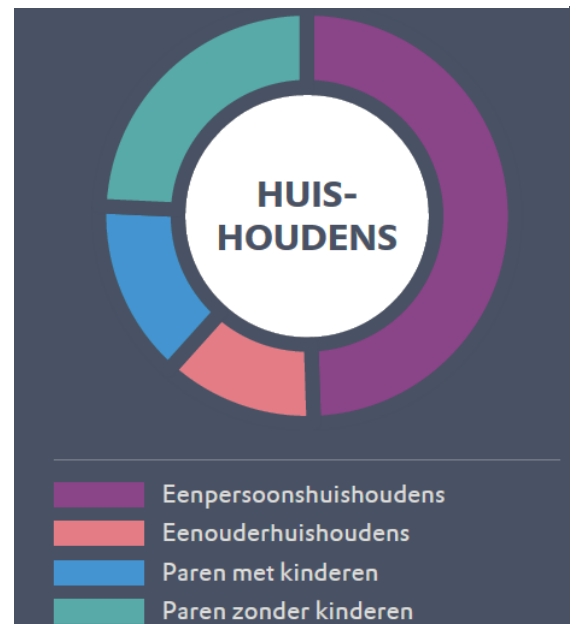
Volgens Aedes (2015c) bestaat 49 procent van de bewoners van corporatiewoningen uit alleenstaanden. Paren zonder kinderen beslaan 24 procent van de huishoudens. Het overige kwart bestaat uit huishoudens met kinderen (14 %) en eenoudergezinnen (12 %)(figuur 4).

Hoe is deze opbouw bij Portaal en Eigen Haard? Het aandeel alleenstaanden is in dit geval kleiner dan verwacht (44.4%)(zie figuur 5). Het percentage paren met kinderen is nagenoeg gelijk aan de verwachting vanuit het landelijke gemiddelde: 14.9 tegenover 14 procent. Respondenten zonder kinderen komen daarentegen vaker voor dan in de studie van Aedes (2015c). Dit aandeel is ongeveer tien procent hoger (figuur 5). Eenoudergezinnen beslaan 5.6 procent van de respondenten. Dit is ongeveer de helft van het landelijk gemiddelde. De verschillen tussen de corporaties zijn gering (figuur 5).

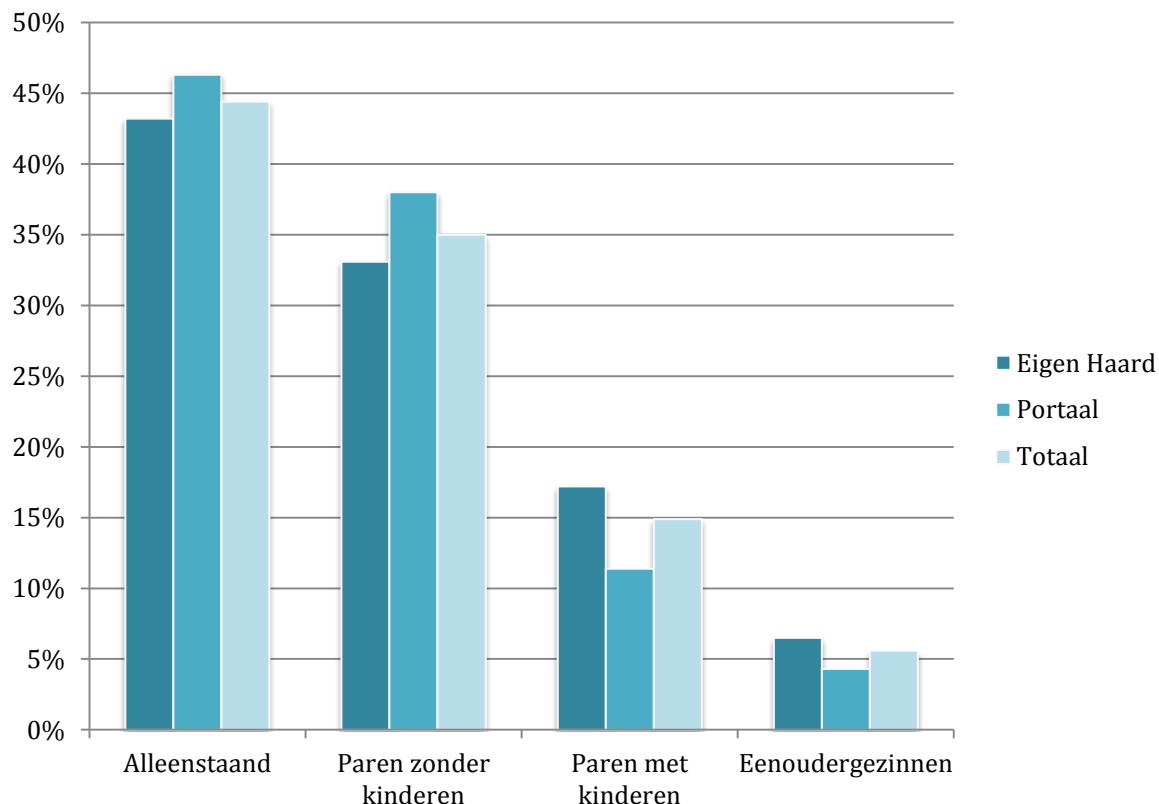
Vergelijking met de landelijke cijfers laat dus zien dat de bewoners redelijk 'gemiddeld' zijn. De respondenten hebben daarentegen minder vaak kinderen. Dit kan verband houden met de hoge gemiddelde leeftijd van de bewoners.

Figuur 4: huishoudenssamenstelling bewoners corporatiewoningen. Bron: Aedes, 2015c

Figuur 5: Verdeling respondenten naar huishoudensamenstelling, relatief (in percentages)

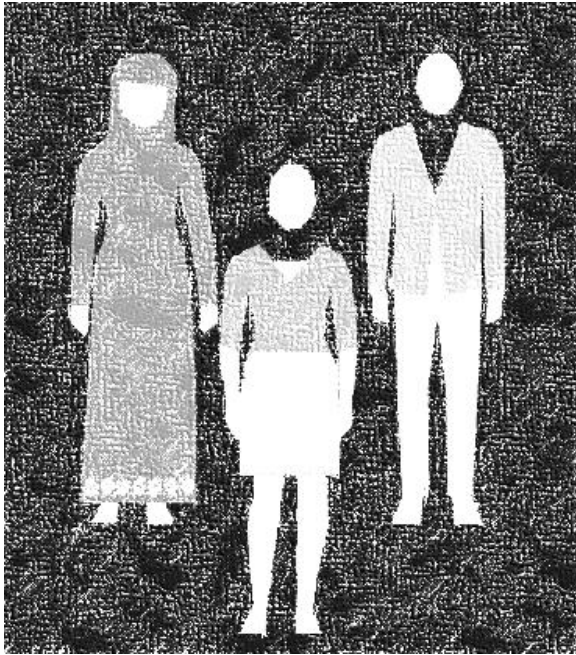

Hoe kan de gemiddelde huishoudensgrootte dan getypeerd worden? Het gemiddelde huishouden bestaat uit iets minder dan twee personen (1.8)(tabel 5). Het hoge percentage eenpersoonshuishoudens (44.5%) is te wijten aan het feit dat veel respondenten alleenstaand zijn (zoals hierboven beschreven). Huishoudens bestaande uit één of twee personen beslaan meer dan 80 procent (83.8%) van de respondenten. Grotere huishoudens komen veel minder vaak voor. Tussen beide corporaties bestaan geen opvallende verschillen (tabel 5).

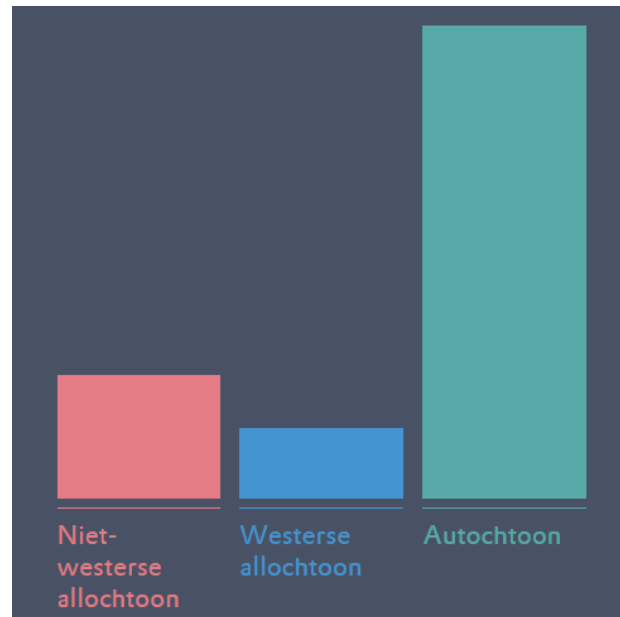
Tabel 5: Beschrijving huishoudensgrootte respondenten

	Eigen Haard	Portaal	Totaal
Gemiddelde huishoudensgrootte	1.86	1.72	1.80
Vaakst voorkomende huishoudensgrootte	1	1	1
1 persoon	43.4	46.3	44.5
2 personen	38.3	40.9	39.3
3 personen	10.5	7.8	9.5
4 personen	5.0	4.0	4.7
5 personen of meer	2.7	1.0	2.0

Etniciteit

Figuur 6: Etniciteit bewoners van corporatiewoningen
Bron: Aedes, 2015c

De populatie van huurders van corporatiewoningen in Nederland bestaat voor 70.5 procent uit autochtonen. De overige 29.5 procent is als volgt verdeeld: 18.3 procent niet-westerse allochtonen en 10.4 procent westerse allochtonen.

De etniciteit van respondenten kan bestudeerd worden door onderscheid te maken tussen autochtonen en allochtonen⁶. Hieruit blijkt dat het aandeel allochtonen in het databestand een stuk lager ligt dan verwacht (6,4%). Bij Eigen Haard is het percentage allochtonen hoger dan bij Portaal: een verschil van 7.6 procent. Aangezien er niet wordt gewogen, kan dit niet worden gecorrigeerd. Dit moet in acht worden genomen bij de interpretatie van de resultaten. De variabele allochtoon/autochtoon is van mindere waarde in de analyse.

Tabel 6: Verdeling respondenten naar etniciteit, relatief (in percentages) en absoluut

	Eigen Haard		Portaal		Totaal	
	Absoluut	Relatief (%)	Absoluut	Relatief (%)	Absoluut	Relatief (%)
Allochtonen	62	9.3	7	1.7	69	6.4
Autochtonen	602	90.7	414	98.3	1016	93.6

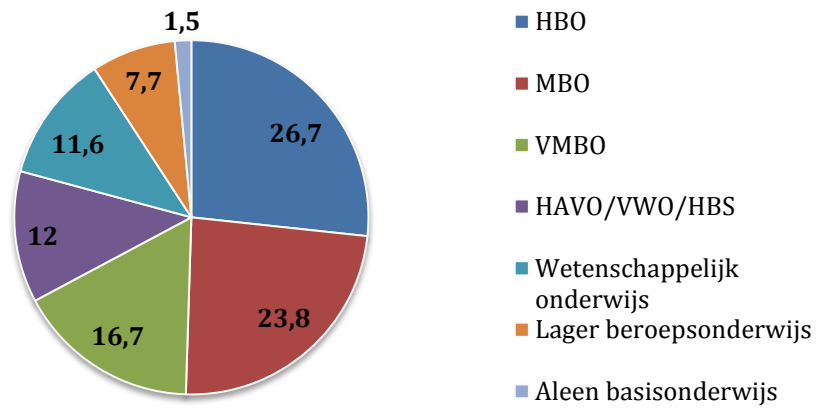
Opleidingsniveau

Het opleidingsniveau kan beschreven worden door middel van een indeling in zeven categorieën. Bij Eigen Haard zijn HBO en MBO verreweg de grootste groepen met meer dan 50 procent (figuur 7). Een zeer klein aandeel (1.5%/10 respondenten) heeft alleen het basisonderwijs afgerond. De respondenten van Portaal komen hier goed mee overeen. De grootste verschillen bestaan bij de categorieën HAVO/VWO/HBS en Lager beroepsonderwijs: beide groepen zijn ongeveer vier procent groter bij Portaal (figuur 7). In figuur 7 is de ook de verdeling van het totale bestand terug te vinden.

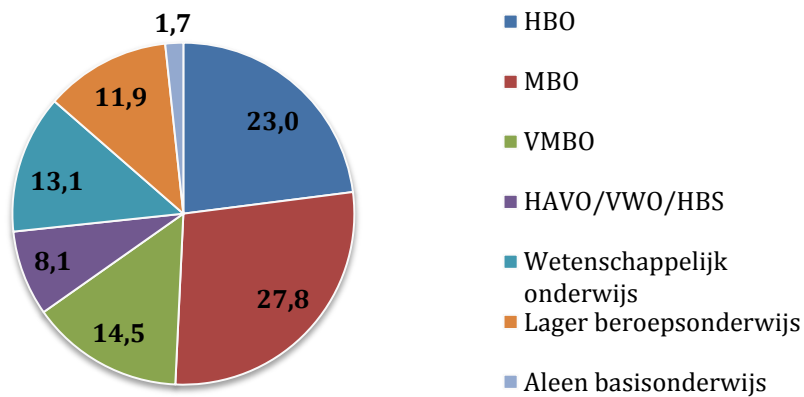
⁶ In dit geval worden bewoners die tot één van de minderheidsgroepen behoren als allochtoon beschouwd. Deze personen kunnen zichzelf in sommige gevallen ook als Nederlander typeren.

Figuur 7: Opleidingsniveau respondenten, per corporatie en totaal, relatief (in percentages)

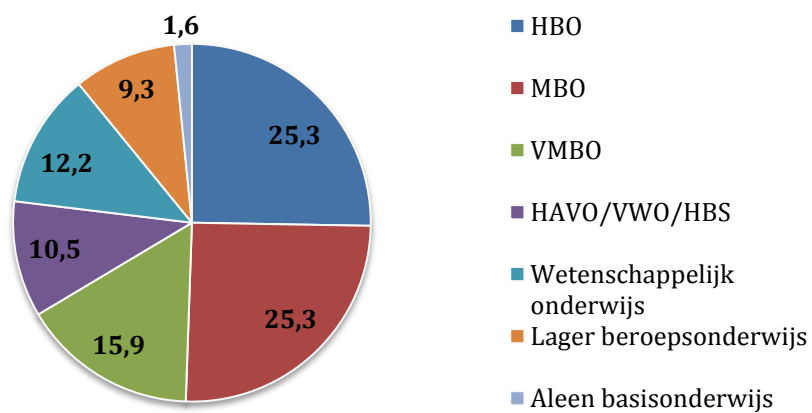
Eigen Haard

Portaal

Totaal

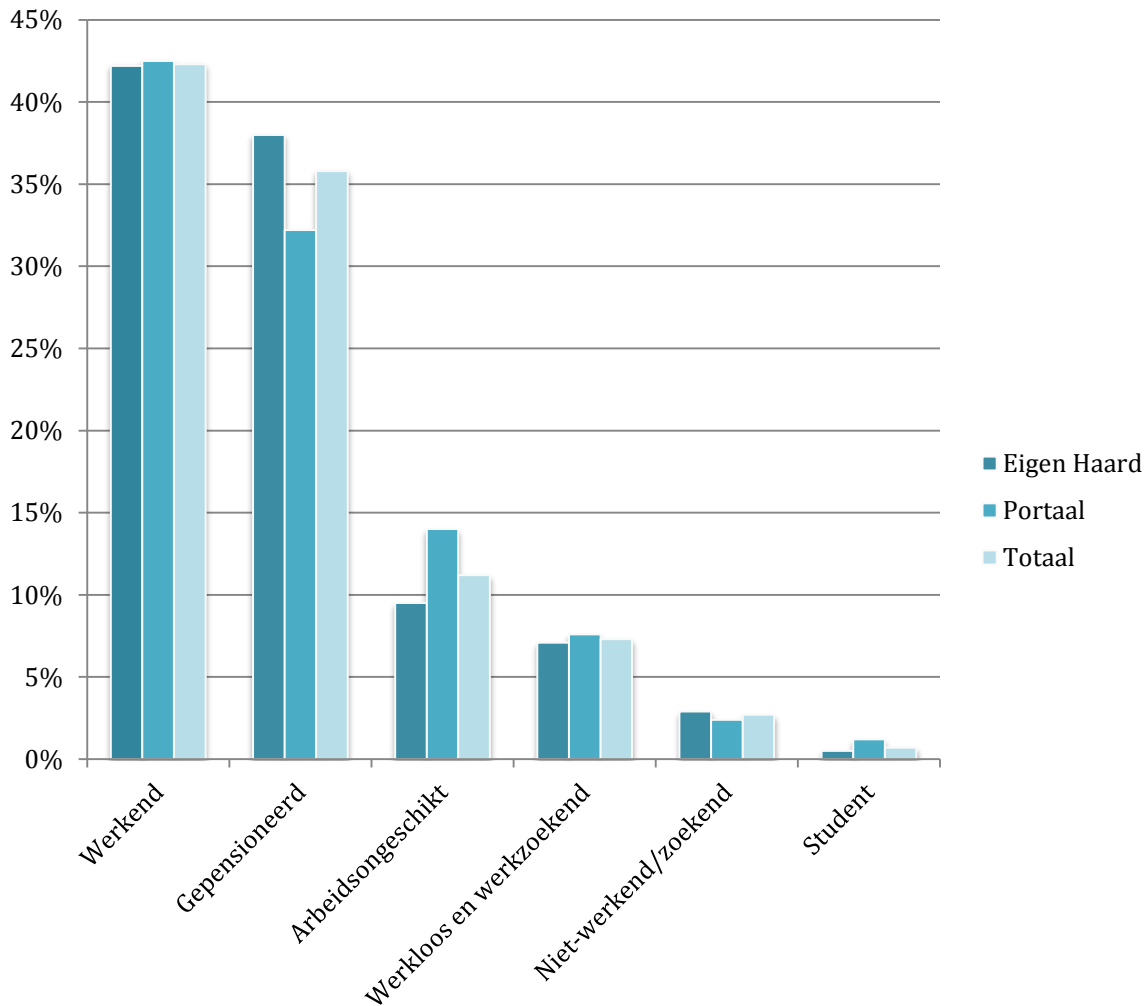

Arbeidssituatie

Ruim 40 procent van de respondenten heeft een baan (42.3%). Door de hoge gemiddelde leeftijd zijn veel mensen gepensioneerd. Deze groepen samen beslaan samen bijna 80 procent van de respondenten (figuur 8). Het kleine aandeel studenten kan verklaard worden door het geringe aantal jeugdige bewoners (zie 'leeftijd').

Figuur 8: Verdeling respondenten naar arbeidssituatie, relatief (in percentages)

De verschillen tussen de corporaties zijn ook in dit geval gering. Wel is duidelijk te zien dat het aandeel gepensioneerden bij Portaal lager is (ongeveer 5 procent). In dit panel is het percentage arbeidsongeschikten daarentegen (ongeveer) vijf procent hoger dan bij Eigen Haard (figuur 8). De respons van het PortaalPanel kent dan ook minder ouderen dan bij Eigen Haard (zie 'leeftijd').

Inkomen

De verdeling ten opzichte van de landelijke cijfers komt goed overeen: 69.0 procent verdiend minder dan €40.000. Het aandeel respondenten dat zegt meer te verdienen ligt daarentegen een stuk lager op slecht 4.3 procent (figuur 10).

Belangrijk om op te merken is dat maar liefst 23.7 procent van de respondenten geen informatie wil verstrekken over het inkomen (figuur 10 & tabel 7). Dit vermindert de betrouwbaarheid van deze gegevens. Wellicht dat een groot aandeel van deze personen meer verdient dan is toegestaan bij een sociale huurwoning.

Zeventig procent van de huurders in Nederland heeft een inkomen onder de €40.000 (figuur 9). In andere type huur,- en koopwoningen zou dit percentage slechts 27 procent bedragen. Is dit lagere huishoudensinkomen ook terug te zien bij de respondenten van deze studie?

Het huishoudensinkomen is geïnclassificeerd in verschillende klassen (figuur 10). De eerste vijf categorieën resulteren in een jaarkomen onder de €40.000. Alleen bij de categorie '>3100 euro bruto per maand' zal men jaarlijks meer verdienen.

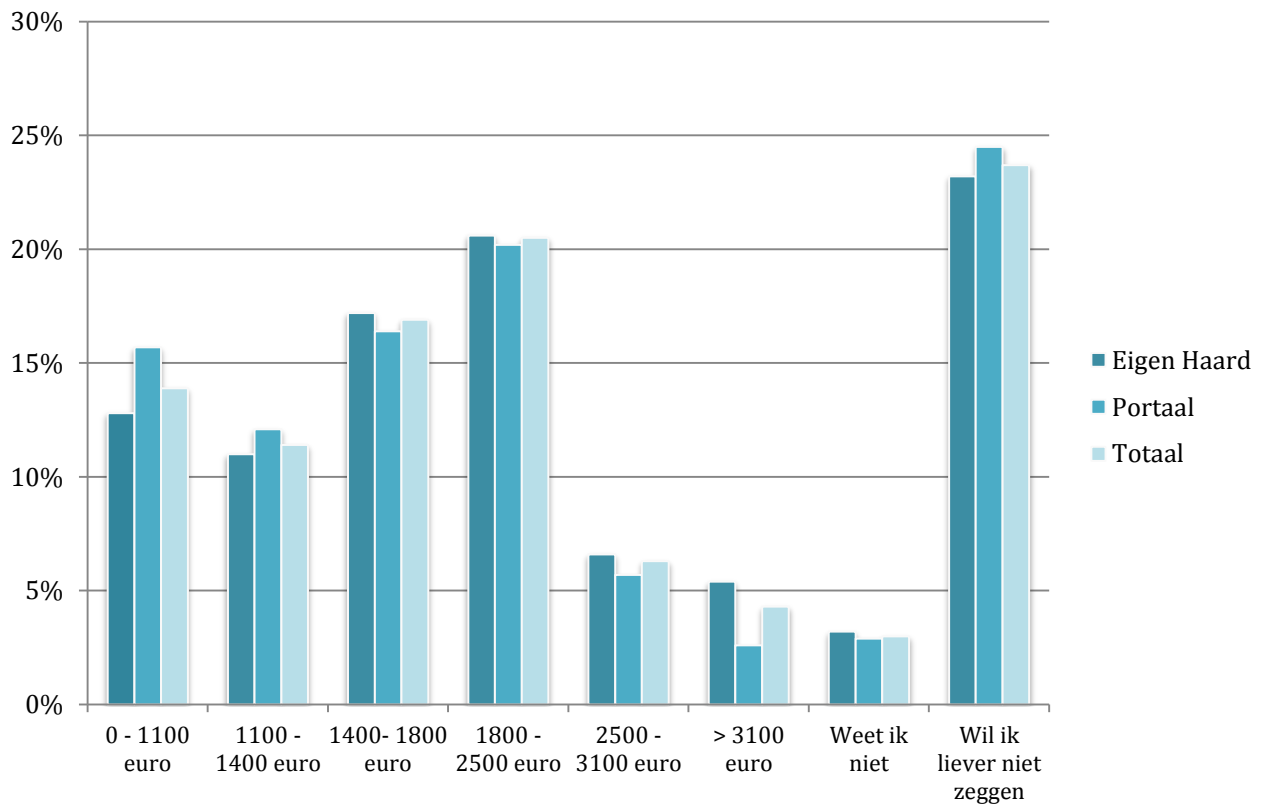
Figuur 9: Het inkomen van corporatiebewoners. Bron: Aedes, 2015c

Tabel 7: Respondenten dat hun inkomen niet wilt vertellen (non-respons), absoluut en relatief

	Eigen Haard	Portaal	Totaal
Non-respons absoluut	154	103	257
Non respons relatief (in %)	23.2	24.5	23.7

Er blijken alleen kleine verschillen te bestaan tussen de corporaties. Portaal kent meer respondenten in de laagste inkomenscategorie (15.7% tegenover 12.8%). Daarnaast is het aandeel respondenten van Eigen Haard in de hoogste inkomensgroep ongeveer twee keer zo groot als bij Portaal: 5.4 procent en 2.6 procent (figuur 10).

Figuur 10: Verdeling respondenten over de inkomensklassen, relatief (in percentages)

Bijlage II: Enquête

In deze bijlage is de enquête terug te vinden die voor de dataverzameling van deze studie is gebruikt. Aangezien er bij twee verschillende woningcorporaties data is geworven, zijn er kleine verschillen in de enquête die naar elke van de woningcorporaties is gestuurd. Deze verschillen zijn tevens in deze bijlage terug te vinden. Daarnaast is de enquête niet exact in deze papieren vorm, maar op digitale wijze verspreid.

Best panellid,

Hierbij nodigen wij u uit om mee te doen aan een onderzoek van het PortaalPanel. Hierin worden stellingen voorgelegd over uw deelname aan activiteiten in uw buurt en uw verbondenheid met zowel uw buurt als woning.

Wij zouden het erg waarderen als u deze vragenlijst invult. U bent daar ongeveer 10 minuten mee bezig. U heeft tot en met 2 april de tijd om de vragenlijst in te vullen. Dit onderzoek maakt deel uit van een samenwerking met Universiteit Utrecht en de onderzoeksresultaten zullen in juli worden gepresenteerd.

Onder alle panelleden die de vragenlijst volledig hebben ingevuld, verloten wij 10 VVV-bonnen ter waarde van €25,-.

Wij behandelen uw gegevens vertrouwelijk en anoniem. Als u nog vragen heeft over dit onderzoek kunt u contact opnemen met helpdesk@portaalpanel.nl

Met vriendelijke groet,

Maurice Caniels
Ingeborg van der Giessen
Isabella Janssen

PortaalPanel

Best panellid,

Hierbij nodigen wij u uit om mee te doen aan onderzoek van de Universiteit Utrecht in samenwerking met Eigen Haard. Deze enquête maakt geen deel uit van het gebruikelijke klantpanel onderzoek van Eigen Haard.

Wij zijn twee studenten Stadsgeografie in Utrecht en zijn op dit moment bezig met ons afstudeeronderzoek. Wij doen onderzoek naar bewoners van corporatiewoningen in hun buurt. In deze enquête worden stellingen voorgelegd over uw deelname aan activiteiten in uw buurt en uw verbondenheid met zowel uw buurt als woning.

Wij zouden het erg waarderen als u deze vragenlijst invult. Op deze manier kunt u ons helpen met ons afstudeerproject. Het invullen van de enquête kost ongeveer 10 minuten. Wij behandelen uw gegevens uiteraard vertrouwelijk en anoniem. Als u nog vragen heeft over dit onderzoek kunt u contact opnemen met: y.vanderoord@eigenhaard.nl

Met vriendelijke groet,

Ingeborg van der Giessen
Isabella Janssen

Buurtverbondenheid

We zouden graag van u willen weten **hoe verbonden u zich voelt met uw buurt**. Hierover zullen wij u een aantal stellingen voorleggen, waarbij het de bedoeling is dat u aangeeft **in hoeverre u het (on)eens bent elke stelling**.

De antwoordmogelijkheden gaan hierbij van negatief (helemaal mee oneens) naar positief (helemaal mee eens).

1. Geef uw mening over de volgende stellingen

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Niet mee oneens/niet mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens	Weet ik niet
a. Ik ken mijn buurt erg goed	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. Ik verdedig mijn buurt als iemand er kritiek op heeft	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c. Ik mis mijn buurt wanneer ik er niet ben	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d. Ik voel me veilig in mijn buurt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e. Ik ben trots op mijn buurt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f. Mijn buurt is onderdeel van mijzelf	☐	☐	☐	☐	☐	☐
g. Ik heb geen invloed op beslissingen die worden gemaakt in mijn buurt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
h. Ik wil betrokken worden bij de gebeurtenissen in de buurt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
i. Ik zou niet willen verhuizen uit mijn buurt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
j. Ik ben sterk verbonden met mijn buurt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
k. Ik vind het <u>niet</u> leuk in mijn buurt	☐	☐	☐	☐	☐	☐

2. Welk rapportcijfer geeft u aan uw buurt?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Deelname aan activiteiten in uw buurt

Er volgt nu een aantal vragen over uw mate van participatie in de buurt. Buurtparticipatie houdt het volgende in: **de activiteiten die door u, als bewoner, worden ondernomen om de sociale en fysieke situatie in uw buurt positief te veranderen.**

3. Kunt u in de onderstaande tabel aangeven of u **in uw buurt** deelneemt aan de volgende activiteiten?

	Ja	Nee	Niet van toepassing
a. Ik ben actief lid van een bewonerscommissie	☐	☐	☐
b. Ik ben actief lid van een Vereniging van Eigenaren	☐	☐	☐
c. Ik help mee in het wijkcentrum of buurthuis	☐	☐	☐
d. Ik help mee op school (<i>bijvoorbeeld als overblijfouder</i>)	☐	☐	☐
e. Ik doe vrijwilligerswerk in mijn buurt	☐	☐	☐
f. Ik help mee bij een lokale sportvereniging	☐	☐	☐
g. Ik help mee met het organiseren van activiteiten of evenementen in mijn buurt (<i>bijvoorbeeld een buurtfeest of BBQ</i>)	☐	☐	☐
h. Ik pleeg <u>zelf</u> onderhoud aan mijn woning	☐	☐	☐
i. Ik help mee aan het onderhoud van de gemeenschappelijke ruimte (<i>bijvoorbeeld het schoonmaken van het trappenhuis of de galerij</i>)	☐	☐	☐
j. Ik help mee aan het netjes houden van de buurt (<i>bijvoorbeeld straatvegen</i>)	☐	☐	☐
k. Ik onderhoud het groen in mijn buurt, zoals snoeien of schoffelen in perkjes of parken	☐	☐	☐

Sociale netwerken in uw buurt

We zouden graag van u willen weten **welke sociale netwerken u in uw buurt heeft**.

4. Kunt u de volgende vragen beantwoorden met ja of nee?

	Ja	Nee
a. Ik heb familie in mijn buurt	☐	☐
b. Minstens de helft van mijn vrienden woont in mijn buurt	☐	☐

5. Geef uw mening over de volgende stellingen

De antwoordmogelijkheden gaan hierbij van negatief (helemaal mee oneens) naar positief (helemaal mee eens).

Met **buren** worden niet alleen uw naaste burens bedoeld, maar ook andere bewoners uit uw buurt.

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Niet mee oneens/niet mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens	Weet ik niet
a. Ik maak regelmatig een praatje met mijn burens	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. Ik spreek mijn de bewoners in mijn buurt aan op ongewenst gedrag	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c. Ik kan de meeste bewoners in mijn buurt vertrouwen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d. Als ik op vakantie ga, laat ik mijn burens op mijn huis passen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e. Ik help mijn burens als zij dit nodig hebben (klusjes of boodschappen, bijvoorbeeld bij ziekte)	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Gevoel van eigenaarschap over uw woning

In het volgende gedeelte willen wij u vragen stellen over uw **gevoel van eigenaarschap** over **uw woning**. Hierover zullen wij u een aantal stellingen voorleggen, waarbij het de bedoeling is dat u aangeeft **in hoeverre u het (on)eens bent elke stelling**.

6. Geef uw mening over de volgende stellingen over de **woning waarin u woont**.

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Niet mee oneens/niet mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens	Weet ik niet
a. Ik heb het gevoel dat de woning van mij is	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. Ik voel me sterk de eigenaar van mijn woning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c. Ik voel me verantwoordelijk voor mijn woning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d. Ik zou deze woning willen kopen, als ik de middelen hiervoor zou hebben	☐	☐	☐	☐	☐	☐

7. Welk rapportcijfer geeft u aan uw woning?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

De volgende stellingen gaan in op de **controle** die u heeft over uw woning. In hoeverre kunt u uw woning aanpassen naar eigen ideeën en wensen? Of is er sprake van invloed van Portaal of anderen?

8. Geef uw mening over de volgende stellingen

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Niet mee oneens/niet mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens	Weet ik niet
a. De kwaliteit van mijn woning ligt volledig in mijn eigen handen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. Ik pleeg meer onderhoud aan mijn woning dan van mij wordt verwacht	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c. Ik word vrijgelaten om de woning aan te passen naar mijn eigen ideeën	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d. Ik heb het gevoel dat aanpassingen aan de woning door Portaal worden bepaald	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e. Ik heb het gevoel dat ik van Portaal bepaalde dingen moet doen aan mijn woning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f. Ik gedraag me in mijn woning zoals ik dat zelf wil	☐	☐	☐	☐	☐	☐
g. Ik heb het gevoel dat ik zelf de controle heb over mijn woning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
h. Ik maak me zorgen dat ik uit mijn woning wordt gezet	☐	☐	☐	☐	☐	☐

9. Geef aan hoe verbonden u zich voelt met **uw woning**

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Niet mee oneens/niet mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens	Weet ik niet
a. Ik voel me sterk verbonden met mijn woning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. Mijn woning speelt een belangrijke rol in mijn leven	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c. Hoe mijn woning eruit ziet, is heel belangrijk voor mij	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d. Mijn woning is onderdeel van mijzelf	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e. Ik verdedig mijn woning als iemand er kritiek op heeft	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f. Ik bezit veel kennis over mijn woning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
g. Wanneer er iets mis is met mijn woning, ga ik zelf op zoek naar een oplossing	☐	☐	☐	☐	☐	☐
h. Ik voel me thuis in mijn woning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
i. Ik voel me in mijn eigen woning meer thuis dan in een andere woning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
j. Mijn woning is de beste woning die ik kan krijgen gezien mijn mogelijkheden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
k. Ik zou niet willen verhuizen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
l. Ik ben trots op mijn woning	☐	☐	☐	☐	☐	☐

10. Geef uw mening over de volgende stellingen:

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Niet mee oneens/niet mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens	Weet ik niet
a. Ik krijg voldoende informatie van Portaal over mijn woning (bijvoorbeeld aanpassingen)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. Portaal geeft mij de ruimte om actief mijn mening te geven (bijvoorbeeld Vereniging van Eigenaren, bewonersvereniging)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c. Portaal houdt voldoende rekening met de mening en wensen van zijn huurders	☐	☐	☐	☐	☐	☐

11. Geef uw mening over de volgende stellingen en licht deze (waar mogelijk) toe:

	Weet ik niet	Helemaal mee eens	Mee eens	Niet mee oneens/niet mee eens	Mee oneens	Helemaal mee oneens
a. Portaal geeft mij de ruimte om zelf onderhoud te plegen aan mijn woning en/of gemeenschappelijke ruimtes	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Licht uw antwoord toe (optioneel):						

	Weet ik niet	Helemaal mee eens	Mee eens	Niet mee oneens/niet mee eens	Mee oneens	Helemaal mee oneens
b. Ik ervaar momenteel belemmeringen van Portaal om deel te nemen aan activiteiten in mijn buurt (sociale en fysieke activiteiten)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Licht uw antwoord toe (optioneel):						

Algemene vragen

Tot slot vragen we u naar enkele achtergrondkenmerken. Deze dienen om de resultaten van het onderzoek uit te kunnen splitsen en verschillen inzichtelijk te maken.

A. Wat is uw geslacht?

- Man
- Vrouw

B. Wat is uw leeftijd?

..... jaar

C. Sinds welk jaar woont u in uw huidige woning?

--	--	--	--

D. Wat is uw postcode?

--	--	--	--	--	--

E. Wat is uw relatie met Portaal?

- Ik huur een sociale huurwoning
- Ik huur een woning in de vrije sector
- Ik heb een koopwoning van Portaal

F. Wat is uw huishoudensamenstelling?

- Alleenstaand
- Ik woon samen, zonder thuiswonende kind(eren)
- Ik woon samen, met thuiswonende kind(eren)
- Eénoudergezin
- Ik woon bij mijn ouders/verzorgers
- Anders, namelijk...

G. Uit hoeveel personen bestaat uw huishouden in totaal, uzelf meegerekend?

- 1 persoon
- 2 personen
- 3 personen
- 4 personen
- 5 personen of meer

H. Wat is de hoogste opleiding die u hebt afgemaakt?

- Alleen basisonderwijs (of speciaal basisonderwijs)
- Lager beroepsonderwijs, LBO (bijvoorbeeld LTS, Huishoudschool)
- VMBO/MAVO/MULO/ULO
- MBO
- HAVO/VWO/gymnasium/lyceum/HBS/MMS
- Hoger beroepsonderwijs, HBO (bijvoorbeeld HTS, Pedagogische Academie)
- Wetenschappelijk onderwijs (Universiteit)
- Anders, namelijk.....

I. Wat is uw arbeidssituatie?

- Werkend
- Werkloos en werkzoekend
- Niet-werkend en niet-werkzoekend
- Arbeidsongeschikt (WAO, WIA, Wajong)

- Studerend
- Gepensioneerd/VUT/AOW

J. Tot welke bevolkingsgroep(en) rekent u zichzelf?

Meerdere antwoorden mogelijk

- Nederlandse
- Turkse
- Marokkaanse
- Surinaamse
- Antilliaanse
- Anders, namelijk .....

K. Wat is het NETTO inkomen van uw huishouden per maand?

*Met inkomen bedoelen we ook een uitkering, pensioen en alimentatie. Vakantiegeld, kinderbijslag en huursubsidie zijn **geen** inkomen.*

- Minder dan €500 per maand
- €500 tot €1.100 per maand
- €1.100 tot €1.400 per maand
- €1.400 tot €1.800 per maand
- €1.800 tot €2.500 per maand
- €2.500 tot €3.100 per maand
- Meer dan €3.100 per maand
- Weet ik niet
- Wil ik liever niet zeggen

Heeft u nog vragen of opmerkingen naar aanleiding van deze vragenlijst?

Tot slot (deze vraag is alleen gesteld bij het PortaalPanel):

Mogen wij u benaderen voor een aanvullend gesprek naar aanleiding van deze vragenlijst. Om verder te praten over dit onderwerp en uw mening en situatie beter te kunnen toelichten.

- Ja, dat mag
- Nee, liever niet

Toelichting:

Als u antwoordt “**Ja, dat mag**” vragen we u om uw contactgegevens achter te laten. Deze worden los van uw antwoorden in dit panelonderzoek doorgegeven aan de betrokkenen. Uw antwoorden blijven dus anoniem. U verplicht zich tot niets. Wij benaderen u in april of mei. Heeft u dan toch geen interesse, staat het u altijd vrij om “nee” te zeggen.

Naam:

Adres:

Plaats:

Telefoonnummer: (e-mail is al bij ons bekend)

Bijlage III: Topiclijst bewoners

Voorstellen van jezelf:

- Afstudeeronderzoek – studeren aan de Universiteit Utrecht
- Stage bij Portaal – klachten of vragen over Portaal? Daar kunnen wij zelf niks mee. Dit gesprek is echt bedoeld om meer te weten over participatie van bewoners.
- Bij klachten/vragen? Mail naar info@portaal.nl of bellen met de klantenservice (0800 - 767 82 25)
- Onderwerp introduceren – wij willen graag meer weten over participatie in de buurt en hoe Portaal daar beter op in kan spelen. Het gesprek duurt ongeveer een kwartier.

Mag dit interview worden opgenomen? Uw gegevens worden anoniem verwerkt.

1. Introductie – kunt u uzelf kort voorstellen?

- Wie bent u?
- Waar woont u en hoe lang?
- Wat is uw gezinssamenstelling? Met wie woont u hier?
- Wat doet in het dagelijks leven?
- Woont u in een gemeenschappelijk complex?

2. Begripsverheldering – nu beginnen we met het inhoudelijke deel.

- Uitleg participatie

Buurtparticipatie houdt het volgende in: **de activiteiten die door u, als bewoner, worden ondernomen om de sociale en fysieke situatie in uw buurt positief te veranderen.**

- Bewonerscommissie, VvE, helpen op school, vrijwilligerswerk, buurt BBQ
- Schoonhouden galerij, groen onderhouden, klussen woning/complex

3. Participatie in de buurt – Nu gaan we het hebben over uw participatie in de buurt

- Participeert u in de buurt?
  - Wat doet u en waar? (fysiek/sociaal)
  - Waarom participeert u **wel/niet**?
  - Heeft u het gevoel dat uw participatie bijdraagt aan de buurt?
- Hoe ziet u uw eigen participatie in de buurt in vergelijking met uw buurtgenoten? Doen anderen dit meer of minder?

4. Eigenaar voelen over de woning – Ik ga nu wat vragen stellen over uw gevoel van eigendom met uw huurwoning.

- Heeft u het gevoel dat uw woning van u is?
We willen u nu een aantal stellingen voorleggen, zou u deze kort willen beantwoorden en waar nodig toelichten.
  - Voelt u zich verantwoordelijk voor uw woning?
  - Zou u de woning willen kopen, indien u de mogelijkheid zou hebben?
  - Als er iets mis is met uw woning, gaat u dan zelf op zoek naar een oplossing?
  - Voelt u zich thuis in uw woning, heeft u er een band mee?
  - Heeft u het idee dat u de woning kan aanpassen naar uw eigen wensen?
  - Heeft u het gevoel dat u kunt doen en laten wat u zelf wil in uw huis?
- Op welke manier(en) kan Portaal volgens u aan uw gevoel van eigenaarschap bijdragen?
  - Zou Portaal dit gevoel van eigenaarschap kunnen verbeteren?

- Belemmert Portaal momenteel in uw gevoel van eigendom over de woning?

U gaf bij zojuist aan zich wel/niet eigenaar te voelen over uw huurwoning.

- Welke zaken hebben hier volgens u mee te maken?
  - Indien eigenaar: Heeft uw gevoel van eigenaarschap volgens u invloed op uw participatie/deelname in de buurt? Is dit voor u een reden om te participeren?
  - Indien geen eigenaar: Als u zich wel eigenaar zou voelen over uw woning zou dit invloed hebben op uw participatie in de buurt? (meer of juist minder participatie)

5. De rol van de corporatie - Als laatste wil ik het graag hebben over de rol van Portaal en participatie in de buurt

- Heeft u het idee dat Portaal u ofwel ondersteunt of belemmert in het uitvoeren van participatie, bijvoorbeeld bij het onderhouden van groen of het organiseren van een buurtfeest?
  - Heeft u daar voorbeelden van?
  - Werkt u wel eens samen met de corporatie als u dingen organiseert in de buurt?
    - Bent u tevreden met deze samenwerking?
- Hoe denkt u in het algemeen dat Portaal beter om kan gaan met bewoners die zelf initiatief tonen om dingen te ondernemen in de buurt en woning in te toekomst?

6. Heeft u nog andere opmerkingen/aanmerkingen over dit onderwerp die u graag wilt bespreken?

Aanbieden cadeautje!!

Bijlage IV: Wervingsmail aanvullende interviews met bewoners

In deze bijlage is de wervingsmail voor de bewoners terug te vinden. De onderstaande e-mail is naar elk van de respondenten gestuurd die hadden aangegeven een aanvullend gesprek te willen voeren. Het gaat dus om een standaard e-mail. Er zijn wel enkele velden aangepast per regio. Die zijn schuin geschreven in het onderstaande bericht weergegeven.

Best panellid van Portaal,

Op 19 maart heeft u van ons een uitnodiging ontvangen om deel te nemen aan een enquête. Deze enquête ging uw over deelname aan activiteiten in de buurt en uw verbondenheid met zowel de buurt als woning. U heeft deze enquête voor ons ingevuld, hartelijk bedankt daarvoor! Ook heeft u aangegeven interesse te hebben in een **aanvullend gesprek** over dit onderwerp om uw mening en persoonlijke situatie beter aan ons toe te kunnen lichten.

Daarom benaderen we u nu om een afspraak hiervoor te maken. Het gesprek zal **maximaal 30 minuten** van uw tijd in beslag nemen. Op (*datum invullen*) **aanstaande** zijn wij in (*regio invullen*) om deze gesprekken te houden. U kunt hierbij kiezen voor een gesprek bij u **thuis** of bij het plaatselijke **kantoor van Portaal** (*adres kantoor invullen*). Zou u daarom voor **woensdag 29 april** willen aangeven of u interesse heeft in een aanvullend gesprek? Hierbij zouden wij graag het volgende willen weten:

- Uw **locatievoorkeur** voor het gesprek (bij u thuis of bij Portaal)
- Uw voorkeur voor een **tijdstip** (graag aangeven in **halve uren**). Het interview kan plaatsvinden tussen **09:00 en 18:00**.

In totaal hebben wij deze dag plaats voor zes gesprekken. Op basis van het aantal aanmeldingen en uw voorkeuren (locatie en tijd) zullen wij u **uiterlijk vrijdag 1 mei** informeren over een definitieve afspraak. Wanneer er meer aanmeldingen zijn dan tijd om gesprekken te voeren, zullen wij de keuze moeten maken om bepaalde gesprekken niet door te laten gaan. Hierover zullen wij u uiterlijk 1 mei informeren.

Nogmaals bedankt voor het invullen van de vragenlijst en hopelijk zien we u op woensdag 13 mei in (*regio invullen*).

Mocht u nog vragen hebben naar aanleiding van deze email dan kunt u ons bereiken op dit emailadres (isabella.janssen@portaal.nl).

Met vriendelijke groet,

Ingeborg van der Giessen & Isabella Janssen

Bijlage V: Topiclijst medewerkers Portaal & Eigen Haard

Voorstellen van onszelf

- Afstudeeronderzoek – uitleggen dat wij nog studeren aan de Universiteit Utrecht.
  - Uitleggen wat ons onderwerp is → relatie mentaal eigenaarschap op buurtparticipatie
  - Onderzoek bestaat uit twee delen: versturen van vragenlijst binnen panels Portaal en Eigen Haard. Daarnaast gesprekken voeren met bewoners.
- Voor dit gesprek hebben wij één uur ingepland.

Mag dit interview worden opgenomen? Uw gegevens worden anoniem verwerkt.

1. Introductie van de medewerker

- **Zou u ons kort wat kunnen vertellen over uzelf en over uw functie bij Portaal?**
  - i. Wie bent u?
  - ii. Waar werkt u en hoe lang?
  - iii. Wat is uw functie?
  - iv. Wat is uw relatie met het onderwerp participatie van bewoners? Hoe heeft u daar in uw functie mee te maken?

2. Begripsverheldering – Wij gaan nu beginnen met het inhoudelijke deel, hiervoor zullen wij eerst twee belangrijke concepten uit ons onderzoek toelichten. We zullen later de resultaten van ons onderzoek bespreken.

- Uitleg participatie

Buurtparticipatie houdt het volgende in: **de activiteiten die door bewoners worden ondernomen om de sociale en fysieke situatie in de buurt positief te veranderen. Dit is informele participatie.**

- Buurtbarbecue, helpen op school, vrijwilligerswerk
- Schoonhouden galerij, groen onderhouden, klussen woning/complex

Een ander aspect van participatie is formele participatie, dit is het deelnemen van buurtbewoners aan het besluitvormingsproces

- Bewonerscommissie, VvE, huurdersbelangenvereniging

- Uitleg mentaal eigenaarschap

Mentaal eigenaarschap houdt het volgende in:

- iemand heeft een gevoel bij een bepaald object (**wat juridisch niet van hem/haar is**), maar dit object wordt wel **ervaren en behandeld alsof het eigendom is**.

3. We willen het graag eerst over het huidige beleid hebben, wat doet Portaal/Eigen Haard nu? Hoe denkt u dat de participatie van bewoners van Portaal/Eigen Haard er op dit moment voor staat?

- Heeft u het idee dat er op dit moment veel bewoners informeel participeren in hun buurt?
  - i. Waarom wel/niet?
  - ii. Wat voor een soort bewoners zijn dit?
- Heeft u het idee dat er op dit moment veel bewoners formeel participeren in hun buurt?
  - i. Waarom wel/niet?
  - ii. Wat voor een soort bewoners zijn dit?
- Wat doet Portaal op dit moment om haar bewoners te laten participeren?
  - i. Voorbeelden van beleid en/of projecten?
  - ii. Met welke gedachte(n) is dit huidige beleid opgesteld?
- Heeft u het idee dat het beleid van Portaal/Eigen Haard dermate verschilt van het beleid van andere corporaties?
  - i. Vergelijking met Eigen Haard/Portaal
- Heeft u het idee dat deze huidige interventies werken?
  - i. Waarom wel/niet?
- Heeft u het idee dat bewoners zich mentaal eigenaar over hun eigen woning voelen?

4. Resultaten bespreken uit interviews en enquêtes bewoners. Zoals eerder verteld hebben wij wat gesprekken gevoerd met bewoners en meer dan 1000 vragenlijsten van bewoners ontvangen. Daarom zullen wij u nu kort de belangrijkste bevindingen vertellen.

----- zie apart document -----

5. Terugkoppeling van resultaten naar mogelijkheden binnen Portaal/Eigen Haard

- Herkent u deze ervaringen van bewoners?
  - i. Participatie
  - ii. Eigenaar voelen
- Wat kan er volgens u veranderen aan het huidige beleid als u deze bevindingen hoort?
  - i. Wat is er volgens u al goed?
  - ii. Wat kan er volgens u beter?

6. Flexibel gedeelte

- Zijn er nog andere zaken relevant voor ons onderzoek waar wij u nog niet naar hebben gevraagd?

Heeft u nog andere vragen of opmerkingen over dit onderwerp?

Dit was het einde van het gesprek. Hartelijk bedankt voor uw tijd en moeite!

**Afdelingsoverleg Strategische Staf
Maandag 22 juni, 11.30 - 12.30, Huis van Portaal, Trisor**

Bijlage VI: Wervingsmail interviews met medewerkers

In deze bijlage is de wervingsmail voor de medewerkers terug te vinden. Hierbij is het van belang op te merken dat het niet gaat om een standaardmail (zoals bij de bewoners), maar om een 'basis' e-mail die heeft gediend als voorbeeld voor het opstellen van de andere e-mails.

Beste mevrouw/meneer (*naam invullen*),

Wij zijn Isabella Janssen en Ingeborg van der Giessen: twee masterstudenten Urban Geography (stadsgeografie) aan de Universiteit Utrecht. Momenteel zijn we binnen Portaal bezig (als onderzoeksstagiaires) met een onderzoek naar mentaal eigenaarschap en buurtparticipatie. Dit begrip mentaal eigenaarschap betekent dat mensen juridisch geen eigenaar zijn van een object (zoals bij een huurwoning) maar zich met dit object wel verbonden voelen. Hierdoor wordt het object wel behandeld alsof het om eigendom is. Om de invloed van dit begrip (voelen bewoners zich mentaal eigenaar van hun woning) te onderzoeken op buurtparticipatie van huurders hebben we een vragenlijst gemaakt. Hiervan is de respons bij Portaal al binnen en komt de respons van Eigen Haard uit Amsterdam aanstaande maandag binnen. We willen voor onze resultaten niet alleen afhankelijk zijn van deze vragenlijsten. Om meer inzicht te krijgen in de kwestie gaan we ook interviews houden met bewoners en medewerkers binnen Portaal.

Van Maurice Caniels (onderzoeker bij Portaal in Utrecht) hebben wij een lijst gekregen met medewerkers die belangrijk zijn voor ons om te spreken. U, (*functie invullen*), stond hier ook op. Zou u het leuk vinden om met ons in gesprek te gaan over dit onderwerp? We zullen eerst gesprekken voeren met bewoners. Hierdoor is er tegen de tijd dat we met medewerkers van Portaal gaan spreken meer duidelijk over het standpunt van bewoners: heeft de 'band' met hun huurwoning volgens hen te maken met hun participatie in de buurt, zoals onderhoud van gemeenschappelijke ruimten of het organiseren van activiteiten in de buurt. Deze uitkomsten zullen ook besproken worden in een eventueel interview met u. Ook zouden wij graag de praktische en beleidsmatige mogelijkheden van de uitkomsten bij bewoners met u willen bespreken.

In week 23 (maandag 1 juni tot vrijdag 5 juni) zouden wij graag deze interviews met medewerkers willen houden. Ook is dit eventueel mogelijk in week 24 (maandag 8 juni tot vrijdag 12 juni). Komt het u ergens in deze weken uit om een gesprek met ons hierover in te plannen?

We snappen dat het door deze mail misschien niet geheel duidelijk is waar ons onderzoek precies over gaat. Mogelijk bent u ook nog niet bekend met de term mentaal eigenaarschap. Als nog vragen heeft over ons onderzoek of over andere zaken, mail ons dan vooral even. Dan kunnen we eventueel een documentje meesturen waarin kort staat wat ons onderzoek inhoudt.

Alvast bedankt,
Met vriendelijke groet,

Isabella Janssen
Ingeborg van der Giessen

Bijlage VII: Toelichting variabelen statistische analyse

In deze bijlage wordt ingegaan op alle gebruikte variabelen voor de statistische analyse. Hierbij wordt inzicht geven in de interpretatie van elke variabele en met welke enquêtevraag deze variabele oorspronkelijk is gemeten.

1. Persoonskenmerken

- Geslacht

Indeling in categorieën: 0= vrouw en 1= man.

Enquêtevraag: A

- Leeftijd

Variabele is niet gecategoriseerd en als ratiovariabele opgenomen in de analyse.

Enquêtevraag: B

- Woonjaren

Om het aantal woonjaren in de huidige woning van de respondent te bepalen is de volgende berekening gedaan: 2015 - woonduur. Deze uitkomst is vervolgens in het databestand opgenomen als ratiovariabele.

Enquêtevraag: C

- Huishoudenssamenstelling

In de oorspronkelijke vraagstelling zijn 6 categorieën opgenomen, waaronder 'ik woon bij mijn ouders/verzorgers' en 'anders, namelijk...'. Door de lage respons in deze eerste categorie is deze buiten beschouwing gelaten in de statistische analyse. De groep 'anders, namelijk...' is waar mogelijk gehercategoriseerd in één van de eerste vier groepen. Huishoudenssamenstelling is dus een categorale variabele.

Voor de interpretatie van deze variabele is het belangrijk te vermelden dat de categorie 'alleenstaanden' de referentiecategorie is. De andere categorieën worden dus ten opzichte van deze categorie beschouwd.

Enquêtevraag: F

- Opleidingsniveau

Het opleidingsniveau van de respondenten is gevraagd in 8 categorieën, waaronder 'anders, namelijk...'. Deze respondenten zijn waar mogelijk ingedeeld bij één van de andere groepen. Om het opleidingsniveau te kunnen bestuderen aan de hand van een indeling in laag, midden en hoog opgeleid zijn de volgende (oorspronkelijke) categorieën samengevoegd: laag (1,2,3), midden (4,5) en hoog (6,7). Dit resulteert dus in een categorale variabele.

De interpretatie van deze (dummy-)variabele gebeurt ten opzichte van de referentiecategorie 'laag opgeleid'.

Enquêtevraag: H

- **Arbeidssituatie**

Er is een tweedeling gemaakt in actieve en niet-actieve bewoners, deze is gemaakt op basis van de oorspronkelijke variabele in zes categorieën: 0 = niet-actief (categorieën 2,3,4,6) en 1= actief (categorieën 1,5). Dit betekent dat dit een categorale variabele is met twee categorieën. De referentiecategorie hierbij is 'niet-actief'.

Enquêtevraag: I

- **Allochtonen**

In de oorspronkelijk enquêtevraag is etniciteit gevraagd in zes categorieën, deze is opgesplitst in allochtonen en autochtonen. Iemand wordt als allochtoon beschouwt als iemand heeft aangegeven tevens tot een minderheidsgroep te behoren (iemand kan zichzelf daarnaast ook als Nederlander zien). Deze categorale variabele heeft twee categorieën, 0= allochtoon en 1= autochtoon. Alle uitkomsten worden weergegeven ten opzichte van allochtonen, de referentiecategorie.

Enquêtevraag: J

- **Huishoudensinkomen**

Om het huishoudensinkomen van de respondenten te bestuderen, is de oorspronkelijke enquêtevraag (K) onderverdeeld in vier categorieën (laag, midden, hoog en weet ik niet). Dit resulteert in de volgende verdeling:

- Laag inkomen: categorie 1 (minder dan €500 per maand) en categorie 2 (€500 tot €1.100 per maand)
- Midden inkomen: categorie 3 (€1.100 tot €1.400 per maand), categorie 4 (€1.400 tot €1.800 per maand) en categorie 5 (€1.800 tot €2.500 per maand)
- Hoog inkomen: categorie 6 (€2.500 tot €3.100 per maanden) en categorie 7 (meer dan €3.100 per maand)

Deze indeling is gebaseerd op Aedes (2014c) waaruit naar voren komt dat de meeste bewoners van een corporatiewoning een inkomen van minder dan €40.000 euro per jaar hebben. Met de gehanteerde inkomen is dit makkelijk te vergelijken. Alleen categorie 7 resulteert in een hoger jaarinkomen. Dit is dan ook de categorie hoog inkomen in de uiteindelijke variabele. De vierde categorie bestaat is de categorie 'wil niet zeggen/weet niet'. Dit zijn de oorspronkelijke categorieën 8 (weet ik niet) en 9 (wil ik liever niet zeggen). Hierdoor is uiteindelijk een categorale variabele ontstaan met als referentiecategorie laag inkomen.

Enquêtevraag: K

2. Gebiedskenmerken

Zoals eerder vermeld, zijn de gebiedskenmerken die gebruikt zijn in de statistische analyse niet direct gevraagd in de enquête. Deze kenmerken zijn daarentegen gekoppeld door middel van de zescijferige postcode (dit is vraag C uit de enquête). Dit geldt niet voor het leefbaarheidselectiemodel.

- **Leefbaarheidselectiemodel**

Het leefbaarheidselectie model (gegevens zijn afkomstig van de corporaties Portaal & Eigen Haard) wordt gebruikt om het type wijk te duiden en is een categorale variabele: bouwwijk (0), kanswijk (1) en thuiswijk (2). Bouwwijk is hierbij de referentiecategorie, alle uitkomsten moeten dus ten opzichte van dit type wijk geïnterpreteerd worden.

- **Percentage huurwoningen in de buurt**

Deze variabele is afkomstig van het CBS en gekoppeld aan de postcodes. De gegevens zijn in de statistische analyse opgenomen als ratiovariabele.

- Percentage allochtonen in de buurt

Ook deze CBS-variabele is gekoppeld aan postcodes. De gegevens zijn opgenomen als ratiovariabele.

- Leeftijdsgroepen in de buurt (percentages 0-15 & 65+)

Twee leeftijdscategorieën (percentages) van de buurt zijn opgenomen in de analyse. Dit zijn beide ratiovariabelen.

- Totaal aantal uitkeringen in de buurt

Voor deze variabelen zijn drie soorten uitkeringen (ABW/WWB, AO, WW) bij elkaar opgesteld (absoluut). De uitkomst hiervan is vervolgens als ratiovariabele in de analyse opgenomen.

3. Sociaal kapitaal

Sociaal kapitaal is in de statistische toetsing (en dus in de tabellen in hoofdstuk 5) terug te zien in drie verschillende dimensies: sociaal kapitaal met de burens, sociaal kapitaal familie en sociaal kapitaal vrienden. Het is hierbij van belang op te merken dat deze variabelen direct gemeten zijn in de vragenlijst:

- Sociaal kapitaal burens: enquêtevraag 5
- Sociaal kapitaal familie: enquêtevraag 4A
- Sociaal kapitaal vrienden: enquêtevraag 4B

De dimensies die uit vraag 4 voortkomen (sociaal kapitaal met familie en vrienden), worden dus simpelweg gemeten door het positief of negatief beantwoorden van de vraag door de respondent (ja en nee met de waarden 0 en 1). Dit zijn dus beide categorale variabelen.

Bij de variabele sociaal kapitaal burens is dit iets gecompliceerder: de scores van alle vijf de stellingen van vraag 5 zijn bij elkaar opgeteld en vervolgens door 5 gedeeld. Hier komt een totaalscore uit in de ratiovorm. De variabele is op deze manier in de statistische analyse opgenomen.

Enquêtevragen: 4 & 5

4. Buurtverbondenheid

Met de variabele buurtverbondenheid is op een gelijksoortige manier omgegaan als met de variabele sociaal kapitaal burens. Alle respondenten die 'weet ik niet' (categorie 6) hebben ingevuld zijn gehercodeerd naar categorie 3 (niet mee eens/niet mee oneens). Dit is gedaan omdat dit de middelste categorie is en deze neutraal is. Deze ingreep leidt dus tot de minste datavertekening. Hierbij moet tevens opgemerkt worden dat stelling 1F weggelaten is, aangezien hier iets is mis gegaan bij het PortaalPanel. Bij deze stelling mist daarom van een groot aantal respondenten de respons. De overige 10 stellingen zijn uiteindelijk bij elkaar opgeteld en door tien gedeeld. Deze ratiovariabele is opgenomen in de statistische analyse.

Enquêtevraag: 1

5. Mentaal eigenaarschap

Zoals eerder vermeld bestaat het concept mentaal eigenaarschap uit een algemeen concept en drie sub-mechanismen.

Het algemene concept is voortgekomen uit enquêtevraag 6. De vier stellingen uit deze vraag zijn bij elkaar opgeteld en door 4 gedeeld. De hieruit voortkomende score, een ratiovariabele, is opgenomen in de statistische analyse.

Voor de drie sub-mechanismen zijn zowel enquêtevraag 8 als 9 gebruikt. Op deze vragen is een factoranalyse gedaan om te onderzoeken welke stellingen het beste bij een bepaalde sub-

mechanisme ingedeeld kunnen worden (zie bijlage IX). Hieruit zijn de volgende sub-mechanismen (factoren) gekomen, die allen ratiovariabelen zijn:

- Band woning : 9 A T/M E + 9 H T/M L
- Zelfredzaamheid: 9F & 9G + 8B
- Eigen controle: 8 F, G
- Invloed anderen: 8 C, D

6. Sociale & fysieke participatie

Participatie is onderverdeeld in twee soorten: sociale en fysieke participatie. Beide vormen zijn gemeten door middel van vraag 3 in de enquête. Hierbij meten de stellingen 3A t/m G sociale participatie en 3H t/m K fysieke participatie.

De variabele sociale participatie is een categorale variabele met waarden 0 (nee) en 1 (ja). Iemand participeert in dit geval sociaal als iemand minimaal 1 keer 'ja' aangeeft. Dit criterium is gebaseerd op het artikel van Dekker (2007). Om dit te kunnen berekenen heeft 'nee' de waarde 0 gekregen, 'ja' de waarde 1 en 'niet van toepassing' waarde 10. Dit betekent dat iemand die bij het optellen van 7 stellingen 0 scoort het label 'nee' (0) krijgt. Dit geldt ook voor de waarden 10, 20, 30, 40, 50, 60 en 70 (combinatie van niet van toepassing en nee). Alle andere voorkomende waarden krijgen het label 'ja' (1).

Voor de categorale variabele fysieke participatie geldt hetzelfde als voor sociale participatie. Er moet echter rekening gehouden worden met het feit dat iemand pas participeert als op minimaal twee van vier stellingen (1H t/m K) met 'ja' wordt beantwoord. Ook in dit geval zijn er uiteindelijk twee categorieën te onderscheiden ja (1) en nee (0). Waarbij per stelling de volgende waarden zijn gegeven 'nee' (0), 'ja' (1) en 'niet van toepassing' (10). Dit betekent dat de volgende uitkomsten (na optellen van alle stellingen) in 'nee' resulteren: 0,1, 10, 11, 20, 21, 30, 31 en 40. Bij alle andere uitkomsten behoort een respondent tot de groep die wel fysiek participeert.

Bijlage IIX: Opschoning van het databestand

Niet alle respondenten zijn bruikbaar gebleken om op te nemen in de statistische analyse. Deze bijlage geeft een kort overzicht van de respondenten die uiteindelijk buiten beschouwing zijn gelaten:

- Een respondent die onbetrouwbare informatie heeft ingevuld, zoals een leeftijd van 100 jaar en een woontuur van meer dan 100 jaar (respondent van Portaal);
- Een respondent bij Eigen Haard die bijna geen enkele vraag heeft ingevuld;
- Er bleken 4 huiseigenaren (kopers) in het bestand te zitten. Deze zijn uit de analyse gehaald, aangezien dit onderzoek gaat over mentaal eigenaarschap onder huurders;
- Van 68 respondenten bleek de (zescijferige) postcode onbekend te zijn. Ook deze respondenten bleken niet bruikbaar voor het onderzoek, omdat bij het ontbreken van deze gegevens geen uitspraken gedaan kunnen worden over het effect van gebiedskenmerken.
- Ditzelfde geldt voor het ontbreken van de persoonskenmerken bij 3 respondenten.

Bijlage IX: Factor Analyse

Een factoranalyse wordt gebruikt om te kijken naar onderliggende factoren in variabelen. Verschillende variabelen met onderliggende patronen en correlaties worden bij elkaar geplaatst in factoren. Om tot de juiste factoren te komen voor dit onderzoek zijn verschillende analyses uitgevoerd, met stellingen van vraag 8, 9 en 10. Uiteindelijk zijn vraag 8a, 8h en 10 uit de factoranalyse gelaten omdat deze variabelen niet goed ingedeeld konden worden in een bepaalde factor (een 'factor loading' van $< 0,5$). Uit onderstaande tabellen blijkt dat de uiteindelijke factoranalyse een Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) waarde van 0,9 heeft, volgens Field (2013) betekent dit dat de factoranalyse uitstekend is. Het patroon van correlatie is relatief compact, dit zal leiden tot specifieke en betrouwbare factoren. Uit de Bartlett's Test of Sphericity blijkt daarnaast dat de analyse significant is, dus dat er relaties bestaan tussen de verschillende variabelen en het gebruik van een factoranalyse gepast is.

KMO and Bartlett's Test

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,900
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	7381,416
	df	153
	Sig.	,000

Communalities

	Initial	Extraction
9A. Ik voel me sterk verbonden met mijn woning	1,000	,690
9B. Mijn woning speelt een belangrijke rol in mijn leven	1,000	,616
9C. Hoe mijn woning eruit ziet, is heel belangrijk voor mij	1,000	,583
9D. Mijn woning is onderdeel van mijzelf	1,000	,678
9E. Ik verdedig mijn woning als iemand er kritiek op heeft	1,000	,532
9F. Ik bezit veel kennis over mijn woning	1,000	,586
9G. Wanneer er iets mis is met mijn woning, ga ik zelf op zoek naar een oplossing	1,000	,499
9H. Ik voel me thuis in mijn woning	1,000	,666
9I. Ik voel me in mijn eigen woning meer thuis dan in een andere woning	1,000	,599
9J. Mijn woning is de beste woning die ik kan krijgen gezien mijn mogelijkheden	1,000	,557
9K. Ik zou niet willen verhuizen	1,000	,584
9L. Ik ben trots op mijn woning	1,000	,686
8B. Ik pleeg meer onderhoud aan mijn woning dan van mij wordt verwacht	1,000	,556
8C. Ik word vrijgelaten om de woning aan te passen naar mijn eigen ideeën	1,000	,588
8D. Ik heb het gevoel dat aanpassingen aan de woning door Portaal worden bepaald	1,000	,662
8E. Ik heb het gevoel dat ik van Portaal bepaalde dingen moet doen aan mijn woning	1,000	,493
8F. Ik gedraag me in mijn woning zoals ik dat zelf wil	1,000	,385
8G. Ik heb het gevoel dat ik zelf de controle heb over mijn woning	1,000	,503

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Total Variance Explained

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared			Rotation Sums of Squared		
	Initial Eigenvalues			Loadings			Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	6,195	34,414	34,414	6,195	34,414	34,414	5,015	27,862	27,862
2	1,693	9,408	43,822	1,693	9,408	43,822	1,981	11,005	38,867
3	1,476	8,199	52,021	1,476	8,199	52,021	1,829	10,161	49,028
4	1,100	6,114	58,134	1,100	6,114	58,134	1,639	9,106	58,134
5	,978	5,433	63,568						
6	,857	4,762	68,329						
7	,684	3,798	72,127						
8	,658	3,658	75,785						
9	,627	3,484	79,268						
10	,582	3,231	82,500						
11	,551	3,060	85,559						
12	,484	2,689	88,248						
13	,478	2,655	90,903						
14	,409	2,272	93,175						
15	,358	1,990	95,166						
16	,323	1,793	96,959						
17	,283	1,574	98,532						
18	,264	1,468	100,000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Component Matrix^a

	Component			
	1	2	3	4
9A. <i>Ik voel me sterk verbonden met mijn woning</i>	,814	-,062	-,088	,126
9B. <i>Mijn woning speelt een belangrijke rol in mijn leven</i>	,725	-,161	-,028	,253
9C. <i>Hoe mijn woning eruit ziet, is heel belangrijk voor mij</i>	,578	-,144	,295	,376
9D. <i>Mijn woning is onderdeel van mijzelf</i>	,725	-,132	,100	,352
9E. <i>Ik verdedig mijn woning als iemand er kritiek op heeft</i>	,708	-,099	,007	,147
9F. <i>Ik bezit veel kennis over mijn woning</i>	,563	,025	,518	-,001
9G. <i>Wanneer er iets mis is met mijn woning, ga ik zelf op zoek naar een oplossing</i>	,394	,154	,539	-,170
9H. <i>Ik voel me thuis in mijn woning</i>	,774	-,109	-,215	-,094
9I. <i>Ik voel me in mijn eigen woning meer thuis dan in een andere woning</i>	,699	-,187	-,253	-,106
9J. <i>Mijn woning is de beste woning die ik kan krijgen gezien mijn mogelijkheden</i>	,637	-,077	-,254	-,285
9K. <i>Ik zou niet willen verhuizen</i>	,682	-,065	-,216	-,261
9L. <i>Ik ben trots op mijn woning</i>	,808	-,036	-,175	-,046

8B. <i>Ik pleeg meer onderhoud aan mijn woning dan van mij wordt verwacht</i>	,334	,212	,623	-,105
8C. <i>Ik word vrijgelaten om de woning aan te passen naar mijn eigen ideeën</i>	,294	,707	,040	-,011
8D. <i>Ik heb het gevoel dat aanpassingen aan de woning door Portaal worden bepaald</i>	,098	,741	-,171	,272
8E. <i>Ik heb het gevoel dat ik van Portaal bepaalde dingen moet doen aan mijn woning</i>	,075	,433	-,366	,406
8F. <i>Ik gedraag me in mijn woning zoals ik dat zelf wil</i>	,307	,257	-,062	-,470
8G. <i>Ik heb het gevoel dat ik zelf de controle heb over mijn woning</i>	,504	,430	-,044	-,249

Extraction Method: Principal Component Analysis.

a. 4 components extracted.

Rotated Component Matrix^a

	Component			
	1	2	3	4
9A. <i>Ik voel me sterk verbonden met mijn woning</i>	,784	,157	,193	,112
9B. <i>Mijn woning speelt een belangrijke rol in mijn leven</i>	,769	,147	,009	,055
9C. <i>Hoe mijn woning eruit ziet, is heel belangrijk voor mij</i>	,615	,385	-,236	,031
9D. <i>Mijn woning is onderdeel van mijzelf</i>	,768	,261	-,103	,092
9E. <i>Ik verdedig mijn woning als iemand er kritiek op heeft</i>	,693	,198	,100	,055
9F. <i>Ik bezit veel kennis over mijn woning</i>	,382	,660	,059	-,032
9G. <i>Wanneer er iets mis is met mijn woning, ga ik zelf op zoek naar een oplossing</i>	,134	,672	,171	-,013
9H. <i>Ik voel me thuis in mijn woning</i>	,717	,038	,388	,004
9I. <i>Ik voel me in mijn eigen woning meer thuis dan in een andere woning</i>	,680	-,038	,360	-,069
9J. <i>Mijn woning is de beste woning die ik kan krijgen gezien mijn mogelijkheden</i>	,533	-,016	,520	-,055
9K. <i>Ik zou niet willen verhuizen</i>	,569	,034	,508	-,038
9L. <i>Ik ben trots op mijn woning</i>	,731	,098	,368	,082
8B. <i>Ik pleeg meer onderhoud aan mijn woning dan van mij wordt verwacht</i>	,069	,736	,087	,038
8C. <i>Ik word vrijgelaten om de woning aan te passen naar mijn eigen ideeën</i>	,018	,302	,301	,637
8D. <i>Ik heb het gevoel dat aanpassingen aan de woning door Portaal worden bepaald</i>	-,031	,028	,063	,810
8E. <i>Ik heb het gevoel dat ik van Portaal bepaalde dingen moet doen aan mijn woning</i>	,129	-,244	-,088	,639
8F. <i>Ik gedraag me in mijn woning zoals ik dat zelf wil</i>	,043	,149	,596	,078
8G. <i>Ik heb het gevoel dat ik zelf de controle heb over mijn woning</i>	,227	,250	,524	,339

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 13 iterations.

Component Transformation Matrix

Component	1	2	3	4
1	,868	,324	,357	,115
2	-,321	,240	,280	,873
3	-,190	,910	-,290	-,227
4	,327	-,096	-,843	,417

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

De factoranalyse heeft vier verschillende factoren gemaakt, uit de tabel 'rotated component matrix' is af te lezen welke factoren bij elkaar horen.

Hieronder is weergegeven welke volledige stellingen in de enquête horen bij de stellingnummers die terug te vinden zijn in de SPSS-uitvoeren:

- **Band woning**
- *Vragen: 9 A, B, C, D, E, H, I, J, K, L*
- Ik voel me sterk verbonden met mijn woning
- Mijn woning speelt een belangrijke rol in mijn leven
- Hoe mijn woning eruit ziet, is heel belangrijk voor mij
- Mijn woning is onderdeel van mijzelf
- Ik verdedig mijn woning als iemand er kritiek op heeft
- Ik voel me thuis in mijn woning
- Ik voel me in mijn eigen woning meer thuis dan in een andere woning
- Mijn woning is de beste woning die ik kan krijgen gezien mijn mogelijkheden
- Ik zou niet willen verhuizen
- Ik ben trots op mijn woning

- **Zelfredzaamheid**
- *Vragen: 8 B & 9 F, G*
- Ik pleeg meer onderhoud aan mijn woning dan van mij wordt verwacht
- Ik bezit veel kennis over mijn woning
- Wanneer er iets mis is met mijn woning, ga ik zelf op zoek naar een oplossing

- **Eigen controle**
- *Vragen: 8 F, G*
- Ik gedraag me in mijn woning zoals ik dat zelf wil
- Ik heb het gevoel dat ik zelf de controle heb over mijn woning

- **Invloed anderen**
- *Vragen: 8 C, D, E*
- Ik word vrijgelaten om de woning aan te passen naar mijn eigen ideeën
- Ik heb het gevoel dat aanpassingen aan de woning door Portaal worden bepaald
- Ik heb het gevoel dat ik van Portaal bepaalde dingen moet doen aan mijn woning

Bijlage X: Interne betrouwbaarheid factoren mentaal eigenaarschap & andere variabelen

Deel I: Interne betrouwbaarheid mentaal eigenaarschap

In deze bijlage zijn de interne betrouwbaarheidstesten van de sub-mechanismen van mentaal eigenaarschap weergegeven. Een Cronbach's Alpha van hoger dan 0.7 is wenselijk (Field, 2013), alhoewel dit vaak lastig te behalen is wanneer er maar 2 of 3 variabelen worden meegenomen. Aangezien de variabelen zijn ontstaan uit een factoranalyse met een hoge betrouwbaarheid, mag worden aangenomen dat de interne betrouwbaarheid van deze variabelen voldoet. Het verwijderen van items uit de schaal zal daarnaast niet zorgen voor een grote verbetering (Cronbach's Alfa If Item Deleted).

Interne betrouwbaarheid factor 1: Band woning

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	1085	100,0
	Excluded ^a	0	,0
	Total	1085	100,0

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,885	10

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Item Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
9A. <i>Ik voel me sterk verbonden met mijn woning</i>	3,79	,931	1085
9B. <i>Mijn woning speelt een belangrijke rol in mijn leven</i>	4,07	,801	1085
9C. <i>Hoe mijn woning eruit ziet, is heel belangrijk voor mij</i>	4,17	,708	1085
9D. <i>Mijn woning is onderdeel van mijzelf</i>	3,81	,906	1085
9E. <i>Ik verdedig mijn woning als iemand er kritiek op heeft</i>	3,65	,981	1085
9F. <i>Ik bezit veel kennis over mijn woning</i>	4,21	,790	1085
9G. <i>Wanneer er iets mis is met mijn woning, ga ik zelf op zoek naar een oplossing</i>	3,97	1,010	1085
9H. <i>Ik voel me thuis in mijn woning</i>	3,61	1,293	1085
9I. <i>Ik voel me in mijn eigen woning meer thuis dan in een andere woning</i>	3,52	1,376	1085
9J. <i>Mijn woning is de beste woning die ik kan krijgen gezien mijn mogelijkheden</i>	3,72	1,016	1085

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
9A. <i>Ik voel me sterk verbonden met mijn woning</i>	34,74	39,867	,734	,866
9B. <i>Mijn woning speelt een belangrijke rol in mijn leven</i>	34,47	42,033	,644	,874
9C. <i>Hoe mijn woning eruit ziet, is heel belangrijk voor mij</i>	34,36	44,479	,465	,884
9D. <i>Mijn woning is onderdeel van mijzelf</i>	34,72	41,242	,628	,874
9E. <i>Ik verdedig mijn woning als iemand er kritiek op heeft</i>	34,89	40,563	,627	,873
9F. <i>Ik bezit veel kennis over mijn woning</i>	34,32	41,441	,718	,869
9G. <i>Wanneer er iets mis is met mijn woning, ga ik zelf op zoek naar een oplossing</i>	34,56	40,145	,641	,872
9H. <i>Ik voel me thuis in mijn woning</i>	34,92	39,092	,532	,884
9I. <i>Ik voel me in mijn eigen woning meer thuis dan in een andere woning</i>	35,01	37,387	,599	,880
9J. <i>Mijn woning is de beste woning die ik kan krijgen gezien mijn mogelijkheden</i>	34,81	38,740	,759	,863

Scale Statistics

Mean	Variance	Std. Deviation	N of Items
38,54	49,369	7,026	10

Interne betrouwbaarheid factor 2: Zelfredzaamheid

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	1085	100,0
	Excluded ^a	0	,0
	Total	1085	100,0

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,593	3

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Item Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
9F. <i>Ik bezit veel kennis over mijn woning</i>	3,70	,970	1085
9G. <i>Wanneer er iets mis is met mijn woning, ga ik zelf op zoek naar een oplossing</i>	3,78	,851	1085
8B. <i>Ik pleeg meer onderhoud aan mijn woning dan van mij wordt verwacht</i>	3,30	1,120	1085

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
9F. <i>Ik bezit veel kennis over mijn woning</i>	7,07	2,541	,437	,442
9G. <i>Wanneer er iets mis is met mijn woning, ga ik zelf op zoek naar een oplossing</i>	7,00	2,926	,406	,499
8B. <i>Ik pleeg meer onderhoud aan mijn woning dan van mij wordt verwacht</i>	7,48	2,285	,381	,543

Scale Statistics

Mean	Variance	Std. Deviation	N of Items
10,78	4,832	2,198	3

Reliability factor 3 eigen controle

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	1085	100,0
	Excluded ^a	0	,0
	Total	1085	100,0

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,495	2

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Item Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
8F. <i>Ik gedraag me in mijn woning zoals ik dat zelf wil</i>	3,72	,952	1085
8G. <i>Ik heb het gevoel dat ik zelf de controle heb over mijn woning</i>	3,46	,969	1085

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
8F. <i>Ik gedraag me in mijn woning zoals ik dat zelf wil</i>	3,46	,938	,329	.
8G. <i>Ik heb het gevoel dat ik zelf de controle heb over mijn woning</i>	3,72	,907	,329	.

Scale Statistics

Mean	Variance	Std. Deviation	N of Items
7,18	2,453	1,566	2

Reliability factor 4 invloed anderen

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	1085	100,0
	Excluded ^a	0	,0
	Total	1085	100,0

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,565	3

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Item Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
8C. <i>Ik word vrijgelaten om de woning aan te passen naar mijn eigen ideeën</i>	3,04	1,429	1085
8D. <i>Ik heb het gevoel dat aanpassingen aan de woning door Portaal worden bepaald</i>	2,67	1,253	1085
8E. <i>Ik heb het gevoel dat ik van Portaal bepaalde dingen moet doen aan mijn woning</i>	3,23	1,200	1085

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Deleted	Scale Variance if Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
8C. <i>Ik word vrijgelaten om de woning aan te passen naar mijn eigen ideeën</i>	5,90	3,911	,381	,461
8D. <i>Ik heb het gevoel dat aanpassingen aan de woning door Portaal worden bepaald</i>	6,27	4,144	,470	,319
8E. <i>Ik heb het gevoel dat ik van Portaal bepaalde dingen moet doen aan mijn woning</i>	5,70	5,107	,288	,585

Scale Statistics

Mean	Variance	Std. Deviation	N of Items
8,93	8,109	2,848	3

Deel II: Interne betrouwbaarheid variabelen

In deze bijlage zijn de interne betrouwbaarheidstesten van de samengestelde variabelen buurtverbondenheid, sociaal kapitaal, mentaal eigenaarschap algemeen, sociale participatie en fysieke participatie weergegeven. Een Cronbach's Alpha van hoger dan 0.7 is wenselijk, alhoewel dit vaak lastig te behalen is wanneer er maar weinig variabelen worden meegenomen (Field, 2013). In alle gevallen voldoet de Cronbach's Alpha aan de eis van 0.7, behalve bij fysieke participatie. Hier zijn echter maar vier variabelen die met elkaar verbonden worden en zal de waarde niet stijgen wanneer een item verwijderd wordt.

Interne betrouwbaarheid: buurtverbondenheid

Item Statistics			
	Mean	Std. Deviation	N
Ik ken mijn buurt erg goed	3,95	,909	1085
Ik verdedig mijn buurt als iemand er kritiek op heeft	3,58	1,013	1085
Ik mis mijn buurt wanneer ik er niet ben	3,05	1,066	1085
Ik voel me veilig in mijn buurt	3,72	,958	1085
Ik ben trots op mijn buurt	3,38	1,020	1085
Ik heb geen invloed op beslissingen die worden gemaakt in mijn buurt	2,83	1,131	1085
Ik wil betrokken worden bij de gebeurtenissen in de buurt	3,60	,996	1085
Ik zou niet willen verhuizen uit mijn buurt	3,51	1,295	1085
Ik ben sterk verbonden met mijn buurt	3,29	1,135	1085
Ik vind het niet leuk in mijn buurt	3,98	1,056	1085

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,777	,781	10

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	1085	100,0
	Excluded ^a	0	,0
	Total	1085	100,0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Inter-Item Correlation Matrix

	Ik ken mijn buurt erg goed	Ik verdedig mijn buurt als iemand er kritiek op heeft	Ik mis mijn buurt wanneer ik er niet ben	Ik voel me veilig in mijn buurt	Ik ben trots op mijn buurt	Ik heb geen invloed op beslissingen die worden gemaakt in mijn buurt	Ik wil betrokken worden bij de gebeurtenissen in de buurt	Ik zou niet willen verhuizen uit mijn buurt	Ik ben sterk verbonden met mijn buurt	Ik vind het niet leuk in mijn buurt
Ik ken mijn buurt erg goed	1,000	,373	,315	,227	,312	-,209	,221	,272	,396	,181
Ik verdedig mijn buurt als iemand er kritiek op heeft	,373	1,000	,456	,366	,562	-,251	,237	,446	,534	,460
Ik mis mijn buurt wanneer ik er niet ben	,315	,456	1,000	,288	,548	-,345	,274	,487	,615	,386
Ik voel me veilig in mijn buurt	,227	,366	,288	1,000	,498	-,192	,140	,343	,382	,477
Ik ben trots op mijn buurt	,312	,562	,548	,498	1,000	-,313	,243	,545	,608	,514
Ik heb geen invloed op beslissingen die worden gemaakt in mijn buurt	-,209	-,251	-,345	-,192	-,313	1,000	-,127	-,294	-,351	-,208
Ik wil betrokken worden bij de gebeurtenissen in de buurt	,221	,237	,274	,140	,243	-,127	1,000	,251	,357	,131

Ik zou niet willen verhuizen uit mijn buurt	,272	,446	,487	,343	,545	-,294	,251	1,000	,661	,500
Ik ben sterk verbonden met mijn buurt	,396	,534	,615	,382	,608	-,351	,357	,661	1,000	,501
Ik vind het niet leuk in mijn buurt	,181	,460	,386	,477	,514	-,208	,131	,500	,501	1,000

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Ik ken mijn buurt erg goed	30,94	32,749	,389	,214	,765
Ik verdedig mijn buurt als iemand er kritiek op heeft	31,31	29,768	,618	,424	,737
Ik mis mijn buurt wanneer ik er niet ben	31,84	29,652	,588	,451	,739
Ik voel me veilig in mijn buurt	31,18	31,538	,480	,322	,755
Ik ben trots op mijn buurt	31,51	28,944	,696	,549	,726
Ik heb geen invloed op beslissingen die worden gemaakt in mijn buurt	32,06	41,857	-,377	,163	,856
Ik wil betrokken worden bij de gebeurtenissen in de buurt	31,29	32,965	,320	,145	,773
Ik zou niet willen verhuizen uit mijn buurt	31,38	27,389	,631	,496	,730
Ik ben sterk verbonden met mijn buurt	31,61	27,505	,741	,629	,716
Ik vind het niet leuk in mijn buurt	30,92	29,882	,573	,420	,742

Scale Statistics

Mean	Variance	Std. Deviation	N of Items
34,89	37,619	6,133	10

Interne betrouwbaarheid: sociale participatie

Reliability Statistics

	Cronbach's Alpha	
	Based on	
	Standardized	
Cronbach's Alpha	Items	N of Items
	,839	6

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	1085	100,0
	Excluded ^a	0	,0
	Total	1085	100,0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Item Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
Ik ben actief lid van een bewonerscommissie	,31	,654	1085
Ik ben actief lid van een Vereniging van Eigenaren	,63	,926	1085
Ik help mee in het wijkcentrum of buurthuis	,28	,647	1085
Ik help mee op school	,51	,832	1085
Ik doe vrijwilligerswerk in mijn buurt	,37	,603	1085
Ik help mee bij een lokale sportvereniging	,29	,664	1085

Inter-Item Correlation Matrix

	Ik ben actief lid van een bewonerscommissie	Ik ben actief lid van een Vereniging van Eigenaren	Ik help mee in het wijkcentrum of buurthuis	Ik help mee op school (bijvoorbeeld als overblijfouder)	Ik doe vrijwilligerswerk in mijn buurt	Ik help mee bij een lokale sportvereniging
Ik ben actief lid van een bewonerscommissie	1,000	,531	,549	,402	,444	,442
Ik ben actief lid van een Vereniging van Eigenaren	,531	1,000	,442	,475	,324	,369
Ik help mee in het wijkcentrum of buurthuis	,549	,442	1,000	,558	,577	,604
Ik help mee op school	,402	,475	,558	1,000	,422	,575
Ik doe vrijwilligerswerk in mijn buurt	,444	,324	,577	,422	1,000	,569
Ik help mee bij een lokale sportvereniging	,442	,369	,604	,575	,569	1,000

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Ik ben actief lid van een bewonerscommissie	2,08	7,936	,619	,424	,813
Ik ben actief lid van een Vereniging van Eigenaren	1,77	7,066	,553	,367	,835
Ik help mee in het wijkcentrum of buurthuis	2,12	7,657	,716	,542	,796
Ik help mee op school (bijvoorbeeld als overblijfouder)	1,89	7,119	,637	,447	,810
Ik doe vrijwilligerswerk in mijn buurt	2,03	8,236	,590	,421	,819
Ik help mee bij een lokale sportvereniging	2,11	7,754	,662	,503	,805

Scale Statistics

Mean	Variance	Std. Deviation	N of Items
2,40	10,642	3,262	6

Item Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
Ik pleeg zelf onderhoud aan mijn woning	,85	,603	1085
Ik help mee aan het onderhoud van de gemeenschappelijke ruimte (bijvoorbeeld het schoonmaken van het trappenhuis of de galerij)	,93	,835	1085
Ik help mee aan het netjes houden van de buurt (bijvoorbeeld straatvegen)	,68	,610	1085
Ik onderhoud het groen in mijn buurt, zoals snoeien of schoffelen in perkjes of parken	,45	,754	1085

Interne betrouwbaarheid: fysieke participatie

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	1085	100,0
	Excluded ^a	0	,0
	Total	1085	100,0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,669	,674	4

Scale Statistics

Mean	Variance	Std. Deviation	N of Items
2,90	4,017	2,004	4

Inter-Item Correlation Matrix

	Ik pleeg zelf onderhoud aan mijn woning	Ik help mee aan het onderhoud van de gemeenschappelijke ruimte (bijvoorbeeld het schoonmaken van het trappenhuis of de galerij)	Ik help mee aan het netjes houden van de buurt (bijvoorbeeld straatvegen)	Ik onderhoud het groen in mijn buurt, zoals snoeien of schoffelen in perkjes of parken
Ik pleeg zelf onderhoud aan mijn woning	1,000	,304	,267	,253
Ik help mee aan het onderhoud van de gemeenschappelijke ruimte (bijvoorbeeld het schoonmaken van het trappenhuis of de galerij)	,304	1,000	,398	,346
Ik help mee aan het netjes houden van de buurt (bijvoorbeeld straatvegen)	,267	,398	1,000	,479
Ik onderhoud het groen in mijn buurt, zoals snoeien of schoffelen in perkjes of parken	,253	,346	,479	1,000

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Ik pleeg zelf onderhoud aan mijn woning	2,06	2,921	,356	,128	,658
Ik help mee aan het onderhoud van de gemeenschappelijke ruimte (bijvoorbeeld het schoonmaken van het trappenhuis of de galerij)	1,98	2,172	,466	,222	,599
Ik help mee aan het netjes houden van de buurt (bijvoorbeeld straatvegen)	2,23	2,602	,530	,299	,560
Ik onderhoud het groen in mijn buurt, zoals snoeien of schoffelen in perkjes of parken	2,45	2,342	,479	,267	,582

Interne betrouwbaarheid: sociaal kapitaal buren

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	1085	100,0
	Excluded ^a	0	,0
	Total	1085	100,0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,731	,742	5

Item Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
Ik maak regelmatig een praatje met mijn buren	4,01	,904	1085
Ik spreek de bewoners in mijn buurt aan op ongewenst gedrag	3,24	1,082	1085
Ik kan de meeste bewoners in mijn buurt vertrouwen	3,62	1,101	1085
Als ik op vakantie ga, laat ik mijn buren op mijn huis passen	3,31	1,381	1085
Ik help mijn buren als zij dit nodig hebben (klusjes of boodschappen, bijvoorbeeld bij ziekte)	3,89	1,001	1085

Scale Statistics

Mean	Variance	Std. Deviation	N of Items
18,07	14,721	3,837	5

Inter-Item Correlation Matrix

	Ik maak regelmatig een praatje met mijn bure	Ik spreek de bewoners in mijn buurt aan op ongewenst gedrag	Ik kan de meeste bewoners in mijn buurt vertrouwen	Als ik op vakantie ga, laat ik mijn bure op mijn huis passen	Ik help mijn bure als zij dit nodig hebben (klusjes of boodschappen, bijvoorbeeld bij ziekte)
Ik maak regelmatig een praatje met mijn bure	1,000	,349	,323	,398	,507
Ik spreek de bewoners in mijn buurt aan op ongewenst gedrag	,349	1,000	,255	,297	,323
Ik kan de meeste bewoners in mijn buurt vertrouwen	,323	,255	1,000	,320	,400
Als ik op vakantie ga, laat ik mijn bure op mijn huis passen	,398	,297	,320	1,000	,477
Ik help mijn bure als zij dit nodig hebben (klusjes of boodschappen, bijvoorbeeld bij ziekte)	,507	,323	,400	,477	1,000

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Ik maak regelmatig een praatje met mijn bure	14,06	10,665	,548	,324	,672
Ik spreek de bewoners in mijn buurt aan op ongewenst gedrag	14,83	10,671	,407	,173	,716
Ik kan de meeste bewoners in mijn buurt vertrouwen	14,45	10,403	,437	,202	,705
Als ik op vakantie ga, laat ik mijn bure op mijn huis passen	14,76	8,635	,515	,284	,684
Ik help mijn bure als zij dit nodig hebben (klusjes of boodschappen, bijvoorbeeld bij ziekte)	14,19	9,899	,606	,389	,645

Reliability Analysis Mentaal Eigenaarschap Algemeen

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	1085	100,0
	Excluded ^a	0	,0
	Total	1085	100,0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,714	,748	4

Item Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
Ik heb het gevoel dat de woning van mij is	3,31	1,136	1085
Ik voel me sterk de eigenaar van mijn woning	2,97	1,204	1085
Ik voel me verantwoordelijk voor mijn woning	4,00	,773	1085
Ik zou deze woning willen kopen, als ik de middelen hiervoor zou hebben	3,06	1,526	1085

Scale Statistics

Mean	Variance	Std. Deviation	N of Items
13,35	12,205	3,494	4

Inter-Item Correlation Matrix

	Ik heb het gevoel dat de woning van mij is	Ik voel me sterk de eigenaar van mijn woning	Ik voel me verantwoordelijk voor mijn woning	Ik zou deze woning willen kopen, als ik de middelen hiervoor zou hebben
Ik heb het gevoel dat de woning van mij is	1,000	,760	,488	,307
Ik voel me sterk de eigenaar van mijn woning	,760	1,000	,417	,292
Ik voel me verantwoordelijk voor mijn woning	,488	,417	1,000	,292
Ik zou deze woning willen kopen, als ik de middelen hiervoor zou hebben	,307	,292	,292	1,000

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Ik heb het gevoel dat de woning van mij is	10,03	6,912	,670	,616	,551
Ik voel me sterk de eigenaar van mijn woning	10,37	6,827	,625	,584	,573
Ik voel me verantwoordelijk voor mijn woning	9,35	9,285	,493	,263	,681
Ik zou deze woning willen kopen, als ik de middelen hiervoor zou hebben	10,29	7,051	,349	,127	,790

Bijlage XI: Multicollineariteit & Voorwaarden Deelvraag 1

In deze bijlage wordt gekeken naar de multicollineariteit van de variabelen uit hypothese 1. Ook wordt gecheckt of de analyse voldoet aan de voorwaarden voor een multiple regressie.

Correlations											
		Totale verbondenscore tussen 0 en 5	Totaalscore sociaal kapitaal tussen 0 en 5	Wat is uw leeftijd?	Aantal woonjaren	Percentage Huur	Percentage Allochtonen	Totaal percentage uitkeringen	Percentage Laag Inkom	Percentage 0-15	Percentage 65+
Totale verbondenheidsscore tussen 0 en 5	Pearson Correlation	1	,455**	,143**	,078*	-,006	-,156**	-,095**	-,027	-,084**	-,011
	Sig. (2-tailed)		,000	,000	,010	,854	,000	,002	,380	,006	,717
	N	1085	1085	1081	1085	1083	1083	1082	1081	1083	1083
Totaalscore sociaal kapitaal tussen 0 en 5	Pearson Correlation	,455**	1	,197**	,097**	-,128**	-,094**	-,123**	-,112**	,035	-,001
	Sig. (2-tailed)	,000		,000	,001	,000	,002	,000	,000	,256	,966
	N	1085	1085	1081	1085	1083	1083	1082	1081	1083	1083
Wat is uw leeftijd?	Pearson Correlation	,143**	,197**	1	,357**	-,069*	,030	-,129**	-,100**	,009	,190**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000		,000	,023	,320	,000	,001	,762	,000
	N	1081	1081	1081	1081	1079	1079	1078	1077	1079	1079
Aantal woonjaren	Pearson Correlation	,078*	,097**	,357**	1	-,014	-,008	,011	,007	-,047	,071*
	Sig. (2-tailed)	,010	,001	,000		,647	,799	,710	,819	,120	,019
	N	1085	1085	1081	1085	1083	1083	1082	1081	1083	1083
Percentage Huur	Pearson Correlation	-,006	-,128**	-,069*	-,014	1	,382**	,738**	,867**	-,399**	,025
	Sig. (2-tailed)	,854	,000	,023	,647		,000	,000	,000	,000	,414

N		1083	1083	1079	1083	1083	1083	1082	1081	1083	1083
Percentage Allochtonen	Pearson Correlation	-,156**	-,094**	,030	-,008	,382**	1	,375**	,311**	,046	,106**
	Sig. (2-tailed)	,000	,002	,320	,799	,000		,000	,000	,132	,001
N		1083	1083	1079	1083	1083	1083	1082	1081	1083	1083
Totaal percentage aantal uitkeringen	Pearson Correlation	-,095**	-,123**	-,129**	,011	,738**	,375**	1	,831**	-,122**	-,261**
	Sig. (2-tailed)	,002	,000	,000	,710	,000	,000		,000	,000	,000
N		1082	1082	1078	1082	1082	1082	1082	1081	1082	1082
Percentage Laag Inkomen	Pearson Correlation	-,027	-,112**	-,100**	,007	,867**	,311**	,831**	1	-,428**	-,072*
	Sig. (2-tailed)	,380	,000	,001	,819	,000	,000	,000		,000	,019
N		1081	1081	1077	1081	1081	1081	1081	1081	1081	1081
Percentage 0-15	Pearson Correlation	-,084**	,035	,009	-,047	-,399**	,046	-,122**	-,428**	1	-,241**
	Sig. (2-tailed)	,006	,256	,762	,120	,000	,132	,000	,000		,000
N		1083	1083	1079	1083	1083	1083	1082	1081	1083	1083
Percentage 65+	Pearson Correlation	-,011	-,001	,190**	,071*	,025	,106**	-,261**	-,072*	-,241**	1
	Sig. (2-tailed)	,717	,966	,000	,019	,414	,001	,000	,019	,000	
N		1083	1083	1079	1083	1083	1083	1082	1081	1083	1083

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

In bovenstaande tabel is te zien dat het percentage laag inkomen in de buurt hoog correleert (>0.8) met zowel percentage uitkeringen in de buurt als het percentage huurwoningen in de buurt. Om deze redenen is percentage laag inkomen uit de analyse gehaald. In de volgende tabel is te zien hoe de verbanden correleren zonder deze variabele, geen enkele waarde ligt nu boven de 0.8.

Correlations

		Totale verbond enheidsco re tussen 0 en 5	Totaalsc ore sociaal kapitaal tussen 0 en 5	Wat is uw leeftijd?	Aantal woonja ren	Percen tage Huur	Percent age Allochto nen	Totaal percent age aantal uitkerin gen percent age	Percen tage 0- 15	Percen tage 65+
Totale verbondenhei dscore tussen 0 en 5	Pearson Correlati on Sig. (2- tailed) N	1 1085	,455** ,000 1085	,143** ,000 1081	,078* ,010 1085	-,006 ,854 1083	-,156** ,000 1083	-,095** ,002 1082	-,084** ,006 1083	-,011 ,717 1083
Totaalscore sociaal kapitaal tussen 0 en 5	Pearson Correlati on Sig. (2- tailed) N	,455** ,000 1085	1 ,000 1085	,197** ,000 1081	,097** ,001 1085	-,128** ,000 1083	-,094** ,002 1083	-,123** ,000 1082	,035 ,256 1083	-,001 ,966 1083
Wat is uw leeftijd?	Pearson Correlati on Sig. (2- tailed) N	,143** ,000 1081	,197** ,000 1081	1 ,000 1081	,357** ,000 1081	-,069* ,023 1079	,030 ,320 1079	-,129** ,000 1078	,009 ,762 1079	,190** ,000 1079
Aantal woonjaren	Pearson Correlati on Sig. (2- tailed) N	,078* ,010 1085	,097** ,001 1085	,357** ,000 1081	1 ,647 1085	-,014 ,647 1083	-,008 ,799 1083	,011 ,710 1082	-,047 ,120 1083	,071* ,019 1083
Percentage Huur	Pearson Correlati on Sig. (2- tailed) N	-,006 ,854 1083	-,128** ,000 1083	-,069* ,023 1079	-,014 ,647 1083	1 ,000 1083	,382** ,000 1083	,738** ,000 1082	-,399** ,000 1083	,025 ,414 1083
Percentage Allochtonen	Pearson Correlati on	-,156**	-,094**	,030	-,008	,382**	1	,375**	,046	,106**

	Sig. (2-tailed)	,000	,002	,320	,799	,000		,000	,132	,001
	N	1083	1083	1079	1083	1083	1083	1082	1083	1083
Totaal percentage aantal uitkeringen	Pearson Correlati on	-,095**	-,123**	-,129**	,011	,738**	,375**	1	-,122**	-,261**
	Sig. (2-tailed)	,002	,000	,000	,710	,000	,000		,000	,000
	N	1082	1082	1078	1082	1082	1082	1082	1082	1082
Percentage 0- 15	Pearson Correlati on	-,084**	,035	,009	-,047	-,399**	,046	-,122**	1	-,241**
	Sig. (2-tailed)	,006	,256	,762	,120	,000	,132	,000		,000
	N	1083	1083	1079	1083	1083	1083	1082	1083	1083
Percentage 65+	Pearson Correlati on	-,011	-,001	,190**	,071*	,025	,106**	-,261**	-,241**	1
	Sig. (2-tailed)	,717	,966	,000	,019	,414	,001	,000	,000	
	N	1083	1083	1079	1083	1083	1083	1082	1083	1083

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Om te controleren of het leefbaarheidsselectiemodel geen (te) hoge correlatie heeft met de andere gebiedsvariabelen, zijn de variabelen los getest aan de hand van bivariate correlaties.

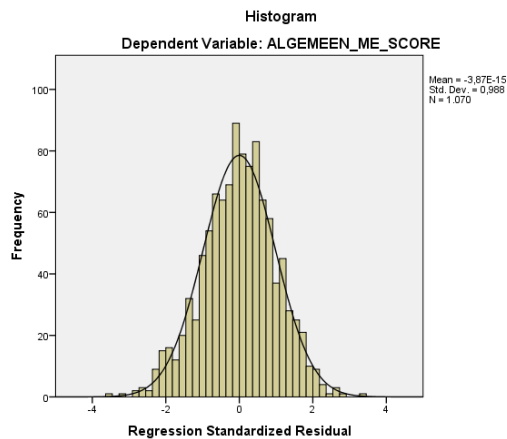
Correlations

		Leefbaarheidsselectie model	Percentage Huur	Percentage Allochtonen	Percentage 0-15	Percentage 65+	Totaal percentage aantal uitkeringen percentage
Leefbaarheidsselectiemodel	Pearson Correlation	1	-,388**	-,342**	-,131**	,153**	-,643**
	Sig. (2-tailed)		,000	,000	,000	,000	,000
	N	1074	1074	1074	1074	1074	1074
Percentage Huur	Pearson Correlation	-,388**	1	,382**	-,399**	,025	,738**
	Sig. (2-tailed)	,000		,000	,000	,414	,000
	N	1074	1083	1083	1083	1083	1082
Percentage Allochtonen	Pearson Correlation	-,342**	,382**	1	,046	,106**	,375**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000		,132	,001	,000
	N	1074	1083	1083	1083	1083	1082
Percentage 0-15	Pearson Correlation	-,131**	-,399**	,046	1	-,241**	-,122**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,132		,000	,000
	N	1074	1083	1083	1083	1083	1082
Percentage 65+	Pearson Correlation	,153**	,025	,106**	-,241**	1	-,261**
	Sig. (2-tailed)	,000	,414	,001	,000		,000
	N	1074	1083	1083	1083	1083	1082
Totaal percentage aantal uitkeringen percentage	Pearson Correlation	-,643**	,738**	,375**	-,122**	-,261**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,000	
	N	1074	1082	1082	1082	1082	1082

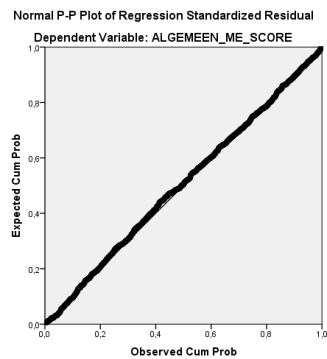
** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Voorwaarden Deelvraag 1:

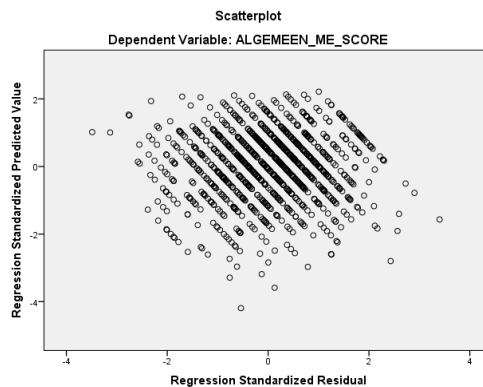
A.

B.

C.

Er is sprake van onafhankelijke waarnemingen in interval/ratio schaal en categorale variabelen in de vorm van dummies. Daarnaast is er een causaal verband tussen de variabelen X en de afhankelijke Y (mentaal eigenaarschap). Uit deze figuren blijkt dat de residuen normaal verdeeld (A) zijn en homoscedastisch (C) zijn. Daarnaast is er sprake van een duidelijk lineair verband (zie B) van de variabelen met de afhankelijke Y (mentaal eigenaarschap). Uit de correlatietabellen op de vorige pagina is daarnaast te zien dat er geen sprake is van multicollineariteit ($r < 0.9$). Aan de voorwaarden van deze multiple regressie is dan ook voldaan.

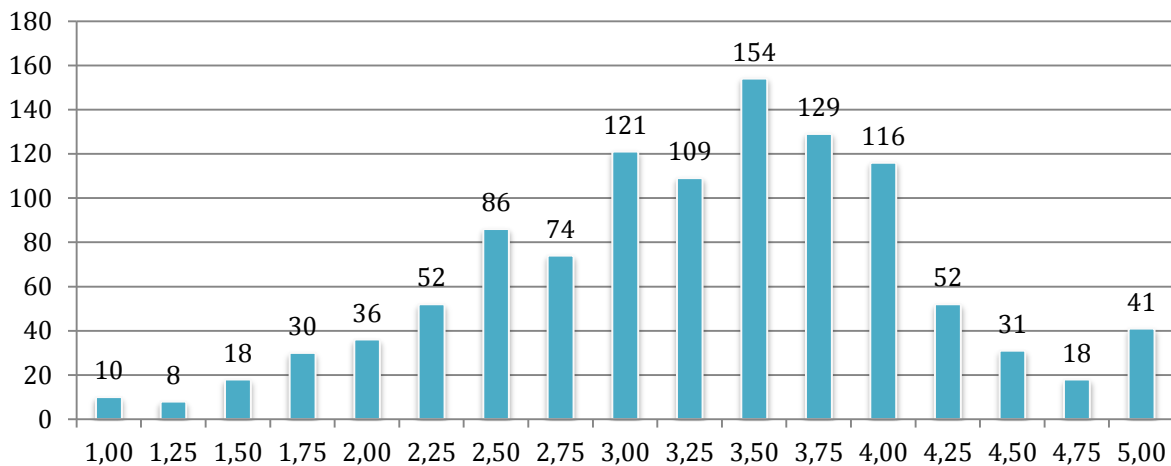

Bijlage XII: Uitleg mentaal eigenaarschap en scores

In bijlage IX wordt uitgelegd dat het (algemene) concept van mentaal eigenaarschap gemeten wordt door middel van 4 stellingen (met een Likertschaal van 'zeer mee oneens' tot 'zeer mee eens'). De scores voor deze stellingen zijn bij elkaar opgeteld en door vier gedeeld. Er ontstaat hierdoor een algehele score voor mentaal eigenaarschap tussen de 1 en 5.

In figuur 1 is te zien hoe vaak een bepaalde score voor mentaal eigenaarschap voorkomt. Zo is bijvoorbeeld te zien dat de score 3,50 het vaakst voorkomt (154 keer). De score 1,25 komt het minst vaak voor, slechts 8 keer. De gemiddelde score van de respondenten is 3.28.

Figuur 1: Verdeling de algemene score voor mentaal eigenaarschap onder huurders

In hoofdstuk 5 (resultaten van de kwantitatieve analyse) wordt daarnaast gebruikt gemaakt van een indeling in zwak, redelijk en sterk (zie tabel 1). Het idee om het gevoel van mentaal eigenaarschap in te delen in categorieën is gedaan naar het voorbeeld van Rieuwerts (2014). De specifieke indeling van deze studie is te zien in tabel 1.

Tabel 1: Classificering van de algehele score voor mentaal eigenaarschap

<2.5	Zwak
2.5 – 3.5	Redelijk
>3.5	Sterk

De categorie zwak bestaat uit de laagste 1,5 scores en de categorie sterk uit de hoogste 1,5. De overige scores beslaan de categorie redelijk. De uitkomsten van deze categorisering zijn terug te vinden in hoofdstuk 5.

In onderstaande tabellen is te zien dat er geen significant verschil bestaat in het gevoel van mentaal eigenaarschap van huurders bij Portaal en Eigen Haard

Group Statistics

	Corporatie	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
ALGEMEEN_ME_SCORE	Portaal	421	3,2553	,78782	,03840
	Eigen Haard	664	3,3005	,86771	,03367

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
ALGEMEEN_ME_SCORE	Equal variances assumed	3,052	,081	-,864	1083	,388	-,04511	,05218	-,14750	,05729
	Equal variances not assumed			-,883	956,204	,377	-,04511	,05107	-,14533	,05512

Bijlage XIII: Extra statistische analyses

In deze bijlagen zijn verschillende (extra) statistische analyses opgenomen. De eerste tabel die in deze bijlage is opgenomen is de correlatiematrix als onderdeel voor de voorwaarden voor de multiple regressie. De andere toetsen zijn de volgende:

- Deel I: Multipere regressie persoonskenmerken en gebiedskenmerken op buurtverbondenheid
- Deel II: Multipere regressie persoonskenmerken en gebiedskenmerken op sociaal kapitaal burens
- Deel III: Logistische regressie leeftijd & leeftijd + arbeidssituatie op sociale participatie
- Deel IV: Logistische regressie model 5 met uitsplitsing van categorieën arbeidssituatie
- Deel V: Invloed woontuur op mentaal eigenaarschap
- Deel VI: Invloed woontuur op sociale en fysieke participatie
- Deel VII: Logistische regressie mentaal eigenaarschap (zonder het algemene concept!) op sociale participatie

Correlations

		Wat is uw leeftijd?	Aantal woonjaren	Percentage Huur	Percentage Allochtonen	Totaal percentage aantal uitkeringen percentage	Percentage 0-15	Percentage 65+
Wat is uw leeftijd?	Pearson Correlation	1	,357**	-,069*	,030	-,129**	,009	,190**
	Sig. (2-tailed)		,000	,023	,320	,000	,762	,000
	N	1081	1081	1079	1079	1078	1079	1079
Aantal woonjaren	Pearson Correlation	,357**	1	-,014	-,008	,011	-,047	,071*
	Sig. (2-tailed)	,000		,647	,799	,710	,120	,019
	N	1081	1085	1083	1083	1082	1083	1083
Percentage Huur	Pearson Correlation	-,069*	-,014	1	,382**	,738**	-,399**	,025
	Sig. (2-tailed)	,023	,647		,000	,000	,000	,414
	N	1079	1083	1083	1083	1082	1083	1083
Percentage Allochtonen	Pearson Correlation	,030	-,008	,382**	1	,375**	,046	,106**
	Sig. (2-tailed)	,320	,799	,000		,000	,132	,001
	N	1079	1083	1083	1083	1082	1083	1083
Totaal percentage aantal uitkeringen percentage	Pearson Correlation	-,129**	,011	,738**	,375**	1	-,122**	-,261**
	Sig. (2-tailed)	,000	,710	,000	,000		,000	,000
	N	1078	1082	1082	1082	1082	1082	1082
Percentage 0-15	Pearson Correlation	,009	-,047	-,399**	,046	-,122**	1	-,241**
	Sig. (2-tailed)	,762	,120	,000	,132	,000		,000
	N	1079	1083	1083	1083	1082	1083	1083
Percentage 65+	Pearson Correlation	,190**	,071*	,025	,106**	-,261**	-,241**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,019	,414	,001	,000	,000	
	N	1079	1083	1083	1083	1082	1083	1083

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Deel I: Multiple regressie buurtverbondenheid

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,307 ^a	,095	,077	,57504

a. Predictors: (Constant), Totaal percentage aantal uitkeringen percentage, Dummy midden opgeleid, Dummy inkomen weet ik niet, Dummy eenoudergezin, Aantal woonjaren, Percentage 0-15, Allochtonen 0 = geen allochtoon, Geslacht Dummy 0 = vrouw, Arbeids situatie actief/niet actief. 0 = niet actief, Dummy inkomen hoog, LSM dummy krachtwijk, Dummy samen met kinderen, Percentage Allochtonen, Percentage 65+, Dummy samen zonder kinderen, Dummy hoogopgeleid, Wat is uw leeftijd?, Dummy inkomen midden, Percentage Huur, LSM dummy prachtwijk

b. Dependent Variable: Totale verbondenheidscore tussen 0 en 5

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	36,221	20	1,811	5,477	,000 ^b
	Residual	346,871	1049	,331		
	Total	383,092	1069			

a. Dependent Variable: Totale verbondenheidscore tussen 0 en 5

b. Predictors: (Constant), Totaal percentage aantal uitkeringen percentage, Dummy midden opgeleid, Dummy inkomen weet ik niet, Dummy eenoudergezin, Aantal woonjaren, Percentage 0-15, Allochtonen 0 = geen allochtoon, Geslacht Dummy 0 = vrouw, Arbeids situatie actief/niet actief. 0 = niet actief, Dummy inkomen hoog, LSM dummy krachtwijk, Dummy samen met kinderen, Percentage Allochtonen, Percentage 65+, Dummy samen zonder kinderen, Dummy hoogopgeleid, Wat is uw leeftijd?, Dummy inkomen midden, Percentage Huur, LSM dummy prachtwijk

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	(Constant)	2,876	,215		13,372	,000		
	Geslacht Dummy 0 = vrouw	-,004	,038	-,004	-,114	,909	,847	1,181
	Wat is uw leeftijd?	,008	,002	,186	4,490	,000	,504	1,984
	Aantal woonjaren	,002	,001	,042	1,305	,192	,836	1,197
	Dummy samen zonder kinderen	,048	,046	,038	1,059	,290	,654	1,529
	Dummy samen met kinderen	,066	,058	,040	1,150	,250	,728	1,374
	Dummy eenoudergezin	-,104	,080	-,040	-1,297	,195	,894	1,119

Dummy midden opgeleid	-,046	,046	-,037	-1,001	,317	,623	1,605
Dummy hoogopgeleid	-,007	,049	-,005	-,136	,892	,551	1,816
Arbeitsituatie actief/niet actief. 0 = niet actief	,106	,046	,087	2,291	,022	,592	1,688
Allochtonen 0 = geen allochtoon	,039	,077	,016	,511	,609	,878	1,139
Dummy inkomen midden	-,027	,058	-,023	-,475	,635	,370	2,706
Dummy inkomen hoog	-,081	,081	-,042	-,998	,319	,491	2,037
Dummy inkomen weet ik niet	-,085	,063	-,063	-1,353	,177	,398	2,514
LSM dummy kanswijk	,011	,063	,008	,179	,858	,394	2,540
LSM dummy thuiswijk	,226	,069	,186	3,265	,001	,265	3,768
Percentage Huur	,005	,002	,149	2,786	,005	,301	3,318
Percentage Allochtonen	-,009	,002	-,149	-4,329	,000	,725	1,379
Percentage 0-15	-,001	,005	-,009	-,253	,800	,638	1,568
Percentage 65+	-,005	,003	-,057	-1,573	,116	,662	1,510
Totaal percentage aantal uitkeringen percentage	-,004	,008	-,032	-,524	,600	,236	4,244

a. Dependent Variable: Totale verbondenheidscore tussen 0 en 5

Casewise Diagnostics^a

Case Number	Std. Residual	Totale verbondenheidscore tussen 0 en 5	Predicted Value	Residual
17	-3,297	1,40	3,2962	-1,89618
188	-3,073	1,50	3,2669	-1,76687
541	-3,501	1,10	3,1131	-2,01311
1064	-3,274	1,40	3,2825	-1,88254

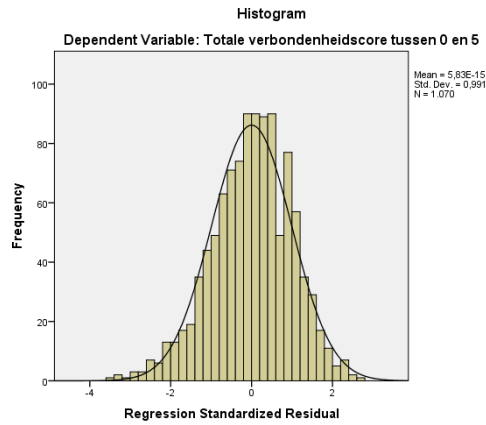
a. Dependent Variable: Totale verbondenheidscore tussen 0 en 5

Residuals Statistics^a

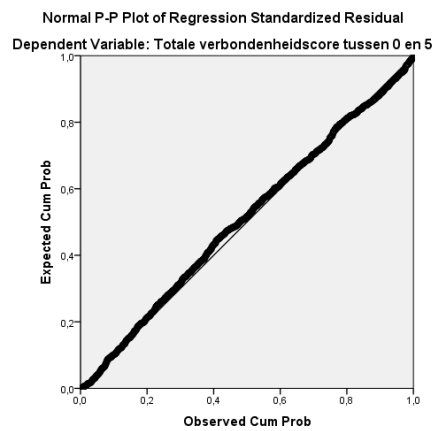
	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	2,8505	3,9116	3,4564	,18407	1070
Residual	-2,01311	1,50534	,00000	,56963	1070
Std. Predicted Value	-3,291	2,473	,000	1,000	1070
Std. Residual	-3,501	2,618	,000	,991	1070

a. Dependent Variable: Totale verbondenheidscore tussen 0 en 5

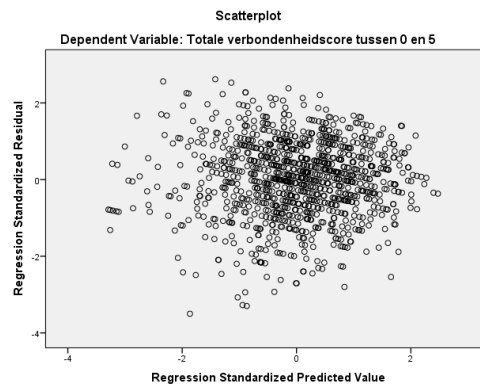
A.

B.

C.

De multiple regressie voldoet aan alle voorwaarden voor een regressie. Er bestaat een normale verdeling van de residuen (A), er is sprake van een lineair verband (B) en de residuen zijn homoscedastisch (C).

Het model is significant met 99% betrouwbaarheid. De volgende variabelen zijn van invloed op buurtverbondenheid: leeftijd; arbeidssituatie, thuiswijk, percentage huur en percentage allochtonen. Bewoners die ouder zijn, niet actief zijn op de arbeidsmarkt, in een thuiswijk wonen, in een buurt een hoog percentage huur en een relatief lager percentage allochtonen zullen zich eerder verbonden voelen met de buurt.

Deel II: Multiple regressie sociaal kapitaal burenen

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,289 ^a	,084	,066	,70803

a. Predictors: (Constant), Totaal percentage aantal uitkeringen percentage, Dummy midden opgeleid, Dummy inkomen weet ik niet, Dummy eenoudergezin, Aantal woonjaren, Percentage 0-15, Allochtonen 0 = geen allochtoon, Geslacht Dummy 0 = vrouw, Arbeidsituatie actief/niet actief. 0 = niet actief, Dummy inkomen hoog, LSM dummy krachtwijk, Dummy samen met kinderen, Percentage Allochtonen, Percentage 65+, Dummy samen zonder kinderen, Dummy hoogopgeleid, Wat is uw leeftijd?, Dummy inkomen midden, Percentage Huur, LSM dummy prachtwijk

b. Dependent Variable: Totaalscore sociaal kapitaal tussen 0 en 5

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	48,036	20	2,402	4,791	,000 ^b
	Residual	525,864	1049	,501		
	Total	573,901	1069			

a. Dependent Variable: Totaalscore sociaal kapitaal tussen 0 en 5

b. Predictors: (Constant), Totaal percentage aantal uitkeringen percentage, Dummy midden opgeleid, Dummy inkomen weet ik niet, Dummy eenoudergezin, Aantal woonjaren, Percentage 0-15, Allochtonen 0 = geen allochtoon, Geslacht Dummy 0 = vrouw, Arbeidsituatie actief/niet actief. 0 = niet actief, Dummy inkomen hoog, LSM dummy krachtwijk, Dummy samen met kinderen, Percentage Allochtonen, Percentage 65+, Dummy samen zonder kinderen, Dummy hoogopgeleid, Wat is uw leeftijd?, Dummy inkomen midden, Percentage Huur, LSM dummy prachtwijk

Coefficients^a

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
	1						
(Constant)	2,908	,265		10,984	,000		
Geslacht Dummy 0 = vrouw	-,128	,047	-,088	-2,730	,006	,847	1,181
Wat is uw leeftijd?	,012	,002	,213	5,117	,000	,504	1,984
Aantal woonjaren	,002	,002	,042	1,301	,193	,836	1,197
Dummy samen zonder kinderen	-,009	,056	-,006	-,156	,876	,654	1,529
Dummy samen met kinderen	,104	,071	,051	1,463	,144	,728	1,374
Dummy eenoudergezin	,016	,099	,005	,161	,872	,894	1,119
Dummy midden opgeleid	,085	,057	,056	1,487	,137	,623	1,605
Dummy hoogopgeleid	,072	,060	,047	1,184	,237	,551	1,816
Arbeidsituatie actief/niet actief. 0 = niet actief	-,017	,057	-,012	-,303	,762	,592	1,688
Allochtonen 0 = geen allochtoon	-,120	,095	-,040	-1,268	,205	,878	1,139
Dummy inkomen midden	,069	,071	,047	,963	,336	,370	2,706
Dummy inkomen hoog	,196	,100	,082	1,954	,051	,491	2,037
Dummy inkomen weet ik niet	-,028	,078	-,017	-,366	,715	,398	2,514
LSM dummy kanswijk	-,010	,077	-,006	-,129	,898	,394	2,540
LSM dummy thuiswijk	,170	,085	,114	1,990	,047	,265	3,768
Percentage Huur	-,004	,002	-,100	-1,853	,064	,301	3,318
Percentage Allochtonen	-,004	,002	-,052	-1,505	,133	,725	1,379
Percentage 0-15	,001	,006	,008	,227	,820	,638	1,568
Percentage 65+	-,002	,004	-,017	-,477	,633	,662	1,510
Totaal percentage aantal uitkeringen percentage	,013	,010	,078	1,273	,203	,236	4,244

a. Dependent Variable: Totaalscore sociaal kapitaal tussen 0 en 5

Casewise Diagnostics^a

Case Number	Std. Residual	Totaalscore sociaal kapitaal tussen 0 en 5	Predicted Value	Residual
87	-3,542	1,00	3,5077	-2,50769
186	-3,150	1,00	3,2299	-2,22993
187	-3,110	1,20	3,4017	-2,20169
188	-3,037	1,00	3,1505	-2,15053
234	-3,293	1,40	3,7316	-2,33160
541	-3,212	1,20	3,4745	-2,27449
596	-3,369	1,00	3,3855	-2,38554
769	-3,032	1,00	3,1467	-2,14675
1024	-3,318	1,20	3,5492	-2,34919
1073	-3,213	1,20	3,4745	-2,27454

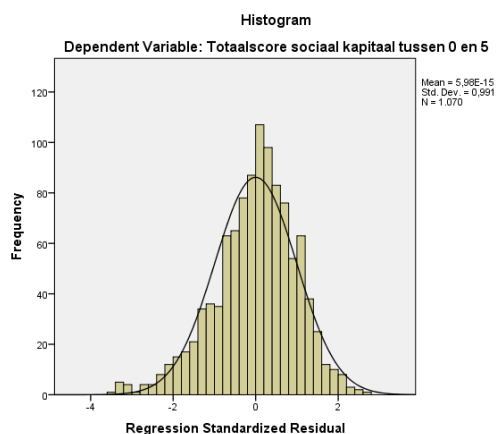
a. Dependent Variable: Totaalscore sociaal kapitaal tussen 0 en 5

Residuals Statistics^a

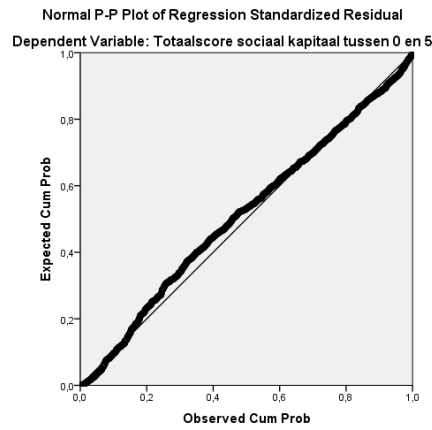
	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	2,8235	4,1508	3,5346	,21198	1070
Residual	-2,50769	1,87676	,00000	,70137	1070
Std. Predicted Value	-3,354	2,907	,000	1,000	1070
Std. Residual	-3,542	2,651	,000	,991	1070

a. Dependent Variable: Totaalscore sociaal kapitaal tussen 0 en 5

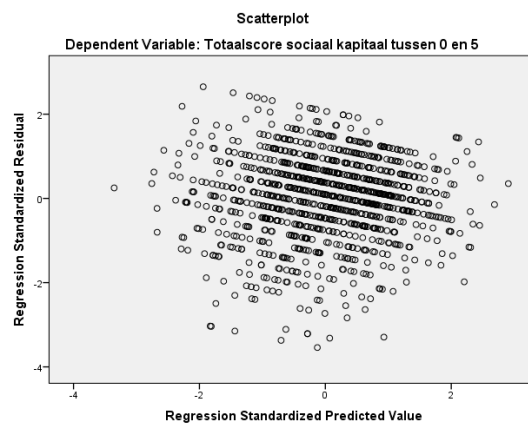
A.

B.

C.

De multiple regressie voldoet aan alle voorwaarden voor een regressie. Er bestaat een normale verdeling van de residuen(A), er is sprake van een lineair verband (B) en de residuen zijn homoscedastisch (C).

Het model is significant met 99% betrouwbaarheid. De volgende variabelen zijn van invloed op sociale netwerken met burens: geslacht; leeftijd; hoog inkomen; thuiswijk en percentage huur. Bewoners die vrouw zijn, ouder, met een relatief hoger inkomen, die in een thuiswijk wonen met een relatief lager percentage huur zullen eerder sociale netwerken met burens onderhouden.

Deel III: Logistische regressie leeftijd en leeftijd + arbeidssituatie op sociale participatie

Logistische regressie alleen arbeidssituatie

Case Processing Summary

Unweighted Cases ^a		N	Percent
Selected Cases	Included in Analysis	1085	100,0
	Missing Cases	0	,0
	Total	1085	100,0
Unselected Cases		0	,0
Total		1085	100,0

a. If weight is in effect, see classification table for the total number of cases.

Dependent Variable Encoding

Original Value	Internal Value
Nee	0
Ja	1

Categorical Variables Codings

	Frequency	Parameter coding
		(1)
Arbeidsituatie actief/niet actief. Niet-Actief	618	,000
0 = niet actief Actief	467	1,000

Block 0: Beginning Block

Classification Table^{a,b}

	Observed	Predicted			
		Participeert men sociaal? Ja of Nee		Percentage Correct	
		Nee	Ja		
Step 0	Participeert men sociaal? Ja	Nee	670	0	100,0
	of Nee	Ja	415	0	,0
Overall Percentage					61,8

a. Constant is included in the model.

b. The cut value is ,500

Variables in the Equation

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 0 Constant	-,479	,062	58,798	1	,000	,619

Variables not in the Equation

			Score	df	Sig.
Step 0	Variables	Arbeidssituatie_Dum(1)	9,650	1	,002
Overall Statistics			9,650	1	,002

Block 1: Method = Enter

Omnibus Tests of Model Coefficients

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	9,711	1	,002
	Block	9,711	1	,002
	Model	9,711	1	,002

Model Summary

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	1433,924 ^a	,009	,012

a. Estimation terminated at iteration number 3 because parameter estimates changed by less than ,001.

Classification Table^a

		Predicted			Percentage Correct
		Participeert men sociaal? Ja of Nee			
		Nee	Ja		
Observed					
Step 1	Participeert men sociaal? Ja	670	0	100,0	
	of Nee	415	0	,0	
Overall Percentage				61,8	

a. The cut value is ,500

Variables in the Equation

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1 ^a	Arbeidssituatie_Dum(1)	-,396	,128	9,610	1	,002	,673
	Constant	-,313	,081	14,791	1	,000	,731

a. Variable(s) entered on step 1: Arbeidssituatie_Dum.

Logistische regressie arbeidssituatie & leeftijd

Case Processing Summary

Unweighted Cases ^a		N	Percent
Selected Cases	Included in Analysis	1081	99,6
	Missing Cases	4	,4
	Total	1085	100,0
Unselected Cases		0	,0
Total		1085	100,0

a. If weight is in effect, see classification table for the total number of cases.

Dependent Variable Encoding

Original Value	Internal Value
Nee	0
Ja	1

Block 0: Beginning Block

Classification Table^{a,b}

	Observed	Predicted			
		Participeert men sociaal? Ja of Nee		Percentage Correct	
		Nee	Ja		
Step 0	Participeert men sociaal? Ja	Nee	667	0	100,0
	of Nee	Ja	414	0	,0
Overall Percentage					61,7

a. Constant is included in the model.

b. The cut value is ,500

Variables in the Equation

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 0 Constant	-,477	,063	58,103	1	,000	,621

Variables not in the Equation

	Score	df	Sig.
Step 0 Variables a2_leeftijd	,722	1	,395
Overall Statistics	,722	1	,395

Block 1: Method = Enter

Omnibus Tests of Model Coefficients

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	,723	1	,395
	Block	,723	1	,395
	Model	,723	1	,395

Model Summary

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	1438,095 ^a	,001	,001

a. Estimation terminated at iteration number 3 because parameter estimates changed by less than ,001.

Classification Table^a

	Observed	Predicted		
		Participeert men sociaal? Ja of Nee		Percentage Correct
		Nee	Ja	
Step 1	Participeert men sociaal? Ja of Nee	667	0	100,0
		414	0	,0
	Overall Percentage			61,7

a. The cut value is ,500

Variables in the Equation

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1 ^a	a2_leeftijd	,004	,005	,722	1	,396	1,004
	Constant	-,712	,284	6,284	1	,012	,491

a. Variable(s) entered on step 1: a2_leeftijd.

Deel IV: Logistische regressie model 5 met uitsplitsing van categorieën arbeidssituatie

Case Processing Summary

Unweighted Cases ^a		N	Percent
Selected Cases	Included in Analysis	1070	98,6
	Missing Cases	15	1,4
	Total	1085	100,0
Unselected Cases		0	,0
Total		1085	100,0

a. If weight is in effect, see classification table for the total number of cases.

Dependent Variable Encoding

Original Value	Internal Value
Nee	0
Ja	1

Categorical Variables Codings

		Frequenc y	Parameter coding				
			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Wat is uw arbeidssituatie?	Werkend	452	,000	,000	,000	,000	,000
	Werkloos en werkzoekend	78	1,00 0	,000	,000	,000	,000
	Niet-werkend en niet- werkzoekend	29	,000	1,00 0	,000	,000	,000
	Arbeidsongeschikt (WAO, WIA, Wajong)	121	,000	,000	1,00 0	,000	,000
	Studerend	6	,000	,000	,000	1,00 0	,000
	Gepensioneerd/VUT/AO W	384	,000	,000	,000	,000	1,00 0
Wat is uw huishoudenssamenstelling?	Alleenstaand	472	,000	,000	,000		
	Ik woon samen, zonder thuiswonende kind(eren)	376	1,00 0	,000	,000		
	Ik woon samen, met thuiswonende kind(eren)	161	,000	1,00 0	,000		
	Eénoudergezin	61	,000	,000	1,00 0		
Categorieën inkomen	Laag inkomen	150	,000	,000	,000		
	Midden inkomen	520	1,00 0	,000	,000		

	Hoog inkomen	114	,000	1,00	0	,000		
	Wil niet zeggen/weet niet	286	,000	,000	1,00	0		
Leefbaarheidsselectiemode l	Bouwwijk	150	,000	,000				
	Krachtwijk	295	1,00	0	,000			
	Prachtwijk	625	,000	1,00	0			
Categorieën opleiding	Laag opgeleid	288	,000	,000				
	Midden opgeleid	387	1,00	0	,000			
	Hoog opgeleid	395	,000	1,00	0			
Minstens de helft van mijn vrienden woont in mijn buurt	Nee	880	,000					
	Ja	190	1,00	0				
Allochtonen 0 = geen allochtoon	Geen allochtoon	1002	,000					
	Allochtonen	68	1,00	0				
Ik heb familie in mijn buurt	Nee	786	,000					
	Ja	284	1,00	0				
Geslacht Dummy 0 = vrouw	Vrouw	554	,000					
	Man	516	1,00	0				

Block 0: Beginning Block

Classification Table^{a,b}

	Observed	Predicted		
		Participeert men sociaal? Ja of Nee		Percentage Correct
		Nee	Ja	
Step 0	Participeert men sociaal? Ja of Nee	663	0	100,0
	Nee Ja	407	0	,0
	Overall Percentage			62,0

a. Constant is included in the model.

b. The cut value is ,500

Variables in the Equation

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 0 Constant	-,488	,063	60,048	1	,000	,614

Variables not in the Equation

	Score	df	Sig.
Step 0 Variables			
a1_dum(1)	,118	1	,731
a2_leeftijd	,399	1	,528
Woonjaren	,003	1	,953
a5_huishoudenssamenstelling	11,359	3	,010
a5_huishoudenssamenstelling(1)	,154	1	,694
a5_huishoudenssamenstelling(2)	7,705	1	,006
a5_huishoudenssamenstelling(3)	,577	1	,447
a7_opleiding_cat	6,519	2	,038
a7_opleiding_cat(1)	,661	1	,416
a7_opleiding_cat(2)	5,988	1	,014
a8_arbeidssituatie	11,211	5	,047
a8_arbeidssituatie(1)	,006	1	,936
a8_arbeidssituatie(2)	,141	1	,707
a8_arbeidssituatie(3)	3,184	1	,074
a8_arbeidssituatie(4)	1,169	1	,280
a8_arbeidssituatie(5)	3,347	1	,067
Allochtonen(1)	,001	1	,972
a10_Inkomen_Cat	8,979	3	,030
a10_Inkomen_Cat(1)	,281	1	,596
a10_Inkomen_Cat(2)	6,653	1	,010
a10_Inkomen_Cat(3)	3,310	1	,069
LSM	11,300	2	,004
LSM(1)	2,961	1	,085
LSM(2)	10,421	1	,001
HUUR	2,228	1	,136
ALLOCHTONEN_BUURT	1,159	1	,282
LEEF_0_15	1,138	1	,286
LEEF_65	,260	1	,610
Totaal_Uitkeringen	8,819	1	,003
FAC1_Bandwoning	8,536	1	,003

FAC2_Zelfredzaamheid	6,881	1	,009
FAC3_Eigencontrole	,000	1	,990
FAC4_Invloedanderen	,319	1	,572
ALGEMEEN_ME_SCORE	20,421	1	,000
V4A_FAMILIE_buurt_coh(1)	1,293	1	,255
V4B_VRIENDEN_buurt_coh(1)	14,027	1	,000
SOCIAALKAPITAALBURENSCO RE	43,863	1	,000
Overall Statistics	117,332	32	,000

Block 1: Method = Enter

Omnibus Tests of Model Coefficients

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	124,328	32	,000
	Block	124,328	32	,000
	Model	124,328	32	,000

Model Summary

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	1297,161 ^a	,110	,149

a. Estimation terminated at iteration number 4 because parameter estimates changed by less than ,001.

Classification Table^a

	Observed	Predicted		
		Participeert men sociaal? Ja of Nee		Percentage Correct
		Nee	Ja	
Step 1	Participeert men sociaal? Ja of Nee	Nee	Ja	
		566	97	85,4
		249	158	38,8
	Overall Percentage			67,7

a. The cut value is ,500

Variables in the Equation

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1 ^a a1_dum(1)	,102	,148	,479	1	,489	1,108
a2_leeftijd	-,016	,009	3,346	1	,067	,984
Woonjaren	-,001	,005	,076	1	,783	,999
a5_huishoudenssamenstelling			14,862	3	,002	
a5_huishoudenssamenstelling(1)	,144	,178	,655	1	,419	1,154
a5_huishoudenssamenstelling(2)	,792	,221	12,821	1	,000	2,208
a5_huishoudenssamenstelling(3)	,655	,310	4,462	1	,035	1,925
a7_opleiding_cat			14,472	2	,001	
a7_opleiding_cat(1)	,165	,180	,841	1	,359	1,180
a7_opleiding_cat(2)	,676	,192	12,371	1	,000	1,966
a8_arbeidssituatie			23,060	5	,000	
a8_arbeidssituatie(1)	,598	,291	4,216	1	,040	1,818
a8_arbeidssituatie(2)	,756	,425	3,154	1	,076	2,129
a8_arbeidssituatie(3)	,956	,244	15,345	1	,000	2,601
a8_arbeidssituatie(4)	-1,168	1,171	,995	1	,318	,311
a8_arbeidssituatie(5)	,894	,239	14,034	1	,000	2,444
Allochtonen(1)	-,228	,298	,587	1	,443	,796
a10_Inkomen_Cat			2,482	3	,479	
a10_Inkomen_Cat(1)	,143	,232	,378	1	,539	1,153
a10_Inkomen_Cat(2)	,340	,316	1,158	1	,282	1,405
a10_Inkomen_Cat(3)	-,027	,249	,012	1	,914	,974
LSM			3,415	2	,181	
LSM(1)	,417	,250	2,778	1	,096	1,517
LSM(2)	,488	,274	3,155	1	,076	1,628
HUUR	,009	,007	1,573	1	,210	1,009
ALLOCHTONEN_BUURT	,004	,008	,228	1	,633	1,004
LEEF_0_15	,026	,019	1,924	1	,165	1,026
LEEF_65	,005	,012	,157	1	,692	1,005
Totaal_Uitkeringen	-,042	,032	1,738	1	,187	,959
FAC1_Bandwoning	-,021	,088	,057	1	,811	,979
FAC2_Zelfredzaamheid	,008	,075	,012	1	,912	1,008
FAC3_Eigencontrole	-,140	,075	3,465	1	,063	,870
FAC4_Invloedanderen	-,040	,069	,331	1	,565	,961
ALGEMEEN_ME_SCORE	,263	,114	5,344	1	,021	1,301
V4A_FAMILIE_buurt_coh(1)	,029	,160	,032	1	,858	1,029
V4B_VRIENDEN_buurt_coh(1)	,518	,184	7,947	1	,005	1,679

SOCIAALKAPITAALBURENSCORE	,489	,110	19,784	1	,000	1,631
Constant	-4,515	1,002	20,320	1	,000	,011

a. Variable(s) entered on step 1: a1_dum, a2_leeftijd, Woonjaren, a5_huishoudenssamenstelling, a7_opleiding_cat, a8_arbeidssituatie, Allochtonen, a10_Inkomen_Cat, LSM, HUUR, ALLOCHTONEN_BUURT, LEEF_0_15, LEEF_65, Totaal_Uitkeringen, FAC1_Bandwoning, FAC2_Zelfredzaamheid, FAC3_Eigencontrole, FAC4_Invloedanderen, ALGEMEEN_ME_SCORE, V4A_FAMILIE_buurt_coh, V4B_VRIENDEN_buurt_coh, SOCIAALKAPITAALBURENSCORE.

Deel V: Invloed woonduur op mentaal eigenaarschap

Correlations

		ALGEMEEN_ME_SCORE	Aantal woonjaren
ALGEMEEN_ME_SCORE	Pearson Correlation	1	,046
	Sig. (2-tailed)		,132
	N	1085	1085
Aantal woonjaren	Pearson Correlation	,046	1
	Sig. (2-tailed)	,132	
	N	1085	1085

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,046 ^a	,002	,001	,83704

a. Predictors: (Constant), Aantal woonjaren

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1,588	1	1,588	2,267	,132 ^b
	Residual	758,797	1083	,701		
	Total	760,385	1084			

a. Dependent Variable: ALGEMEEN_ME_SCORE

b. Predictors: (Constant), Aantal woonjaren

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	3,241	,038		85,819	,000
	Aantal woonjaren	,002	,002	,046	1,505	,132

a. Dependent Variable: ALGEMEEN_ME_SCORE

Deel VI: Invloed woonduur op fysieke en sociale participatie

- Deel IVa Sociale participatie

Variables Entered/Removed^a

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	Aantal woonjaren ^b	.	Enter

a. Dependent Variable: Participeert men sociaal? Ja of Nee

b. All requested variables entered.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,007 ^a	,000	-,001	,486

a. Predictors: (Constant), Aantal woonjaren

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	,013	1	,013	,055	,815 ^b
	Residual	256,254	1083	,237		
	Total	256,267	1084			

a. Dependent Variable: Participeert men sociaal? Ja of Nee

b. Predictors: (Constant), Aantal woonjaren

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	,379	,022		17,255	,000
	Aantal woonjaren	,000	,001	,007	,234	,815

a. Dependent Variable: Participeert men sociaal? Ja of Nee

- Deel IVb Fysieke participatie

Variables Entered/Removed^a

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	Aantal woonjaren ^b	.	Enter

a. Dependent Variable: Participeert men fysiek? Ja of nee (2 variabelen)

b. All requested variables entered.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,046 ^a	,002	,001	,499

a. Predictors: (Constant), Aantal woonjaren

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	,568	1	,568	2,281	,131 ^b
	Residual	269,880	1083	,249		
	Total	270,448	1084			

a. Dependent Variable: Participeert men fysiek? Ja of nee (2 variabelen)

b. Predictors: (Constant), Aantal woonjaren

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	,502	,023		22,291	,000
	Aantal woonjaren	,001	,001	,046	1,510	,131

a. Dependent Variable: Participeert men fysiek? Ja of nee (2 variabelen)

Deel VII: Invloed mentaal eigenaarschap (zonder het algemene concept!) op sociale participatie

Case Processing Summary

Unweighted Cases ^a		N	Percent
Selected Cases	Included in Analysis	1070	98,6
	Missing Cases	15	1,4
	Total	1085	100,0
Unselected Cases		0	,0
Total		1085	100,0

a. If weight is in effect, see classification table for the total number of cases.

Dependent Variable Encoding

Original Value	Internal Value
Nee	0
Ja	1

Categorical Variables Codings

		Frequency	Parameter coding		
			(1)	(2)	(3)
Wat is uw	Alleenstaand	472	,000	,000	,000
huishoudenssamenstelling?	Ik woon samen, zonder thuiswonende kind(eren)	376	1,000	,000	,000
	Ik woon samen, met thuiswonende kind(eren)	161	,000	1,000	,000
	Eénoudergezin	61	,000	,000	1,000
Categorieën inkomen	Laag inkomen	150	,000	,000	,000
	Midden inkomen	520	1,000	,000	,000
	Hoog inkomen	114	,000	1,000	,000
	Wil niet zeggen/weet niet	286	,000	,000	1,000
Leefbaarheidselectiemodel	Bouwwijk	150	,000	,000	
	Krachtwijk	295	1,000	,000	
	Prachtwijk	625	,000	1,000	
Categorieën opleiding	Laag opgeleid	288	,000	,000	
	Midden opgeleid	387	1,000	,000	
	Hoog opgeleid	395	,000	1,000	
Minstens de helft van mijn vrienden woont in mijn buurt	Nee	880	,000		
	Ja	190	1,000		
Arbeidsituatie actief/niet actief. 0 = niet actief	Niet-Actief	612	,000		
	Actief	458	1,000		
Allochtonen 0 = geen	Geen allochtoon	1002	,000		

allochtoon	Allochtonen	68	1,000		
Ik heb familie in mijn buurt	Nee	786	,000		
	Ja	284	1,000		
Geslacht Dummy 0 = vrouw	Vrouw	554	,000		
	Man	516	1,000		

Block 0: Beginning Block

Classification Table^{a,b}

	Observed	Predicted		
		Participeert men sociaal? Ja of Nee		Percentage Correct
		Nee	Ja	
Step 0	Participeert men sociaal? Ja of Nee	663	0	100,0
	Nee Ja	407	0	,0
	Overall Percentage			62,0

a. Constant is included in the model.

b. The cut value is ,500

Variables in the Equation

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 0 Constant	-,488	,063	60,048	1	,000	,614

Variables not in the Equation

	Score	df	Sig.
Step 0 Variables			
a1_dum(1)	,118	1	,731
a2_leeftijd	,399	1	,528
Woonjaren	,003	1	,953
a5_huishoudenssamenstelling	11,359	3	,010
a5_huishoudenssamenstelling(1)	,154	1	,694
a5_huishoudenssamenstelling(2)	7,705	1	,006
a5_huishoudenssamenstelling(3)	,577	1	,447
a7_opleiding_cat	6,519	2	,038
a7_opleiding_cat(1)	,661	1	,416
a7_opleiding_cat(2)	5,988	1	,014
Arbeidssituatie_Dum(1)	9,494	1	,002
Allochtonen(1)	,001	1	,972
a10_Inkomen_Cat	8,979	3	,030
a10_Inkomen_Cat(1)	,281	1	,596

a10_Inkomen_Cat(2)	6,653	1	,010
a10_Inkomen_Cat(3)	3,310	1	,069
LSM	11,300	2	,004
LSM(1)	2,961	1	,085
LSM(2)	10,421	1	,001
HUUR	2,228	1	,136
ALLOCHTONEN_BUURT	1,159	1	,282
LEEF_0_15	1,138	1	,286
LEEF_65	,260	1	,610
Totaal_Uitkeringen	8,819	1	,003
FAC1_Bandwoning	8,536	1	,003
FAC2_Zelfredzaamheid	6,881	1	,009
FAC3_Eigencontrole	,000	1	,990
FAC4_Invloedanderen	,319	1	,572
V4A_FAMILIE_buurt_coh(1)	1,293	1	,255
V4B_VRIENDEN_buurt_coh(1)	14,027	1	,000
SOCIAALKAPITAALBURENSCORE	43,863	1	,000
BUURTVERBONDENHEIDSCORE	44,607	1	,000
Overall Statistics	130,321	28	,000

Block 1: Method = Enter

Omnibus Tests of Model Coefficients

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	138,849	28	,000
	Block	138,849	28	,000
	Model	138,849	28	,000

Model Summary

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	1282,640 ^a	,122	,166

a. Estimation terminated at iteration number 4 because parameter estimates changed by less than ,001.

Classification Table^a

	Observed	Predicted		
		Participeert men sociaal? Ja of Nee		Percentage Correct
		Nee	Ja	
Step 1	Participeert men sociaal? Ja of Nee	565	98	85,2
	Nee Ja	239	168	41,3
	Overall Percentage			68,5

a. The cut value is ,500

Variables in the Equation

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1 ^a a1_dum(1)	,056	,149	,144	1	,705	1,058
a2_leeftijd	-,016	,007	4,411	1	,036	,985
Woonjaren	-,002	,005	,091	1	,763	,998
a5_huishoudenssamenstelling			12,050	3	,007	
a5_huishoudenssamenstelling(1)	,106	,178	,356	1	,551	1,112
a5_huishoudenssamenstelling(2)	,707	,222	10,095	1	,001	2,027
a5_huishoudenssamenstelling(3)	,596	,311	3,668	1	,055	1,815
a7_opleiding_cat			12,370	2	,002	
a7_opleiding_cat(1)	,175	,181	,938	1	,333	1,192
a7_opleiding_cat(2)	,634	,192	10,866	1	,001	1,885
Arbeidssituatie_Dum(1)	-,866	,183	22,314	1	,000	,421
Allochtonen(1)	-,229	,294	,607	1	,436	,795
a10_Inkomen_Cat			3,996	3	,262	
a10_Inkomen_Cat(1)	,233	,226	1,063	1	,303	1,263
a10_Inkomen_Cat(2)	,503	,313	2,579	1	,108	1,654
a10_Inkomen_Cat(3)	,050	,245	,042	1	,837	1,052
LSM			2,654	2	,265	
LSM(1)	,391	,253	2,394	1	,122	1,478
LSM(2)	,415	,277	2,242	1	,134	1,515
HUUR	,006	,007	,730	1	,393	1,006
ALLOCHTONEN_BUURT	,008	,008	1,077	1	,299	1,008
LEEF_0_15	,030	,019	2,478	1	,115	1,030
LEEF_65	,006	,012	,299	1	,585	1,006
Totaal_Uitkeringen	-,042	,032	1,683	1	,195	,959
FAC1_Bandwoning	-,113	,086	1,723	1	,189	,893
FAC2_Zelfredzaamheid	,050	,072	,479	1	,489	1,051
FAC3_Eigencontrole	-,212	,076	7,751	1	,005	,809

FAC4_Invloedanderen	-,012	,069	,028	1	,866	,989
V4A_FAMILIE_buurt_coh(1)	-,014	,161	,007	1	,932	,986
V4B_VRIENDEN_buurt_coh(1)	,458	,184	6,160	1	,013	1,581
SOCIAALKAPITAALBURENSCORE	,387	,114	11,594	1	,001	1,472
BUURTVERBONDENHEIDSCORE	,770	,165	21,714	1	,000	2,160
Constant	-5,111	1,018	25,192	1	,000	,006

a. Variable(s) entered on step 1: a1_dum, a2_leeftijd, Woonjaren, a5_huishoudenssamenstelling, a7_opleiding_cat, Arbeidssituatie_Dum, Allochtonen, a10_Inkomen_Cat, LSM, HUUR, ALLOCHTONEN_BUURT, LEEF_0_15, LEEF_65, Totaal_Uitkeringen, FAC1_Bandwoning, FAC2_Zelfredzaamheid, FAC3_Eigencontrole, FAC4_Invloedanderen, V4A_FAMILIE_buurt_coh, V4B_VRIENDEN_buurt_coh, SOCIAALKAPITAALBURENSCORE, BUURTVERBONDENHEIDSCORE.

Bijlage XIV: Verschillen sociale en fysieke participatie Portaal en Eigen Haard

In onderstaande tabel is te zien dat er een significant verschil bestaat tussen de mate van sociale en fysieke participatie (chi-square = 0.000). Bewoners participeren meer fysiek dan sociaal.

Participeert men sociaal? Ja of Nee * Participeert men fysiek? Ja of nee (2 variabelen) Crosstabulation

		Participeert men fysiek? Ja of nee (2 variabelen)		Total
		Nee	Ja	
Participeert men sociaal? Ja of Nee	Nee	Count 366 % within Participeert men fysiek? Ja of nee (2 variabelen) 71,3%	Count 304 % within Participeert men fysiek? Ja of nee (2 variabelen) 53,1%	Count 670 % within Participeert men fysiek? Ja of nee (2 variabelen) 61,8%
	Ja	Count 147 % within Participeert men fysiek? Ja of nee (2 variabelen) 28,7%	Count 268 % within Participeert men fysiek? Ja of nee (2 variabelen) 46,9%	Count 415 % within Participeert men fysiek? Ja of nee (2 variabelen) 38,2%
Total		Count 513 % within Participeert men fysiek? Ja of nee (2 variabelen) 100,0%	Count 572 % within Participeert men fysiek? Ja of nee (2 variabelen) 100,0%	Count 1085 % within Participeert men fysiek? Ja of nee (2 variabelen) 100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	37,921 ^a	1	,000		
Continuity Correction ^b	37,154	1	,000		
Likelihood Ratio	38,333	1	,000		
Fisher's Exact Test				,000	,000
Linear-by-Linear Association	37,886	1	,000		
N of Valid Cases	1085				

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 196,22.

b. Computed only for a 2x2 table

In onderstaande tabellen is te zien dat er geen significant verschil bestaat tussen de mate van participatie bij bewoners van Portaal en Eigen Haard. Het significantieniveau is hoger dan 0,05.

Independent Samples Test

	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means							
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference		
								Lower	Upper	
Participeert men fysiek? Ja of nee (2 variabelen)	,071	,790	,131	1083	,896	,004	,031	-0,057	,065	
			,131	893,823	,896	,004	,031	-0,057	,065	
Participeert men sociaal? Ja of Nee	8,460	,004	-,1414	1083	,158	-,043	,030	-,102	,017	
			-,1421	908,249	,156	-,043	,030	-,102	,016	

Group Statistics

	Corporatie	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Participeert men fysiek? Ja of nee (2 variabelen)	Portaal	421	,53	,500	,024
	Eigen Haard	664	,53	,500	,019
Participeert men sociaal? Ja of Nee	Portaal	421	,36	,479	,023
	Eigen Haard	664	,40	,490	,019

